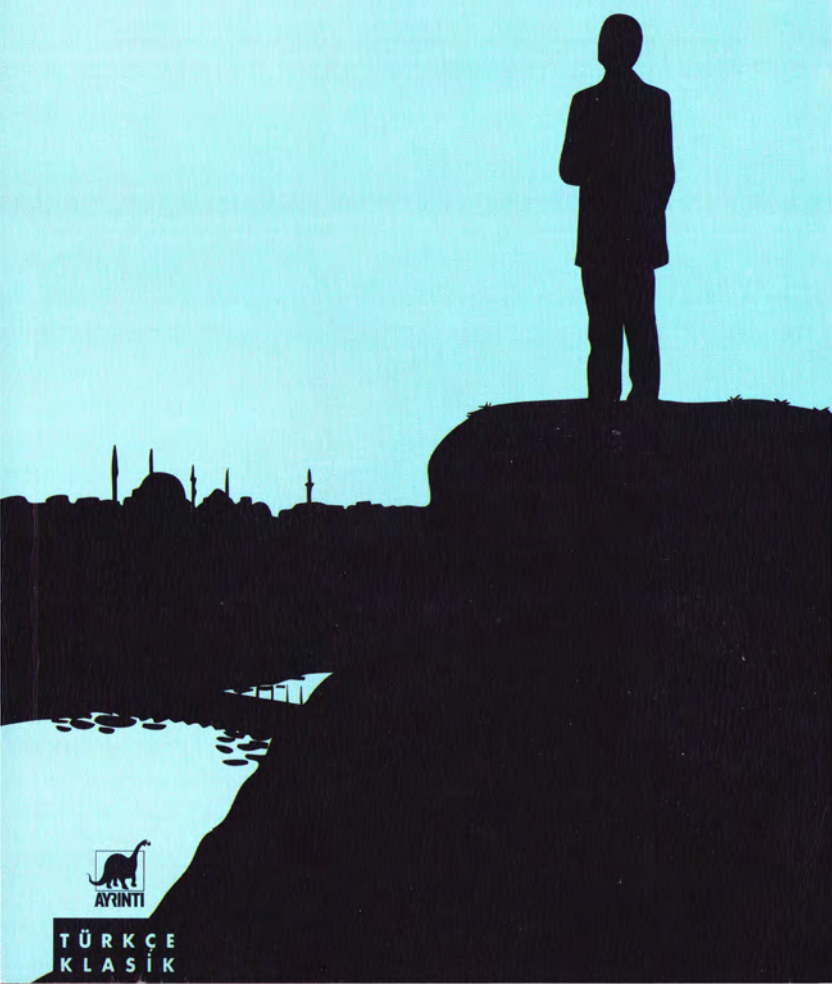
HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

kaderin cilvesi

bütün eserleri

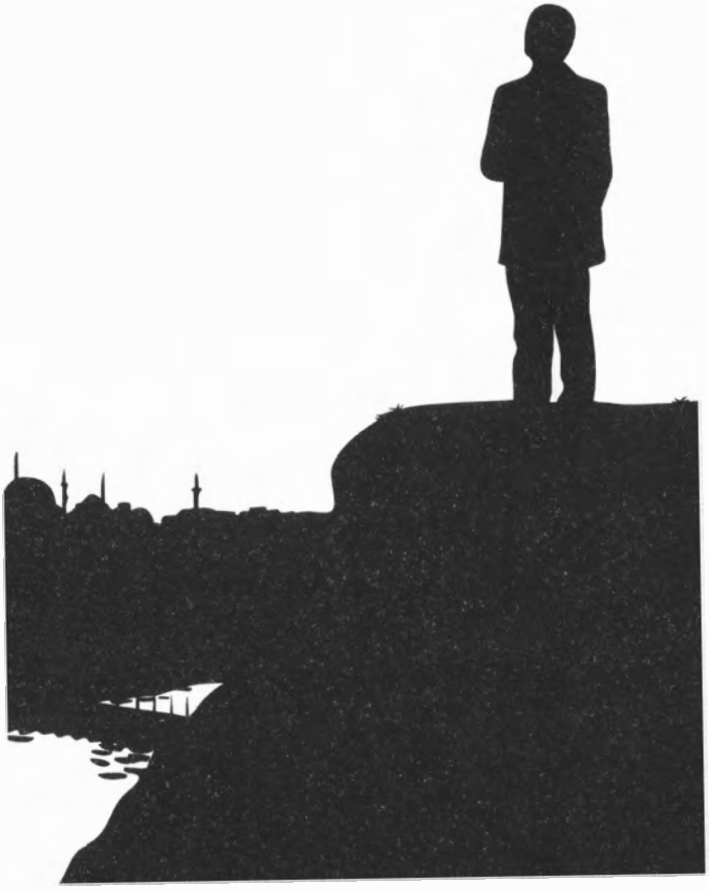

AYRINTI

TÜRKÇE
KLASİK

kaderin cilvesi
hüseyin rahmi gürpınar

sunuş: emine gürsoy naskali

ayrıntı: 1148 / türkçe klasik dizisi: 6

kaderin cilvesi / hüseyin rahmi gürpınar

editör / emine gürsoy naskali

dil içi çeviri / erman imer

sunuş / emine gürsoy naskali

son okuma / barış özdemir

bu kitabın türkçe yayım hakları
ayrıntı yayınları'na aittir.

kapak illüstrasyonu / berat pekmezci

kapak ve görsel tasarım / gökçe alper

dizgi / esin tapan yetiş

baskı: ali laçin - barış matbaa-mücellit
davutpaşa cad. güven san. sit. c blok no. 286
topkapı/zeytinburnu - istanbul - tel. 0212 567 11 00
sertifika no: 33160

birinci basım: şubat 2018 / baskı adedi 2000

isbn 978-605-314-260-7 / sertifika no: 10704

ayrıntı yayınları basım dağıtım san. ve tic. a.ş.
hobyar mah. cemal nadir sok. no: 3 cağaloğlu – istanbul
tel: (0212) 512 15 00 faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr
info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi
facebook.com/ayrintiyayinevi
instagram.com/ayrintiyayinlari

hüseyin rahmi gürpınar

1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu. Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi, ancak, babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüşdiyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiye'ye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince, yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre, Adliye Nezareti Ceza Kalemi'nde memur, Ticaret Mahkemesi'nde azâ mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemiyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ve Güllâbi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Zaman*, *Vakit*, *Son Posta*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi. Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

prof. dr. emine gürsoy naskali

1973 yılında Oxford Üniversitesi (St. Anne's College) Şarkiyat bölümünden mezun oldu. Doktorasını Türk Dili alanında (Sinan Paşa'nın Tezkiertü'l-Evliyası) İstanbul Üniversitesi'nde yaptı. 1977-1984 yıllarında Helsinki Üniversitesi Asya ve Afrika bölümünde, 1987-1989 yıllarında Oxford Üniversitesinde ders verdi. 1984-2016 yılları arasında Marmara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde öğretim üyesi oldu, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü müdürlüğü, Fen Edebiyat Fakültesi dekanlığı gibi idari görevlerde bulundu. Türk Dili, Osmanlıca, Orta Asya Türk lehçeleri ve edebiyatı, destanlar, Kafkaslar, Sibirya, kültür tarihi, yakın dönem siyasi tarih üzerine birçok yayını bulunmaktadır. Uygurca, Osmanlıca, Altayca, Kırgızca, Türkmence, Kumukça metinler neşrertmiş, Altayca-Türkçe ve Hakasça-Türkçe sözlüklerini hazırlamıştır. Yassıada Zabıtlarını yayınlamıştır. Yakın dönem tarihimizle ilgili *Celal Bayar Arşivinden Serbest Fırka Anıları* ve *Cumhuriyet Tarihi Soyadı Hikayeleri* vb kitapları vardır. Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi'nin sahibidir. Tütün, Tuz, Saç, Ayakkabı, Hapishane, Defin, Veda, Av ve Avcılık, Ekmek, Öksüzler ve Yetimler, Stalin ve Türk Dünyası, Çoban, Zeytin, Çerez, Hutbe, Kasap, Ağıt, Temizlik, Geyik, Korku, Yılan, Kuş, Balık, Hediye, Beden, Lanet, Yalan, Hakaret, Yemin, Ağlamak, Küslük, Kahve, Deve, Avare, Yorgan, Nuh, Argo, Arı ve Bal, Mum, Meyve, At ve Atçılık, Gizli Diller ve Şifreler, Taş, Kuş Dili vb. başlıklarla kültür birikimimizi derleyen uzun soluklu bir dizinin editörüdür.

içindekiler

sunuş: hüseyin rahmi gürpınar (1864-1944) /
emine gürsoy naskali *9*
giriş: erman imer *15*

kaderin cilvesi

bir - yirmi yedi *19-267*

Emine Gürsoy Naskali

Sunuş: Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır. Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan "Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti" ve hemen ardından "İstanbul'da Bir Frenk" hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık*'ı (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: "Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

'Kimsin sen çocuğum?'

'*Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.'

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhal bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. [...] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

'Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenebilirsin, ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...'

[...] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüzünlü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

'Ağlama... Ağlama, inandım... dedi.'[1]

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazikçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."[2]

Romanlarındaki Karakterler ve Konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzik severler, ressamlar, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, içgüveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdiler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tip-

1. *Şık* romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntı (Kemal Bek'in *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Billur Kalp*, Özgür Yayınları, İstanbul 2005'e yazdığı önsözden aktarılmıştır.)

2. Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı önsözden aktarılmıştır.

ler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir. Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:[3]

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şıpsevdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı.*
2. Himayeden mahrum, zavallı, aciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp.*
3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi.*
4. Karıkoca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem.*
5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu.*
6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşıtları delikanlılarla gayrimeş-

3. Bkz. Önder Göçgün, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No. 722, Kültür Eserleri Dizisi No. 63, Ankara, 1987.

ru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar.*

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhuşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi.*
8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek, dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*
9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içersindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler: *Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*
10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*
11. Tehditle para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkiyayı konu alan eserler: *Eşkiya İninde.*
12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*
13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölüler Yaşıyor mu?*
14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek, çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavalıları ve onların bu hallerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuru son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır, hatta bazı yazıları ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Erman İmer

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Kaderin Cilvesi* romanını Heybeliada'da 2 Aralık 1925'te tamamlamıştır. Roman önce İkdam gazetesinde 1925'in Eylül, Teşrinievvel, Teşrinisani ve Kanunuevvel aylarında tefrika edilmiş, daha sonra *Kaderin Cilvesi (Başımıza Gelenler)* başlığı ile Pınar Yayınevi tarafından Sinan Matbaası, İstanbul 1964'te Abdullah Tanrının Kulu'nun bir giriş yazısıyla basılmıştır.

kaderin cilvesi

Bir

Bilir misiniz hiçbir nabekanın[1] cilvesi, kaderinki kadar garip ve insafsız olamaz. Çünkü ona karşı şikâyetinizi yükseltecek hiçbir makam, hiçbir mahkeme yoktur. Kâinatın içinde yalnız o *"lâyus'el amma yef'al"*[2]dir. Bu gaddarın yüzünden her ne felakete uğrasanız:

"Eh ne denir, kaderim böyle imiş." tevekkülüyle[3] teselli yorganını başınıza çekip onun en ağır cilvelerinin mahkûmiyeti altında ölünceye kadar ezilmekten başka bir çareye baş vurabilir misiniz?

Ah efendim, nasıl söyleyeyim, bana deselerdi ki ocak süpürücüsü olacaksın, gündelikle lağım ayıklayacaksın, sokaklarda ayı oynatacaksın, hiç şaşmaz ve kızmazdım. Hep, "Bunlar da birer sanattır. Başa gelince ne çare nasibimmiş eyvallah" der geçerdim. Fakat ah! Bugün olduğum menhus[4] şeyi olmak hiç mi hiç zerre kadar aklımdan geçmezdi.

Ne olduğumu belki şimdi merak edersiniz. Yüzüm kızarmadan bunu size birdenbire söyleyemem.

---

1. Nabeka: ölümlü.
2. lâyus'el amma yef'al: Yaptığından sorulmaz.
3. Tevekkül: Allah'a güvenme.
4. Menhus: uğursuz.

Çünkü:

"Tüh, kepaze herif" nefretiyle elinizden bu satırları atıvermenizden korkarım. Bu sergüzeştimi beni ayıplamamak için dişinizi sıkarak okumanızı çok rica ederim.

Ben hayli refah ve gün görmüş, namuskâr, asil bir ailenin ellilik babasıyım. Sonradan düştük. Nasıl düşüş... Altıncı dairenin önünden don bir havada kızağa oturup da doğru kalafat yerine, oradan denize, sonra zindan kapısına, daha sonra yerin dibine, merkezi arza[5] kadar hevlnâk[6] bir sukut.[7]

Âdeta köpek sefaletine düştük. Çocuklarımızdan, torunlarımızdan ikisini otomobil çiğnedi. Birini tramvay. Biri, yüzünüze güller, uyuzdan öldü. Muharebeye giden oğullarımız dönmedi. Evimizin içine karahumma, lekeli, kızıl, kaç renk hastalık varsa girdi. Tırpan attı. Büyük küçük on sekiz kişiden şimdi yedi nüfus kaldık.

Zaruret, kangalları arasına almış bir yılan gibi bizi sardıkça sıktı, sıktıkça sardı. Sattık yedik. Kırdırdık yedik. Mutfak takımı, kap kacak, altımızdaki döşek, üstümüzdeki yorgana kadar...

Kala kala elimizde yedi sekiz odalı bir ev kaldı. Hem semt, hem de sapaca bir yerde. Bütün bütün kiraya verdik. İcar alamadık. Batakçıları çıkarıncaya kadar çekmediğimiz kalmadı. Oda oda verdik, ev harap oldu. Yine kolay para alamadık. Aldığımızın da bereketini görmedik. Bin bela ile kiracıların hepsini defettik. Evi sildik, süpürdük. Fakat her türlüsünden ağzımızın tadını almış olduğumuz için şimdi bu süknâdan[8] ne yolda istifade edeceğimizi bilmiyoruz.

Uzaktan uzağa tanıdığım bir Şemi Efendi vardır. Şişko karnının üzerinde sebilhane zinciri altın kordon taşır.

---

5. Merkezi arz: dünyanın merkezi.
6. Hevlnâk: korkunç.
7. Sukut: düşüş.
8. Süknâ: oturulan yer.

Yakası samur palto, bıyıklar matruş,[9] başta kalpak. Yanağına bir fiske vursanız kan fışkıracak sanırsınız. Öyle besili bir vücut. Dili hafifçe Arab'a çalar, lâkin milliyeti nedir? Ne cins kumaştır, bilmem.

Herkesin, vadesi gelmiş hazan yaprağı ömürsüzlüğü ile sarardığı bu kıtlıkta böyle kanlı canlı insanlara tesadüf ettikçe doğrusu maişetlerindeki[10] esrarı merak ediyorum.

Bu herifin biraz kumarbaz olduğunu biliyorum, ama bu oyuna dalanların nihayeti sefalet, zillettir[11] çünkü kumarda mütemadiyen[12] kazanılamaz. Şemi Efendi daima otomobillerde gezerken, nasılsa ona bir gün tramvayda rast geldim.

Her yere girip çıkan bu yaman heriften bir akıl öğrenmek ümidiyle bizim çok odaları boş duran evden, biraz da zaruretimden bahsettim.

Benim bu acıklı hâlimin önünde kısa bir düşünce ile çattığı kaşlarını acayip bir bakışla beni süze süze tekrar ayırdıktan sonra:

"Peki peki, âlâ. İyi bir tesadüf. Ben de böyle bir şey arıyordum."

Derhal cebinden bir hatıra defteri çıkararak:

"Hanenizin semti, numarası, odalarının adedi?"

Söyledim. Hepsini dudaklarını yayan geniş bir inşirah[13] tebessümüyle kaydettikten sonra:

"Hüsnü tesadüf[14] işte bu kadar olur. İstanbul'u elek elek arasaydım, bu derece matluba[15] muvafık[16] bir ev bulamazdım."

---

9. Matruş: tıraşlı.
10. Maişet: geçim.
11. Zillet: aşağı olma.
12. Mütemadiyen: devamlı.
13. İnşirah: ferahlık.
14. Hüsnü tesadüf: güzel rastlantı.
15. Matlub: istenilen.
16. Muvafık: uygun.

Bu pek ani ve pek hararetli tasvipkârlığın[17] karşısında azıcık şaşırarak dedim ki:

"Fakat efendim, biz içinden çıkıp da evi bütün bütün kiraya veremeyiz."

O şimdi tebessümünü bir yelpaze gibi açıp kapayarak:

"Aman efendim, size çıkınız diyen var mı? Bana evden ziyade siz lazımsınız. Namuslu adamlar. Ben parayı hanenize verecek değilim. Sizin hüsnü sıytinize[18] vereceğim. Namus ve haysiyetinize vereceğim."

Ben, kalabalık bir ağızdan dökülen bu madrabaz[19] sözleri karşısında namusumu satıyormuşum gibi bir hâle uğrayarak tuhaflaştım. Bu nevi işlerde zekâsı keskinleşmiş olan Şemi Efendi, bir çocuk avutur gibi pat pat arkamı okşayarak:

"Evimden evvel namusumu kiralamak isteyen bu adam acaba ne fırıldak çevirecek? diye şimdi belki merak edip durursunuz. Ben yalan sevmem. Kapalı işten de hoşlanmam. Açık pazarlık yapacağız."

"Teşekkür ederim Şemi Bey. Bendeniz de kapalı işten hazzetmem. Açık ve geniş görüşelim."

"Benim kim olduğumu biliyorsunuz?"

O, hangi taşı kaldırsamz altından çıkan, sekiz on türlü şahsiyet taşıyan bir zattı. Ama asıl mesleği ne olduğunu doğrusu bilmiyordum, fakat bu cehlimi[20] itiraf etmek de istemeyerek:

"A... Evet efendim, hiç bilmez miyim?

Zatıaliniz... " falan, diye birkaç söz kekelemeye uğraşırken, yine kendisi imdadıma yetişerek:

"Bendeniz sabık,[21] Şûrayı Devlet[22] Ricalinden..."[23]

17. Tasvipkârlık: onaylayıcılık.
18. Hüsnü sıyt: iyi şöhret.
19. Madrabaz: hileci.
20. Cehl: bilgisizlik.
21. Sabık: önceki.
22. Şurayı devlet: danıştay.
23. Rical: devlet adamları.

"Evet efendim, malum."

"Mülga[24] Umuru Hariciye[25] muavinlerinden..."[26]

Böyle boyuna o sayıyor, hilaf varsa, günahı yine onun üzerinde kalsın; ben de pehpehlerle tasdik ediyorum.[27] Her devrin şaşaalı[28] makamlarından bir düzine kadar memuriyet sıraladı. Bunların hiçbiri beyefendinin çok bulanık hüviyetini natık[29] olmamakla beraber, ben de kendisini tanımış oldum.

Velveleli kelimelerle zatını tescil,[30] tesbit ettikten sonra kısa bir nutkun mukaddimesine[31] girişerek:

"Biz Türkler..." samimiyetiyle başladı.

Bu zat, uzun müddet Arabistan'da kalarak dili ve rengi bozulan bir Türk olabilirdi. Lâkin zihnim doğrusunu isterseniz onun halisüddem[32] bir Türk olduğu ihtimalini kabul edemiyordu. Çünkü Türklerin içinde en ziyade Türklük gayreti güdenlerin diğer ırklara mensup yabancı kimseler oldukları çoktandır taaccübümle[33] beraber hiddetimi celbeden bir keyfiyetti.

Şemi Bey söylüyordu:

"Bizde darbımesel[34] olmuş bir söz vardır: " 'Ticaret ayıp değildir'. " derler...

Bu bir bedbihedir.[35] Bunun mesel[36] şeklinde iradına[37] neden lüzum görülmüş? Ha şunun için ki, demek Türk-

24. Mülga: kaldırılmış.
25. Umuru hariciye: dış işleri.
26. Muavin: yardımcı.
27. Tasdik etmek: onaylamak.
28. Şaşaalı: gösterişli.
29. Natık: söyleyen.
30. Tescil: kaydetme.
31. Mukaddime: giriş.
32. Halisüddem: safkan.
33. Taaccüb: hayret.
34. Darbımesel: atasözü.
35. Bedbihe: kötüleme.
36. Mesel: örnek.
37. İrad: söyleme.

lerde ticaretin ayıp sayıldığı bir devir de varmış. Belki el'an[38] da bu kafada giden zavallılar mevcuttur. Lâkin şimdi ticaretin değil, ticaretsizliğin pek ayıp bir şey olduğunu zaman bize ispat etti."

Bu mukaddemenin neticesi ne çıkacak? Âdeta ufak bir heyecanla dinliyorum. O devam ediyor:

"Şimdi sizin kendinize büyük gelen bir eviniz var."

"Evet."

"Bunu muhtelif[39] surette[40] icara[41] verdiniz fakat istifade edemediniz."

"Evet efendim."

"Ben bu süknâyı dolgun bir bedel ile sizden balâseticar[42] asri[43] bir hane şekline koyacağım."

Bu asri hane tabiri önünde ben sevinçle geniş bir yoldan koşup koşup da nihayet kafasını bir çıkmazın duvarına çarpan çocuk gibi zınkadak durdum.

Zeki herif müstehzi[44] tebessümü[45] ile kalın, esmer dudaklarını yayarak:

"Anladım, anladım. Asri tabirinden ürktünüz. Lâkin kabahat bu masum kelimede değil. Sizin zavallı zihniyetinizde. Azizim biraz kafanızı yontunuz aç kalmazsınız."

"Beyefendi affedersiniz. Kelime pek şumûllü.[46] Bir hanenin asri şekle ifrağı[47] ne demektir? Bunu birden bire zihnim almadı."

"Anlattık ya. Sizi bir meçhulün karanlıklarına sürüklüyecek değilim. Açık pazarlık yapacağız demedik mi?"

---

38. El'an: şimdi.
39. Muhtelif: çeşitli.
40. Suret: şekil.
41. İcar: kira.
42. Balâseticar: kiralayarak.
43. Asri: çağdaş.
44. Müstehzi: alaycı.
45. Tebessüm: gülümseme.
46. Şumûllü: kapsamlı.
47. İrfağ: çevirme.

"Evet efendim Allah razı olsun."

"Hanenizi evvelce şehri[48] kaça kiraya veriyordunuz?"

"Elli liraya."

"Pekâlâ ben size yüz vereceğim. Arzu buyururlarsa hemen şimdi üç aylık da peşin..."

Aman ya Rabbi, evde o kadar aç ve sefiliz ki mercimek çorbası yemekten bağırsaklarımız yosun tuttu. Bu üç yüz lira, yoksullukla kararmış gözlerimin önünde üç yüz bin liralık tükenmez bir servet gibi parladı.

Ben kaymeleri minderin üzerine serptiğim vakit karım, çocuklarım ah ne kadar sevinecekler, belki bu paraların bizim olduğuna birdenbire inanamayacaklar, belki beni dolandırıcılıkla ve daha fena şeylerle itham[49] edecekler.

Ben "la"[50] veya "neam"[51] diyemeyerek büyük bir şaşkınlıkla herifin yüzüne bakarken o hemen yan cebinden bir banka karnesi çıkardı. Derhal Kredi Liyone'ye üç yüz liralık bir çek doldurdu. Lütufkâr[52] güler bir çehre ile bana uzattı. Ah Rabbim nasıl kabul edeyim? Daha müşkülü,[53] nasıl reddedeyim? Elim titreyerek bir ileri bir geri gidiyor.

Nihayet alayım, dedim. Alayım. Şu mübarek üç yüz liranın hiç olmazsa rüzgârı avucumdan geçsin. Eğer asri hanenin tefsiri[54] hoşuma gitmez ise zor bir şey değil ya, bu kâğıt parçasını yine reddedebilirim.

Çeki aldım. Şimdi parmaklarım kapandı, ağzım açıldı, alık alık Şemi Bey'i dinliyorum. Bu asri zat pek manasız bulduğu tereddütlerime[55] gülerek:

"Tuhaf şey azizim, böyle zamanda en namuslular bile parayı görünce çalıyorlar. Size verilen bir şeyi kabulde

48. Şehr: ay.
49. İtham: suçlama.
50. la: hayır.
51. Neam: evet.
52. Lütufkâr: cömert.
53. Müşkül: zor.
54. Tefsir: yorum.
55. Tereddüt: kararsızlık.

tereddüt ediyorsunuz. Gözlerime kulaklarıma inanamıyorum. Böyle bir eski zaman âdemi[56] yenilerin içinde yaşayamaz.

Azizim, kısmet ve maişet denen ejder ile güreşmeyi bilmelisiniz. Açlık, sefalet velâkin bu şeyler miskinlere yapışan birer marazdır."[57]

"Rica ederim Şemi Bey bu asri hanenin tarifini çabuk inayet[58] buyurunuz."

"Merak etmeyiniz. Titremeyiniz dostum, durunuz şimdi söyleyeceğim."

"Lütfedersiniz."

Sıcaklığı avucumdan ta kalbimi saran çekin iadesi benim için teslimi ruh[59] mertebesinde zor bir keyfiyet[60] olduğu için can kulağı ile dinliyorum.

Kalbi geniş, ağzı hararetli, lisanı cesur bu asri adam dimağında[61] dolaştırdığı cümleyi nihayet yumurtlamak için etrafını biraz kolaçan ederek kulağıma doğru eğildi:

"Evde kumar oynatacağım."

Şimdi bu söz beynimde çınladı. Kumar... Kumar... Kumar... Mübarek, şirin, pek namuslu bir kelime değil; lâkin benim zannettiğim öbüründen çok ehven. Fuhuş nerede? Kumar nerede? Biri kazurat,[62] öbürü tezek.

Ben kelimenin bu gelişinden pek memnun görünmemekle beraber çeki cebime indirdim. Biraz asık suratla düşünüyorum. O da şimdi azıcık muğber:[63]

"Hâlâ samimiyetime kanaat getirmediniz[64] mi?"

"Samimiyetinizden şüphem yok, lâkin bir evin içinde kumar... Bu bana belalı bir şey gibi görünüyor."

---

56. Âdem: adam.
57. Maraz: hastalık.
58. İnayet: bağış.
59. Teslimi ruh: ölüm.
60. Keyfiyet: iş.
61. Dimağ: beyin.
62. Kazurat: dışkı.
63. Muğber: küskün.
64. Kanaat getirmek: inanmak.

"Kumar, eğlencelerin sultanıdır."

"Ah beyim ah, kumar bazen de eğlencelerin en kepazesi olur. Çıngar çıkar, cinayet olur."

"Kumar deyince aklınıza Galata'nın barbuthaneleri gelmesin. Bizimkiler kibar takım. Bir elde dört yüz lira, beş yüz lira verirler de yüzlerini bile buruşturmazlar. Ben eski devrin ricalinden bu kadar makam ihraz etmiş[65] bir zat..."

"Malum,[66] tâdâtla[67] yorulmayınız."

"Bu pazarlık kesildi bitti. Artık ben yarın gelip evi gezerim. İktizasına[68] göre mobilya göndereceğim. Bir salon takımı, bir piyano..."

"Bir piyano?"

"Evet..."

"Sizinkiler çalgıyla mı kumar oynarlar?"

"Arada sırada ufak danslar olur."

Ben hem herifle konuşuyorum. Hem de zihnimden paranın sureti sarfı[69] hakkında müteaddit[70] haneli bir defter tanzim ediyorum. Ne olursa olsun bu üç aylık icar bedelini hak edeceğim. Üç yüz lirayı artık iade etmek niyetinde olmadığım için bu kumarların, ufak dansların içinde kadın da var mı? Yok mu? Bu cihetleri eşelemeyi pek münasip bulmuyorum. O da bir şey söylemiyor.

65. İhraz etmek: kazanmak.
66. Malum: belli.
67. Tâdât: sayma.
68. İktiza: gerek.
69. Sureti sarf: harcama şekli.
70. Müteaddit: çok.

İki

Bankadan çekin esmânını[1] aldım. Koynumda paralar, kalbimde vesvese koşa koşa eve döndüm. Suçlu çocuk gibi süklüm püklüm bir köşeye çekildim. Düşünüyorum. Odaya zevcem[2] girdi. Hâlimdeki garabete[3] pek dikkat etmeyerek:

"Yine bu akşam ekmeğimiz yetişmeyecek..."den başladı. Bu yorgunluğunun beyhudeliğini bile bile eve acilen lazım olan şeylerin bir mutat[4] uzun bir fihristini[5] yaptı. Hiçbir cevap alamayınca birdenbire bendeki durgunluğun farkına vararak:

"Ne o efendi, hiç sesin çıkmıyor?"

"..."

"Gözlerini kırpmadan korkunç bir durgunlukla yüzüme bakma öyle. Tekaüt[6] Ali Bey yoksulluktan işte böyle çıldırdı. Her şeyimiz elimizden gitti. Rabbimin birliğine emanet, kala kala bir evimiz, bir aklımız kaldı. Ah efendi, aklını başına topla. Sen de bozarsan çoluk çocuk biz ne yaparız? Hâlimize köpekler güler vallahi. Açlığa, çıplak-

1. Esmân: bedel.
2. Zevce: eş (kadın).
3. Garabet: tuhaflık.
4. Mutat: alışılmış.
5. Fihrist: liste.
6. Tekaüt: emekli.

lığa, soğuğa, sıcağa her türlüsüne alıştık. Göz bebeklerini oynat, kımılda, gül, söyle... Öyle kara sevda getirmiş gibi durma karşımda. Yüreğim eski yürek değil. Dayanamıyorum. Sende bir hâl var. Ne oldun? Anlat."

Hiç ağzımı açmadan cebimden kaime[7] paketini çıkardım. Minderin üzerine saçıverdim. Gözleri paralara dikilen karım şimdi benden ziyade kendisi çıldırmak istidadı[8] göstererek baygın baygın:

"Ah Salâh, kocacığım bu ne?"

"İşte görüyorsun ya? Para."

Zevcem Şefika, gittikçe gözlerini büyüten bir hayret ve her kelimesi diğerinden yüksek bir telaffuzla uzaktan birer birer kaimelerin kıymetlerini söylemeye başladı:

"Elli lira. Elli daha yüz. Dört tane yirmi beşerlik iki yüz... Onluklar, beşlikler... Üç yüz, dört yüz..."

Birdenbire kalbini şişiren garip bir his ve gözlerini bürüyen şaşkın bir hırsla paraları hakiki miktarından fazla tahmin eden zevcem ani bir teemmül[9] ve iştibahının[10] derinliğini hiç unutamayacağım bir merkuziyetle[11] yüzüme bakarak:

"Ah, her şey aklıma gelebilirdi. Fakat bunu katiyen tahmin etmezdim."

"Katiyen tahmin etmediğin nedir?"

"Söyle Salâh, bu paraları nereden çaldın? Aç durmaya razıyım, keşke bugünleri görmeyeydim."

Zevcemin aleyhimdeki bu pek düşkün şüphesi birden bire gücüme gitti. Hakikati söyleyecek yerde onun zıddına basmak için:

"Bu devirde herkes işinin uyarına bakıyor. Ben de bir tasımına[12] getirdim, çaldım... Böyle çalınmış bir parayı

7. Kaime: kâğıt para.
8. İstidat: yatkınlık.
9. Teemmül: düşünme.
10. İştibah: şüphelenme.
11. Merkuziyet: saplanmışlık.
12. Tasım: ölçü.

rızkına karıştırmak istemiyorsan sen bizden ayrı dur, çoluk çocuk, yoksulluk bizim hepimizin canına tak dedi. Biz biraz yiyip içeceğiz."

Sözün burasında şakkadak kapı açıldı, kaynanam destursuz içeri girdi. Kaynanalar dırdırcı, geçimsiz, huysuz, hırçın olurlar. Bu bizimkisi kayınvalideler faturası içinde büsbütün müstesna[13] bir tipte yaratılmıştır. Yaşı yetmişe yaklaşıyor, evin içine kıran girdi, nüfusça yarıdan ziyade[14] telefat[15] verdik. Ben bu kadının illa maşallah bir kere nezle olduğunu bile görmedim. Hane halkı kıtlıktan kırılsa, o karnını doyurmanın yolunu bulur. Çalar yer, kilerin kilidini törpüler, zahire[16] dolabını deler, aramızda bir fare hayatı yaşar. En adi sağ yağlarını tereyağı kaymak gibi yer. Bulabilirse zeytinyağına ekmek banar banar tıkınır. Eve zahire girdiği vakitlerde onun çalıp sakladığı yerler vardır. Muharebenin en amansız kaht u galâ[17] zamanlarında bile kaynanam Halise Hanım aç kalmadı. Asma yaprağı lapası, ısırgan çorbası gibi yemekler icad etti. Şikemperverlikte[18] deha sahibidir. Midesinden başka din, mabut[19] tanımaz.

Kaynanam odaya adımını atar atmaz minder üzerine saçılmış paraları görerek kemali huşuyla[20] kaimelerin önünde durdu. İçini derin derin çeke çeke:

"Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulü..."

Ben:

"Ne oluyorsun hanım ne?"

Kaynanam:

---

13. Müstesna: kural dışı.
14. Ziyade: fazla.
15. Telefat: can kaybı.
16. Zahire: erzak.
17. Kaht u galâ: kıtlık ve pahalılık.
18. Şikemperver: obur.
19. Mabut: Allah.
20. Kemali huşu: hayret.

"Kelimeyi şahadet getiriyorum."

Ben:

"Ecelin mi yaklaştı?"

Kaynanam:

"A dur bakalım, daha vakit çok. Torunlarımın çocuklarını göreceğim."

Ben:

"Hâleti nez'de[21] gibi niye gürüldüyorsun öyle?"

Kaynanam:

"Paraları gördüm, içim coştu. Sarraf camekânlarını süsleyen bu mübarek kâğıtları bizim eve gönderen Cenabıhakk'ın büyüklüğüne, Peygamberinin ulviyet[22] ve şefaatine[23] şehadet getiriyorum. Rabbimden ümit kesilmez. Vermez vermez de işte böyle bir gün gaip hazinesinden birkaç yüz lira ihsan eder."

Ben:

"Bu paraları nerede bulduğumu sormuyorsun. Bak, kızın çalmışsın diye benimle kavga ediyor."

Kaynanam:

"Damatçığım sen onun kusuruna bakma. Kızım yoksulluk içinde çoluk çocuğuyla didine didine alık gibi bir şey oldu. Erkek eve para getirsin de nereden getirirse getirsin. Çalsın, çırpsın, ne yaparsa yapsın. O tamamıyla kendisine ait. Kadının düşüneceği bir şey değil. Bahusus[24] bu zamanda... Böyle zamanda..."

Ben:

"Ah sevgili kaynanacığım, Berkson'u, Dürkhaym'i okumadan anandan filozof doğmuşsun. Bütün hayatı, içtimaiyatı[25] mide meselesi üzerinde icmal edersin,[26] gün

21. Haleti nez': ölüm hali.
22. Ulviyet: yücelik.
23. Şefaat: suçun bağışlanması için aracı olma.
24. Bahusus: özellikle.
25. İçtimaiyat: sosyoloji.
26. İcmal etmek: özetlemek.

görmüş kadınsın. Öyle amelî[27] hikemiyatın[28] vardır ki darülfünun[29] talibanı[30] senin yanında çok yaya kalır. Dini, uluhiyeti[31] midenle ararsın. Bütün mukaddesatı[32] midenle tebcil[33] edersin. Sence en mühim ibadet evvel karın doyurmaktır. Ne kadar acele olursa olsun bütün öteki işler sonra gelir."

Kaynanam:

"Öyle değil mi ya evlatçığım. Rezzakı alem[34] evvela karnımı doyursun, sonra benden namaz, niyaz istesin. Rabbimin rızık hazinesi dururken ben kime avuç açayım? Vakıflar kalktı. Eski imaretler kalmadı. Allah'ın beyaz nur ayını kızıla boyayan Hilal-i Ahmer'e[35] mi gideyim? Şimdiki muavenet,[36] iane[37] evleri insanın elinde yirmi dört saata kadar açlıktan öleceğine dair bir hekim raporu görmedikçe kimseye bir lokma ekmek vermiyorlar."

Bütün evdeki aç mahlukat[38] bilmem nasıl bir kerametle[39] para kokusunu alarak birbiri ardınca odaya doldular. Büyük hemşirem Saime Hanım, oğlum Rıdvan, kızım Şükran, ahretliğimiz Mihriban hepsi paraların karşısında el pençe divan durarak hazin bir dizi teşkil ettiler. Her birinin bir söyleyeceği var. Kaimelerden merhem vurulacak müzmin,[40] vecanak[41] birer yarası vardı.

27. Amelî: pratik.
28. Hikemiyat: felsefe.
29. Darülfünün: üniversite.
30. Taliban: öğrenciler.
31. Uluhiyet: tanrılık vasfı.
32. Mukaddesat: kutsal şeyler.
33. Tebcil: ağırlama.
34. Rezzakı alem: Allah.
35. Hilal-i Ahmer: Kızılay.
36. Muavenet: yardım.
37. İane: yardım.
38. Mahlukat: yaratıklar.
39. Keramet: tabiatüstü iş.
40. Müzmin: süregelen.
41. Vecanak: sancılı.

Hazinemi gösterdiğime hata ettiğimi anladım. Ben niçin bu ihtiyatsızlıkta[42] bulundum? Hayli vakitten beridir zaruretle[43] kavrulan küçük büyük ailem efradını[44] sevindirmek için sanki onların gözlerine ellilik kaimelerin cazip[45] manzaraları ile bir ziyafet çekmek istemiştim.

Oğlum kalpak, komple, iskarpin istiyor. Kızım ipek bluz, bütün ayıplarını örtmek üzere bir manto, en uzun yollara takunya ile gitmek zaruretinden kurtarmak için hizmetçi kıza bir çift sağlam ayakkabının lüzumundan bahsolunuyor.

Hemşirem[46] hep bu talepleri çatkın bir sükûtla[47] dinledikten sonra:

"Şaşarım bu çocukların akıllarına. Hep süs fantaziye, üste giyecek esvap[48] düşünüyorlar. İç çamaşırlar lime lime, dilenciden beter."

Kaynanam:

"İç olmuş, dış olmuş; çamaşırın, elbisenin ehemmiyeti yok. Nasıl olsa olur. Zahire düz evladım. Sağ tenekesini, zeytinyağ damacanasını doldur. Kilerde şekerin, kahvenin, pirincin, sabunun kokusu bile kalmadı. Artık pas tuttuk, kirli kuklaya döndük. Üstümüzü başımızı yıkayalım, yıkanalım. Biraz yiyelim, içelim. Can boğazdan gelir, aç durup da şıklaşmaya hiç aklım ermez."

Ben:

"Para gözünüze birden bire çok göründü ama bununla dokuz kubbeli hamam yapılmaz."

Kaynanam:

"Ne olursa olsun oğlum, böyle fırsat her zaman ele geçmez. Şöyle bol cevizli bir Çerkez Tavuğu yapalım.

42. İhtiyatsızlık: tedbirsizlik.
43. Zaruret: zorunluluk.
44. Efrad: kişiler.
45. Cazip: çekici.
46. Hemşire: kız kardeş.
47. Sükût: sessizlik.
48. Esvap: giyecek.

Üzerine yumurtası saçaklanmış bir yassı kadayıf... Bu ölümlü dünyada bugün varsak yarın yokuz. Ölürsem gözlerim açık gitmesin. Ortalıkta para yok diyorlar. Ben, bakkalların, manavların, tatlıcıların, pastacıların, muhallebicilerin dükkânları yiyecek içecekle bu kadar dolu olduğu zamanı hiç bilmiyorum. Para yoksa bunları kim alıp yiyor Allah aşkına?"

Ben:

"Kiminiz şıklık, kiminiz oburluk derdinde, bu parayı nereden bulduğumu soran yok." Karım pek fena bir şüpheyle hemen hırsızlığıma hükmediverdi.

Zevcem:

"Nereden buldun söyle bakalım?"

Ben:

"Evi kiraya verdim."

Hemşire:

"Kime?"

Ben:

"Hasebi[49] nesebi[50] tahkik edecek[51] değilim ya? İşte öyle bir adama..."

Zevcem:

"Bütün bütün mü?"

Ben:

"Hayır. Alt kattan bize iki oda bırakıyorlar.

Zevcem:

"Kaça?"

Ben:

"Ayda yüz liraya."

Kaynanam:

"Ev de kıza benzer, durur durur da bazen böyle dolgun parayla bir iştahlısı çıkıverir."

Hemşirem:

---

49. Haseb: asalet.

50. Neseb: soy sop.

51. Tahkik etmek: soruşturmak.

"Kardeşim, genç oğlumuz, kızımız var. Münasebetsiz kimseler olmasın."

Ben:

"Münasebetli, münasebetsiz bahtımıza ne çıkarsa... Üç aylık kira bedelini verdiler, doksan gün evimizde oturacaklar. İşimize gelirse âlâ...[52] Gelmezse çıkarırız vesselam.[53]

Şimdi kadınlara kumardan, danstan bahsedip de onların zaten dürüst olmayan zihinlerini büsbütün bulandırarak ucu gelmez dırıltılara meydan açmaktansa sükûtu muvafık gördüm."

Üç

Üç bin türlü ihtiyaç, elimizdeki üç yüz lirayı gagalıyor.

Evdekilere kati bir ketumiyet[1] emrettiğim hâlde sır saklamak kabil[2] olamadı. Haneyi kiralayarak bir miktar para aldığımız etrafa şayi[3] oldu. Alacaklılar bastırdı. Karımın, oğlumun, kızımın birer parça gönüllerini hoş edeyim, bol biberli bir Çerkes Tavuğu ile kaynanamın soğumuş kanını kızdırayım derken paranın yarısı elimizden uçtu. Eve gelecek kiracıların, meslek, maksad,[4] mahiyetleri[5] her ne olursa olsun veballerini[6] çekmeye, başımızda değirmen çevirseler artık eyvallah demeye mecburduk. Fakat kiracılar nerde? Bir hafta oldu henüz gelen giden yok. Her yerde görünen, hiçbir mahalde[7] yeri yurdu belli olmayan, tuzağa mı düşürüldü? Bizdeki üç yüz liraya bir varis[8] zuhur etmesin,[9] dert orada. Yoksa her

1. Ketumiyet: ağız sıkılığı.
2. Kabil: mümkün.
3. Şayi: yayılmış.
4. Maksad: amaç.
5. Mahiyet: nitelik.
6. Veba: azap.
7. Mahal: yer.
8. Varis: toplardamar genişlemesi.
9. Zuhur etmek: meydana çıkmak.

gün şuûnuna[10] hesapsız facialar kaydolunan böyle bir zamanda Şemi Bey gibi bir kumarbazın ziyanına matem tutacak kadar kalbimde rikkat[11] yok. Ve bu katı yürekliliğimden dolayı da kimse bana beddua etmez sanırım.

Mahaza,[12] herhangi bir gün ben evde yokken kiracı namına gelen olursa içeri alınız, diye bizimkilere sıkı sıkıya tenbih ettim. Bir akşam avdetimde[13] haneyi telaş içinde buldum. Küçüğü, büyüğü:

"Sen dur, ben anlatayım..." isticaliyle[14] karşımda kaynaşıyorlar. Bu karmakarışık lafkonseri içinde kaynanamın sesi piston gibi ötekilere galebe ederek:

"Ah damatçığım kısa günde neler oldu, neler oldu. Yediler, içtiler, seviştiler, gittiler."

Ben:

"Kimler?"

Kaynanam:

"Anlatacağım ama bunlar rahat veriyorlar mı? Hepsini sustur da beni dinle..."

Ben:

"Susunuz bakalım. Söz büyüğün, su küçüğün... Hanımninemi dinleyelim."

Kaynanam, bu iltifatımın memnuniyetiyle yılışarak ağzını yaya yaya başladı:

"Evlatçığım, biz aşağıdaki odada oturuyorduk. Sokaktan bir otomobil homurtusu geldi. Biraz sonra bizim kapının zili çınladı. Pencereden baktım, erkek dişi bir çift genç. Delikanlının elinde büyükçe bir çanta var. Kadının göğsü o kadar açık ki, iki memesinin arasındaki elifi görünüyor."

Sordum:

"Kimdir o?"

---

10. Şuûn: olaylar.
11. Rikkat: acıma.
12. Mahaza: bununla beraber.
13. Avdet: dönüş.
14. İstical: sabırsızlanma.

"Şemi Beyefendi'nin kiraladığı hane burası değil mi?"

"Evet civanım."

"Kapıyı açınız. Hem evi göreceğiz. Hem de biraz dinleneceğiz. Yarın öbür gün taşınıyoruz."

"Biz de sizi bekliyorduk, buyurunuz. Başımızın üstünde yeriniz var."

Kapıyı açtık. Genç karı o kadar fıkırdak ki alimallah[15] mızıkasız oynuyor. Alt beli üstüne sanki yapışık değilmiş gibi yukarısı sağa bıngıldarken aşağısı sola çalkanıyor. Erkeğe böyle şeyi ballandırması iyi değildir ama damadım, şimdiki karıların vücutları mengeneye benziyor. Öyle de püften giyinmiş ki bedeninin içinde aşık kemiğinin oynadığı seçiliyor. Aa... Bırak kuzum erkeklere kabahat bulmam. Karının her tarafı bir tabak elmasiye[16] gibi titriyor.

A, içtir bu, elbette çeker... Karı merdivenlerden çıkamıyor sekiyor, biz arkalarından baka kaldık. Rıdvan, karının oynaklığına, Şükran da tuvaletine yutkundular durdular."

Ben:

"Hanımnine, fazla tafsilata[17] yekûn çek.[18] Böyle bahse çocuklarımın isimlerini de karıştırma."

Kaynanam:

"Benim karıştırdığım yok. Kuzum onlar kendileri karışıyorlar. Fazla sözü ben de sevmem. Şimdi kahve pişirerek yanlarına çıkıp da: 'Efendim sefa geldiniz. Uğurlar kademler getirdiniz' diyelim mi demiyelim mi? Zaman değişti. Bizim bildiğimiz o eski yollar, erkânlar kalmadı. Fakat evladım bunlar kiracılarımız olmakla beraber bugün herhâlde misafirlerimiz sayılırlar. Kiracılar üst katı şöyle bir gezdikten sonra bahçe üstündeki yeşil odaya çekildi-

15. Alimallah: hiç şüphesiz.
16. Elmasiye: pelte.
17. Tafsilat: ayrıntılar.
18. Yekûn çekmek: son vermek.

ler. Ne terbiyeli insanlar diyoruz. Yukarıda çıt yok. Uzak yoldan gelmiş olmalılar. Belki yorgunluk çıkarıyorlar. Biz vazifemizi yapalım da onlar ne derlerse desinler. Güzel bir kahve pişirdim. Mihriban'a yeni prostelasını[19] giydirdim, tepsiyi eline verdim. İki bardak su ile beraber yukarı gönderdim. Çok geçmeden kız elinde tepsiyle ters yüzüne aşağıya geldi:

'Kız kahveyi vermeden niye geldin?'

'İçeriye girmeye korktum.'

'Ay niçin?'

'Kapıyı usullacık karıştırdım, içerden kilitli.'

'Ey ?'

'Sonra kulağımı içeri verdim.'

'Ne duydun?'

'...'

'Kız söylesene?'

'Kiracılar galiba hastalanmışlar.'

'Nerden anladın?'

'Hanım da bey de ince ince inliyorlar.'

Kaynanam, kocakarılığının bütün şerirliğiyle[20] yüzünü buruşturarak devam etti:

"Damat, bu ince inilti benim de midemi bozdu. Kolera, zatürreli veba, otomobil gibi birden çarpan İspanyol gribi... A, her türlüsü aklıma geldi. Yanlarına çıkayım, zavallıların hatırlarını sorayım, dedim. O arada kapının zili acı acı çalındı. Kimdir acaba? Bu da bir zorlusu. Pencereyi açtım baktım. Kalpaklı., boylu boslu, biraz kart şimali[21] birisi:

'Ne istiyorsunuz?'

'Hanım, bir parça aşağı gel.'

'Aşağıya niye geleyim. Ne diyeceksen buradan söyle...'

'Lafım mahremdir. Komşulara duyurmak istemiyorum. Bana göre bir şey yok, yine sizin menfaatiniz için...'

19. Prostela: önlük.

20. Şerirlik: kötülük.

21. Şimali: kuzeye ait.

Al damadım bir mide bulantısı daha. Aşağı indim. Kapıyı araladım.

Herif:

'Hanım...'

Ben:

'Efendim?'

'Burada gizli bir ev açılmış, burası mı?'

'Nasıl ev?'

'Asri ev...'

'Ne demek o?'

'Canım randevu mahali.'

'Öyle şeyden haberim yok.'

'İnkâr etme.'

'Ağzını topla vallahi şimdi komisere gider seni şikâyet ederim. Biz bu mahallenin kırk yıllık muteberiyiz.'[22]

'Benim öyle laflara karnım tok. Biliyorum, Ülfet ile Nusret ikisi de burada.'

'Ülfet ile Nusret? Bu isimleri hiç tanımıyoruz.'

'Tanımıyorsunuz ama ikisi de içerde. Follukta..'

'Hezeyan[23] ediyorsunuz efendi.'

'Kocakarı, hezeyanı sen ediyorsun. Ben şimdi o tepeli tavukla güdük horozu dışarı çıkartır, sansar atılışıyla boğarım. Bana Felek Ali derler. Vallahi sizi götünüzden tutuşturur... Affedersin, duyduğum gibi söylüyorum, gazlı paçavra parlayışıyla cayır cayır yakarım. Ya onları şimdi buraya indirmeli, yahut beni yukarıya yanlarına çıkarmalı...'

"Korkumdan hemen kapıyı kapadım, elim ayağım pır pır titriyor. Şefikam bir tarafta baygınlıklar geçiriyor. Saime Hanım'ın sinirine dokundu, bir hıçkırığa tutuldu, boğuluyor sandık. Çoluk çocukta bet beniz uçtu, Ülfet'le Nusret yukarıda, Felek Ali sokak kapısının önünde... Şimdi ne yapacağız? Baktım kimseden medet[24] yok. İş bana

22. Muteber: saygın.

23. Hezeyan: saçmalama.

24. Medet: yardım.

kaldı. Helecandan[25] kesiliyorum. Merdiven çıkacak hâlim yok. Ne ise, inleye sıklaya üst katı buldum. Hastalıktan hâlâ inliyorlar mı, dinlemeden telaşla, güm güm misafirlerin kapılarına vurdum.

İçeriden erkek sesi:

'Pek yorgunuz. Biraz uyuyoruz. Bizi rahatsız etmeyiniz.'

'Beyefendi affedersiniz sizi rahatsız eden biz değiliz.'

'Tuhaf şey... Ya kimdir?'

'Felek Ali Bey, sokak kapısının önünde bağırıp çağırıyor. Kundak koyup evi tutuştururum, diye yemin billah edip duruyor.'

Bu Felek Ali Bey namı, yangın topu gibi içerdekileri birdenbire telaşa verdi. Artık hiçbir şey düşünmeyerek kapıyı açtılar. Bu nasıl yorgunluk uykusudur? Sere serpe öyle soyunup dökünmüşler ki içeri bakmaya utandım. Nusret Bey alelacele sırtına geçirdiği firenk gömleğinin pek örtmediği çıplaklığıyla yanıma gelerek:

'Felek Ali, vay kerata, aşağıda ha...'

'Evet.'

'Ne diyor?'

'Ülfet'le Nusret aşağıya gelsinler diyor.'

'Siz bizim burada olduğumuzu ona söylediniz mi?'

'Hayır ben bir şey demedim.'

'Vallahi ben revolverimi[26] bu sabah o herifin kafasında patlatmak için doldurdum.'

İçerden burnuma buram buram rakı kokusu gelmeye başladı. Nereden buldular? Besbelli çantanın içinde getirmiş olmalılar. Bir belalı Felek Ali ile bir sarhoş Nusret'in arasında kaldığımızı anlayarak:

'Affedersiniz. Tabancanızı başka yerde patlatınız. Burası muharebe[27] meydanı değil. Benim çoluğum çocuğum korkar, siz kiracı namıyla bu eve girdiniz. Güpegündüz

25. Helecan: çarpıntı.
26. Revolver: tabanca.
27. Muharebe: savaş.

ne çabuk uykuya yattınız. Siz iki genç mahluk, birbirinizin nesisiniz? Söyleyiniz bana.'

'Biz yeni evlenmiş karı kocayız.'

'Aşağıda ağzını bozan Felek Ali Bey neniz oluyor?'

'Zevcemin eski kocası.'

'O boşadı sen aldın, değil mi yavrum?'

'Evet, Allah'ın emriyle.'

'Allah böyle karışık şeyler emretmez. Eski koca, yeni koca siz karınızı aranızda çekişecek iseniz kavganızı başka yerde yapınız. Mahalle arasında gürültü çıkarıp da başımıza belalar getirmeyiniz. Namuslu, uslu, akıllı adamlar tabanca ile karı paylaşmazlar. Bu, muhakemede fasl olunacak[28] dava. Biz iki kocalı kadına ev vermedik. Haşa..'[29]

28. Fasl olunmak: çözülmek.

29. Haşa: asla.

Dört

Ülfet Hanım hamamda silecek bekler gibi naturel[1] bir hâlde, çapraz iki eliyle, göğsü üzerinde memelerini tuta tuta, uzanmış olduğu sedirden kalkarak:

'Sen ağzı kalabalık bir kadına benziyorsun. Ben kocakarılarla konuşmasını sevmem. Sen git de evde bir genci varsa onu gönder.'

'Kızım, ben seninle uzun boylu konuşmaya gelmedim. Fesat bütün senin başının altından çıkıyor. İki kocandan hangisini tercih ediyorsun. Evimiz taşlanmadan, mahalleli kapımıza üşüşmeden ötekine meram anlat.[2] Birinci kocandan tamamıyla ayrılmadan galiba ikincisiyle soyunup dökünüp yatıyorsun. Buna âdeta üstü açık rezalet derler. Dediler ya... Dedilerdi ya... Dünya tersine döndü. Bundan sonra bir kadının iki üç kocası olacak dedilerdi de ben inanmadıydım. Meğerse sahiymiş a dostlar.'

'Sen karışma, bu kocakarılara göre lakırtı[3] değil. Bir kadın üç kocaya varacaksa genç kadınlar varacak. Sana ne? İşte ben tecrübesini yapıyorum. Arabaya koşulan çifte beygir gibi iki erkek kullanıyorum. Bugün dövüşürler, yarın kavga ederler, öbür gün elbette alışırlar. Evvelden

1. Naturel: doğal.
2. Meram anlatmak: dert anlatmak.
3. Lakırtı: söz.

de bir erkekle oturmayan karılar çoktu. Fakat bu iş gizli olurdu. Şimdi aşikâreye[4] vurdu. Asrilikte kadınla erkek hukukça birbirine müsavi.[5] İkisi de içiyor, ikisi de barda dans ediyor, ikisi de silah kullanıyor.'

'Cenabıhak erkeği erkek, kadını kadın yaratmış. Bu ne azgınlık kızım, bu ne azgınlık? Bir parça daha gayret etseniz çocuklarınızı da erkeklere doğurtacaksınız.'

Yukarıda biz böyle cebelleşirken aşağıda Felek Ali Bey kapının zilini koparacak gibi bir şiddetle çekiyor. Çoluk çocuğumuz titreşiyor. Artık kendimi tutamadım daha taşınamadığı kira evinde soyunup da sözüm ona koca ile yatan bu kaltağa dedim ki:

'Madem ki erkeğin her yaptığını kadın da yapabilirmiş. Bak herif kapımızın önünde rezaleti ayyuka çıkarıyor.[6] Revolveri eline al da çık karşısına bakalım.'

'O da iş mi? Çıkarım. Ben Felek Ali gibi kaç çomarı karşımda sustaya durdurmuş kadınım. Beni boşadı, çarçabuk nadim oldu.[7] Yanmaya başladı. Yansın kerata, yansın deyyus. Bu benim yere batası erkek güruhundan ta kadınninemin, kadınninesinden kalma çıkarılacak hınçlarım var.'

'Kızım o kadar sert söyleme karşındaki delikanlı da erkek. Belki gücenir.'

'Gücenmez, gücenmez. Ben koynuna girdiğim erkeğin derhal tıraşını alırım.[8] Tahrike,[9] cefaya[10] dereceyi tahammülünü[11] anlarım. Kadın erkeğe, erkek kadına tabiaten[12] düşkündür. Bağlıdır. Çünkü biri tohum, biri tarla.

4. Âşikâre: açık.
5. Müsavi: eşit.
6. Ayyuka çıkmak: çok yükselmek.
7. Nadim olmak: pişman olmak.
8. Tıraşını almak: yontmak.
9. Tahrik: kışkırtma.
10. Cefa: eziyet.
11. Dereceyi tahammül: dayanıklılık derecesi.
12. Tabiaten: yaratılış olarak.

İkisi birleşmezse dünya sekenesiz[13] kalır. Cenabıhak böyle buyurmuş. Kavga dövüş bu insan ziraatine[14] iki cins beraber çalışacaklardır. Buna mahkûmdurlar.'

A... Postal çok biliyor. Hangi fen mektebinden çıkmış bilmem? Kadınla erkeğin böyle kavga dövüş çift sürmelerine hangi ziraat nazırı karışır? Ondan da haberim yok. Ah damadım. Genç karı böyle avukat gibi söylene söylene giyindi.

Nusret'ten revolverini istedi. Çocuk hiç itiraz etmeden verdi. Çantalarını aldılar, merdivenlerden aşağıya koşarlarken ben arkalarından bağırıyorum:

'Sakın ha uğursuz tabancayı evin içinde patlatmayınız, bir kaza olur' diye onlara; korkmayınız, avazıyla da bizim çocuklara bağırıyorum.

Girdikleri kira evinin ilk saatinde dünyaya adam yetiştirmek için çift sürdüklerini iddia eden bu sarhoş karı ile delikanlının Felek Ali Bey'in karşısında ne yapacaklarını görmek için biz pencerelere üşüştük. Ah neler işittik damat neler. Çoluğun çocuğun yanında utandık. Yerlere geçtik. Ben binde birini anlatamam ama sen yine dinle. Felek Ali Bey kapının önünde revolverle boylu boyuna eski zevcesi Ülfet Hanım'ı görünce:

'Vay nazeninim.[15] Gelip de sizi bulamayacak mıyım sandınız?'

Ülfet:

'Bilirim, av köpekleri, kadar koku alırsın. Siğdiğim yerleri birkaç kilometre uzaktan keşfedersin. Herif, ne istiyorsun benden?'

'Karım değil misin?'

'Değilim.'

'Ben seni boşamadım ki.'

'Ben seni çoktan boşadım.'

13. Sekenesiz: nüfussuz.

14. Ziraat: tarım.

15. Nazenin: cilveli.

'Şer'an,[16] kanunen nikâh bağını yalnız erkek çözebilir.'

'Belki eskiden öyle imiştir ama, şimdi değil. Öyle bağ çözmek, boşamak boşamamak yok artık. Gönül kimi severse güzel odur.'

'Sen tabancanı aşağıya indir. Hak benimken niçin vuruşayım? Kim kimi boşayabilirmiş sonra öğrenirsin.'

'Nereye müracaat edeceksin? Eski şeyhülislam kapısında şimdi çocuklar top oynuyor. Artık cebri nizam[17] saltanatı geçti. Akıl, mantık, asrilik devri geldi. Şenianın,[18] hilenin, riyanın[19] gemisi yürümez. Bu vakitde birbiriyle sadıkane[20] oturmuş bana iki karı koca bul, alnını karışlayayım senin. Tabiyet iki cinsi de hercailiğe[21] çekiyor. Hakikat böyle iken ömür ömüre beraber yaşamak için birbirine kenetlenen erkekle dişiyi bana göster, ahmakların derhal idamlarına hükmedeyim. Şimdiki kocam Nusret'tir. İmamı, muhtarı karıştırmadan kalp ikrarı,[22] nikâhı medeniyle[23] evlendik. Aramızda hiç öyle halattan zincirden bağ yoktur. Birbirimizden doyup bıktığımız gün kimse kimseye baş belası olmadan vedalaşıp ayrılacağız. İşte bu kadar.'

'Kapının önünde böyle birbiriyle imtihana giriştiler. Fakat aralarında ne kan oldu, ne kavga. Nihayet heriflerden biri karının sağ koluna girdi, öteki soluna, defoldular gittiler. Erkek hazmettikten sonra kadın her türlüsünü yapar evladım. Bu nasıl karı kocalıktır? Birbirini buluyorlar, çarçabuk bir kalp nikâhı kıyıyorlar. Ev yok, yurt yok, yabancı yuvaya yumurtlayan kuşlar gibi rast geldikleri yerde soyunup yatıyorlar. Bundan sonra doğacak

16. Şer'an: şeriata göre.
17. Cebri nizam: zorlama usulü.
18. Şenia: yakışıksız iş.
19. Riya: iki yüzlülük.
20. Sadıkane: sadakatli bir şekilde.
21. Hercailik: vefasızlık.
22. İkrar: kabul etme.
23. Nikâhı medeni: medeni nikah.

çocuklardan hayır umanlara şaşarım. Sonra damatçığım, yukarıya odaya çıktık, oturdukları yeri meyhaneye çevirmişler. Çarçabuk rakı kokusu her tarafa sinmiş. Karides, şam fıstığı kabukları, çiroz kılçıkları oraya buraya saçılmış. Bu haspalar[24] aile yurdunda büyümüş kimselere benzemiyorlar."

Kiracılarımızın ilk kaymağı böyle zuhur etti. Bakalım bunların arkasından kaç kocalı nazeninlerle müşerref olacağız?[25] Yediğim Çerkes Tavuğunun biberi boğazımı yakıp duruyor. Ah başımız büyük bir belaya girdi. Evcek hepimizi derleyip toplayıp pazara götürseler üç yüz lira etmeyiz. Parayı iade edemedikten sonra derdi çekmeye, başlarımızı açıp felaketi beklemeye mecburuz.

24. Haspa: kadınlar için kullanılan küçümseyici söz.
25. Müşerref olmak: tanışmış olmak.

Beş

Kocakarılığın bütün mübalağasıyla[1] ve gençler üzerindeki hınçlarının feveranlarına[2] kapıla kapıla kaynanamın anlattığı bu taze vaka[3] siyah bir ejderin zehriyle beynimi sardı. Şemi Bey'in kumarbaz olduğunu biliyordum. Fakat onun bu kadar adi bir muhabbet tellallığı derekesine[4] düşmüş bulunduğuna ihtimal vermemiştim. Herif birdenbire elime sunduğu üç yüz lira ile beni efsunladı.[5] Bitirdi. Açlıkla başı dönen insan bu yolda namus kazalarına maruz kalıyor. Evimde ilk zina vuku buldu. Ben bunun ücretini aldım. Masum ailemi böyle bir temaşa[6] karşısında bulundurdum. İlk günah Şemi'ye ait, ikincisi de bana değil mi? Evvelden bir mazeretim vardı. Hakikati bilmiyordum. Fakat şimdi biliyorum. Bilerek susmak, kabul etmek değil midir?

Parasını iade et, herifi kov. Kabil[7] değil. Tahammül eyle, bu hiç mümkün değil. Ben bu iki muhalin[8] arasında

1. Mübalağa: abartma.
2. Feveran: coşma.
3. Vaka: olay.
4. Dereke: aşağı seviye.
5. Efsunlamak: büyülemek.
6. Temaşa: oyun.
7. Kabil: mümkün.
8. Muhal: imkânsız.

galiba birkaç güne kadar Darüşşafakanın yolunu tutacağım.

Herif hiç düşünmeden üç yüz lirayı elime sayıverdi. Çünkü benim budalalığımdan istifade ile kendisi çok kazanacak. Evimin odalarını bir çifte hane gibi her gün birkaç saatliğine kiraya verirse kendisi çok alacak. O benim namus patronluğum altında bu sanatı pahalı yapacak. Ben Allah'a, halka, vicdanıma karşı upucuz lekelenmiş olacağım. Aman Rabbim, bu cehennem çıkmazından bir an evvel beni sen kurtar. Çünkü kendimde buna kudret yok. Debelendikçe daha ziyade gömüleceğim. Belki neuzübillah[9] bir an gelecek ki büsbütün mücadele kuvvetinden kalarak kendimi akıntıya bırakacağım. Ailemi bu lağımdan neşef eden[10] taaffünâtla[11] beslemeye mecbur olacağım. Ve nihayet alışacağım. Zamanın "Maişet için her yol mübahtır"[12] düsturuyla amil olan güruhuna[13] karışacağım.

Küçük büyük ev halkı alt katta bir odaya toplandık. Meşveret aktediyoruz.[14] Bazımız gülünecek, bazımız ağlanacak, her birimiz bir türlü fikir beyan ediyoruz, akıl düşünüyoruz. Fakat sözlerimizin hiçbirinde felaha[15] çıkar bir iz ucu göremiyoruz. Keyfiyet üç yüz liranın iadesi noktasına dayanınca hepimizin yüreklerimize bir çarpıntı, dillerimize bir kekemelik geliyor. Karım sinir buhranları içinde bağırıyor:

"Efendi, buna düzcesi kerhanecilik derler. Bu rezalet de toy, masum çocuklarımızın önünde oluyor."

Kaynanam cevap veriyor:

"Evden çıkınız deyince paraları geri vermeli. Vermezsek buna da dolandırıcılık derler."

9. Neuzübillah: Allah korusun.
10. Neşef etmek: sızmak.
11. Teaffünât: kötü kokular.
12. Mübah: caiz görülen.
13. Güruh: topluluk.
14. Meşveret aktetmek: fikir alışverişinde bulunmak.
15. Felah: kurtuluş.

Biz bu davada iken kapının zili siniri tutmuş bir ziruh[16] gibi uzun uzun çırpındı. Hepimiz bu ihtizazı[17] derhal kalplerimizde duyduk. Yine kimdi o? Yukarıki odada soyunup yatmak için ikinci kafile kiracılar mı geliyor? Meçhul bir korkunun şeametiyle[18] sarsılıyorduk.

Şahadet parmağımı dudaklarıma götürerek hepsine sükût işareti verdikten sonra pencerenin kenarından kapıya baktım. Bir tehlikeden ürkmüş gibi ufak bir sayha[19] ile hemen geri çekildim. Sakit[20] birer sual ile derin derin yüzüme bakanlara umumi[21] bir cevap olmak üzere:

"O... geldi." dedim.

Zevcem:

"O kim?"

"Şemi Efendi."

Şimdi ne yapalım? Herifi kovalım mı? Kapıyı açıp içeriye mi alalım? Ayıbını yüzüne vurarak defetmeye kalksak bu kepazeyi utandıramayacağımızdan eminim. Onda sıkılıp da üç yüz lirayı bırakarak kaçacak surat yok. İçeriye kabul etsek onun sanatına iştirakimizin[22] dibacesine[23] girmiş olacağız. Evimizin icar bedeli şeklinde cebimize giren melun[24] para çözülmez bir şeametle bizi ona bağlamıştı.

İnsan bazen en büyük nefret ve istikrahının[25] hilafına[26] kaza nevinden ne büyük fenalıklara uğruyor. Bundan sonra, muhabbet ticaretiyle geçinen kimselere nefretle bakmayacağım, "Vah zavallı adamlar siz bu kötü mesleğe

16. Ziruh: canlı.
17. İhtizaz: titreyiş.
18. Şeamet: uğursuzluk.
19. Sayha: çığlık.
20. Sakit: sessiz.
21. Umumi: genel.
22. İştirak: ortaklık.
23. Dibace: başlangıç.
24. Melun: lânetli.
25. İstikrah: iğrenme.
26. Hilaf: ters.

nasıl bedbahtane[27] saiklerle[28] düştünüz?" teessüfleriyle[29] o talih kurbanlarına acıyacağım.

Herif dışarıda zili çekiyor. Biz içeride bir türlü hiçbir şeye karar veremiyoruz. Aklımı kaçırmamak için nihayet bazı teselli yolları aramaya mecbur oldum. Belki bizimkisi de fazla bir taassub,[30] pek çiy bir kuruntu üzüntüsüydü. Herhangi bir haneye fiilleri bozuk kiracılar taşınabilir. Bunda mal sahibinin namusunu cidden haleldar edecek[31] tamiri nakabil[32] ne fenalık vardır? Pek namuskâr insanlar tanıyorum ki Beyoğlu'nda umumhanecilere icar edilmiş apartmanlarının iradı ile geçiniyorlar. Hükümet bile bu ticaretten vergi alıyor. Şemi'yi kapının önünden kovmakla iş bitmiş olmayacaktı. Herhâlde herifle görüşüp anlaşmamız icabediyordu. İçimden böyle bir teselli yolu buldum. Lâkin sinirlerime büsbütün hakim olamıyordum. Asık bir suratla kapıyı açtım. Hafif şişman karnının üzerinde altın kordonunu sallayarak güler yüzle içeri girdi. Selamlaştık.

O, bendeki abusete[33] dikkat etmeyerek:

"Affedersiniz birader diğer işlerim zuhur etti gelemedim."

"Fakat sizden evvel geldiler..."

Şemi gözlerini gözlerime çengelleyerek büyük bir şaşkınlıkla sordu:

"Kim? Kimler?"

"Bir delikanlı ile bir genç kadın."

"Adları? Sanları?"

"Kendi sözlerine bakılırsa biri Nusret Bey, öbürü Ülfet Hanım imiş."

---

27. Bedbahtane: talihsizce.
28. Saik: sevkeden.
29. Teessüf: üzülme.
30. Taassub: tutuculuk.
31. Haleldar etmek: bozmak.
32. Nakabil: imkânsız.
33. Abuset: somurtkanlık.

"Vay kepazeler, vay edepsizler..."

"Sizin namınıza müracaat ettiler. 'Kapıyı açınız. Evi göreceğiz. Yarın öbür gün taşınıyoruz' dediler. Tabii biz de açtık. Bu çifti içeri aldık. Yukarı çıktılar."

"Yukarıda ne yaptılar?"

"Öyle genç erkekle kadın bir odaya kapanınca ne yaparlar?"

"Besbedava öyle mi?"

"Niyetlerini evvelce anlayamamış olduğum için ücret talebi aklıma gelmemişti."

Herifin, 'Öyle bir işi besbedava görmelerine nasıl müsaade ettin?' şeklindeki telehhüfüne[34] karşı benzim pek ziyade atmış, suratım çok fena karışmış olmalı ki Şemi, riyakâr taltifiyle[35] beni avutmak için arkamı sıvayarak:

"Adam sen de Baba Salâh, ne kadar da kuruntulusun öyle edepsizler için kendini üzüyorsun. Yazık değil mi sana?"

"Ama sende de besbedava teessüfüyle bu işin ücretsiz vukuuna öyle bir kederleniş var ki."

"Çok tuhaf insansınız. Adam sen de, böyle çocuklukları bırak. Ciddi konuşalım."

"Bu bahiste çocukluk yok. Gayetle ciddi konuşuyorum."

"Peki fakat durunuz size meselenin esasını anlatayım."

"Ben daha söyleyeceğimi bitirmedim ki."

"Daha ne var?"

"Ne olacak? İşin sonu, evvelinden berbat."

"Anlat Baba Salâh anlat."

"Nusret Bey'le Ülfet Hanım üst kata çıkıp odaya kapanırlar. Sokak kapısının zili yine öter. Bu sefer kim gelse beğenirsiniz?"

"Lâ vallah bilemem."

"Felek Ali Bey."

"Vay habis.[36] Bunlar nasıl koku aldılar böyle?"

---

34. Telehhüf: sızlanma.

35. Taltif: gönül alma.

36. Habis: alçak.

"Bunların nasıl koku aldıklarını size olan derecei mensubiyetlerini[37] bilemem. Yalnız burunları pek hassas olduğu anlaşlıyor. Felek'in ettiği küstahlıklar yukarıda çift yatanların edepsizliklerini de geçti."

"Ne yaptı melun?"

"Felek Ali, kaynanamdan, buralarda gizli bir randevu evi açılmış orası burası mıdır? diye sormuş."

"Bak bak, eşekliğe bak. Dinleyiniz bunların ne mal olduklarını sana anlatayım. Bu Felek denilen herif bir panayır keratası. O Ülfet namındaki karı bolşevik orospusu... Nusret bu iki berbadın arasında onlardan daha mülevves[38] bir mahluk."

"Affedersin, panayır keratası ne demektir bilmiyorum. Bu vasfı şimdiye kadar hiç işitmedim. Bu bolşevik orospusunun diğer fahişelerden farkı nedir? Ona da vakıf değilim."

"Çok saf adamsın, ahvali âlemde[39] bu bigâneliğinle[40] nasıl yaşıyorsun?"

"Ahvali âlemin bu nevi malumat[41] kısmında âlim olmak istemem."

"Her şeyin ilmi cehlinden uludur. Aile sahibisin çoluk çocuğun var."

"Yetişkin bir oğlumla bir kızım var."

"Allah bağışlasın. O hâlde ırz, namus aleyhindeki teşkilatı bilmelisin."

"Ne diyorsun? Böyle bir teşkilat mı var?"

"Evet, sana bir nebze anlatayım."

"Sen de bu gayrı muhterem[42] cemiyetin azasından[43] mısın?"

---

37. Derecei mensubiyet: bağlılık derecesi.
38. Mülevves: pis.
39. Ahvali âlem: dünya şartları.
40. Bigânelik: ilgisizlik.
41. Malumat: bilgi.
42. Gayrı muhterem: saygıdeğer olmayan.
43. Aza: üye.

"Hâşâ bugün değilim."

"Hâşâ bugün değilim ne demek?"

"Hâşâ bugün değilim, belki yarın olabilirim demektir."

"Olup olmamak senin elinde değil mi?"

"Heyhat, hayır. İnsan bir şeyi ya isteyerek olur, ya kahren[44] olur, ya sevki tali'le[45] farkına varmayarak alışa alışa olur."

Kalbimde öyle bir merak kaynamaya başladı ki sualimin garabetini düşünmeyerek sordum:

"Benim için ne dersin? Bu cemiyete aza kayıt olmamı muhtemel görüyor musun?"

"Hay hay. İhtiyaç hissedince."

"Ağzını topla."

"Ekmeğin okkası bir liraya çıkınca ne yapacaksın?"

"Bu bahiste seninle laubali olmak istemem. Saçmalıyorsun."

"Ne cihetten saçmaladığımı lütfen izah eder misin?"

"Bu pek kolay."

"Nasıl? Lütfet."

"Ekmeğin bir liraya fırladığını farz ve bütün namusların pazara çıkarılacağını haydi kemali teellümle[46] kabul edelim. Lâkin derhal piyasa düşer. Kaldırımlara dökülen bu kadar ırz ve namusu satın alacak milyonerler nerede? Buna sermaye mi yetişir?"

"Hah işte, ben de sana bu ciheti anlatayım. Haydi bir yere oturalım."

Herif, muhabbet simsarlığından felsefe dersi vererek beni kendine muavin yapacak galiba. Nasıl oldu da bende bu mesleğe istidat gördü bilmem.

---

44. Kahren: zorla.

45. Sevki tali': talihin sürüklemesi.

46. Kemali teellüm: tam bir üzüntü.

Altı

Üst kata çıktık. Şemi Bey her tarafı dolaştı. Taksimat[1] hoşuna gitti. Her odanın sureti istimaline[2] dair zihninden birtakım hesaplar yaparak, "Âlâ, âlâ!" takdirleriyle memnuniyet beyan ediyordu. Yalnız mobilya cihetinden biraz somurttu. Ev büsbütün çıplak değildi. Lâkin mevcut eşya, kırık dökük fersude[3] şeylerdi."

Biraz evvel Nusret Bey'le Ülfet Hanım'a darülzifaf[4] olan yeşil odaya geldik. Pencere kenarına iki iskemle çektik. Mihriban bize kahve getirdi. Şemi Bey, ahretliğimizi dikkatle süzerek:

"Bir iki sene sonra çok güzel bir kız olacak. Şimdi de güzel lâkin kıyafet, tuvalet düşkünü. Kaç yaşında var?"

"On beşini bitiriyor."

"Meleklik devrinden kadınlık çağına giriyor. On beş, on altı yaşında bir kız, dumanı üstünde bir cennet meyvasıdır. Erbabı için hiçbir şey bu kadar leziz olamaz."

Kuyumcu nasıl elmastan, çingene kasnaklık ağaçtan, celep koyundan anlarsa, bu herif de cinsi latif[5] mütehas-

1. Taksimat: bölmeler.
2. Sureti istimal: kullanma şekli.
3. Fersude: eskimiş.
4. Darülzifaf: gerdek.
5. Cinsi latif: kadın.

sısı[6] idi. Bu, kadın istimatörü[7] kızımı görse derhal ona da bir kıymet biçecekti. Mesleğini bu kadar aleniyete vuran bir muhabbet tüccarıyla ben ne görüşecek, onu evime, ailemle aynı dam altına nasıl kabul edecektim. Durup durup da gelen gaseyan[8] gibi vicdanım isyan ediyordu. Hayır, bu olamazdı. Mümkün değildi. Fakat herife üç yüz lira borçlu idim. Onun parasını kabul etmiş, ahlak kerizinin en müteaffin[9] sızıntılarından bu kirli nakdi[10] biz yemiş içmiştik. Bu felaketten halasımıza[11] bir çare buluncaya kadar ben bu deyyusun ağız kokusunu dinlemeye mecburdum.

Bir cıgara yaktık. Kahve fincanlarını aldık. Hafif dumanların arasından boğazın yeşili kıvrıntılarını seyrederken hatip kendisine has, mütebessim[12] bir belagatle[13] söze başladı:

"Azizim tabiatta lodos, poyraz, gün doğusu gibi türlü türlü rüzgârlar eser. Bu havaların insanlar, hayvanlar, ağaçlar, nebatlar üzerinde nâfi'[14] ve mazarratına[15] türlü türlü tesirleri vardır. Beşeri[16] cemiyetler de muhitin[17] işte böyle iyi, fena birtakım cereyanlarına tabidirler. Ortada herhangi bir hâli doğuran sebepler mevcut iken bunların izalesi[18] çaresini bulamayıp da yalnız yaptıkları fena tesirleri mene uğraşmak beyhude bir yorgunluktur. İnsan, aç kalınca çalar. Bir genç, sevince yüreğinin mey-

6. Mütehassıs: uzman.
7. İstimatör: gümrüklerde mallara değer biçen görevli.
8. Gaseyan: kusma.
9. Müteaffin: kokuşmuş.
10. Nakit: para.
11. Halas: kurtuluş.
12. Mütebessim: gülümseyen.
13. Belagat: etkili söz söyleme.
14. Nafi': faydalı.
15. Mazarrat: zarar.
16. Beşeri: insanla ilgili.
17. Muhit: çevre.
18. İzale: giderme.

line kapılarak her şeyi göze aldırır. Bir haris,[19] cam önünde bir içtimai[20] merdiven görünce hemen tırmanır. Bunlar pek tabii hadiselerdir. Fenalıkların kapılarını apaçık bırakıp da sonra kabahati büsbütün buraya dalanlara bulmak doğru değildir. Fuhşun çokluğundan şikâyet olunuyor. Evet, bugün fuhuş çoktur ve daha çoğalacaktır. Erkek, evlenecek para; kadın varacak koca bulamayınca zannediyor musunuz ki tabiat bu mazeret önünde iki cinsin üzerindeki sevda tazyikini[21] azaltacaktır. Hayır, ev, yine daima erkekleri baba, kadınları ana olmaya icbar edecektir.[22] Onlar yine sevişeceklerdir. Fakat cinai[23] bir şekilde. Zürriyete[24] hizmet etmek için değil, yalnız yüreklerinin kanlarının ateşlerini söndürmek için... Riayet edilen her türlü ihtiyatlara[25] rağmen bu menfi[26] aşktan kazara dünyaya bir mahsul gelirse ya boğulacak, ya atılacaktır. Cinayetin cezası her şeyden bihaber zavallı masuma çektirilecektir. Her sene dünyaya ters kapıdan doğup da yine derhal geldikleri yere iade edilen veledizinaların âdetleri hakkında istatistikler tutulsa bunların çokluğuna acıyarak hayret edersiniz. Günden güne artan müşküllerden dolayı meşru[27] izdivaçlar[28] azalıyor, gayrimeşru[29] münasebetler çoğalıyor. Bütün beşeri cemiyetler bir uçurumun önündedir. İnsanlar, hayvanlar gibi izdivaç ve teksir edebilir[30] mi? Erkek, bir boğa gibi dişiyi telkih

19. Haris: hırslı.
20. İçtimai: yığılmış.
21. Tazyik: baskı.
22. İcbar etmek: zorlamak.
23. Cinai: cinayetle ilgili.
24. Zürriyet: soy sop.
25. İhtiyat: sakınma.
26. Menfi: olumsuz.
27. Meşru: uygun.
28. İzdivaç: evlenme.
29. Gayrimeşru: uygunsuz.
30. Teksir etmek: çoğalmak.

etsin,[31] savuşup gitsin. Sonra aile mefhumu,[32] yuva, evlat muhabbeti ne olur! Bu işin sonu nereye varacak söyleyiniz bakayım? Ne çare düşünüyorsunuz?"

"Benim maişet derdinden başka bir şey düşünmeye vaktim yok. Bu mühim meseleleri düşünmek, aile kanunları tanzimiyle meşgul olanların vazifeleridir. Millet Meclisi kürsüsünden bekârlara vergi tarhı[33] teklifini bağırmayı bu pek mufassal[34] keyfiyetin halli için kâfi[35] zannedenler düşünsünler. Ben yüklü bir manda arabasına koşulmayı bir aile barı[36] altına girmekten çok ehven[37] bulurum. Bildiğim budur. Hiçbir vergi, bir ev beslemekten ağır olamaz."

"Efendi düşünmeye mecbursun."

"Rica ederim. Neden?"

"Oğlum kızım var diyorsun."

"Bu memlekette oğlu kızı olan yalnız ben değilim ya?"

"İçtimai meseleler, cemiyeti teşkil eden[38] her ferde racidir.[39] Memleket idaresinden hepimizin mesuliyet[40] hissemiz vardır. Bu kadar aç insanı yalnız hükümet doyuramaz. Hepimiz nâfi' teşebbüslere[41] atılmalıyız. Taassubu, göreneği, asırlarca bizi miskinleştiren âdetleri, hatta lüzumsuz utanmaları, sıkılmaları üzerimizden atmalıyız. Çünkü sahte ar ve hicapla birçok teşebbüslerden çekinenler bilahare[42] utanmazların hizmetkârları olurlar."

---

31. Telkih etmek: döllemek.
32. Mefhum: kavram.
33. Vergi tarhı: vergi koyma.
34. Mufassal: ayrıntılı.
35. Kâfi: yeterli.
36. Bâr: yük.
37. Ehven: hafif.
38. Teşkil etmek: oluşturmak.
39. Raci: ilgilendirmek.
40. Mesuliyet: sorumluluk.
41. Teşebbüs: girişim.
42. Bilahare: sonradan.

"Aman Şemi Bey, benim köhne[43] kafama yerleşmiş ananeleri, doğduğum günden beri dini bir hürmetle beraber yaşadığım ve tapındığım sevgili fikirlerimi bozmaya uğraşma. Yalnız beni hasta edersin, başka hiçbir şeye muvaffak olamazsın."[44]

"Senin kafanda örümcek tutarak yıllanmış, kaskatı kalmış, ne kadar bayat, binaenaleyh[45] hayatın inkişafına[46] muzır[47] fikirler varsa tehlikeli, asırlık bir bacanın kurumlarını ayıklar gibi bunları temizlemeye uğraşacağım. Sana medeniyetin en son silahlarıyla hücum edeceğim."

"Benim hakka özüm doğrudur. Bir şey yapamazsın."

"Dinle. Şimdi Türkten gayri bir milletten, maişetini ahlaksızlıkla temin eden bir tip alalım. Fakat bu ahlaksızlık senin gibi kurum tutmuş kafaların telakkilerine[48] göredir. Mesela birçok deliğe girip çıkan bir komisyoncu, bir simsar şöyle böyle cüretlerle, becerikliliklerle havadan para kazanarak misk gibi geçiniyor. Günde seksen kişi aldatıyor. Fakat akşam evine döndüğü vakit elektrik ziyaları altına serili kar gibi beyaz keten örtünün üzerinde çoluk çocuğu ile beraber gıdaî,[49] leziz yemeklerle can besliyor. Açlık, sefalet bu hanenin kapısından içeri giremiyor. Fakat sen ne yapıyorsun? Hiç kimseyi aldatmıyorsun."

"Elhamdülüllah."

"Lâkin efendi açsın."

"Açım ama vicdanım rahat, gönlüm rahat, üzerimde kimsenin vebali yok."

"Ben seni aç bırakmayacağım efendi. Kafanın örümceklerini temizleyip asri bir adam yapacağım. Aç kalanlar daima aldananlardır. Yaşamak için mutlak aldatmak la-

43. Köhne: eski.
44. Muvaffak olmak: başarmak.
45. Binaenaleyh: bundan dolayı.
46. İnkişaf: gelişme.
47. Muzır: zararlı.
48. Telakki: anlayış.
49. Gıdaî: besleyici.

zımdır. Sanayide, ticarette, bütün alışverişlerde, siyasette, aşkta, muhabbette, edebiyatta, felsefede, hatta ahlakiyatta bile bu böyledir. Aldatmak, bir rahvana[50] biner gibi âlemin üstüne çıkmak; aldanmak, altta kalarak dünya sefaletini taşıyıp ezilmektir. Aldanmanın ahrete bir faidesi olduğunu zannetmek de büyük hatadır. Sana bunu böyle söyleyenler seni aldatıyorlar demektir."

"Yalancılık, hilekârlık, namusa aykırı değil midir?"

"Namus, evet, bu çok lastikli bir kelimedir. Her memlekete göre telakki sureti başkalaşır. Burada namussuzluk sayılan bir hareket, başka diyarda kahramanlık, faziletkârlık addolunur. Her âdet ve kanunun bir vakti, bir ömrü vardır. Her şey zaman ve mekânla değişen bir nisbete[51] tabidir.[52] Fakat Salâh Efendi, niçin benzin sararıyor? Niçin vücudunda titremeler dolaşıyor?"

"Sararıyorum. Titriyorum. Çünkü sen beni çok fena şeylere alıştırmak istiyorsun. Bu felaketi vazıhen[53] hissediyorum."

"Ben sana insaniyetkârlıktan başka bir şey yapmıyorum. Bilakis[54] seni felaketten kurtarmaya uğraşıyorum. Telaş etme, amiyane[55] fikirlerin fevkine[56] çık, beni dinle."

"Beni maişet darlığı içinde pek sefil görüp de herşeyi kabul eder sanma."

"Ben sana cebren[57] hiçbir fikir kabul ettirmek niyetinde değilim. Yalnız namus hakkında yeni nazariyeler[58] serdedeceğim.[59] Bazı kimselerin müstesna melahatleriy-

50. Rahvan: binek.
51. Nisbet: ölçü.
52. Tabi: bağlı.
53. Vazıhen: açıkça.
54. Bilakis: tersine.
55. Amiyane: basit.
56. Fevk: üst.
57. Cebren: zorla.
58. Nazariye: teori.
59. Serdetmek: ileri sürmek.

le[60] müştehir[61] zevcelerini, birçok işlerde muvaffak olmak için nüfuzlu adamlara götürüp takdim ettiklerini veyahut ki karılarının öyle yüksek zevatla[62] olan münasebetlerini bilmemezlikten geldiklerini hiç işitmedin mi? Bu yolda dedikodular kulağına değmedi mi?"

"Değdi. Karısının güzelliği sayesinde çok mühim işler görmüş kimseler tanırım."

"Demek sözümü tasdik ve hakkımı teslim ediyorsun?"

"Evet. Yalnız bu noktada... Bu çeşit kocalara bizden çok sivilize[63] olduklarını iddia eden gayri müslimler arasında daha ziyade tesadüf edilir."

"Karılarını peşkeş çeken bu heriflerin sosyete içinde menfur[64] bir derekeye düştüklerine şahit oldun mu?"

"Hayır. Bilakis itibarları artar. Muvaffak olmak için namuslarını merdiven yapan bu nevi ailelerin arkalarından herkes dilini uzatır. Pek ağız yoran sözler sarf olunur. Filancanın karısı filanca bey veya paşa ile şöyle böyledir, denir. Fakat nasıl oluyor bilmem, yüksek sosyetelerde bu nevi ahlaksızlıkları mazur gören bir müsamahakârlık[65] var. Belki bu da medeniyet icabı bir şeydir. Her meclise girip çıkan böyle bir kocanın herkes samimiyetle elini sıkar. Çünkü ahlaken sukut eden bu adam, servet ve nüfuzca yükselmiş bulunur. Küçüklere karşı bir hacet kapısı açar. Rüşvetli, rüşvetsiz birçok iyilikler yapar. Bunların arasında hüsnü ahlak[66] ve insaniyetkârlıkla şöhret yapmış olanları bile vardır."

"Salâh Efendi, pek çiğ bir adam olmadığını işte görüyorum. Fakat cesaretin yok, cüretin yok. Zekân pek avni[67]

60. Melahat: şirinlik.
61. Müştehir: şöhretli.
62. Zevat: saygıdeğer kimseler.
63. Sivilize: uygar.
64. Menfur: iğrenç.
65. Müsamahakârlık: hoşgörürlük.
66. Hüsnü ahlak: ahlak güzelliği.
67. Avni: yardıma dair.

telakkilerle namus düğümü içinde sıkışıp felce uğramış. Sefalet, zaruret gözü açık insanlar için felaket değil, bir intibah[68] dersidir. Şimdi sen merdivenin en alt basamağından da daha aşağı bir mevkidesin. Bir kere başını kaldır, yukarıya bak. Birbirinin kafalarına tekmeleri indirerek üst kademelere tırmananların dövüşlerini seyret. Bak hedefe vusul için hiç mâni tanıyorlar mı? Servet tubasının[69] göğüne çıktıktan sonra cıgaranı yak, ayaklarının altına serilen manzaraya bir göz gezdir. Bak o, ne ibretamiz[70] bir temaşadır. Nazarında[71] tahlil[72] kuvveti varsa dünyanın hâlini o zaman anlarsın."

"Şemi Bey, bu muvaffakiyet merdivenine tırmanmak davasıyla ömrümde onun altından üstüne doğru hiç bakamadım. Ben derviş tabiyatlı bir Türk'üm. Bir lokma, bir hırka. Diğer şeyler lafügüzaftır.[73] Sin u sâlim[74] kemali[75] bulduktan ve dünya umurundan[76] çekildikten sonra böyle şeyler düşünmek ve dinlemek benim için çok abestir. Sen yeni ahlakiyatın mektebine başlatmak için yine yeni kafalı bir şakirt bulsan..."

"Baba Salâh, senin için her şey geçmiş biliyorum, fakat ailene acıyorum."

"Bugüne kadar beni yaşatan Allah elbette onların da rızıklarını verir."

"Verir ama, bak ne kadar zor zar verdiğini görüyorsun."

"Peki, ailemin refahı için bundan sonra ben ne yapabilirim? Bu derde karşı ne deva düşünüyorsan söyle bakalım Şemi Bey."

---

68. İntibah: uyanış.
69. Tuba: cennet ağacı.
70. İbretamiz: ibret veren.
71. Nazar: görüş.
72. Tahlil: analiz.
73. Lafügüzaf: boş söz.
74. Sin u sâl: yaş.
75. Kemal: olgunluk.
76. Umur: işler.

"Ha bravo, işte bu sualini beğendim; muhitin, iyi kötü tesiratına tâbi ne kadar âciz mahluklar olduğumuzu sana anlattım."

"Tekrarına lüzum yok."

"Büyük bir ahlak fırtınası içindeyiz."

"Bunu da inkâr etmiyorum."

"Boğulanların, kazazedelerin, haddi hesabı yok."

"Elhamdülillah bugüne kadar ne ise aç taksir[77] yaşadık. Ölmedik."

"Bundan sonra iş başka."

"Ne yapalım söyle?"

"Müthiş bir marazı içtimai[78] içindeyiz."

"Evet."

"Müstevli,[79] sârî,[80] mühlik[81] hastalıklara karşı ne deva kullandıklarını biliyor musun?"

"Hayır."

"Aşı..."

"Aşı?"

"Evet aşı tatbik olunuyor."[82]

Tırnaklarımla kanatırcasına bir şiddetle başımı kaşıyarak vebaya, koleraya, hummaya vesaireye tatbik olunan bu kelimeyi birçok defa tekrarladım. Aşı... Aşı... Aşı... Fakat vücuda muafiyet[83] veren bu çarenin ahlaka nasıl tatbik edilebileceğini doğrusu çok merak ettim. İçtimai cereyanların fena tesirlerinden korumak için herif acaba masum aileme nasıl bir "virüs" aşılıyacaktı?

Madem ki bahse bir kere girmiştik, fikrini tamamıyla anlamak için herifi sonuna kadar dinlemek lazımdı. Acaba bu aşı ihtiyarlara da iyi geliyor muydu? İkinci bir nevci-

77. Taksir: kusurlu.
78. Marazı içtimai: toplumsal hastalık.
79. Müstevli: salgın.
80. Sârî: bulaşıcı.
81. Mühlik: öldürücü.
82. Tatbik olunmak: uygulanmak.
83. Muafiyet: bağışıklık.

vanlık[84] devri yaşamak için maymunun kanıyla, menisiyle aşılanmaya uğraşan zavallı matuhlar[85] gibi, herif benim damarlarıma da yeni ahlakın zehrini akıtarak her türlü ananeperestliğime[86] rağmen bu yaştan sonra beni de ırz ve namusça mübalatsız[87] bir zirzop yapabilecek miydi?

Yüzümü buruşturarak dedim ki:

"Çiçek aşısını, ağaç aşısını, hastalık aşısını biliyorum ama ahlak aşısını hiç duymamıştım. Bunu da sizden işittim. Fenalığa aşılanmak kolaydır. Lâkin iyiliğe aşılanmak pek zor bir keyfiyet.

Eğer fen bunun da çaresini bulduysa, kâşifi insaniyetin en büyük adamı sayılmaya sezadır.[88] Bizde boş kalan sarayları hemen birer laboratuvara tahvil etmeli,[89] serum imaline başlamalı... Hep aşılanmalıyız, hep... Evvela resmi daireler, sonra muallimler.[90] En yaşlılarımızdan ta kundaktaki yavrularımıza kadar..."

"Benim aşım 'prezervatif' yani vafi[91] bir şekildedir. Daha umumi tarifle, gelecek fenalığa karşı idman etmek, yani bünyeyi ahlakı korkulan marazla biraz ülfet ettirerek[92] hastalığı o suretle önlemektir."

"Anlamıyorum."

"Şimdi anlarsın. Bir oğlumla bir kızım var diyorsun."

"Evet."

"Allah bağışlasın duasıyla babalığını tebrik ederek susacak değilim. Benden öyle beylik laflar bekleme."

84. Nevcivanlık: gençlik.
85. Matuh: bunak.
86. Ananeperestlik: geleneklere bağlılık.
87. Mübalatsız: umursamaz.
88. Seza: layık.
89. Tahvil etmek: çevirmek.
90. Muallim: öğretmen.
91. Vafi: yeterli.
92. Ülfet ettirmek: kaynaştırmak.

"Rica ederim, sen de izzeti nefsime[93] dokunacak, aile namusunu zedeleyecek surette sözlere kalkışma. Tahammül edemem."

"Hayır. Korkma. Ben hakikati söyleyeceğim. Bugün bu müellem[94] zamanda çocuklarımız için türlü korkunç pusu kuran bir muhit içinde toy iki gencin uçurumlar arasında takip edecekleri patikayı sana göstermek isterim. Böyle bir vakitte parasız bir babanın oğlu, kızı hangi istikbale doğru adım atabilecektir? Sen onları çıkacakları fırtınalı hayata mukavemet edebilecek[95] surette asri teçhizatla[96] donattın mı?"

"Benim gibi bir babanın vüs'u[97] dahilinde alelade mektep ve terbiye gördüler. İşte bu kadar."

"Kızını ne yapacaksın?"

"Garip sual. Ne yapacağım? Kısmeti çıkınca kocaya vereceğim."

"Zaman o zaman değil."

"Zaman ne olursa olsun her namuslu babanın endişesi bu değil midir?"

"Bugün kızlara koca yok."

"Bugün yoksa yarını beklerim."

"Hulul edecek[98] yarın, bugünü aratacaktır Baba Salâh. Daima açlığa, karanlığa, bilinmez bir mahşere doğru gidiyoruz. Bugün şu saatte ne yapabilirsen yaparsın. Meçhul yarından hiç hayır bekleme."

Kızım Şükran güzeldir. Ben onu daima validesinin, halasının refakatinde[99] yüzü peçeli olarak sokağa çıkarırım. Bu kadın sarrafı evimize adım atar atmaz yavrumun şirinliğini nasıl keşfetti? Bu adam, kızım için ne niyet

93. İzzeti nefis: onur.
94. Müellem: kederli.
95. Mukavemet etmek: direnmek.
96. Teçhizat: donanım.
97. Vüs': güç.
98. Hulul etmek: gelip çatmak.
99. Refakat: eşlik.

besliyor? Herifin ağzındaki baklayı çıkartmak lazımdı. Fakat namusumuzun üzerine püsküreceği çirkefin kokusuna nasıl tahammül edecektim. Büyük bir cebri nefisle yüreğim çarpa çarpa sordum:

"Mademki evimize taşınıyorsun, sen de kızımın ikinci babası sayılırsın. Onun için nasıl bir hayırlı istikbal düşünüyorsun? Söyle."

"Çok parlak bir meslek tasavvur ediyorum.[100] Lâkin senin taassubundan korkuyorum."

"Nedir? Anlamak isterim."

"Şükran'ı bir sinema yıldızı yapalım."

"Kızımın bu mesleğe istidadı var mı bakalım?"

"Var, var."

"Ne biliyorsun? Yüzünü görmediğin bir kız hakkında bu teveccüh[101] aklına nereden esiyor?"

"Ben onun yüzünü sokakta bir parça gördüm. Ve artistliğe büyük istidadını da işittim."

"Yanılıyorsun Şemi Bey. O gördüğün kız benimki olmamalı."

"Nene lazım senin? O cihet bana ait. Sen muvafakat et, eğer kızın birinci kadrodan bir necmi keysudar[102] çıkarsa, namı dünyanın beş kıtasına yayılır. Milyoner olursunuz."

"Ben böyle şeye muvafakat edemem. Bu teklifi de bir daha bana tekrarlama."

"Öyle ise beni dinle. Sana son nasihatlerimi vereceğim. Evvela şunu katiyen bil ki kızın için koca yoktur.

Bir erkeğe beş altı kadın düşüyor. Erkekler, kadınlardan nisbeten çok az olmakla beraber mevcutların arasında evlenebilecek delikanlılar da enderdir. Kızlar, turfanda meyvalara benzerler. Yüzlerinde ilk bayatlık buruşuklukları belirir belirmez artık onlara müşteri çık-

100. Tasavvur etmek: zihinde canlandırmak.

101. Teveccüh: iltifat.

102. Necmi keysudar: kuyruklu yıldız.

maz. Bu birkaç sene süren kısa bir çağdır. Kocaya verileceklerden ziyade evlenme vakitleri geçmiş kızlar için evvela sıkıntılar, dertler, tehlikeler daha büyüktür. Nasıl amele güruhu kısım kısım cemiyetler, sendikalar teşkil ederek büyük sermayedarlarla mücadeleye girişiyorlarsa bugün kocasız kalan kadınlar ve karısız kalan erkekler de bu izdivaç buhranına karşı buldukları ilk çareyi tatbike başlamışlardır."

"Nedir bu çare?"

"Söyledim ya... Bolşevik usulü serbest izdivaç."

"Nasıl oluyor bu?"

"Birbirinden hoşlanan erkek kadın, çayır kuşu gibi rast geldikleri yuvada birleşiyorlar."

"Nikâhsız?"

"Hoca, papaz, haham bütün dünyevi umurlardan ellerini çektikten sonra artık evlenme işlerine neden karıştırılsınlar?"

"Hiç imamsız, duasız nikâh olur mu?"

"Dünya ile ahret işleri biri birinden ayrılmadı mı?"

"Öyle bir şey işittim."

"Evlenme ahret işi midir?"

"İzdivacın ahrete de taallùku[103] vardır zannederim."

"Sen de zannediyorsun, kati hüküm veremiyorsun."

"Böyle şeyler takiye,[104] düşünüşe göredir. Eski fikirlerle yeniler mücadelede."

"Her gün mağlup olanı hangisidir?"

"Hafidler dedelerini bekliyorlar. Bu serbest izdivaç hakkında biraz izahat isterim."

"Zaten sen sormasan bile ben zorla dinleteceğim. Fakat beni 'objektif' bir kafa ile dinlemelisin."

"Böyle yeni ve başka dilden lügatlara hiç aklım ermez."

"Azizim Salâh Efendi, kısa söyleyeceğim. Meseleyi sana açık bir misâl ile anlatacağım."

---

103. Taallûk: ilgi.

104. Taki: dine bağlılık.

"Dinliyorum."

"Şimdi evlenmek çağında bir delikanlı ile bir kız tasavvur et."

"Peki..."

"İkisi biribirini seviyor."

"Âlâ..."

"Evlenmek istiyorlar."

"Pek meşru bir arzu."

"Fakat arada dağlar kadar mâniler var. Evvela kızın ailesi oğlanı, delikanlının velileri de kızı istemiyorlar."

"Niçin acaba?"

"Çünkü kız veyahut da oğlan evlendirecek ailelerin birtakım hodgâmane[105] arzuları vardır. Oğlan tarafı damadı ilerletecek pek zengin, nüfuzlu bir kayınpeder ile, terbiyesi, ahlakı kendi fikirlerine uygun gayetle hüsnai müstesna[106] bir gelin isterler. Kız ciheti de keza kendi menfaatleriyle ölçülü birçok emeller ile meşbudur.[107] İki tarafın arzuları birbirine pek ender olarak tevafuk eder. Evlenecek gençlerin biribirini beğenmeleri izdivaç için kâfi değildir. İşte bu yüzden kız kaçırmalar, aileden tard olunmalar,[108] intiharlar ve daha türlü maceralar oluyor. İki taraf şartlarının tevafukunu[109] farz ettikten sonra düğün, ağırlıklar, yüz görümlükleri, mihri muacceller,[110] müecceller[111] iki ailenin izzeti nefsini tatmin etmek için asırlık ve beyhude âdetlere itbâ[112] yüzünden bazen iflas felaketine kadar varan sarfiyat..."[113]

"Bunlar doğru."

"Ben zaten eğri lakırtı söylemem."

105. Hodgâmane: bencilce.
106. Hüsnai müstesna: seçkin.
107. Meşbu: dolu.
108. Tard olunma: kovulma.
109. Tevafuk: uyma.
110. Mihri muaccel: peşin nikah bedeli.
111. Mihri müeccel: ertelenmiş nikah bedeli.
112. İtbâ: uyma.
113. Sarfiyat: harcamalar.

"Doğru ama, ruhumuza işlemiş ananelerimizi de iki günde söküp atamayız.

"Delikanlı evlenecek fakat parası yok."

"Bugünkü gençler hep kokoz."

"Kızın vakti geçmek üzere fakat bin türlü ağır şartlarla kısmeti bağlı. Ne olacak şimdi?"

"Bilmem?"

"Maryaj naturel."

"Türkçesi?"

"Tabii izdivaç."

"Nasıl şey o?"

"Bahçedeki tavuklar, damdaki kediler, dağdaki ayılar, kurtlar gibi..."

"Hayvanlığa avdet için mi medeniyete koşuyoruz? Bu türlü izdivaç insanlığa yaraşır mı?"

"Şimdi herkes yaraşığa değil, kolaylığa bakıyor. Düğün dernek yapmak ortadan kalkınca sessizce evlenmek usulü tesis edecektir. Hatta o kadar sinsice ve hasbi ki bir hayli müddet ananın babanın bile bir şeyden haberi olmayacaktır. Okumuyor musun? Gazeteler izalei bikr,[114] ıskatı cenin,[115] nevzadı[116] kuyuya atmış, umumi helaya bırakmış, nevinden havadislerle dolu... İzalei bikrler daima vaadi izdivaçla[117] vuku bulur."

"Zavallı kızcağızları öyle kandırıyorlar."

"Kızların hepsini de o kadar zavallı sanma. Onlar da meşru izdivaçtan ümitsizliğe düşerek tabii evlenmeye atılıyorlar."

"Bunda da haklısın. Namuslu bir delikanlı zevcelik için seçeceği kızı berbat ederek almaz."

"Ben bütün sözlerimde haklıyım. Bugün teslim etmediklerini yarın edeceksin."

---

114. İzalei bikr: kızlığını giderme.
115. Iskatı cenin: çocuk düşürme.
116. Nevzad: yeni doğmuş çocuk.
117. Vaadi izdivaç: evlenme vaadi.

"Bazı pek nahoş[118] fikirlerin var. Onları hiçbir zaman teslim edemem."

"Hakikat her zaman hoş kisveler[119] altında arzı endam[120] etmez."

"Hakikat de olsa çirkin şeylerden haz etmem."

"Sen hazzet, etme. Bir kısım gençler izdivaca karşı 'grev' hazırlıyorlar. Böyle bir cemiyet teşekkül ediyor. Evlenmenin ne kadar güçlükleri, âdetleri, masrafları, merasimi varsa kökünden söküp atacaklar."

"Bu nasıl olur?"

"Nasıl olacağını yakında işitir, görürsün. Koca bulamayınca senin kızın da oraya koşacaktır. Evlenemeyince oğlun da oraya can atacaktır. Bu yeni usul izdivacın eskisine karşı o kadar fevkleri, kolaylıkları, zevkleri, sefaları var ki, hakikati anlayıp dinledikten sonra: 'Ah keşke genç buluna idim de, bu naturel izdivaçtan ben de istifade edeydim.' diyeceksin. Çünkü bu usulde kadın erkeğe, erkek kadına yük değil, bela değil. İkisi de birbirine karşı hiçbir ağır vazife, mesuliyet deruhte etmiyorlar."[121]

"Bu sözleri hiç aklım almıyor. Bir erkek, zamparalığa gitse bir ücret verir. Fahişe de mukabeleten[122] müşterisini memnun etmeye uğraşır. En adi umumhanede alışveriş bu suretle cereyan ederken ne şekilde olursa olsun karı koca olarak yaşayacakların birbirine karşı hiçbir vazife deruhte etmemeleri nasıl kabil olur?"

"Lenin'in, Troçki'nin siyasetlerinden sonra bir Rus dâhisi pek tabii bir izdivaç kanunu keşfetti. İstanbul'da da gizlice nizamnamesi neşredilecek. Elime bir nüshası geçerse sana da okuturum. Bolşevikliğin izdivaca sirayetini anlıyor musun? Artık bütün eski âdetler birer mumya

118. Nahoş: hoş olmayan.
119. Kisve: kıyafet.
120. Arzı endam: boy gösterme.
121. Deruhte etmek: üstlenmek.
122. Mukabeleten: karşılık olarak.

gibi mezara indirilecek, yenileri revacyab olacak...[123] İzdivaç gibi pek mühim bir muamele bu teceddüdden[124] istisna edilebilir[125] mi?"

"Affedersin. Nusret Bey'le Ülfet Hanım da bu cemiyete dahil midirler?"

"Evet."

"Bu yeni usul izdivaçta cebir, şiddet yokmuş da, ya niçin eski zevc[126] Felek Ali Bey, evi yakarım, keserim, yıkarım zorbalıklarıyla sokak kapısının önünde haykırmış?"

"Bu kuru sıkı laflara bakma. Genç kadınla erkek aşağı indikleri vakit, Felek Ali hiçbir gürültü çıkarmış mı? Üçü de kol kola gülüşerek yürüyüp gitmişler. Elbette aralarında uzlaşacaklardı."

"Bir kadını iki erkek paylaşmak suretiyle."

"Evet azizim. Söylemedim mi? Hayvanlar da böyle değil mi? İnsana da hayvanı natık[127] demiyorlar mı? Beşerin medeni ve hayvani iki nevi hayatı vardır. Hayvani hayat; yemek, içmek, uyumak, çiftleşmek gibi bütün hayvanlarla müşterek olandır. İzdivaç namını vererek bu sonuncuyu şeriat ve kanunla takyide[128] yani monogami[129] şeklinde bir erkeği bir kadınla yaşatmaya uğraşmışlar. Fakat bugüne kadar semavi[130] ve arzi[131] hiçbir kanun karı kocanın hariçle[132] hissi irtibatına[133] mâni olamamıştır. Şairler, romancılar, tiyatrocular hep fikir ve sanat erbabı

123. Revacyab olmak: değerlenmek.
124. Teceddüd: yenilenme.
125. İstisna etmek: ayrı tutmak.
126. Zevc: koca.
127. Hayvanı natık: konuşan hayvan.
128. Takyid: şartla bağlama.
129. Monogami: tek eşlilik.
130. Semavi: ilahi.
131. Arzi: dünyevi.
132. Hariç: dışarı.
133. Hissi irtibat: bağlılık duygusu.

en müheyyic[134] ilhamlarını bu tatlı sadakatsizlikten alırlar."

"Çok biliyorsun Şemi Bey. Fakat ben otuz senelik izdivacımdan beri aynı kadınla yaşadım, çocuklarımın kendi sulbümden geldiğine,[135] ben babamın oğlu olduğum kadar eminim. Her karı kocayı birbirine karşı hıyanet etmiş olmakla ithamda haksızsın."

"Senin gibi müstesnaları büsbütün inkâr etmiyorum. Böyle saf bir güruh da vardır."

"Karı koca sadakatini bir nevi budalalık mı sayıyorsun?"

"Senin gençliğinde Türklerde balo yoktu. Dans yoktu."

"Biz karı koca, karşılıklı sadakatimizi belki de böyle şeylerin yokluğuna medyunuz."[136]

"Şüphesiz azizim şüphesiz. Sen ilkbahar buketi kokan güzel bir kadının incecik ipek bulutlarından taşan hararetini vücudunda ve nefesinin nefesine karıştığını hiç hissettin mi? Dans ederken yabancı güzel bir gencin göğsü üzerinde sallanan bir kadın kocasını ve körpe bir melahati kucaklamış bir erkek de karısını mutlak unutur."

134. Müheyyic: heyecanlandıran.

135. Sulbünden gelmak: öz evladı olmak.

136. Medyun: borçlu.

Yedi

Aman ya Rabbi, ne kuvvetli çene, ne küstahane mantık, ne kaynar kaynar Bolşevik felsefesi. Yerden göğe kadar ben haklıyım. Bütün namuskâr insanların benim müdafa ettiğim fikir bayrağının altında toplanacaklarına şüphem yok. Lâkin herife lakırtı yetişmiyor ki... Benim kızımı sinema yıldızı yapacakmış. Oğluma da besbelli öyle bir iş bulacak. Beni, karımı, kaynanamı, hemşiremi birer vazifede kullanacak, hepimiz ailece Bolşevik kerhanesinin birer faal[1] hizmetkârı olacağız. Bütün ev halkını menhus sanatının virüsüne aşılayacak; kadın, erkek, büyük, küçük hepimizin ar damarlarımız patlayacak, onun gibi olacağız. Durup da melunun bu uzun hezeyanlarını niçin dinledim? Edepsizi neden tersleyip susturmadım? Ah, kanımda beynimde kendi kendime bile itiraf etmek istemediğim şeyler köpürüyor. Ben dalkavukluğu bu sevda tellallığına değil, alınmış üç yüz liraya ediyorum. İşte herif beni bu kuvvetle manyetizmalıyor. Onda böyle destelerle para, bizde de bu açlık varken... İşte ötesini söyleyemiyorum. Allah'ım, sen bu işin encamını[2] hayır eyle. Fakat bugün de herifle epeyce yüz göz olduk. O bana fuhşun bir psikolojisini

1. Faal: aktif.
2. Encam: son.

yaptı. Nikâhı menfur, müzic[3] bir âdet gibi ortadan kaldırdı attı. Zamanın serbest izdivaca doğru yürüdüğünü ve bundan sonra hiçbir kanunun bunu menedemeyeceğini anlattı. Hayvanların yaşayışları tabii, bizimki suni[4] imiş. Er geç bu kanunu suniyetlere tabiat galebe ederek[5] bizi tıpkı hayvanlara benzetecekmiş. Buna da çok uzun vakit kalmamış. İşte bu maksada hizmet eden bir cemiyet teşekkül etmiş. Zamanın gözleri açık kabiliyetli gençleri, nikâhın izacından[6] silkiniyorlarmış. Bundan sonra bütün erkekler zampara, kadınlar haşa sümme haşa fahişe hayatı yaşayacaklarmış. Bu herif için ne ticaret, ne ticaret... Halkı âlem[7] için ne zillet. İnsaniyete, ırza, namusa karşı savrulan bu küfürleri ben küçük isyanlarla dinledim. İnsanların giderek hayvanlaşacaklarına kani olan[8] bu herif, bende de pezevenkliğe oldukça bir istidat sezdi zannederim.

Ben niçin o melunun ağzını tokatlamadım? Niçin onu tekmelerle sokak kapısından dışarı atmadım? Ah kaç defa itiraf edeyim? Sebebi malum... Üç yüz lira. Belki de bu üç yüzü takip edecek dört yüzler, beş yüzler var. Oh, oh şimdi de kendi ağzımı yumruklamalıyım.

Her şey bir tarafa. Bu işte iğrenç namussuzluklardan başka büyük tehlikeler de var. Bu herif serbest izdivaç cemiyetinden inşirahla,[9] aşk ve şevkle bahsediyor. Bu fesat kâranının[10] bütün esrarına vakıf.

Kendisinin de onlardan olduğuna hiç şüphe yok. Ve belki de o cemiyetin reisidir. İçtimalarını bizim evde yapacaklarsa bu rezalet ocağı tutulduğu günü hükümete

3. Müzic: usandıran.
4. Suni: yapay.
5. Galebe etmek: yenmek.
6. İzac: bunaltma.
7. Halkı âlem: insanlık.
8. Kani olmak: inanmak.
9. İnşirah: ferahlık.
10. Kâran: işler.

karşı ben de mesul olacağım. Düşündükçe ensemden kuyruk sokumuma kadar soğuk titremeler geçiriyorum.

* * *

Şemi Bey eve taşındı. Küçük büyük ailece hepimizin basiretimiz, dillerimiz bağlandı. Yalnız için için kendi kendimizi yedik durduk. Herife bir şey söyleyemedik. Felakete mâni olamadık.

Yalnız, hiçbir şeyde çenesine perhiz edemeyen[11] kaynanam, taşınma esnasında Şemi'yi bir kenara çekerek, hanece hiçbir rezalete tahammül edemeyeceğimizi, Nusret, Ülfet gibi misafirler geldiği ve o nevi maceralar yüz gösterdiği anda bu eşyaların tekrar sokağa atılacağını söylemiş. Herif bu korktuğumuz şeyin bir daha katiyen tekerrür etmeyeceği hakkında teminat vermiş, evin havası hoş geldiği halde kirayı arttıracağını söylemiş ve kaynanamın eline bir de nefis pasta tutuşturmuş. Bu lütfuyla kocakarının gönlünü kazanmış. Muhterem kadın, bana hâli anlatırken:

"Damatçığım, ben ömrümde bu kadar lezzetli şey yemedim. Isırınca pastanın ince kabuğu dağıldı. Ağzıma bir külçe kaymak yayıldı. Balı dudaklarımın uçlarından aşağı aktı. Daha bizim tatmadığımız neler var neler...

Hep ben bunları camekânlarda görürdüm. Lezzetlerinin nasıl olacaklarını ağzım sulana sulana tasavvur eder dururdum."

Herifin ağzından kaynanamın getirdiği bu teminata inanayım mı? Şemi, menfur sanatını icra için evimize taşındı. Bir kere olan oldu. Artık inanıp inanmamak ne para eder. Söz devri geçti. Şimdi sıra fiiliyata geldi. Hakikat tecrübe ile sabit olacak. Üç ay sürecek çilemizi dolduracağız. Şemi, kaynanamın ağzını kaymaklı pasta ile doldurarak işi tatlıya bağlamış.

11. Perhiz etmek: kısıtlamak.

Taşınan eşya, otel döşemelerine benziyor. Karyolalar, lavabolar, masalar, iskemleler. Bir de dört hamalın gürültüsü ile kocaman bir piyano geldi, heriflerin tabanları altında merdivenler çatırdayarak yukarı çıkardılar. Bu nikâhsızlar tepemizde düğün, dernek, raks, ahenk yapacaklar. Beynimizde çevrilecek bu değirmenlere biz hep tahammül edeceğiz.

Biz bozuk insanlara evimizi kiraya verdik, namusumuzu değil. Onu katiyen halelden vikaye[12] için mümkün mertebe onlarla ihtilattan[13] kaçınıyoruz. Fakat bir ev içinde bu mümkün mü?

Pek de haksız yere günahlarına girmeyelim. Geldikleri yirmi gün kadar oldu. Henüz şikâyeti, üzüntüyü mucip[14] rezalet değil, ufak bir gürültü bile duyulmadı. Piyanonun perdeleri üzerinde hiçbir parmak gezinmedi. Dans olmadı. Gelen giden var ama kârgâh[15] sessiz işliyor. Lehli bazı umumhaneci kadınların gürültülü müşterilere: "Burada patırtı yok. Burası lamuslu kerhane..." dedikleri gibi evimizde namussuzluk, surî[16] bir namus sükûtu altında cereyan ediyor. Ben bunu iki sebebe hamlediyorum.[17] Birincisi direktörün[18] idaredeki fetanetine,[19] ikincisi de korkuya... Kendi aralarında kanunları, nizamnameleri, inzibatları olan bu serbest izdivaç cemiyeti elbette yakasını hükümete kaptırmaktan korkar. Foyayı meydana vermemek için gayet ihtiyatla harekete mecburdur.

Kadından, erkekten çeşit çeşit ve bazen pek şık gençler geliyor. Üstümüzde ara sıra gezintiler, mırıltılar duyuyoruz. Fakat bir şey anlayamıyoruz.

---

12. Vikaye: koruma.
13. İhtilat: temas.
14. Mucip: gerektiren.
15. Kârgâh: iş yeri.
16. Surî: yapmacık.
17. Haml etmek: yormak.
18. Direktör: müdür.
19. Fetanet: kavrayış.

Hangi odada cemiyet akdediyorlar? Ne konuşuyorlar? Bu gelenler hangi ailelerin oğulları, kızlarıdır? İçlerinde evli olanları ve zevci, zevcesi üzerine hıyanet edenleri var mı? Bu tıpkı kapısı penceresi kapalı bir yerdeki yangın mukaddimesine benziyor. Elbette bir gün alev birdenbire saçağı saracak. Sessiz devam eden rezaletin tesiri daha yaman olur.

Orta yaşlı, kıvırcık saçlı, bir gözü boncuktan yekçeşim bir Rum hizmetçileri var. Eleni... Bir kerhane mütekaidesi. Aşağı yukarı koşan hamarat bir karı. Bir de delikanlı Ermeni hizmetkâr; Vortik. Bu kârgâhın değirmenini ikisi çeviriyorlar. Karının kart, oğlanın genç olmasına rağmen aralarında sıcak bir uyuşma vardır. Vortik dedikçe Eleni'nin tek gözü süzülür, içi titrer. Kaynanam mutfakta ikisini birkaç defa fena vaziyetlerde görmüş. Tavan süpürgesini kapıp üzerlerine yürümek istemiş. Düşünmüş, taşınmış, nihayet hiddetini lahavlelerle geçiştirmiş. Kerhane hizmetçilerinden ırz, namus, ar, hicap istemeyi kendi mantığına muvafık bulmamış. Kaynanamın bu tahammülüne diğer mühim bir sebep de var. Eleni bazen ona müracaatla:

"Büyük hanım, vereceksin bana geniş bir tencere, içerde koyazayım et, türlü zerzevatla beraber. Nasıl diyorlar buna? Diyaforo.." nevinden sözlerle kaynanamdan öteberi kap kacak ister. Ve tencereyi iade ettiği vakit boş vermez. Pişen yemekten içinde bir miktar şey bırakır. Bizim kocakarı, evdekilere hiçbir şey sezdirmeden mutfağın bir köşesine çekilir. Bir iki dilim ekmekle yemeği haklar. İşte bundan dolayı kaynanam Eleni'ye karşı yumuşak vaziyettedir.

Mahaza tahammülü birkaç defa gayeyi bularak Eleni'yi bir köşeye çekip demiş ki:

"Kızım, bir rezalettir yapıyorsunuz, bir tarafa kapanıp da bari bunu gizli yapsanız. Bu bizde pek ayıptır."

"Nerde kapalanazayım? Bu bizde hiç ayıp değil."

"Ben kendim için söylemiyorum. Çoktan öyle şeyleri ben aklıma getirdiğim bile yok. Bu evde iki tane genç torunum var. Onların gözlerine ilişmesinden korkuyorum."

"Ne var korkazak? Yarın, öbürüsü gün sizin küçük bey evlenecek. Aldığı karıya bu iş yapazak. Küçük hanım kocada gidecek o da böyle olazak. Bizim evde çok gençler geliyorlar. Hiç utanmıyorlar."

Herifin hayvanlaşmak felsefesinin lüzumunu hikmetini şimdi anlıyorum. Biliyorum bizim evin üst katından hayâ[20] perdeleri kalktı. Rezalet sükûnetle, fakat pek koyu gidiyor. Bu namussuzluk, saçaklardan boşanan yağmur gibi alt kata inecek. Keşif ve tahminime kalırsa sirayet[21] başladı bile. Hem de ailemizin en yaşlı başlı muhterem bir uzvundan, kaynanam Halise Hanım'dan. Kör Eleni'ye edep dersi verirken:

"Ben kendim için söylemiyorum. Çoktan öyle şeyleri aklıma bile getirdiğim yok." itirafı ile yüreğinin bir köşesinde gizli kadınlığının en söylenmez bir elemini kızıl hastalık gibi dışarıya vuruyor. Çoktan öyle şeyi aklına getirdiği yokmuş. Niçin? Besbelli bir oynaş bulamadığı için. Herhangi bir erkek bu muhterem kadını gıdıklayıverse, yalnız dizlerinin değil, her tarafının bağları çözülüverecek.

İçimizden en evvel bu kadının azacağına hiç ihtimal vermezdim. Ahlak bozukluğu sirayeti en seri ve amansız bir hastalık imiş. Bu maraz hepimizin damarlarımızda uykuda. Hafif bir rüzgârla ateş alıyor.

Kaynanam derdini saklamadıktan sonra ben niçin itiraf etmeyeyim? Merdivenlerden çıkarken gümüşi ipek çorapların şeffafiyeti içinde ne süzme baldırlar seyrediyorum. Oh, muhterem kaynanacağım pek doğru söylüyor. Ben de çoktandır böyle şeyleri hiç aklıma getirmezken. Şimdi kendimde bir yakaza[22] duyuyorum.

20. Hayâ: namus.
21. Sirayet: bulaşma.
22. Yakaza: uyanıklık.

Kırkından, ellisinden, altmışından, yetmişinden sonra azanların veyahut ömrü beşerin[23] bu en yüksek kademelerine kadar hâlâ tenasül[24] ateşleri sönmeyenlerin, psikolojilerini tetkik, gençlerin azgınlıklarını tetebbudan[25] çok ziyade ibretamizdir. Kış mevsiminin ortasında yazı andıran havaları bile iyi saymazlar.

Evimize giren bu fuhuş gribi hepimizi sıralayacak. Bizim için tehlike bir iki değil, hesapsız.

Kayınanam, Vortik ve Eleni ile başlayan dostluğunu pek çabuk ilerletti. Çünkü ne pişse mutfağın bir yanaşma kedisi gibi ona tattırıyorlar. Kocakarının en samimi muhabbetini celbetmek[26] için bu kâfi. Onlarla gece gündüz konuşup dertleştikten sonra yanımıza gelerek:

"Ah damatçığım, Eleni'nin bir gözü neden kör olmuş biliyor musunuz? Bu kadın vaktiyle çok güzelmiş, resim gibi bir kızmış, hâlâ da belli. Hokka ağız, çekme burun. Kıvır kıvır saçlar, kirpikler. Duru beyaz ten. Gül pembesi yanaklar. Şimdi biraz solmuş, buruşmuş ama hâlâ mı hâlâ karıda kendini yirmi yaşında bir delikanlıya sevdirecek fıkırdaklık var. Güzel eskisi besbellidir. Bu bir bahçıvan kızı imiş. Civarın delikanlıları hep birden bunun için yanarlarmış. Mart kızgını kediler gibi etrafını sarmışlar. Hani gazeteler her gün yazarlar. Kızlar başından ırak, nihayet bikrini izale etmişler. Böyle bir kızın encamı ne olur? Sonunda umumhaneye düşmüş.

Sünbül Eleni diye şöhret almış. Artık ona yanan yanana imiş. Eline çok para geçmiş ama tutmamış ki. Sonra efendim pek belalı bir sevdalıya çatmış. Herif kızı o kadar severmiş, o kadar severmiş ki bütün dünyadan, kendi gözünden bile kıskanmaya başlamış. Hiç sokağa çıkarmayarak odada kapalı tutmak istemiş. Bir umumhane

23. Ömrü beşer: insan ömrü.
24. Tenasül: üreme.
25. Tetebbu: araştırma.
26. Celbetmek: üzerine çekmek.

sermayesi için bu kabil mi? Nihayet zavallı herif –Ah, ona da kabahat bulmuyorum. Gönüldür bu, aşktır bu, dizgine gelmez– bir gün içmiş içmiş, cinnet haline geldikten sonra Eleni'ye hücum etmiş. Parmağı ile gözünü çıkarmış.

'İşte böyle kör ol da seni kimse beğenmesin.' diye haykırmış. Dava niza[27] herifi tutmuşlar, hapsetmişler ama nemelazım... Hiç çıkan göz yerine gelir mi? Sevgi de olursa böyle olsun.

Sonra Vortik'in tercümeihali,[28] müellem Ermeni vakalarına varan maceralarla dolu; uzun ve karışık."

Hizmetçiler böyle sergüzeşt sahibi. Ya öteki gelen gidenler? Sırasıyla hepsini öğreneceğiz. Artık evcek meşguliyetimiz bu...

27. Dava niza: kavga gürültü.
28. Tercümeihal: öz geçmiş.

Sekiz

Evimizde ara sıra ilk sükûneti ihlal edecek ufak tefek vakalar oluyor. Fakat tahammül olunamayacak şeyler değil. Fazla da olsa çekmeye mecburuz. Üç ayın hitamını[1] bekliyoruz. Hele şükür bir buçuğunu atlattık. Fakat bizde paralar suyunu çekti. Üç yüz liradan yarımı bile kalmadı. Şemi Bey bize peşin üç yüz papel daha teklif ederse ne yapacağız? Açlık devri yine baş gösterdi. Birbirimizi yemeye başladık.

Yeni bir para teklifi daha vuku bulursa kaynanam hemen kabul edivermek taraftarı. Çünkü şimdi hepimiz açız. Yalnız o tok, mutfaktan hiç ayrılmıyor. Hizmetçilerle olan dostluğu her gün daha ziyade ilerliyor. Ettiğimiz istişarelerde[2] daima şöyle rey[3] veriyor:

"A, kuzum, bunlardan iyi kiracı dünyada bulunmaz. Şemi Bey'e namussuz diyorlar ama adamcağız alacağına vereceğine gayetle sağlam. Namuslu olup da borcunu vermedikten sonra öylesini ne yapayım? Onlar geleli ceplerimiz biraz para, kursaklarımız sıcak yemek gördü. Kaç tane sözüm ona namuslu kiracılar paralarımızı alıp gittiler. Şemi namussuz olup da ne yapıyor? Satılığa çı-

1. Hitam: bitim.
2. İstişare: danışma.
3. Rey: oy.

karmak için bizden ırzımızı istemedi ya. Delikanlılar, taze kadınlar yukarıda sessizce görüşüyorlar. Şimdi dünyanın hali böyle, burada toplanamasalar başka yerde birleşecekler, paraları yabancılar alacak. Namuslu komşumuz Hacı Osman'ın evinde her gün kopan gürültü, kepazelik yedi mahalleden duyuluyor. Bu vergili kiracıları kaçırırsak sonra halimize köpekler güler.

Bakkal vermez, kasap vermez, ekmekçi vermez... Yardan, yârandan, hiçbir candan elli kuruş ödünç koparmanın ihtimali yok. Aklınızı başınıza alınız da iyice düşününüz. Sonra büyük anamız Halise Hanım dediydi dersiniz."

Kiracılarımızın mesleklerini, ikametlerini tervic[4] felsefesiyle kaynanam böyle coşup taşıyor. Bazı noktalarda kocakarı büsbütün de haksız değil. Çoluk çocuk bu çetin meselenin önünde boyunları eğik, gözler süzük düşünüp duruyoruz.

* * *

Geçen bu bir buçuk ay zarfında piyanonun kapağı ancak dört beş defa açıldı. Tepemizde kadın erkek çiftlerin dört ayaklarıyla dans edildi. Coştular.

"Erkek sağ ayağıyla ileriye... Kadın sol ayağıyla geriye..." kumandalarını duyuyor ve oyunun garabetine şaşıyorduk. Çünkü birbirine sarılmış oyuncuların biri ileri hareket ederken öbürü nasıl geriye gidebilir. Bu tuhaflığı görmeyi çok merak ediyorduk. Yoksa biz mi yanlış anlıyorduk?

Fasılalı[5] gecelerle kumar oynandı. Oyun kızıştığı esnada:

"Dö per alas, kare dö dam, floş ruvayol" gibi tabirler ve daha seçemediğimiz, kulaklarımıza büsbütün yabancı sözler, uğultular aşağıya kadar süzülüyordu. Biz bu eğ-

4. Tervic: destekleme.

5. Fasılalı: aralıklı.

lentileri pek masumane buluyorduk. Çünkü bu kadarı herhangi bir aile miyanesinde[6] oynanabilirdi.

Benim asıl merak ettiğim cihet başka idi. Bu dans, kumar, fuhuş perdelerinin gerisinde pek mahrem[7] diğer türlü bir şey oynanıyordu. Zabıtadan pek gizli ve kanunen çok memnu bir oyun. Ve bu cürmün[8] îkası[9] için Şemi Bey bizim evi çok müsait buldu. İşte bu sebeple lüzum hissettikçe para cüzdanının ağzını bize açıveriyor, mesleğinin himayetkâr felsefesiyle türlü tatlı diller dökerek, vaatler saçarak bizi avutmaya, avlamaya uğraşıyordu.

Bizim ev bir kerhane oldu. Bu şüphesiz; fakat bu namı taşıyan alelade kâr evlerine benzemiyordu. Alışverişte başkalık vardı. Gelen müşteriler de adi umumhane zamparaları değildi. Ortada bir nevi tarikat sırrı döndüğünü seziyor gibiydim, öyle rast gele kapının zilini çıngırdatan açıktan müşteri kabul olunmuyordu. Gelenler evvelce bir dost tarafından "parazente"[10] olunmuş, belki de kefilleri alınmış kimselerdi. Lâkin herhâlde bir buhar kazanı üzerinde oturuyor gibiydik. Bu kapalı kaynayan istim[11] bir gün mutlak bir taraftan patlayacak, bir felaket baş gösterecekti.

Asrilik iddia eden bu acayip kiracımızın evimize ayak atışının ikinci ayına doğru ilerlemekte ve o zamana kadar gayri tabii bir hale tesadüf etmemişken, bir gece ailece tatlı uykularımızdan uyandık, bizi saran büyük dehşetin râşeleri[12] içinde kaldık. Çünkü üst kattan boğuk boğuk, acı, insanın sinirlerine biner gibi işleyen bir kadın feryadı geliyordu. Ne oluyordu? Bir cinayet mi?

6. Miyane: ara.
7. Mahrem: gizli.
8. Cürüm: suç.
9. İka: işleme.
10. Parazente: sunmak.
11. İstim: buhar.
12. Râşe: titreyiş.

Bir anda zihinlerimize birçok ihtimaller hücum etti, parasına yahut üzerindeki elmaslarına tamaen[13] oraya düşürülmüş zavallı bir kadını mı boğuyorlar, yoksa cebren ırzına mı tasallut[14] ediyorlar. Veyahut ki, nazik bir vücuda vecanâk, mühim bir ameliye mi yapılıyordu? Daha fenası, sevda yüzünden bir vurulan mı oldu? Kan mı döküldü? Gelen feryatların büyük bir can acısı ile ta yürekten koptuğu anlaşılıyordu.

Muzdarip olan,[15] yalnız bağıran değildi. Yukarısı karıştı. Odadan odaya koşuşuyorlar. Sofada telaşlı adımların patpatları biribirine dolanıyor. Merdiven başında pes perdelerden, fakat helecanlı mırıltılar oluyor.

Yangın topu gibi biz feryatların adetlerini sayarak, gezintilerden mana çıkarmaya ve mırıltılardan esrarı anlamaya uğraşarak, fakat maatteessüf[16] hiçbir şey keşfetmeksizin gözlerimiz şeametli[17] bir korku ile süzüle süzüle birbirimize bakışmakta iken merdivenden aşağı yuvarlanır gibi biri indi. Ben hemen odadan fırladım. Sokak kapısının önünü tutarak koşanın yolunu kestim. Vortik'le göğüs göğüse geldik.

Telaşla burnundan soluyan genç Ermeni'nin gözleri bir acayip bakıyordu. Merakım büsbütün arttı. Sordum:

"Ne var?"

"Hiçbir şey."

"Nasıl hiçbir şey? Yukarıdan acı acı sesler geliyor. Birbirinize giriyorsunuz."

"Ben de bir bağırtı duymuşum ama nedir bilmiyorum."

"Nereye gidiyorsun?"

"Bana izin yoktur ki nereye gittiğimi diyeyim."

"Söyleyeceksin."

13. Tamaen: tamah ederek.
14. Tasallut: sataşma.
15. Muzdarip olmak: sıkıntı çekmek.
16. Maatteessüf: üzülerek belirteyim ki.
17. Şeametli: uğursuz.

"Efendi, çekil yolumdan. Bir dakika geç kalmamın dibinden fena bir iş çıkar."

"Söyleyeceksin diyorum."

Bu son suale cevap olarak Ermeni delikanlısı beni iki omuzumdan o kadar şiddetle bir sarsış sarstı ki ani bir baş dönmesine uğrayarak sersemledim. Yıkılırken duvara tutundum.

Bu sendeleyişimden bilistifade[18] uşak kapıdan dışarı ok gibi fırladı gitti. Merakıma şimdi bir de öfke inzimam etti.[19] Ne demek? Yukarıdan müthiş bir cinayet şüphesini veren acı, boğuk sesler duyulsun da hizmetkâr, suallerime cevap vermeye mezun olmadığı küstahlığı ile beni iterek savuşsun.

Beynim hâlâ dönüyordu. Öyle adi bir mahluktan uğradığım hakareti hazmedemiyorum. Arkasından saldırmak istedim. Lâkin onun genç bacaklarına benim ihtiyar adımlarımla yetişmek mümkün değildi. Kendi kendime bu aczimi itiraf da beni başkaca meyus etti.[20] Aklımı başıma toplamaya uğraştım. Ne olursa olsun hiddete, heyecana mağlup olacak dakika değildi. Tehevvürle[21] Vortik'in arkasından koşarak o mühim zamanda evden uzaklaşmak budalalıktı. Üst katta cinayet kokan bir vaka oluyordu. Şimdi bütün dikkat ve zihnimi onu anlamaya hasretmekten gayri bir şeyle meşgul olamazdım. Feryatlar kâh etten et koparılır gibi, ruhdan kaynayan bir acılıkla fışkırıyor, kâh ezgin bir inilti ile incele incele sönerek muzdaribin artık son nefesini verdiği zannını tevlid ediyordu.[22]

Yukarıda cinai bir sır dönüyor. Artık buna hiç şüphe yok. Ermeni, bu sırrın açıklanmasına mezun olmadığını söylemekle hakikati anlatmış olmaktan ziyade onun ehem-

18. Bilistifade: faydalanarak.
19. İnzimam etmek: eklenmek.
20. Meyus etmek: ümitsizliğe düşürmek.
21. Tehevvür: öfkelenme.
22. Tevlid etmek: doğurmak.

miyetini ihsas etti. Yukarıda, macera sahiplerinden başka kimseye açılamayan bir şey oluyordu.

Hizmetkârın avdetini beklemek için evin medhalinden[23] bir yere ayrılmıyordum. Ben medhali helecanlı adımlarla aşağı yukarı arşınlarken merdivenden birinin indiğini gördüm. Yanına koştum. Eleni mutfağa gidiyordu.

Hemen çalyaka ederek meraktan boğazımda sesimi düğümleyen gıcıklar içinde:

"Eleni ne var?"

"Bir sey yok."

"Bir şey yok olur mu? Bağıran kim?"

"Anlıyorsun, bu ses bir kadın sesi?"

"Evet bir kadın sesi, fakat niçin bağırıyor?"

"Göğsü içerde sancı var."

Eleni diğer suallerimin önünden kaçarak mutfağa girdi. Bir şeyler ısıtıyor, bir şeyler kaynatıyordu.

Bu sancı sözünün sümmettedarik[24] bir yalan olduğu besbelliydi. Bu alelade bir sancı olsa Vortik'in bunu saklamasında ne mana vardı? Kör Eleni kerhane umurunda kaşarlanmış bir karı olduğundan, bu cinai sırrı derhal bir sancı dubarasıyla örtüp geçti. Genç Ermeni böyle ani bir yalan beceremedi.

Ne yapayım? Hakikati nasıl anlatayım? Vortik'in avdetini bekliyorum. Bakayım ne halde ve yalnız mı dönecek? Bütün tabanlarının kuvvetiyle koşmuş olmasına rağmen bir türlü gelmiyor. Eleni, elinde buharı tüten bir sıcak kâse ile mutfaktan çıktı. Merdivene saldırdı. Benim gittikçe heyecanı artan meraktan gözlerim karardı. Saniyeden saniyeye kendimi kaybederek dünyayı görmez bir hale geliyordum. Ne olursa olsun, dedim, karının arkasından merdivene atıldım. Saklanan şeyi mutlak görmeye azmettim.

23. Medhal: giriş.

24. Sümmettedarik: üstünkörü.

Rum hizmetçi, yolumu kesmeye uğraşarak büyük bir yaygaraya başladı. Fakat mücadelede galebe ederek merdivenin üst başına fırladım. Heyecandan âdeta gençleşmiş, atikleşmiştim. Hiçbir mâni dinlemeden cinayet odasına kadar gidecektim. Çünkü mecruh[25] hâlâ ölmemişti. İniltisini şimdi daha yakından duyuyordum.

Kopan gürültüye odalardan birkaç kişi koştu. En önde, pijamasının altında koca göbeğini çalkalayarak Şemi geliyordu. Ötekilere çekilmelerini işaretle yalnız kendisi önüme koştu. Onun da hiddetle karışık bir şaşkınlıkla kaşları çatılmış, rengi atmış ve hafifçe dudakları titriyordu. İri vücuduyla karşıma gerilerek:

"Nereye?"

"Cinayet vuku bulan odaya kadar gideceğim."

Esmer suratında cebri bir tebessüm göstermeye uğraşarak:

"Oh, cinayet? Nereden buldun bu korkunç kelimeyi?"

"Ben kelime bulmadım. Vakayı izah ediyorum. Önümden çekil, inleyerek can verenin yanına gideceğim."

"Giremezsin."

"Girerim."

"Müneccirin[26] izni olmadan hane sahibi eve giremez. Buradan öteye bir adım atmana müsaadem yoktur."

"Böyle müstesna anlarda girer."

"Bu müstesnalık nereden geliyor?"

"Çünkü içeride bir kadın ruh teslim ediyor."

"Edebilir, sana ne?"

"Ne demek? Hepimiz bir çatı altında oturuyoruz. Burada vuku bulan bir cinayetten ben

de mesulüm. Zabıta yarın benden hesap soracaktır. Bir şey bilmiyorum demekle yakamı kurtaramam. Çünkü buna kimse inanmaz. 'Acı feryatları duydun da niçin anlamaya koşmadın? Niçin karakola haber vermedin?' demezler mi?"

---

25. Mecruh: yaralı.

26. Müneccir: kiracı.

"Emin ol dostum, cinayet yoktur."

"Ya bu hal nedir?"

"Tekrar ediyorum, cinayet değil. Bilakis büyük bir iyilikte, insaniyette bulunuyorum. Azim[27] bir hayır işliyorum."

"Madem ki hayırlı bir iştir benden niçin saklıyorsun?"

"Cinayet olmamakla beraber bu iş bir ailenin saadetine, felaketine taallûk eden[28] mühim bir sırdır. Kendime ait olmadığı için ifşasına mezun değilim."

"Bu ağızlarla bu gece beni karşından savamazsın ne olduğunu mutlak anlayacağım. Şemi Bey mutlak..."

"Mutlak?"

"Evet."

"Anlatmazsam ne yapacaksın?"

"Merkez komiserine müracaatla bizim evde gizli bir cinayet vuku bulmakta olduğunu haber vereceğim. Benden sakladığınız şeyi bülbül gibi zabıta memuruna söylemeye sizi mecbur edeceğim."

"Böyle şey yapmazsın. Sen namuslu, vicdanlı bir adamsın."

"Namuslu, vicdanlı olduğum için bunu yapacağım."

Şemi Bey acayip sima nakisalarıyla[29] bir müddet dalgın durduktan sonra:

"Baba Salâh, namuslu, vicdanlıyım diyorsun."

"Evet, diyorum. Bundan şüphe mi ediyorsun?"

"Bu şatafatlı sözleri lüzumlu lüzumsuz yerlerde ağız dolusu bir gururla savurmak kolaydı. Fakat ispat etmek lazım gelince?"

"İspat lazım gelince ederim."

Şemi, deminkinden daha derin, daha uzun bir düşünceden sonra:

"Peki bu hususta seni tecrübe etmek isterim, razı mısın?"

---

27. Azim: büyük.
28. Taallûk etmek: ilişiği olmak.
29. Nakisa: kusur.

"Bence tecrübeye lüzum yoktur. Fakat madem ki böyle arzu ediyorsun. Razıyım. Hazırım."

"Bu sırrı öğrenince senin de uhdene,[30] insaniyeten bir vazife terettüp edecek.[31] Bu mühim vazifeyi deruhde etmen[32] şartıyla sana işi açabilirim."

"Yapabileceğim bir şey mi?"

"Pekâlâ yaparsın."

Bazen mukadderi,[33] insanı bir uçurum gibi çeker. Adamın basireti bağlanır. Dili tutulur. İtirazına kendinde kuvvet bulamaz. Büyük bir teslimiyetle bu cazibeye atılır.

İkimiz de bir müddet sustuk. İçimde derece derece büyüyen merak, teneffüsüme zorluk verecek kadar ciğerlerimi şişiriyordu. Nihayet Şemi, beni ilk defa görüyormuş gibi derin bir dikkatle gözlerini yüzüme dikerek:

"Teklifimi kabul ediyor musun?"

"Namusa muvafakati şartıyla ediyorum."

"Bu cihetten emin ol diyorum. Biraz bekle. Şimdi gelirim." dedi.

Odalardan birine yürüdü. İnilti hâlâ fasılalı sağanaklarla devam ediyordu. Şemi birkaç dakika sonra yine yanıma avdetle:

"Buyurun şu odaya. Birer kahve, cıgara içelim. Seni asıl sır sahibiyle görüştüreyim."

Sır sahibi, ooo, iş gittikçe tuhaflaşıyor. Bu garip sırrın Şemi'den başka bir de meşru mutasarrıfı[34] mı var?

30. Uhde: sorumluluk.
31. Terettüp etmek: üzerine düşmek.
32. Deruhde etmek: üstlenmek.
33. Mukadder: alınyazısı.
34. Mutasarrıf: sahip.

Dokuz

Beş altı dakika sonra Şemi uzun boylu zayıf bir delikanlı ile beraber odaya geldi. Evvela onu bana işaretle:

"Salim İzzet Bey."

Ve sonra beni ona göstererek:

"Hane sahibimiz Salâh Efendi." resm[1] takdimiyle güya ikimizi birbirimize tanıttı. Lâkin bu çifte isim bana hiçbir hüviyet söylemedi. Zatı bence tamamıyla meçhul herhangi bir Salim İzzet'le karşı karşıya idim. Kadir olabildiğim bir dikkatle Salim İzzet'i süzüyordum. İri fakat sönük mâli hülyalı[2] iki göz, çalık derisinin inceliği çene kemiğinin girinti çıkıntılarını teressüm ettiriyor.[3]

Gençliğine rağmen şakaklarında çukurlar görünüyor. Burun kalakları mütevessi[4] ve ziyade kabarık; bu soluk sima üzerinde kaşlarının iki geniş kavsi[5] hazin bir heybet alıyor. Dudaklarının üstünde bir çimdik bıyık, dişler muntazam.[6] Sinirli, kuruntulu, azgın şehvetinin zebunu[7] bir delikanlı.

1. Resm: tören.
2. Mâli hülyalı: melankolik.
3. Teressüm ettirmek: şekillendirmek.
4. Mütevessi: geniş.
5. Kavis: yay.
6. Muntazam: düzgün.
7. Zebun: aciz.

Onu ben böyle keşfettim. Şemi ile hacıdan hocadan adamlar görüşmez ya. Bu geceki kadın feryatlarının şehvani[8] bir macera dolayısıyla koptuğuna da hiç şüphem kalmadı.

Sırrı örten perde, sahibinin eliyle şimdi karşımda kaldırılacaktı. Salim İzzet Bey yorgun, müteredditt,[9] endişeli nazarla dalgın durmakta iken Şemi böyle vakaların piri, üstadı olduğunu gösterir bir cerbeze[10] ile:

"Sana açacağımız sırrın ifşasıyla üzerine terettüp edecek insani vazifeyi ifaya[11] söz verdin değil mi Salâh Efendi?"

"Evet verdim. Lafımı geri almam."

"Biz de mühim bir aile sırrını namusuna tevdi ediyoruz."[12]

"Korkmayınız. Söyleyiniz."

"Karşıki odada bağıran hanım, beyefendinin validesidir."

"Ne oluyor? Üzerinde ızdıraplı bir ameliyat mı yapılıyor?"

"Doğuruyor."

Zihnim birden alt üst oldu. Salim İzzet Bey lâakal[13] otuzunda var, onun validesi en aşağı ellisine yakın bir kadın olacak. Bu yaşta doğuranlara ender olarak tesadüf edilebilir diyelim. Fakat bu yaşlı hanım niçin evinde rahat rahat vaz'ı haml etmeyip[14] de bu pek tabii hadiseyi burada feryatlarını boğarak esrar içinde gömmeye uğraşıyor? Yaşının geçkinliğine rağmen acaba babasız mı doğuruyor? Böyle de olsa ihtiyar bir kadının bu pek elim sırrı oğluna açmaya mecbur kalması ve delikanlının bu müthiş faci-

8. Şehvani: şehvetle ilgili.
9. Müteredditt: kararsız.
10. Cerbeze: beceriklilik.
11. İfa: yerine getirme.
12. Tevdi etmek: emanet etmek.
13. Lâakal: en azından.
14. Vaz'ı haml etmek: doğurmak.

aya sırren muavenet etmek ızdırarında bulunması... Ana oğul için de hazmı nakabil ne korkunç bir felaket! Aile dramının birinci perdesi açılıyordu.

Aktörlerden ikisi karşımda, en mühim aktris de içeride inliyordu. Bu hakiki mevzunun daha başlangıcında idim. Bakalım daha neler duyacak, neler işitecektim. Bu esrara âgâh olmakla neden ben de bu vaka eşhasına[15] karışmış oluyordum? Temaşakarlıktan[16] yavaş yavaş kendimin de sahneye çıkacağımı düşünerek hafif bir heyecan duyuyordum. Pek namussuzca bir maceraya benzeyen bu işte benim namusumdan istimdad edilmesine[17] de şaşıyordum.

Bir aralık üçümüz de acaip bir vakfe[18] geçirdik. Açılacak sırrın derinliğini iskandil eder gibi muhataplarım ikisi de göz göze geldiler. Fenalığı bana ağır ağır açmak, hazmettire hazmettire yutturmak için sakit[19] bakışlarla konuşuyor gibiydiler. Nihayet Şemi, samimi bir nazar ve tatlı bir seda ile:

"Azizim Salâh, hakiki dramlar sahnelerde oynananlar değil, aileler arasında örtülü kalanlardır. Madem ki şartımızı kabul ediyorsun, sana her şeyi açıkça anlatacağız. Âlemdir bu, her türlü vakalar olur. Gafil olmayan hiçbir şeye şaşmaz. Şimdi bizi iyi dinle."

Titrek sesle cevap verdim:

"Dinliyorum."

"Karşımdaki bu Salim İzzet Bey, memleketimizde milyoner, tanınmış meşhur İzzet Dinari Efendi'nin mahdumudur. Bu doğacak çocuğun Dinari Efendi'den saklanması lazım geliyor."

"Acaba şey... Efendi, zevcesinin gebe olduğunu bilmiyor muydu?"

---

15. Eşhas: kişiler.
16. Temaşakarlık: seyircilik.
17. İstimdad edilmek: yardım istenmek.
18. Vakfe: duraklama.
19. Sakit: sessiz.

"Hayır, bilmiyordu."

"O halde çocuk salimen dünyaya gelirse ne yapacaksınız? Masumu yok mu edeceksiniz?"

"Neuzibillah, böyle bir cinayeti irtikâp etmeyeceğiz.[20] Çocuk yaşayacak, fakat aile namını taşımıyacak."

"Niçin çocuğu pederinden gizliyorsunuz? Niçin zavallı milyoneri babalık şerefinden mahrum ediyorsunuz?"

"Suallerinde şimdilik bu kadar ileri varma. Yavaş yavaş, sonra her şeyi anlarsın."

"Ben ne sebeple, ne suretle bu işe karıştırılıyorum?"

"Daha maksada intikal edemedin[21] mi?"

"Hayır..."

"Nevzadı sana teslim edeceğiz."

Ben oturduğum yerden hayretimden eski mektep çocukları gibi öne geriye sallanarak:

"Ne münasebet? Bu nasıl olur?"

"Pekâlâ olur. Milyonerzade, züğürt bir çocuk değildir. Gelir gelmez kucağınızı kendi ağırlığınca para ile dolduracak."

"Evimizde gebe yok. Konu komşu 'Bu çocuk nenizdir? Nereden çıktı?' demezler mi?"

"Adam sen de, düşündüğün şeye bak. Ona bin türlü kulp takılabilir. Sana çocuk değil on bin liralık bir irad veriyoruz. O da namusundan, vicdanından binaenaleyh çocuğa iyi bakacağından emin olduğumuz için. Bir devlete konuyorsun. Böyle şeye nazlanılır mı? Böyle bir saadet kuşunu yuvasına kim kabul etmez?"

İçimden:

"Zavallı saadet kuşu, ana baba şefkati görmeden aile miyanesinden bir kedi yavrusu gibi harice atılıyor." diyordum...

Bu birdenbire ne kabul ve ne de reddedilebilir bir teklifti. Çok düşünmek ve ailemle istişare etmek lazımdı.

---

20. İrtikâp etmek: kötülük yapmak.

21. İntikal etmek: kavramak.

Fakat hayf[22] ki, ben bu çapraşık işin ne olduğunu bilmeden kabule söz vermiştim. Bu, benim sade aklımla anlaşılır, halledilebilir bir dava değildi.

Bana belediyenin kadro harici isimsiz bir çocuk verecekler. Kucağımı para ile dolduracaklar. Kimseye boş yere para vermezler. Sonradan kimbilir başıma ne belalar çıkacak.

Bunda pek o kadar büyük bir namussuzluk görmüyorum. Fakat evveli ve ahiri karanlık duran bu meselenin şeklini pek karışık buluyorum. İzzet Dinari Efendi'nin çocuğu kendisinden niçin saklanıyor? Acaba ortada muğlak bir miras meselesi mi var? Vârisler meydana yeni zürriyet çıkarmak istemiyorlar mı? Haydi onlar böyle bir entrika çevirmek melanetinde[23] bulunsunlar, gebe kadın, doğacak çocuğun isimsiz olarak aileden tardiine nasıl razı oluyor? Bir cinayet işler gibi sesini kısarak, şöhreti temiz olmayan yabancı evlerde doğuruyor?

Ben sağlam, pak bir işe girmiyorum. Allah encamını hayır eyleye. Bu muğlak sır gittikçe zihnimde dal budak salıvermeye başladı. Sonra maruf[24] ve zengin İzzet Dinari Efendi'yi düşündüm. Bu zat seksenlik var. Efendinin hâlâ zürriyete hizmeti bence meşkuk.[25] Fakat o yaşta ihtiyarların çocukları olması büsbütün gayrivaki[26] bir hadise değil. Emsali çok var.

Ben meselenin bir aydınlığa çıkar tarafını aradıkça bütün bütün meçhulün karanlıklarına dalıp bunalıyorum.

Bana bir düziye kahve, üstüne çay, çay üstüne kahve cıgara ikram olunuyor. Şemi ile Salim İzzet, ağrı çeken hanımın halinden haber almak için aralık aralık dışarı çıkıp odaya geliyorlar.

Bana kucak dolusu para getirecek zavallı nevzadın dünyaya çıkmasını bekliyoruz. Şimdi kadının kurtul-

22. Hayf: yazık.
23. Melanet: alçaklık.
24. Maruf: ünlü.
25. Meşkuk: şüpheli.
26. Gayrivaki: olmamış.

masından ben de hemen ötekiler kadar alakadarım. Kısmetli çocuk. Paradan başka bizim eve acaba daha neler getirecek? Kaynanam bu işe çok memnun olur. Çünkü her gün yavrunun kaynayacak sütünden bir bardak olsun çalar. İçer. Fakat zevcemle hemşirem ne diyecekler?

Bir aralık İzzet Salim Bey'le odada ikimiz kaldık. Milyonerin bu genç vârisi surat çatık, gözler dalgın, mütemadiyen ağzına getirip götürdüğü iki parmağının arasındaki cıgarayı tüttürerek odayı dumana boğuyordu.

Aramızdaki yabancılık boşluğunu doldurmak için isteksiz bir iki şey konuşmaya uğraştık. Hemen lakırtı yine söndü. Karşı karşıya bir müsahabe[27] şulesi[28] uyandıramadık. Ne ben onun meşrebini[29] biliyordum, ne de o benim zevkimi ahlakımı. Ne konuşacaktık? Fazla olarak hal ve mevki de hiçbir tatlı müsahabeye müsait değildi.

Bu işin ucunda bize para vardı. Fakat bu meçhul bir felaketle karışık meşum[30] bir kazanç gibi görünüyordu. Parayı bedava almayacak, kimbilir ne dertlere, elemlere uğrayacaktık.

Başıma büyük bir lütuf şeklinde açacağı bu maceradan dolayı Şemi'ye kızıyordum. Fakat kapana tutulmuş gibiydim. Herifin arkasından biraz söylenmek için dedim ki: "Bu Şemi Bey ne tuhaf adam! Tutturduğu medhul[31] mesleğiyle söz arasında, bazı bazı iftihara kadar varıyor."

Yanlış, fena bir şey söylemişim gibi Salim İzzet beni dik, münfeil[32] bir nazarla süzdükten sonra:

"Şemi Bey, tuhaf değil pek ciddi, iyi bir adamdır. Mesleğiyle iftiharda hakkı vardır."

27. Müsahabe: görüşme.
28. Şule: parıltı.
29. Meşrep: karakter.
30. Meşum: uğursuz.
31. Medhul: ayıplanan.
32. Münfeil: gücenik.

Birdenbire yüreğimde bir istikrah kaynadı. Ne demek? Her diyarda menfur sayılan böyle sanatlar artık aramızda makbul,[33] muteber bir meslek mi telakki edilecekti?

Kendimi tutamıyarak:

"Beyefendi affedersiniz. Ya sizin fikrinizi benim kalın kafam almıyor veyahut ki benim söylediğimi siz anlamıyorsunuz" dedim.

"Merak etmeyiniz anlıyorum, anlıyorum. Eski kafaların idrakine sığmayacak bazı yeni fikirler vardır. Söz işte burada çatallaşıyor. Siz azıcık ileriye gitmeden ben biraz geriye ricat etmeden[34] mümkün değil birbirimizi anlayamayız."

"Ben zannediyorum ki Şemi Bey'le müşerref olalı eski mevkide değilim. Çok ilerledim."

"Size belki öyle geliyor ama affedersiniz hâlâ yerinizde sayıyorsunuz."

"O halde lütfen siz biraz gerileyerek şu yeni hakikati bana anlatınız."

"Şemi Bey eski zihinlerin kavrayamayacağı büyük bir adamdır."

"Bizde büyük adam deyince ekseriya yerini beğenmiş bal kabağı gibi enine boyuna serpilmiş dev cüsseli kimseler anlaşılır."

"Cismani büyüklüğü kasdetmiyorum."

"Aramızda başka türlü büyük adam pek göremiyorum. Bu tabiri Şemi gibiler hakkında kullanmak küfürdür. Bu iddiam katidir. Hiçbir zaman sözümden dönmem. Ve dünyada hiçbir mantık ve kuvvet de döndüremez."

"Şemi Bey'i siz yanlış anlamışsınız. Fikrinizi tashih edeceğim."[35]

"Teşekkür ederim."

"Bu zat, bu akşam beni büyük bir felaketten kurtarıyor."

---

33. Makbul: geçerli.
34. Ricat etmek: geri dönmek.
35. Tashih etmek: düzeltmek.

"Büyük bir ücretle."

"Peki ama ben milyon versem onun bana ettiği iyiliği bir başkasına yaptıramam. Çünkü esrar içinde esrar var. Böyle zamanda kime açılabilirsin? Namussuz, dolandırıcı adamları böyle mühim bir aile sırrına âgâh ettin[36] mi sonra seni yiyim yeri yaparlar. Sırrı ifşa edecekleri tehdidiyle yoldukça yolarlar. İşte Şemi, böyle işlerin ehlidir. Parayı bir kere alır, sonra bütün namusu ile, vicdanı ile hareket eder."

Aman Allah'ım, neler duyuyorum. Bilmem nasıl bir melanet ve entrika ile bütün aile hukukundan mahrum bir masumun aleyhindeki caniyane desiselerin[37] namuskârane tedvir olunduğunu[38] işitiyordum.

Hayretten, nefretten gözlerim büyüdü, ağzım açıldı. Bu küstah felsefenin cüretkâr filozofuna bakakaldım. Salim İzzet Bey sinirlerimin ızdırabını, dimağımın isyanını anladı. Elindeki cıgaranın külünü ağır bir tefekkür[39] ile tabağa silkerek bana baktı.

Hazin bir gülümseme ile:

"Başka başka zamanların adamlarıyız. Aramızdaki farklara, ihtilaflara[40] ne şaşmalıyız ne kızmalıyız. Anlaşmalıyız. Behut,[41] meyus kaldığı yerde mazi susmalı, istikbali dinlemeli. Ben eski zihniyetle yenisinden ve Şemi Bey'in insaniyetinden hususi vaziyetlerde, gizli meselelerdeki maharetinden bahsetmek istiyordum."

"Affedersiniz, hususi vaziyetle gizli mesele tabirlerinden bir şey anlayamadım."

"Efendi, birtakım beledi ve medeni meseleler, işler vardır ki bunlar hayatımızda büyük bir yer tutarlar. Mühim bir rol oynarlar. Fakat hepimizin mağlubu ve

36. Âgâh etmek: haberdar etmek.
37. Desise: hile.
38. Tedvir olunmak: dönüştürülmek.
39. Tefekkür: düşünme.
40. İhtilaf: uyuşmazlık.
41. Behut: yalan.

zayıfı olduğumuz bu umurdan bahsetmek gayetle ayıptır. Ve bunları idare eden adamlar âlem nazarında ayıplanır ve melun olurlar. Mesela umumhanecilik pek menfur bir sanattır. Bundan yavaş sesle ve istikrahla bahsederiz. Efendi, havacibi zaruriye[42] sırasında fırınlardan sonra umumhaneler gelir. İnsaniyet manen iğrenir göründüğü bu yerlere maddeten o kadar düşkündür. Kalben o kadar bağlıdır. Bir umumhane direktörünün vazifesi insaniyeten bir hastahane, bir tımarhane idaresinden pek ayrılmaz. İnsanlar hasta, deli oldukları gibi şehvet elemiyle de maluldürler.[43] Hastalık, cinnet nisbeten mahduttur.[44] Fakat bu öteki marazın savletinden[45] masun[46] hemen bir fert yok gibidir. İnsaniyet baştan başa bunun istilası altındadır. Umumhaneci, müşterisine bir ücret mukabilinde oda, yatak, kadın tedarik ediyor. Ve onu mümkün olduğu kadar memnun etmeye uğraşıyor. Onun insaniyete bu büyük hizmeti niçin menfur, ayıp sayılıyor? Her medeni memleket, nüfusunun miktarı nisbetinde böyle hanelerin açılmasına müsaade ediyor. Çünkü bu bir ihtiyaçtır. Bu sanata hiç tenezzül eden olmasa hükümetler böyle evleri idare edecek kimseler bulmaya ve belki de yetiştirmiye mecburdur. Umumhaneler kaldırılırsa cinayetler, aile faciaları artar. Kanlarının ateşini söndüremeyen azgınlar oraya buraya saldırırlar. Bahçelerde, viranelerde, sokaklarda apaçık rezaletlere şahit oluruz. Hakikat bu merkezde iken geçenlerde vilayetlerin birinden bir patron istenildi. Ortalıkta bir hiddet, bir nefret, bir istikrah tufanıdır patladı. Kıyamet koptu.

Kendimce bu riyakârlıktan, cehaletten, sathi nazarlıktan[47] doğan düşüncesiz patırtıdan başka bir şey değildir.

42. Havacibi zaruriye: zorunluluk kapıları.
43. Malul: hasta.
44. Mahdut: sınırlı.
45. Savlet: saldırı.
46. Masun: korunmuş.
47. Sathi nazarlık: dar görüşlülük.

Bugün umumhanelerde asri, sıhhi, fenni, medeni terbiyeyi idareye[48] muktedir patronlar bulunsa fena mı olur? Mesela öyle bir patron ki hanesine silahlı müşteri kabul etmiyor, içkiye müsaade vermiyor. İçeriye hasta müşteri almıyor. Sermayelerini bütün illetlerden salim tertemiz bulunduruyor. Hanede her bir şey onun mesuliyeti altında cereyan ediyor. Böyle bir talep ve temenniye[49] karşı kızıyor, isyan ediyoruz. Niçin? Çünkü bu doğru şeyi rezalet telakki edecek kadar fikren düşkünüz. Bunu ayıp sayıyoruz. O halde mübah[50] olan hangisidir? Bırakalım müşteri silahı ile gelsin, sekiz on kadehten sonra çeksin vursun. Dışarıdan hastalık getirsin. İçerden onulmaz dertler alsın götürsün.

Bu sanat için hastabakıcılar gibi direktörler yetiştirmek ayıp değil, lazımdır. Ve Anadolu buna her şeyden ziyade muhtaçtır."

Neler duyuyorum, bu birkaç saatin içinde, yaşadığım seneler kadar bir ömür daha geçirdim. Çünkü sinimin[51] bu senesine kadar, kerhaneciliğin bu derece hayırhah[52] ve insaniyete faydalı bir sanat olduğunu bilmiyordum. İşitmemiştim. Pek o kadar samimi ve tatlı söylüyor ki, bu nevi patronluk için bir müsabaka açılsa bir kabul istidası[53] ile insanın hemen müracaat edeceği geliyor.

Şimdi ikimiz de sustuk. Derin bir dikkatle bakışıyorduk. O bana fazla açılmış olmaktan biraz nedamet[54] duyuyor gibiydi. Ben, bu kadar methedilen sanattan kendime bir şey bulaştırmaktan titriyordum.

48. Terbiyeyi idare: yöneticilik bilgisi.
49. Temenni: istek.
50. Mübah: sakıncasız.
51. Sin: yaş.
52. Hayırhah: iyiliksever.
53. İstida: dilekçe.
54. Nedamet: pişmanlık.

Nihayet Salim İzzet Bey:

"Şemi Bey'den sonra da size teşekkür borçluyum. Çünkü tabii bir ücret mukabilinde, fakat doğacak çocuğu bir baba gibi büyütmeye söz veriyorsunuz." şükrânesiyle[55] bu hizmette beni Şemi'ye muavin yaparak suratıma bir avuç çamur sıvadı.

55. Şükrâne: teşekkür alameti.

On

Bu teşekküre mukabeleten teşekkür mü edeyim, isyan mı? Bunu düşünürken karşıki odadan acı bir feryattır koptu. Sonra ev birkaç dakika derin bir sükûta vardı ve müteakiben[1] Şemi oda kapısından görünerek:

"Beyefendi müjde, hanımefendi kurtuldu. Bir oğlumuz oldu."

Bu müjde kime veriliyordu? Oğlumuz? Artık o hepimizin bir parça oğluydu. Çok babalı fakat hakikatte hiçbir peder namına nisbeti olmayan bu müsteskıl[2] çocuğun dünyaya gelmesinden sevinecek veya yerinecek biri varsa o da ben idim. O bir saadet, yahut felaketse benim zavallı başıma geliyordu. Hanımefendi kurtuldu. Galiba derde artık ben tutuluyordum.

O aralık sokakta bir otomobilin ejderha nefeslerinden sonra evin içinde küçük bir gürültü daha oldu, önce silindir şapkalı koca bir herif, arkasında elinde iri bir çanta ile Vortik odadan içeri girdiler. Bu herif, bir Ermeni ebe imiş. Aman ne meşe yarması korkunç bir ebe. Çocuk doğmak değil, haşa minelhuzur[3] insanın çişi gelse bunun suratını görünce geri kaçar.

---

1. Müteakiben: hemen sonra.
2. Müsteskıl: terslenen.
3. Haşa minelhuzur: söz meclisten dışarı.

Telaştan dili dolaşarak Vortik:

"Efendim, mösyö lö doktoru devletli hanelerinde bulamadım. Genç hizmetçi Miryam'ı buldum. 'Efendim nerededir?' deyi sorduysam, 'O nerede olur? Yine çocuk doğurtmaya gitti. Sanırsın ki bu aylarda bütün İstanbul kuluçkadadır. Doğuran doğurana' deyi cevap etti. Sekiz yere telefon ettik. Vay babasının canına. Doktorumuzdan cevap almak mümkün değildir. Bundan çıkmış, öteye gitmiş. Ondan çıkmış daha öteye varmış. Nihayet efendim, sekiz telefon borusuna üflediysek, seksen kapının çıngırağını çektiysek zahmetimiz boşuna gitmedi. Doktor Bartamyan'ı kökünden yakaladık. Akoşörlük kazançlı zanaattır. Bu dünyada her işin bir tatili vardır."

Tatil, işte yalnız bu durmaz işler. Doktor:

"Haydi oğlum sus ol artık, git işine. Biz buraya laf etmeye gelmedik. Hemen vazifemize başlamalıyız."

Şemi Bey:

"Doktor size zahmet verdik. Çok teşekkürler ederiz."

Doktor:

"Durunuz bakalım efendim, daha teşekkürün yeri yoktur."

Şemi Bey:

"Efendim teşrifinizden biraz evvel bir oğlumuz oldu."

Bu tebşir[4] karşısında ağzı bir müddet açık kaldıktan sonra Bartamyan bir sayha salıverdi:

"Ne deorsun efendim. O iş oldu bitti?"

Şemi:

"Evet kurtuldu."

Doktor:

"Eh işte vallahi buna memnun oldum, ama fevkalade memnunluk duydum."

Şemi:

"Eksik olmayınız."

Doktor:

4. Tebşir: müjde.

"Nevzadımız anamızın cinsindendir? Babamızınkindendir?"

Şemi:

"Oğlan."

Doktor:

"Vay kerata. Ben geloorum diye duyduysa altık içeride oturmadı korkusundan hemen dünyaya çıktı."

Şemi:

"Evet, evet sizden ve hele çantanızdaki demir aletlerden korktu da dışarı fırladı."

Doktor:

"Demek ayaklarım kademli geldi?"

Şemi:

"Evet, ayağınız uğurlu geldi. Zavallı kadın uzun müddet ve çok şiddetli ağrılar çekti. Pek zor kurtuldu."

Doktor:

"Madem ki burayacak geldim. Valideyi ve çocuğu bir kere göreyim. Yeni doğuran lohusa büsbütün kurtulmuş değildir; verecek tıbbi, mühim 'konsey'lerim[5] vardır."

Şemi, Bartamyan'la beraber odadan çıktı. Doktorun ehemmiyetlice bir vizite[6] hak etmek için gösterdiği bu fazla gayrete biz Salim İzzet Bey'le gülüştük.

Salim İzzet Bey:

"Yaban adamı gibi iri yarı bir herif. Bu nasıl akoşör[7] olur?"

Ben:

"Ayı pençesi gibi elleri var."

"Fakat gayet methederler. Mahaza ben şöhretinin bir kısmını da şarlatanlığına atfediyorum."

"Ben de öyle görüyorum. Doğuracak kadın ölürse Allah öldürmüş olur. Kalırsa, doktor kurtarmış sayılır."

5. Konsey: öğüt.
6. Vizite: ücret.
7. Akoşör: ebe.

Biz böyle konuşurken, Şemi ile doktor avdet ettiler. Doktor reçete yazmak için kâğıt kalem hazırlarken çenebazlıktan da geri durmayarak:

"Evet efendim, çok sıkıntı çekmişler. Zavallı kadın ziyade yorgun düşmüş. İlk öncem 'Prezantasyon, pelviyen dü, an avan' olmuş. Yani çocuk bacaktan ve arka önde olduğu halde gelmiş. Soram uğraşırken ebe hanım bu pozisyonu kaçırmış. 'Brezantasyon dö le pol gos' yani yavru, sol kolundan gelmiş. Çok türlü işler olmuş. Ne isem ben bunda olaydım hanımı o kadar bağırtmazdım. Çok şükür, çok şükür, gebe kurtuldu ya biz ona bakalım. Çünküm ebe hanımlar bazen öyle işler ederler ki ne diyeyim altık ötesini hiç dimesem daha iyi olur."

Salim İzzet, örtülü bir alay tarzında:

"Doktor, sizi çok methediyorlar. Mesleğinizde birinci imişsiniz."

"Eksik olmasınlar. Bugünecek binlerce karı doğurtmuşum." Şahadet parmağıyla orta parmağını birbirine yapıştırıp göstererek: "Bu ikisini haddim olmayarak delikten içeri koyuncak kapalı yerde ne var ne yok 'hıp' deyi ağnarım. Lohusamız pek gençtir, zannederim yirmisinde yok. İlkidir de, gayetle 'Nevroz' yani asabi bir kadındır da."

Doktorun çenesiyle beraber reçetenin üzerinde kalem tutan eli de oynuyordu. Fakat benim zihnim fena halde karıştı. Salim İzzet Bey'in validesi henüz yirmi yaşında olmasın? Acaba yanlış mı anladım? Hayır. Koca doktor, kalın lisanıyla kelimeleri öyle koyu bir taktî[8] ile telaffuz ediyordu ki böyle kuvvetli, gobat bir hece karşısında hiçbir kulağın yanlış anlamasına ihtimal yoktu.

Çocuğu aileye karıştırılmayacak lohusa hanımın yaşı yirmiden az olduğunu öğrenmekle, bir yeni muammanın daha içine girmiş oldum. Efendi seksenlik, hanım on sekizlik. İşte bu iki malumdan keşfedilecek bir meçhul var: Çocuk kimin?

8. Taktî: kesme.

Hanım, kasaplık buzağı doğuran inek gibi yavrusunu bırakıp gidecek. Bu çocuğun İzzet Dinari Efendi'nin sulbü ile hiçbir münasebeti yok. Bu katiyen onun vârisi değil.

Doktor, reçetesini bitirdi. Lohusa hakkında birçok sıhhi tavsiyelerde bulunarak ilaçların sureti istimallerini anlatırken ben hep bu gizli doğurma bilmecesinin karanlık cihetlerini keşfe uğraşıyordum: Çocuk kimin?

İzzet Dinari Efendi çok ihtiyar, fakat kendinde telkih kudreti kalmamış olduğunu bilemeyecek kadar bunamış olmalı ki onu fuzuli baba yapmaya muvaffak olamayacakları için bu gizli dolap dönüyor.

Çocuk yabancıdan, buna şüphem kalmadı. Bu gizli doğurmadan ihtiyar Dinari'ye hiçbir şey sezdirmeyecekler. Fakat üvey anasının bu vicdan yakıcı hıyanetine Salim İzzet nasıl tahammül getiriyor? Oh, hayır; yalnız tahammül değil, bu namus lekesinin kapatılması için bütün ruhuyla ona yardım ediyor. Aklıma öyle şeyler geliyor ki insanlığımdan sıkılıyorum, derin bir melanet kuyusunun önündeyim. İçine bakmak istemiyorum.

* * *

Lohusa döşeğinde iki gün yattıktan sonra genç kadını kapalı bir otomobil ile götürdüler. Ağzında bir emzikle kundağı bize teslim ettiler. Kucağımızın para ile dolacağı hususundaki vaitleri tepemizde oynanan pokerin blöfleri gibi boşa çıktı. Şimdilik her ay bu miktar verileceği teminatıyla elimize elli lira tutuşturdular. Kaynanam paranın bu kadarına da çok sevindi.

"Bir damla çocuk. Günde kaç okka süt içebilir. Ben hesap ettim. Yevmiye bir buçuk liradan fazla düşüyor. Yarım lirasını masuma sarf etsek ötesi bize kalır. Böyle zamanda bu kadar bir irat alabilmek için kaç bin liralık bir akara malik olmalı. Siz yavruyu bana veriniz; emziğine, bezine, her şeysine ben gül gibi bakarım. Kaç tane çocuk büyüttüm. Buna mı bakamayacağım? Evlat yetiş-

tirilmesi Allah'a ibadet ve kullara büyük bir iyiliktir. Kimin tohumu olursa olsun. Neme lazım benim. Rabbim can verip bu meleği dünyaya göndermiş ya... Ötesi bizim nemize gerek."

Kaynanam yalan söylemiyordu. Evdeki kadınların içinde çocuğa en iyi bakacak o idi. Bu işteki günah ve tamahı olsa olsa insafsız iaşe memurları gibi masumun sütünü yarı yarıya paylaşmak olabilirdi.

Çocuk bize Abdullah'ın oğlu Hikmet künyesi ile teslim olundu. İş biraz hokkabazlık acelesine getirildi. Tayin edilen elli lira aylık, sözden ibaretti. Bu ücreti vermedikleri günü biz ne diye ve kimden ne dava edecektik? İnsan, evde büyümüş bir kedi yavrusunu bile götürüp sokağa atamaz. Biz bir kere çocuğa kendi oğlumuz gibi ısındıktan sonra ondan ayrılmayacak, ücreti verilse de verilmese de bakmaya mecbur olacaktık. Bizim bu saflığımızı, yumuşak yürekliliğimizi keşfettiler sanırım.

Bir milyonerin sülbüne kaydedilmesi lazım gelen bir çocuğa kendi kıt kanaat nafakamızdan bir hisse ayırmak, bilmem bu gülünecek veya ağlanacak bir şey miydi?

Ailece bir odaya toplandık. Kaynanam kucağındaki kundağı, "kış... kış... kış..." larla sallayarak ortaya çıktı. Hep birer defa yaklaşarak yavrucağın kıpış kıpış gözler, buruş buruş, mini mini dudacıklarla meme arayan masum yüzüne baktık. Kaynanam gözlerini kundanktan ayırmayarak:

"Vallahi kendim doğurmuş gibi bu masumcağıza ısındım."

Ben:

"Hanımnine, sen artık doğurabilir misin?"

"Canım, söz bir kere ağzımdan öyle çıktı. Farzediniz ki kızım doğurmuş olsun. Yavrucağızı anasından nasıl ayırdılar bilseniz. Aklıma geldikçe yüreğim hun oluyor."

Ben:

"Nasıl ayırdılar?"

Kaynanam:

"Kundağı alt kata götürüp bize teslim ettikten hemen bir çeyrek kadar sonra tekrar yukarı istediler. Ben de artık yüzümü kızdırarak hizmetçinin arkasına düştüm. Lohusanın odasına çıktım. Bilmem nasıl oldu. Bir şey demediler. Lohusa öyle genç, öyle güzel ki şaşırakaldım. Tasvir, tasvir... Lokman Hekim bunu görse kimseye tavsiye etmeden hemen kendisi 'hap' diye yutar. Allah övmüş yaratmış; ne kaş, ne göz, tarif edemem. Lohusalık rahatsızlığıyla biraz rengi solmuş. Hani ya, çiçeklikte gül nasıl solar... Vallahi öyle. Bu solgunluk da yüzüne başka bir güzellik vermiş. Hem de pek terbiyeli taze. A, ne kadar olsa kibar karısı. Birdenbire beni görünce hemen yadırgayıp da:

'A, sen kimsin? Odama niye girdin?' gibi muamelelere kalkışmadı. Hem çok zerafetli. Hiç sormadan benim kim olduğumu anladı. Mahzun mahzun:

'Hanım,' dedi, 'bu çocuğa siz bakacaksınız değil mi?'

Ben de sesimi tatlılaştırarak cevap verdim:

'Evet, küçük hanımefendimiz.'

O:

'Sizin namusunuzu, insaniyetinizi, terbiyenizi pek methediyorlar.'

'O kendi insaniyetiniz, terbiyeniz efendim.'

'Hanım, ayıplamayınız; dünyadır bu, insanın başına her türlüsü geliyor.'

"Kundağı kucağına aldı. Masumun yüzünden yana yana birkaç defa öptü. Gözlerinden bela baranı[9] gibi yaşlar iniyordu. Tesadüfen çocuk da ağlamaya başladı. İkisinin de yaşı birbirine karıştı. Bilmem ki ne oluyordu. Bu ana oğul artık birbirlerini hiç göremeyecekler miydi? Niçin Allah'ım niçin? Tıkanırcasına ateşli ve elemli son bir öpüşle kundağı bana uzatarak:

'Ah hanım, yavrucuğumun yüzünü bana hiç göstermemeliydiler. Bir kere gördüm, kanım kaynadı. Şimdi mini mini ağzıyla nefes alan bu melek daha dün benim

9. Baran: yağmur.

vücudumdan koptu. Canımdan ayrıldı. Kanındaki hararetini benim yüreğimin ateşinden aldı. Onu götür artık. Zaafım bir kere daha galebe ederse burada kalırım. Bir yere gidemem. Bazı kimselerin gönülleri hoş olmak, namusları kurtulmak için bu iş böyle oluyor. İnsanların kanunlarındaki adaleti anlayınız artık. Benim, babasının ve diğerlerinin hata ve günahlarının cezasını bu masum çekecek. Onu evvela Allah'a, sonra size emanet ediyorum. Zavallıcığı gelip görmek benim için bir cürüm. Onun için bir leke olmadığı günü yine gelip, Hikmetimi böyle öpeceğim. Fakat hanım öyle bir gün tasavvur edebiliyor musunuz? İnsanların gaddar nizamları buna hiç müsaade ederler mi? Haydi, hanım haydi, meleği uçur.'

"Kundağı hemen bağrıma bastırarak kaçırdım. Arkamızdan hüngür hüngür anası, kucağımda bıngır bıngır yavrusu ağlıyor. Ben de artık, gözyaşlarımı tutamadım. Sel revan içinde buraya geldim. Yedi gün lohusalığını tamamlamadan taze kadını otomobil ile aşırdılar. Şimdi, bu çocuk ağladıkça ben o kadar fena oluyorum ki, anası da ötede yaşlar döküyor sanıyorum. Bu nasıl sır? Nasıl esrar anlayamadım."

Kaynanam yine gözleri nemlenerek sustu. Biz dinleyenler hep müteessir olmuştuk. Hele oğlumla kızım, temiz, nezih,[10] saf yüreklerinin feveranıyla mendillerini çıkardılar. Mihriban da hıçkırıyordu.

Benim de içime bir ezginlik gelmedi dersem yalan söylemiş olurum. Çocuklarımın yürekleri yufkadır. Evde acıklı hikâyeler okunduğu zamanda bile ağlarlar. Fakat günahkârlığına hiç şüphe etmediğim bir kadının esrar içinde doğurup yavrusundan ayrılışına çocuklarımın afif,[11] namuskâr kalplerinin galeyana gelmesinde bir mana göremedim. Lohusanın bedbinane[12] tazallümi[13] felsefe-

10. Nezih: pak.
11. Afif: dürüst.
12. Bedbinane: kötümser.
13. Tazallümi: sızlanma.

sine evvela ben de aldandım. Fakat müteakiben düşündüm. Zevci varken bir diğerinden hâmil[14] kalıp da sonra kanundan, kaderinden şikayet etmesi; Bolşevik hikemiyatı[15] besbelli işte bu olacak. Galiba kanunla serbest izdivacın taarruzu[16] karşısında bulunuyoruz.

O teessürle[17] hepimiz Hikmet'i birer kere bağrımıza bastırdık. Bu küçük Hikmet'te büyük bir hikmet okuyorduk. Bir kadınla erkeğin günahlarından bir meyve doğacak, bu mini mini mahluk çok dar bir zamanımızda bize ayda elli lira irad getirecek. Biz işlenmiş bir günahın nezriyle[18] çöpleneceğiz. Şemi Bey bu işe vasıta olacak. Biz ona muavin olacağız. Gitgide bizim bu gibi işlerdeki taassubumuz kırılacak. Her şey müselsel[19] halkalarla birbirine zincirli. İşte hep bunlar masumun ismi gibi birer hikmet. Fakat biz ailece teayyüş[20] kızağı üzerinde hangi yokuştan aşağı kayıyoruz.

14. Hamil: gebe.
15. Hikemiyat: felsefe.
16. Taarruz: saldırı.
17. Teessür: keder.
18. Nezir: adak.
19. Müselsel: zincirleme.
20. Teayyüş: geçinme.

On Bir

Lohusa evden gitti. Çocuk bizim koynumuza girdi. Vaka tamamıyla örtüldü, unutuldu. Şemi'nin idarehanesi mutad[1] şeklini aldı.

Hikmet'in babası kim? İhtiyar Dinari'den zevcesinin vaz'ı hamli neden saklanıyor? Genç validenin üvey oğlu, babasına karşı irtikâp edilen bu cürmün gizli kalmasına niçin uğraşıyor?

Müddeiumumiliğe taallûk eden bu suallere cevap vermeye doğrusu ben kendimi hiç mecbur bulmuyorum. Ne olmuşsa olmuş, bu cinayetten tamülâzâ[2] bir çocuk doğmuş. Bundan evveli ve ahiri bizim için karanlık. Biz yavruya kendi oğlumuz gibi bakacağız. Vazifemiz bundan ibaret. Artık ötesini doğuran ana ile onunla sevişen baba düşünsün.

Şemi bizim evde üç aylık ikametini doldurdu. Binaenaleyh biz üç yüz lirayı hele hak ettik. Ondan sonra hanemiz bu fena alışverişe ticaretgâh olmaktan kurtuldu mu? Ne gezer. Asıl revac[3] müteakiben başladı. Biz evimizdeki yağlı müşteriye güvenerek etrafa hayli borç etmiştik. Şemi, hakikatin tamamıyla farkında; esmer yüzündeki o ince, kelbi tebessümüyle elime üç yüz lira

1. Mutad: alışılmış.
2. Tamülâzâ: organları tamam olan.
3. Revac: sürüm.

daha sundu. Çoluğumun çocuğumun yaşayışlarındaki tahammülsüz mahrumiyeti düşünerek reddedemedim. Gittikçe zayıflayan namusumuzla üç ay daha namussuzluğa karşı göğüs göğüse mücadele edecektik.

Şemi, ilk üç yüz lirayı aldığım zamandaki huşunetime[4] nispeten şimdi pek munisleşmiş[5] olduğumu görerek beni daha ziyade yola getirmek için tatlı tatlı sırtımı sıvadı. Azrail okşuyormuş gibi titredim. Çünkü bu iltifatın arkasından bal gibi bir ifade ile haysiyetşiken[6] bir teklif çıkacağını biliyordum. Filhakika[7] tahminim hemen zuhur etti.

Şemi nutkuna şöyle başladı:

"Baba Salâh, görüyorum sıkıntı içindesiniz. Evde yedi nüfussunuz. Hayat gittikçe pahalılaşıyor. Para düşüyor. İhtiyaç artıyor. Rubai senede[8] üç yüz lira alıyorsunuz. O da elinizde üç günde eriyor. Sonra ne yiyorsunuz? Nasıl geçiniyorsunuz? Anlamıyorum. Galiba ot gibi yalnız hava ile, su ile tenebbüt ediyorsunuz.[9] Sui tegaddi[10] ile kanınız bozuluyor. Aklınız zayıflıyor. Azim, irade kalmıyor. Hiçbir işe yaramaz oluyorsunuz. Sefalet bir kere insanı alta alırsa geçmiş ola. Bu ihtiyaç ejderiyle şimdi gençler bile güreşemiyorlar. Sen ise ihtiyarsın. Gücenme Baba Salâh, zihniyetini zamana uydurmaktan henüz çok uzaksın. Zaruretten şikâyet ediyorsun. Bir iş de tutmuyorsun. Akşamlara kadar boş oturuyorsun."

"Bu yaştan sonra ben ne yapabilirim?"

"Her yaşa göre iş vardır azizim. Bu memlekette sana benzeyen birçok adamlar güya gökten kudret helvası düşeşcekmiş gibi ağızlarını havaya açıp bekliyorlar."

4. Huşunet: sertlik.
5. Munisleşmek: uysallaşmak.
6. Haysiyetşiken: onur kırıcı.
7. Filhakika: doğrusu.
8. Rubai sene: üç ay.
9. Tenebbüt etmek: yeşermek.
10. Sui tegaddi: kötü beslenme.

"Ben tembel adam değilim Şemi Bey, muvafık bir iş bulsam yapacağım."

"Pekâlâ ben sana iş bulayım. Yap."

"Tabii yaşımı, haysiyetimi gözeterek."

"Korkma, bundan sonra sana yüz okkalık yük taşıtacak değilim. Haysiyete gelince, bu da tefsire göredir. Bu zamanda tam ayar haysiyetle yaşayan adamlar azaldı. Ve bunların arzın bilmem kaçıncı devrinde yaşayan fil mamutu gibi gide gide nesilleri büsbütün münkariz olacak."[11]

"İşte ben bu kabil mamutlardan biri olmak isterim."

"Merak etme azizim. Zaten öylesin. Fakat ben senin filden daha zarif bir mahluk olmanı arzu ederim."

"Çabuk söyle, bana ne iş gördüreceksin?"

"Biraz bana yardım edemez misin?"

"Sana yardım?"

"Evet."

"Nasıl?"

"Bazen işim çoğalıyor, bir başıma yetişemiyorum."

"Demek beni kendine muavin yapmak şerefine layık görüyorsun?"

"Şehirlisin, zeki adamsın, ben senin değerini anlıyorum."

"Teveccühüne teşekkür ederim. Fakat böyle nazik işlere gelemem. Yapamam."

"Zekisin fakat çok vahşisin Baba Salâh."

"Bırak vahşi kalayım. Böyle işlerde ben ehlileşemem. Takdirin, tahminin yanlış. Kabil değil ben sana muavin olamam."

"Olursun. Olursun."

"Israr gösterme. Bu tahammülümü de suistimal etme.[12] Bana vahşi diyorsun. Sözün doğru. Bu vahşetimden kork. Bu teklifine karşı sana pek ağır bir muamelede bulunmam lazım gelirken bak hazmediyorum. Bir şey yapmıyorum. Fakat pek ileri varma, sonra karışmam ha!"

---

11. Münkariz olmak: tükenmek.

12. Suistimal etmek: kötüye kullanmak.

"Yok yok, bir şey yapmazsın. Sen zaten yüzde elli yontuldun. Haberin yok."

"Demek eski hışırlığım kalmadı?"

"Sen söylüyorsun."

"Aldanıyorsun ben yine o eski Salâh'ım."

"Evvelden bu bahislerde olanca şiddetinle parlıyordun. Şimdi o eski hızın geçti."

"Kes bu sözü rica ederim. Ve bir daha tekrarlama."

"Şimdilik susuyorum. Fakat bilmem, bakalım ileride nasıl olur?"

"Bu teklifi edersen pek fena olur."

"İyilik, fenalık da nisbidir.[13] Mesela sana fena olan şey bana iyi gelir. Çünkü her şey hepimiz için mütesaviyen[14] iyi veya fena olaydı, siyasette, içtimaiyatta o mücadelelere lüzum kalır mıydı? Herkes iyiliği kendine çekip fenalığı öbürüne ittiği için böyle oluyor. Şimdi bunları geçelim. Bu akşam senden bir ricam var."

"İnşallah münasebetsiz bir şey değildir?"

"Asla... Bu gece yukarıda misafirlerim çok. Boş odam yok."

Yüreğim oynayarak sordum:

"Alt katta bizim odalarda bir şube mi açmak istersin?"

"Canım sen de işi öyle izam etme. Dinle. Misafirlerimin bir kısmı saat on birde gidecekler."

"Cehennemin dibine kadar."

"Öyle nezaketsizlik istemez."

"Affedersin, bazı bazı vahşetime mağlup oluyorum."

"Saat dokuzda yaşlı bir adamı eve kabule söz vermiştim."

"Yaşlı bir adamın bu vakit senin evinde ne işi var?"

"Bazı kimselerin vücutları ihtiyarlar ama gönülleri kocamaz."

"Allah ıslah eyleye..."

---

13. Nisbi: göreceli.

14. Mütesaviyen: eşit olarak.

"Yukarısı boşalıncaya kadar bu adamı aşağıda senin odanda oyalar mısın?"

"Bir kadınla beraber mi gelecek?"

"Hayır hayır, yalnız başına bir adam. Bir kahve cıgara ikram edersin, biraz konuşursun. İşte bu kadar. Bu hizmetine mukabil sana helalıminallah beş lira var."

Ben ne cevap vereceğimi düşünürken kapının arkasından kaynanam:

"Buyursun. Buyursun. Ben kahvesini pişiririm." diye haykırmaz mı? Meğerse banu bizi dışardan dinlermiş. Şemi yukarıya çıktı. Ben kayınvalideme çıkışmaya başladım:

"İki erkek konuşurken oda kapısından dinlemek olur mu? Bir de sonra lafa karışarak dinlediğini belli etmek; bu ne kepazelik..."

"Benim yüreğimde kötülük yok. Ben gizli dinlemedim. Benim orada olduğumu anlayasınız diye söze karıştım."

"Hay karışmaz olaydın. Ben böyle şeyleri sevmem. Yaşlandıkça akıllanacağına çocuklaşıyorsun."

"Çocuklaşan ben değilim, sensin. Bu evde ben karışmasam hiçbir iş dönmez. Nasıl karışmayayım. Herif sana bir kahve cıgara ücreti olarak beş lira veriyor da sen öyle bir misafiri kabulde kem küm edip duruyorsun. Böyle alicenap bir teklifi reddedeceksin diye ödüm koptu. Ne yapayım, kapıdan bağırmaya mecbur oldum."

On İki

Kaynanamla biraz atıştık. Fakat onunla akıl mantık ile değil çene yarışıyla konuşmalı. Laf muharebesinde öyle açmazları vardır ki iki lakırtıda insanı çarçabuk mat eder. İşte bu akşam da hem çenesi ile hem de fiilen bana galebe etti. Ben bu acayip misafiri kabul kararını vermeden, o kapı arkasından sözü kesti bitirdi. Beni boğuntuya getirdi.

Bu misafiri kabul etmekle Şemi'nin sanatına iştirak etmiş oluyor muyum? Bu ihtiyar zampara, yağlı müşteriye benziyor. Gençleri memnun etmesi kolaydır. Fakat kanlarını şehvetin bin türlü mucizesiyle hararetlendirmek icab eden geçkinleri idare müşküldür. Bunların içinde öyle müşkülpesentleri vardır ki keyiflerini yerine getirebilenlere cüzdanlarının tekmil gözlerini boşaltırlar. Şemi birtakım vaidlerle bunlardan birini avlamışa benziyor.

Bu matuh, gündüz gelmeden sıkılıyor olmalıdır ki geceyi intihâb ediyor.[1] Besbelli ailesinden çekiniyor. Döl, döş, torun sahibi olacağında şüphe yok. Yukarıda çiftehanelerden biri boşalıncaya kadar ben aşağıda oylayacağım. Gelir gelmez onu yukarı çıkarmakta belki benim anlayamayacağım bir mahzur vardır. Bundan bana ne bulaşır? Evimde, tepemde böyle bir ticaretgâh kurulma-

1. İntihâb etmek: seçmek.

sına müsaade ettikten sonra gelen gidenlerden biriyle oturmuşum da dört buçuk laf etmişim. Bundan ne çıkar. Alacağım beş lira, bu zampara eskisinin vereceği paradan ayrılmış bir parça olacak. Burada biraz irkiliyorum, ama adam sen de; elimize geçen bir kirli kaime bin türlü mülevves yerlerden, iğrenç ticaretlerden dolaşıp gelmiyor mu? Şemi'den aldığım diğer paraları bu ırz taciri temiz, helal bir alışverişten kazanmıyor ya.

Bu gayrimuhterem misafiri kabul için odanın birini derledik topladık. Kaynanam, duyduğu beş lira avantanın hiç olmazsa birine istihkak kesbetmek[2] için o ağır vücuduyla ortada pervane gibi dönüyor.

Kulaklarımız kapıda. Nihayet çıngırak hafif, mahçup bir çırpınışla ses verdi. Muhteriz[3] bir zampara çalışı. Aşağıya ben indim. Yavaşçacık kanadı açtım. Havanın yağmursuz olmasına rağmen empermeablesinin başlığını ta burnunun ucuna kadar indirmiş biriyle karşılaştım. Deliğe kaçan ürkmüş bir fare atılışıyla hemen içeriye daldı.

O telaşlı girişiyle bir komedi aktörüne benziyordu. Ben ağır, abus,[4] sureti kabulümle[5] bir dram sanatkârını andırıyordum. Zairi[6] iyice görmek için elimdeki lambayı suratına tuttum. O hâlâ başlığı tepesinden tereddütle indirirek:

"Ben sizi tanıyamadım."

"Ben de sizi."

"Buraya ilk defa gelmiş olaydım yanlış kapı çaldığıma hükmederdim."

"Demek ilk teşrifiniz değil?"

"Ben ayda birkaç defa Şemi'yi ziyaret etmeden durabilir miyim?"

"Buyurunuz."

---

2. İstihkak kesbetmek: hak kazanmak.
3. Muhteriz: çekingen.
4. Abus: asık suratlı.
5. Sureti kabul: ağırlama tarzı.
6. Zair: ziyaretçi.

"Kendisi nerede?"

"Biraz meşguldür, şu odaya giriniz; bir kahve, cıgara içinceye kadar o da gelir."

"Demek bugün antişambr[7] yapacağız?"

Cevap vermedim. Gözleri, kaşları, çehresinin beyziliği eskiden güzel bir adam olduğunu söylüyor. Fakat şimdi kırçıl suratı bayat sütlaç buruşukluğunu almış. Saçkırana mı tutulmuş, ne olmuş, suratında rastıklıya andıran kaşlarından başka tüy tüs namına bir şey yok. Doğduğu seyyarenin üzerinde altmıştan ziyade sene devir yapmışa benziyor. Lâkin bir genç gibi giyinmiş. Salhurdeliğine[8] nispeten hareketleri çevik. Dakika başında yer değiştiren sinirli bir adam. Kafesteki kuş gibi içi içine sığmıyor.

Havai birkaç söz arasında birbirimizi tetkike uğraşırken kaynanam kapının aralığından kahve tepsisini uzattı. Getirdiği fincanı misafire ikram ettim.

Fakat o almayarak:

"Efendim rica ederim. Şuraya cıgara iskemlesinin üzerine bırakınız."

"Kahve içmez misiniz efendim?"

"İçerim. Büsbütün içmem değil ama bilir misiniz bu kadar su, insanın uykusu ile beraber şehvetini de keser. Halbuki bu evde mukavvi[9] şeyler yemelidir. Malumualiniz. Hey hey hey.."

Fincanı iskemlenin üzerine bırakarak ben suratı astım. Aman ya Rabbi, ilk ağızda bu kadar münasebetsizlenen bu ihtiyar züppe ile ben ne yapacağım? Beş lirayı götürüp, Şemi'nin suratına fırlatarak bu altmışlık zirzopu da bir tekme ile odadan dışarı deflemeyi gözüme aldırmaya kadar varıyorum. O, simasına hiç uymayan çılgınca bir şetaretle[10] yaşadığı hayat komedyasındaki tabii rolünde devam ederek:

---

7. Antişambr: bekleme odası.
8. Salhurdelik: yıpranmışlık.
9. Mukavvi: güç veren.
10. Şetaret: neşe.

"Efendi bir şey nazarı dikkatimi celbetti."

"Nedir?"

"Bir hanım kendini göstermeksizin kapı aralığından kahveyi verdi. Gitti."

"Peki bunda dikkati çekecek ne var?"

"Oo... Çok şey."

"Ben hiçbir şey göremiyorum."

"Bu evde hanımlar erkeklerden kaçar mı?"

Kendi kendime bu suali sordum. Ve sonra şu cevabı verdim:

"Belki henüz tuvaletini itmam edememiştir[11] de..."

"Ah bilmezler ki ben tuvaletsiz kadını daha çok severim. Ben meyveyi bile yıkamadan dumanı üstünde iken yemek isterim. Oh, kadının kiri, kadının teri, kadının kokusu kadar burnum bu âlemde hiçbir nefis levanta tanımamıştır."

Ben de içimden kadının gayrınefis ifrazatından[12] birkaçını saydım. Fakat harice vurmadım. Kelimeleri birer sulu, çürük meyve gibi ağzımda evire çevire çiğneyerek yuttum. Lâkin münasebetsizlik gittikçe tahammülün fevkine çıkıyordu. Yirmi beşlik dandini bir genç gibi beni kıpışık bakışlarla tuhaf tuhaf süzerek:

"Şemi ile beraber çalışırsınız. Ortaksınız değil mi?"

"Hayır. Ben hane sahibiyim. O kiracıdır."

"Canım, ev sahibi, kiracı; işte beraber uyuşmuşsunuz. Hemmesleksiniz. Geçinip gidiyorsunuz. Pekâlâ, pekâlâ. Böyle şeylerde benim zerre kadar taassubum yoktur. Ayıplamam vallahi. Bu da bir mühim ticarettir. Nazik sanattır. İhtisas[13] ister. İdare ister, kurnazlık, âdeta diplomatlık ister."

Öfke, galeyanda bir kazan su gibi kanımı fıkırdatmaya başladı. Bu, katmer katmer yıllanmış uyuz tekenin

11. İtmam etmek: tamamlamak.
12. İfrazat: vücut salgıları.
13. İhtisas: uzmanlık

hemen imiğine atılarak bütün kuvvetimle sıkıvermek arzusu beynimi sardı. İçimden boyuna 'lâhavle'lere başladım. Lâkin bu haya sırnaşığına karşı namuslu bir adam olduğumu ispata uğraşmak neye yarayacaktı? Ben ne desem, o inanmayıp gülecek değil miydi?"

Bu esnada bitişik odadan Abdullah Hikmet'in ağlaması işitildi. O, acayip bir baş kaldırış ve kaş oynatışla sordu:

"Vay, burada küçük çocuk da var."

"Bu o kadar şaşılacak bir şey midir?"

"Aileniz de burada mıdır?"

"Evet."

"Demek burası hem yurt, hem ticarethane. Pekâlâ, pekâlâ. Hiçbir şey ayıp değil birader.Yetişkin çocuklarınız varsa onlar da iş içinde büyürler. Baba mesleğine vaktiyle alışmış olurlar. Sizi tanıdığıma pek müteşekkirim. İnşallah bundan sonra birbirimizden çok memnun oluruz. Hiçbir şeyde muktedir olmayan şimdiki farfara, sathi nazar gençlerden size ne hayır gelir? Sizin gibi ehli sanatın kadrini ancak biz biliriz. Kudemayı zendostan."[14]

Bu muşmula hovardanın kansız suratını kırbaç gibi şaklayan bir iki şamarla kızartmak için beş parmağımı yordamlayıp duruyordum. O, benim böyle içten içe kaynayışımdan bihaber, gittikçe tebessümünü, sesini tatlılaştırarak:

"Birader, sohbetinizden çok hoşlandım. Diğer meslektaşlarınız gibi yüzünüzden düzenbazlık, riyakârlık, tabasbus[15] akmıyor. Sizi ciddi görüyorum. Ya hakikaten samimi bir adamsınız. Veyahut pek kurnazsınız. (Saatine bakarak) Galiba ben burada nöbet bekliyorum. Bu kadar uzun intizar,[16] 'rötar' yapan şimendifer mevkiflerinde olur. Evvelden Şemi'nin evinde böyle haller vuku bulmaz-

14. Kudemayı zendostan: eski zamparalar.

15. Tabasbus: yaltaklanma.

16. İntizar: bekleyiş.

dı. Her idare gibi burası da mı bozuldu? Kuzum rica ederim. Nâtık Bey geldi, diye kendisine haber veriniz. Baksanıza yerimde duramıyorum. Bu aceleye saik birkaç sebep var."

Adı da zatına uygun: "Nâtık", 'geveze'nin Arapçası... Gırtlak gırtlağa gelmeden odamdan defolup gideydi. Hemen dışarı fırladım. Şemi'yi merdiven başına çağırtarak:

"Bu Nâtık Bey'i odadan al, şimdi belaya gireceğim."

"Ne var canım?"

"Ben böyle usaresi[17] kuru, mizacı sulu insan görmedim. Tahammülümün son tetiğindeyim."

"Çok tuhafsın Baba Salâh, çok. Nâtık, zengin budalanın biridir. Bir parça yüzüne gülüver. Üç kadeh içtikten sonra parayı avuçla verir."

"Ben bunun ayıklığına dayanamıyorum. Acaba içerse kaç gradoda divane olur."

"Yukarıda Aziz Edip var. Nâtık'ı burada görürse iş fena halde falsolaşır. Sen ona bu ismi ver. O hemen sesini keser. Edip şimdi gidecek."

"Eğer çabuk gitmezse aşağıda da bir felaket zuhuru muhtemeldir. Bak sana anlatayım."

"Birader, Nâtık idare olunamaz bir adam değildir. Bir düziye karı lafı et. Kaç çeşit kuvvet macunu reçetesi biliyorsan ballandıra ballandıra anlat. Şimdi onu yukarı alacağım."

Şemi merdiven başından savuştu.

17. Usare: hayat verici öz.

On Üç

Yediği halta bakınız. Karı lafıyla karıştırarak kuvvet macunu reçetesi tarif edeceğim. Bunlar benim ihtisasım dahilinde şeyler mi? Bu tellal herif evimize ayak basmazdan evvel karım, kaynanam, kızım, hemşiremden başka kadınla konuştuğum bile yoktu. Havva kızlarına dair ben ne bilirim ki? Nâtık Bey'e ballandırayım. Kadın erkeğin dişisidir. Ekseriya iyi geçinemeyip tepişirler. Malumatım işte bu kadar. Kuvvet macunu? Yalnız adını işitirim. Ömrümde ağzıma koyduğum şey değil. Tatlı mıdır? Baharlı mıdır? Bilmem vallah. Kadınla yakınlığa suni liyakat kesbi için uyuşuk damarları debreştirmek fennine aşinalığım yoktur. İlaçsız evlendim. İlaçsız baba oldum. İlaçsız yaşadım. Ahir ömrümde maişet temini için bu yoldaki malumat, mümarese[1] ve tecrübelerimi satacağımı hiç aklıma getirmemiştim. Eğer bu yaştan sonra ancak bu sermaye ile geçinebileceksem yazık bana. Yuf olsun ervahıma.[2]

Nâtık'ın yanına döndüm. Islıkla çaldığı hafif bir havanın temposuna ayak uydurarak odanın ortasında dans ediyordu. Beni görünce oyununu hiç bozmadı. Birkaç devir yaptı. Sarhoş muydu? Esrarlı mı? Morfinli mi? Ko-

1. Mümarese: hüner.
2. Ervah: ruhlar.

kainli mi? Yoksa minelezel böyle yaratılmış, Allah'ın bir saldırma kaçkını mı? Bu altmışlık zendost her suretle aklı zıvanasından oynamış bir mahluktu.

"Tımarhaneci neredesin? Bunu niçin görmüyorsun? Gözün çıksın..." diye haykıracaktım. O şimdi birden durdu. Boyun çarpık, gözler süzük, iki elini göğsüne bastırarak derin bir yorgunlukla bir şeyler anlatmaya uğraşıyordu. Şunları seçebildim:

"Papyon oynuyorum. Epeyce beceriyorum ama çabuk kesiliyorum. Geçen gün dansingde bütün bir halk beni alkışladılar. Doktor katiyen menediyor. Tıkanırsın diyor. Hekimlere bakarsan her şeyden vazgeçmeli. Ben şimdi dansa müsaade edilmeyecek bir devrede miyim? Keşfet bakalım efendi, kaç yaşında varım?"

Herifin suratına şöyle merhamet dolu bir istihza[3] ile baktım. Ömrümde hiç böyle tabii bir komedyaya rast gelmemiştim. Muhatabım benden geçkindi. Artık kendimi tutamayarak:

"Bilmem, on dokuzunda var mısınız?"

O şimdi daha ziyade süzülerek:

"Alay etme."

"Alay etmiyorum. Vehlei ûlâda[4] size bir yaş tayini müşkül görünüyor."

"Neden?"

"Tüy yok. Tüs yok. Birden bire sizi şâbı emretten[5] ayırmak hakikaten zor bir iş."

"Otuzu geç. Fakat kırka varmadan dur."

"Demek Hisarı tutmadan Boyacıköyü'ne yanaşan şirket vapuru gibi kırka uğramadan elli, altmış, yetmişe doğru gideyim."

"Yok canım, daha neler. Oralara çıkma. Bilir misiniz? Kırktan sonra yaş itirafı ne kadar zorlaşıyor. Ben kırktan

3. İstihza: alay etme.

4. Vahlei ûlâ: ilk başlangıç, birdenbire.

5. Şâbı emret: sakalı bıyığı çıkmamış genç.

öteye göstermem sanırım. Yüzümdeki bazı yorgunluk alametleri, bu kesiklikler suistimallerden ileri geliyor. Bu dünyada yapmadığım çapkınlık kalmadı. Benimkinin yerinde bir manda vücudu olsaydı. Erir, iğne ipliğe dönerdi."

"Siz de pek fıstık gibi semiz kalmamışsınız beyefendi."

"Eskiden beri unutkandım. Fakat hele birkaç zamandır hafızamda hiç kuvvet kalmadı. Şimmi marş mezürüdür.[6] Lâkin her adım kaç zaman addolunacak? Hatırınızda mı?"

"Beyefendi, dansla hiç meşgul olmadım. Ne marşını bilirim, ne adımını, ne zamanını. Bu söylediğiniz şeyler benim yaşımın havası değil."

"Sizin gibi bayat fikirli, geçmiş kafalı bir adamla ne konuşabilirim. Yaşımız, görgümüz, zevkimiz, zihniyetimiz taban tabana zıt."

"Yaşlarımızdaki fark herhalde benim sizden küçük olmamdan ibarettir."

"Ne diyorsunuz? Babam yerinde adamsınız. Sizin gibilere 'Bon om' derler. Haydi. Haydi şu Şemi'ye bir daha bakınız. Daha vakit gelmedi mi? Beş on dakika daha geçerse beni burada kimse zaptedemez. Çünkü kuvvet ilacı aldım. Böyle tertiplere çok meraklıyım. Bunların nevileriyle yüz elli sayfalık bir defter doldurdum. Birkaç türlü de siz biliyorsanız söyleyiniz de yazayım. En zorlusunu en sonra haber aldım."

"Gencim diyorsunuz. Kuvvet ilacı kullanıyorsunuz."

"Demedik mi? Suistimal."

"Fakat hâlâ hüsnüistimale[7] niyetiniz yok."

"Naturam[8] böyle..."

"Size kuvvet macunundan daha mühim bir şey haber vereceğim."

6. Mezür: ölçü.
7. Hüsnü istimal: iyiye kullanma.
8. Natura: yaratılış.

"Nedir? Çabuk söyle, ben meraklıyım."

"Aziz Edip Bey burada."

Bu isimle damarlarına arayıcı fişeği salıvermiş gibi ihtiyar herif kıvılcımlanarak odayı dört dönerken:

"Aman aman, benim burada olduğumu duymasın."

"İşte duyurmamak için sizi buraya aldık."

"Bilir misiniz bu uğursuz herif kimdir?"

"Bu isim kulaklarımdan içeri ilk defa girdi."

"Aziz Edip, zevcemin casusudur."

"Refika Hanımefendi casus mu kullanır?"

"Benim hareketlerimi tecessüs ettirmek için."

"Acayip şey."

"Pek kıskançtır. Benim için yanar, ölür, bayılır."

"Genç midir?"

"Benden üç dört yaş küçük."

"Ne zamandan beri zevc zevcesiniz?"

"Yirmi beş yaşından beri."

Nâtık Bey, kırk seneden beri demeye sıkılıyor. Yirmi beşle yılların uzunluğunu örtmeye uğraşıyor. Havsalaya sığmaz garabetler. Yarım asra karîb[9] bir izdivaç eskiliğinden sonra kuvvet macunuyla birbirine sadakatsizlik eden bu çiftin hovardalıkları, kıskançlıkları hakikaten mahut[10] yüz elli yapraklık reçete defterine derkenar edilecek[11] ve ibretlerle okunacak maceralardan...

Beyin karı koca hayatındaki tuhaflıklarını biraz deşmek için sordum:

"Demek birbirinizi hâlâ bu kadar seversiniz?"

O şimdi beni görmemek için münfail[12] bir istiğrabla[13] başını duvara çevirerek:

"Aman. Aman sus. Seneler var ki birbirimizle kardeşiz. Daha doğrusu ana oğul gibiyiz."

---

9. Karîb: yakın.
10. Mahut: adı geçen.
11. Derkenar etmek: bir yazının yanına not koymak.
12. Münfail: gücenmiş.
13. İstiğrab: şaşkınlık.

Ben büyük bir hayretle:

"Ana oğul?"

O, ısrarla tekrar etti:

"Evet, ana oğul. Bilmem ki nasıl anlatayım. Ben genç kaldım. O anam yerinde bir kadın oldu."

Kelimeleri istihzalarımla boyayarak:

"Maşallahınız var. Madem ki aranızda karılık, kocalık hissi kalmamıştır..."

Nâtık Bey, sözümü bitirmeye vakit bırakmadan atıldı:

"Bende kalmadı fakat karımda gençliğine nispeten on katı ziyadesiyle mevcut. İşte felaket buradan çıkıyor. Çünkü bende ihtiyar refikama karşı hiçbir şeyler yok. Lâkin yabancı genç, güzel havva kızları için vapur kazanı gibi fıkır fıkır kaynıyorum."

"Bir kâse dolusu macun yedikten sonra mı?"

"İşte orasını karıştırmayınız. Bakınız tuhaflığı dinleyiniz. Karım macunların türlüsünü sağlık alır. Tertipleri kendi eliyle yapar. Tecrübe için bana yedirir. Ben damarlarımda peyda olan yakazayı zevceme anlatmamaya uğraşarak iksirin tesirini katiyen inkâr ederim. Bir kere evden savuşabilirsem böyle bir yere düşerim. Fakat şimdi bizim hanım da kurnazlaştı. İnanmıyor. Gizlice peşime takılıyor. Beni sokak sokak takip ediyor. Bir iki defa böyle dernek evlerinde beni yakaladı. Kıyamet koptu."

"Beyefendi, sizi haksız görüyorum. Zevcenizin eliyle yapıp yedirdiği kuvvet tertipleriyle gençlik uyanıklığı peyda ettikten sonra bu uyanmaların tesirini gidip başka yerlerde denemek; bu da vicdani bir hareket sayılmaz."

"Bırak canım böyle sözleri. Çocuk musun? Şehevi heveslerde vicdani harekete imkân var mıdır? İnsan evliya olsa ihtiyar karısının hatırı için genç Havvalardan elini çekemez."

"Affedersiniz. Genç Havvaların gözleri sizin hiç de turfanda olmayan suratınızdan ziyade para cüzdanınıza dikilmiş olsa gerek."

"Ben başkasının gözü ile kendimi görecek değilim, kendi gözümle güzel bir simadan kâm alacağım.[14] Bu yolda muhakemeleri bırak. Her fırsattan hemen istifadeye bak. Keyfinin, zevkinin icabına git. Başka şey düşünme. Şimdi benim beynime bir bozboz sineği kaçtı. Vızıldayıp duruyor."

"Ne demek o?"

"Aziz Edip isminden teşe'üm ettim."[15]

"Niçin?"

"Çünkü bu uğursuz mahluk, zevcemin pişdarı[16] gibidir. O nerede görünürse karım da arkasından çok gecikmez zuhur eder."

Tüyü dökülmüş bu ihtiyar teke, yaşının karlı mevsiminde hiç münasebet almayan böyle şeftali baharı sözler konuşurken zihnime bin türlü karışık şüpheler geldi. Karısının Aziz Edip'le olan hususiyetinden o kadar büyük bir saffetle[17] bahsediyor ki... Acaba zevce hanımefendi de kendine casus intihab etmiş göründüğü bu adamla mercimeği fırına vermiş olmasın? Hanım da bu bozuk fiilinden kocasına bir şey sezdirmemek için onu pek ziyade kıskanır görünmek yolunu tutabilir. Ahlaksızlık o kadar iç içe, girift bir halde ki insan ne düşüneceğini şaşırıyor. Çürümüşlerin arasına düşen bir meyve gibi kendi de yavaş yavaş bozuluyor.

Daldan dala sıçrayan cırlak bir kuş hafifliğiyle sözden söze atlayan bu tabii komik, şimdi lafa şu taraftan daldı:

"Bilir misiniz her zamanın bir ilacı vardır. Kâh kına, kâh saparta, kâh antripirin, kâh aspirin edviye de moda gazeteleri muhteviyatı gibi yıldan yıla rengini, çeşidini değiştirir. Şimdi ne senelerinde olduğumuzu biliyor musunuz?"

"Hayır."

14. Kâm almak: isteğine erişmek.
15. Teşe'üm etmek: uğursuz gözüyle bakmak.
16. Pişdar: öncü.
17. Saffet: saflık.

"Tentürdiyot. Bugün bin derde deva olarak işte bu kullanılıyor. Tentürdiyot. Dişin mi ağrıyor? Tentürdiyot. Romatizman mı var? Tentürdiyot. Nezleli misin? Göğsüne, arkana tentürdiyot. Bir tarafından ufak tefek yaran beren, çatlağın patlağın mı var? Tentürdiyot. Bu ilacın istimali o kadar moda oldu ve ucuzladı ki hayattan herhangi bir bezginlikle intihar döşeğine uzananlar bile bununla dolu küçük bir şişeyi misket şarabı gibi boğazlarından aşağı döküyorlar. Ekseriya ahireti boylamadan ucuz kurtuluyorlar. İşte şimdi dünya için ahiret için, her derdin, her elemin iksiri bu tentürdiyot. Fakat babacığım, bir gün olup da bu iksirin aşk ve sevda için büyük bir münebbih makamında kullanılacağı hiç akla gelir miydi?"

"Aman çok merak ettim. Aşk kızgınları bu kırmızı ilacı nerelerine sürüyorlar?"

"Bu haricen değil, dahilen kullanılıyor."

"Acayip. Ben tiryak gibi göbeğe veya sair taraflara tılâ ediliyor[18] sandımdı da."

"Bir bardak suya on damla akıt iç."

"Ey sonra?"

"Sonra yaşın kaç ve mizacın ne olursa olsun kişneyip çifte atarak kırmızı biber yedirilmiş küheylan gibi rast geldiğin kısrağın arkasından saldırırsın. İşte şimdi damarlarımda bu iksirin alevleri dolaşıyor."

"Türlü türlü tesirlerinden başka demek tentürdiyodun bu marifeti de var."

"Ne söylüyorsun. Müthiş, dehhaş,[19] etheş."[20]

Nâtık Bey cebinden bir küçük şişe ile bir damlalık çıkararak sözünde devam etti:

"İnanmıyorsan tecrübe et. Getir bir bardak su, bu hayat iksirinden on damla akıtayım, iç Nasrettin Hoca'nın neftyağı gibi, o zaman arkamdan koşarak bana yetişebilirsen..."

18. Tılâ etmek: sürmek.
19. Dehhaş: çok korkunç.
20. Etheş: dehşet verici.

"İstemem. Seninle yarışa çıkmak hevesinde değilim."

"Getir suyu getir. Sen içmezsen ben içerim. Ateş üzerine ateş. O vakit bu hokkabazın 'Ben yanarım ateşbaz' oyunu gibi bir şey olur."

"Aman beyefendi, zannederim ki kâfi derecede kızgınsın. Yanar külhana ateş atmaya ne lüzum var?"

On Dört

Nâtık Bey, on damlası en ihtiyarları bile on defa kudurtacağını iddia ettiği iksirden bir bardak daha yuvarladı. Ben bu salhurde küheylanın şimdi karşımda tutturacağı kişnemelere intizarda iken, sokak kapısının zili asabi bir parmağın altında uzun uzun, öfkeli öfkeli titredi.

Nâtık Bey'le göz göze geldik. Ne olduğunu birbirimizden soruyor gibiydik. Çünkü ikimiz de afalladık. Zilin bu hiddetli yaygarası herhâlde hayırlı bir şey söylemiyordu. O şimdi oynadığı gençlik rolünü unutarak korkak bir ihtiyar titremesi ile:

"O ne?"

"Bilmiyorum."

Bu menfi cevap karşısında muhatabım somurttu. Yine bir müddet bekledik. Kapı şımarık bir çocuğun eline oyuncak olmuş gibi ardı arası kesilmez bir imtidatla zırlıyordu. Tentürdiyot sarhoşu sabredemiyerek sordu:

"Bu vakit evinize kimler gelir gider bilmiyor musunuz?"

"Böyle zili koparacak kadar terbiyesizlenenleri nadir gelir."

"Gidip anlasanıza."

"Neme lazım. Gelen bana değil ki kapıya koşayım. Belalı bir kimseye benziyor. Şemi kendisi insin, kozunu pay etsin."

O aralık bizim oda kapısı açıldı. Şemi göründü. Esmer dudaklarının kanı biraz uçmuştu. Telaşını belli etmemeye uğraşarak:

"Rica ederim Salâh Efendi, kapıya in. Bak, sor, anla bu terbiyesiz kimdir?"

"Kendin niye inmiyorsun?"

"Senin inmen daha münasip olur."

"Neden?"

"Sebebini izah şimdi uzun sürecek. Sonra anlatırım."

Bu saralı parmakların altında yerinden sökülürcesine bağıran zilin nasıl olup da hâlâ bozulmadığına hayret ediyordum. Bu zorba misafir Şemi'nin ise de kapı benimdi. Ne olur ne olmaz ihtiyatıyla elime kalın bir baston alarak aşağıya indim. Kapıyı açtım. Fakat bütün öfkesini zilden almaya uğraşan zair hâlâ zırıltıyı kesmiyordu. Sinirlerime hâkim olmak mümkün değildi. En sert sesimle sordum:

"Kimdir o?"

Daha sert bir cevap:

"Evcek hepiniz geberdiniz mi? Ne kapı açarsınız, ne ses verirsiniz?"

Medhalden dışarıya vuran lambanın aydınlığıyla kapı önündeki gürültücüyü iyice gördüm. Bu, başına şal örtmüş, buruşuk, dolgun şimali yuvarlak, ihtiyar bir kadındı. Arkasında zebellah gibi iri yarı bir herif duruyordu. Dışarıdan bana bakan bu dört gözde hiç de iyi bir mana okumayarak sordum:

"Ne istiyorsunuz?"

"Bu evde baş pezevenk sen misin? Onu istiyorum."

Şimdi ölür müsün? Öldürür müsün? Öfke kalbimden beynime doğru bir alev gibi kabardı. Son derecede hiddetlendim. Fakat dimağım bu acı sualin cevabını aramakla meşguldü. Vehlei ûlâda sual pek ızdırap verici idi. Lâkin hakikatte büsbütün de haksız değildi. Kadın, evin baş pezevengini arıyordu. Hanemde bu müstekrih[1] nami

1. Müstekrih: iğrenen.

taşıyan kaç kişi vardı. Şemi'nin ben ikincisi miydim? İçimden kaynayan bir isyan nefretiyle cevap verdim:

"Hayır. Bu evde ne birinci pezevenk vardır. Ne de ikinci."

"A, yanlış mı geldim?"

"Mutlak."

"Sokak, bu sokak. Evin numarası işte otuz sekiz, bu numara."

"Bu nam altında, bu evi kimden sağlık aldınız? "

"Yine bu evden."

"Anlayamadım."

"Şimdi bana bu evden telefon edildi."

"Garip şey."

"Hiç garip değil."

"Aziz Edip Bey burada değil mi?"

"Bilmiyorum."

Merdivenin üst başından Aziz Edip Bey kendisini şöyle ilan etti:

"Buradayım hanımefendi buradayım, buyurunuz."

"Kocam nerede?"

"Aşağıdaki odaların birinde saklı."

Yalanım derhal meydana çıktı. Ona mı kızayım? Kendi evi gibi hanımı içeriye davet eden Aziz Edip'e mi tutulayım?

Nâtık Bey'in zevcesi yarı içeride yarı dışarıda bağırmaya başladı:

"Bu namussuz evin birinci direktörünü görmek isterim. Nerede o herif? Karşıma çıkan bu ihtiyar o mu?"

Aziz Edip:

"Hayır. Bu ihtiyar adam ikinci direktördür."

Ben kast olunuyordum. Artık kendimi tutamadım. Üst perdeden ben de ağzımı açtım:

"Bu namussuz evde senin gibi namuslu hanımın ne işi var? Direktörü ne yapacaksın?"

"Gelsin, karşıma gelsin."

"Kendini sermaye kayıt ettireceksen vaktin geçmiş hanım."

Hanımın göğsüne bir revolver sıkmış olsaydım kadınlık izzetinefsini bu kadar zedelemiş olmazdım. O şimdi birden parladı. Vücudundan et koparıyorlar gibi boğuk boğuk haykırarak:

"Rezil mahluk, bu gece evinizin çatısını başınıza indireceğim. Polisiyle, jandarmasıyla bütün İstanbul'u ayağa kaldıracağım. Sizi merkezden merkeze, karakoldan karakola sürüklendireceğim."

Alevin saçağa sarmak istidadını aldığını gören direktör, derhal meydana çıkarak bana:

"Ne yapıyorsun? Böyle tehevvürü üst tetiğe çıkmış bir kadını bütün bütün körüklemek olur mu? Onu yatıştıracak sözler icad edeceğine bilakis fitilliyorsun."

"Ben bu sanatın erbabı değilim. Kendin git meram anlat."

Bilmem nasıl oldu. O aralık kaynanam meydana çıktı. Şemi onu kendi maksadına uydurmak için mutlaka para ile itma' etmiş olacak. İkisi de en kelbi tabasbuslarıyla yangını söndürmek için ateşli kadının karşısına çıktılar. Kaynanam tabassur[2] edası, en riyakâr sedasıyla:

"Hanımefendimiz, iki gözüm kadınım, beyhude üzülmeyiniz. Ne arzu ediyorsanız emir buyurunuz, derhal yapmaya hazırız."

Hanım, istikrahla çattığı kaşları altında kaynanamı süzerek:

"Kadın, sen de bu evin dişi tellallarından mısın?"

"Ev sahibiyim efendim. Emrinizi dinlemeye geldim."

"Kocamı istiyorum. Onunla görülecek son hesabım var."

"Peki kızım. Peki yavrum, peki güzelim."

Kadın ruhunun bütün zaaflarına vakıf kaynanamın tasgir edatlar ile kocakarıyı küçülte küçülte yavruluğa kadar

2. Tabassur: basiretle bakıp esasını kavrama.

indirmesi onun öfkesini yarıdan aşağı düşürdü. Şemi, kaynanamın bu maharetine karşı hayretlere düşerek ona yardakçılığa uğraşırken ben odaya, Nâtık Bey'in yanına girdim. Delik arayan bir fare gibi köşeden köşeye dolaşıyordu. İhtiyarlığının dermansızlığını soluyan ağzı ile:

"Ah babacığım ah! İksiri beyhude içtim. Kanımı nafile ateşledim. Karım bugün hiçbir zevkime meydan vermeyecek."

Tuhaf tecelli[3] yaşlarımızda büyük bir fark yok iken ben Nâtık Bey'in babası, kaynanam zevcesinin anası oluyordu. Merhametle şöyle zavallının suratına bakarak:

"Beyefendi, on damlalık tentürdiyotun ziyası[4] pek o kadar teessüfe seza değildir. Sizin için şu saatte başka bir tehlike var."

"Nedir?"

"Zevceniz hanımefendiyi vücutça etli canlı, sizden çok dermanlı görüyorum. Eğer iş dayak muhabbetine çıkarsa sizi iyice pataklayacağa benziyor."

"Maazallah, keyfiyet oralara kadar varırsa siz seyrimize bakacak değilsiniz ya. Elbette kızgının elini ayağını tutarsınız."

Böyle bir ihtimali gayri varid[5] addetmemesine bakarak, beyin hanımının dayağına alışkanlığını keşfeder gibi olarak sordum:

"Demek bu hususta tecrübelisiniz?"

"Kırk senelik karı kocayız. Niçin saklayayım? Kâh dövdüm, kâh dövüldüm."

Dayak korkusu ile Nâtık Bey nasılsa bu defa ağzından bu kırk seneyi kaçırdı. Sonra bu yılgınlıkla sindi. Şimdi ikimiz de kapının aralığından dışarıyı dinliyorduk. Zevce hanım bağırıyordu:

"Valide, sen iyi bir kadına benziyorsun. Son nefesinde Allah sana tövbekârlığı nasip etsin."

---

3. Tecelli: kader.
4. Ziya: ışık.
5. Gayri varid: imkânsız.

Kaynanam:

"Teveccühüne teşekkürler ederim yavrucuğum" dedi.

Bakınız, bakınız, kaynanam kendisine tövbekârlık temenni edilecek kadar günahkâr bir kadın görünmekten çekinmiyor. Ve söylenen duaya teşekkür ediyor. Ötekinin de yaşça küçüldükçe öfkesi iniyor. Herhangi bir kocakarıdan çıkacak bir işiniz varsa, onu tazelendiriniz, muvaffak olursunuz. İşte şu vaka esnasında bu hakikati öğrendim. Hanemize rüzgâr gibi giren zairenin kaynanama karşı yüreği yumuşadı. Fakat kocası aleyhindeki galeyanı yatışmadı. Hâlâ şöyle ateş püskürüyordu:

"Nerede o herif, karşıma gelsin. Doya doya yüzüne tüküreyim. İstemem artık, ihtimali yok, geçinemiyeceğim. Ayağımın bağını çözsün."

Nâtık Bey yüreğinin titremesini hissettirerek kulağıma diyordu ki:

"Lafa bakınız. Ayağının bağını çözmeli imişim. Gece gündüz sinema, tiyatro, balo, gazino, lokanta, meyhane, hasılı en hovarda bir adamın girip çıkabileceği yerlere taşınır, istediği heriflerle görüşür. Böyle şirret, böyle cerrar,[6] böyle süpürge bir kadının ayağında bir bağ olduğuna tevehhüm etmesi[7] kadar büyük bir münasebetsizlik olur mu? Ben onun maksadını çoktandır anlıyorum. Benden boşanıp Aziz Edip'e varacak. Oğlu yerinde bir delikanlı. Birkaç kırıntısı var. Ona yedirecek. Nikâha, duaya ne hacet. Çoktandır onlar birbirine vardılar. Hepsini biliyorum. Karımın beni hariçte serbest bırakması için her şeyi hazmediyorum. Bunak karı, hangi erkekle canı ne isterse yapsın. Bundan sonra doğuramaz, dokuyamaz. Ben delikanlılarla oynaşmaya çıkan kocakarılara kızmam. Fakat böyle muşmulaları para hatırı için sinelerine çeken genç tutkunculara lanet ederim. Midesizler."

6. Cerrar: yapışkan.

7. Tevehhüm etmek: kuruntuya kapılmak.

"Nâtık Bey, tuhaf felsefeniz var. Para için kocakarıları derâguş eden[8] delikanlılara kızıyorsunuz da, aynı saikle kendilerini altmışlık, yetmişlik pinponlara veren nevcivan kızlara hiddetlenmiyorsunuz."

"Erkekle kadının ihtiyarlığı birbiriyle makis olmaz.[9] Çünkü Cenabıhak Ademi topraktan yarattı. Havva'yı onun oyluğundan çıkardı. Kadın mayai hilkatçe erkekten bir gömlek dışarı, binaenaleyh zayıftır. Nisbeten çabuk porsur. Hele doğurdukça vücudunun cevherini boşaltır. Bir kabuk kalır."

Hanım aşağıdan kocasının kadınlar aleyhindeki bu tuhaf telakkisini işitiyormuş gibi şöyle bağırıyordu:

"Evlere şenlik, koca değil koçan. Onun sabahleyin başta pamuklu takke, buruşuk surat, çapaklı gözle döşekten bir kalkışı vardır. Aman efendim, öööö... Gören kırk yıllık yola kaçar. Bütün kadınlığım, bütün güzelliğim, bütün gençliğim bu gudubetle heba oldu. Bundan sonra olsun a dostlar biraz gün göreyim. Her şeye üstelik de bunadı. Yetmişinde yedi yaşında çocuğa döndü. Halini hiç bilmez, kendini abıhayat[10] içmiş, müebbet[11] gençlikle mübeşşer[12] bir nevcivan zanneder. Çıkasıca çipil gözleri daima on yedisindeki körpe kızlardadır. Tüylerinin akları belli olmasın diye suratına kıl düşüren nezafet[13] pomatası[14] kullanır. Herkesin başka yerlerine sürdüklerini bu yüzüne sıvar. Koca değil, el gün maskarası. Sonra kuvvetlenmek için ayıptır söylemesi yemediği herze[15] kalmaz. Karyolasının başındaki gecelik dolabında kâse kâse macunlar, Balat'ta bir ihtiyar Yahudi eczacı, Tahta-

8. Derâguş etmek: kucaklamak.
9. Makis olmak: kıyaslanmak.
10. Abıhayat: ebedi hayat suyu.
11. Müebbet: sonsuz.
12. Mübeşşer: müjdelenmiş.
13. Nezafet: temizlik.
14. Pomata: krem.
15. Herze: boş laf.

kale'de bir efsuncu Arap, Ortaköy'de bir Ermeni karısı kocama macun yetiştirmekle meşguldürler. Böyle macunlu koca, dostlar başından uzak olsun. İstemem. Sonra gece baş yastığının altında behnamelerin[16] türlüsü, zanbak, elfiyehanım, daha başkaları, daha kepazeleri. Baktıkça insanın haya damarlarını çatlatacak kadar açık resimler. Herif macunları yer, bunları okur. Kudurur. Döşeğinde duramaz. Genç hizmetçi kızların kapılarında dolaşır. Kaç defa, kaç defa onu şahendelerin,[17] kaytmaların[18] kirli döşeklerinden çıkardım. Oh kuzum, kuvvet macunu ile ilaçla erkeklik mi olur? Kendi kendini aldatıyor. Fakat beni aldatabilir mi? Yazık paralara. Bu macunları yedikçe kuvvetten düşüyor. Birkaç hey hey hey, işte bu kadar. Alt tarafı yok."

Nâtık Bey hiçbirini tekzip[19] cesaretini göstermeksizin bütün ithamları ağzı açık bir tevekkülle benimle beraber kapı arkasından dinliyordu. Aman ya Rabbi, bu geçkin karı kocadan hangisi daha ahlaksız? Yanında genç zamparası ile böyle evlere kadar kocasını takip eden kadın mı? Cebindeki tentürdiyot şişesinden aradığı noktayı karısından uzaklarda sarfetmeye çalışan ilaçla müteharrik[20] koca mı?

Kaynanamla Şemi, çenelerinin bütün maharet ve kuvvetini boşaltarak birbirine kurşun atan bu karı kocayı barıştırmaya muvaffak oldular. Aziz Edip asık bir suratla peşlerine takıldı. Üçü birlikte gittiler. Bu âlemde ne tuhaf aileler, yaşlarının mevsimlerini unutan ne acayip insanlar var. Zevc, zevce, âşık... Bütün sanatkârlar için işte demirbaş bir mevzu. Fakat o ihtiyarlıkta bu ne sefalet. Zavallı Nâtık Bey yuttuğu on damlanın zevkini çıkaramadan gitti.

16. Behname: pornografik kitap.
17. Şahende: hizmetçi.
18. Kaytma: besleme.
19. Tekzip: yalanlama.
20. Müteharrik: çalışan.

On Beş

Ben yüzde kaç Şemi'ye benzedim? İşte pek kolay tayin olunamayan bir nisbet. Bize çirkin görünen şeylere tesadüf ettikçe yüzümüzü ekşiterek: "Rezalet." deriz.

İşte fiilen insanların arasından eksik olmayan bir kelime. Bazen en hafiflerinden en ağırlarına kadar hareketlerimize şamil bir söz. Bu vadide insanlar iki kısımdır. Reziller ile onlara ta'n edenler.[1] İşte şimdi pek nazik hududun iki tarafındayız. Rezilleri ta'yib edenlerin[2] arasında, ömründe bu fazihayı[3] gizlice hiç irtikâp etmemişlere tesadüf olunabilir mi? İşte ben buna hiç ihtimal veremiyorum. Rezalet alenileşince o mezmum[4] rengi bağlıyor. Hafi[5] kaldıkça çirkinliğini zayi ediyor.[6] Bu sadette tuhafıma giden şey, kalplerinde türlü rezaletler yatan kimselerin bu kabahetlerini açığa vuranları ağız doluları ta'yiblerle riyakârane tel'in etmeleridir.[7] "Kabahat de hafi, ibadet de" darbı meseli bilmem bu hususta bir mazeret teşkil edebilir mi?

1. Ta'n etmek: kınamak.
2. Ta'yib etmek: ayıplamak.
3. Faziha: rezillik.
4. Mezmum: çirkin.
5. Hafi: gizli.
6. Zayi etmek: kaybetmek.
7. Tel'in etmek: lanetlemek.

Her şeyde inceden inceye hakikat aranırsa, insanların bugün kulaç attıkları bulanık muhitlerin içinde temizi kirliden ayırmak zannolunduğu kadar kolay bir iş olmayacak.

Rezalet, bunu zevk için, kâr u kesb[8] için irtikâp edenler var. Bir de tutulduğu şeyin rezalet olduğunu bilmeyerek yapanlar var. Rezaleti ayıplamak için sureti irtikâplarına nazaran derece gözetmezsek haksızlık etmiş oluruz.

İşte birisi ben. Beni insafsızca ta'yib edeceklere karşı sayıp dökeceğim kuvvetli mazeretlerim var. Bugüne kadar namuskârlığının ihlaline imkân tasavvur edilmeyen yuvamızda çenemize kadar çıkan rezalet çirkefi içinde yüzüyoruz. Bütün bütün boğulacağımız bir saat gelecek mi? Bilmiyoruz. Fakat çabalıyoruz. Son vüsamızla debeleniyoruz. Balçıktan kurtulamıyoruz. Bütün sa'letlerimizin beyhudeliği karşısında bitab, meyus düşüyoruz. Üzerimize açılan felaketin siyah ağzına nihayet lokma olacak mıyız?

Şemi, evimizi, semtimizi sokağımızın sessizliğini, zaten seyrek olan konu komşumuzun ilişiksizliğini ticaretinin tedvirine pek muvafık buldu. Ne zaman çıkması için icbara kalkışsak para ile avuçlarımızı doldurarak bizi iskana muvaffak oluyor. Artık böyle bir icbara kalkmaya da sıkılıyorum. Çünkü güya heriften fazla para koparmak için sania[9] yapıyormuşuz gibi oluyor.

Bazen namus akidesine[10] pek bağlı yaşamak isteyen insanlar vardır ki, kazara onu haleldar ettikleri anda günahlarını vücutları ile beraber ölümün siyah çukuruna gömmeye atılırlar. Bir cana, alelhusus[11] kendi canına kıymak da diğer bir cinayet sayılmaz mı? Ölüm böyle bir günaha kefaret olur mu? Bereket versin ki bu nevi kah-

8. Kâr u kesb: kazanç.
9. Sania: düzmece iş.
10. Akide: inanç.
11. Alelhusus: özellikle.

ramanlar binde birdir. Vicdanının kirini kanı ile temizlemek bahadırlığı umumileşmiş olsaydı dünyayı bugün çok tenha bulurduk.

Bir menfaati istihkaran[12] vicdanının emriyle kendini öldürmek, bu bir saffet midir? Tıynet[13] midir? Seciye[14] midir? Kendimi yokluyorum. Yalan yere niçin övüneyim, benliğimin derinliklerinde böyle bir şey bulamıyorum. Kendimi öldürsem, ailemi büsbütün muhtaç, perişan, sefil etmiş olacağım. Bunda bir iyilik değil, büyük bir fenalık görüyorum. Bu zehirli membadan[15] hepimiz yiyip içiyoruz. Hep birden ailece intihar etmemiz lazım gelir. Fakat niçin? Biz fenalığı gidip aramadık. O geldi bizi buldu. Paraları istikrahla aldık. Nefretle sarfediyoruz. Lâkin hiç övündüğümüz yok. Midemiz, kanımız bunu kabul ediyor.

Bu hakıkati inkâr ile doğruluk taslamakta ahlaki hiçbir yükseklik göremiyorum. Bugün de bu ihtiyacımızı görelim. Şu borcumuzu verelim. Filanca yaramızı kapatalım, diye diye ejderin elinden yakamızı sıyıramıyoruz, silkinemiyoruz. Tarif olunmaz bir zaaf içindeyiz. Herif bizi aşıladı. Bu namus mübalatsızlığının ilk ücretini alıp yedikten sonra ikincisinde düşünmekte, üçüncüsünde iğrenmekte, dördüncüsünde azap duymakta mana var mı?

Bu ahlaksız fidesi içinde çoluk çocuğumun bünyelerinin nasıl değiştiğinin izahına girişemiyorum. Tecrübelerime nazaran pek çok fenalıkların kökleri zaaf gübresi içinde beslendiğini de biliyorum. Her zaafın büyük bir ceza ve azab ile nihayetlendiğine de kaniyim.

Bakalım bizim sondaki cezamız ne olacak? Ekmeksiz yaşadığımız günlerdeki sefaletimizi arayacak mıyız? Yoksa tekrar zarurete düşünce çıraklık ettiğimiz bu meslekten

12. İstihkaran: küçümseyici.
13. Tıynet: yaratılış.
14. Seciye: karakter.
15. Memba: kaynak.

daimi istimdat[16] felaketinden kendimizi alamayacak mıyız?

Her kafa için en büyük mektep muhittir. Çocuklarıma veremediğim asri tahsili onlar şimdi tabiattan alıyorlar. Kendilerini büsbütün sanatsız da bırakmıyorum. Tesadüfen keyfine tabii olmayacak kadar azim ve irade sahibi bulunanları insan sanıyorum. Bütün ötekilerin anaforun[17] ortasında dönen çer çöpten farkları yok. İşte ben de onlardan biriyim. İnsanların en büyük kısmı benim fasîlemden.[18] İşte felaket buradan geliyor.

16. İstimdat: yardım isteme.
17. Anafor: girdap.
18. Fasîle: takım.

On Altı

Niçin ağaçların kökleri gübreden hoşlanıyor? Neden birtakım müteaffin maddeler ağaçların usarelerine karışıp elyafından geçerek leziz meyvelere tahavvül ediyorlar?[1]

Bu âlem, fenayı iyi yapan, iyiyi tekrar çürüten geniş bir laboratuvar. Biz hepimiz cife[2] olmaya mahkûm zavallılar değil miyiz? İşte ben sağ iken çürüyorum. Kangren dimağımdan, kalbimden başlıyor. Dün çürüdüğümü duyarak muzdarip oluyordum. Bugün hissiyatımda ibdad[3] var. Az duyuyorum.

Şemi beni çektiği sanatının sahasında geniş adımlarla sıçratıyor. Bakınız nasıl oldu. Bu nâbârik[4] adam bir sabah odama indi. Çehresi çok mültefit[5] ve yan cebi kaymelerle şişkindi; şeytan, insan şekline girse mutlak bu herifin tarzı iğfalini[6] taklit eder.

Sırtımı, çenemi bir çocuk okşar gibi pehpehledikten sonra:

---

1. Tahavvül etmek: değişmek.
2. Cife: ceset.
3. İbdad: uzaklaştırma.
4. Nâbârik: nezaketsiz.
5. Mültefit: iltifat eden.
6. Tarzı iğfal: aldatma şekli.

"Baba Salâh, şüphesiz sen mutekid[7] bir Müslümansın."

"Elhamdülillah."

"Hayır ve şer, kaza ve kader Allah'tan gelir."

Muhatabımın bir yılan füsunkârlığı[8] saçan badem gözlerine bakarak:

"Bazen de şeytandan gelir."

O, benim bu cevabıma hiç aldırmayarak devam etti:

"Senden büyük bir ricam var. Beni çok üzmeden bunu kabul etmeni o ricadan evvel rica ederim."

"Huyumu biliyorsun. Kabule şayan bir şey değilse nafile yere hiç rica etme."

"Huyunu biliyorum. Birden kabarırsın. Sonra yavaş yavaş yola yatarsın. Fakat bu çocuklara yaraşır bir harekettir. Âkil[9] olan bir sözü başlangıcında kavrar, ona göre cevap verir. Lakırtılarımızı tasarruf etmeyi bilerek beyhudelerden kaçmalıyız.

"Beyhudelik, kabule şayan olmayan sözü çıkarandır."

"Fazla lakırtıyı bırak, beni dinle."

"Dinliyorum."

"Ben mühim bir işten dolayı birkaç zaman İstanbul'u terk etmek mecburiyetindeyim. Yola çıkacağım."

"Allah selâmet versin."

"Hüsnü temennine[10] teşekkürler ederim. Fakat düşünmeden söylüyorsun. Ben İstanbul'u nasıl terkedebilirim? Bir kere tefekkür et."

"Bunu tefekkür bana değil sana ait."

"Bu evi kime bırakayım?"

"Bilmem."

"Bu kurulmuş dolabı benim gaybubetimde[11] kim döndürecek?"

---

7. Mutekid: inançlı.
8. Füsunkârlık: büyüleyicilik.
9. Âkil: akıllı.
10. Hüsnü temenni: güzel dilekler.
11. Gaybubet: yokluk.

"Ona hiç aklım ermez."

"Pekâlâ erer. Lâkin işte bak, inada başladın. Israrını isyanını kırmak için açık konuşacağım. Benim buradaki yokluğumu hiç belli etmeyecek İstanbul'da bir adam varsa o da sensin Baba Salâh."

"Asla müstahak olmadığım bu fazla teveccühe teşekkür etmeyeceğim."

"Et, etme; ben hakikati söylüyorum. Benim evim senin anladığın manada bir ticarethane değildir. Kaç defa söyleyeyim."

"Hiç beyhude yere çeneni yorma. Senin kim olduğunu, ne nevi ticaretle geçindiğini ben bilmesem kim bilecek?

"Bilmiyorsun işte. Tuttuğum bu iş şimdiye kadar hiç kimsenin teşebbüs etmediği hayırkâr bir alışveriştir. Mesela ben yok iken burada gizlice doğurmak için bedbaht bir kadın müracaat etse katiyen cevabı red mi vereceksin? İşte geçenlerde gözlerinin önünde böyle bir vaka cereyan etti. Macerayı damımızın altında örterek kadının namusu ile beraber çocuğun hayatını da kurtardık. Fena mı ettik? Bu yavrucağı ailenin şefkat kucağına kabul etmekle namusundan ne kaybettin?"

Herif tezvirci[12] çenesinin kuvvetiyle bin dereden su getirerek beni kandırdı. Onun gaybubeti esnasında eve erkek, dişi çiftler almayacağım. Şemi'nin tabirince bu vadide yalnız insaniyetkâr işler göreceğim. Mühim, kârlı müracaatlar olursa kendisinin avdetine kadar savsaklayarak idarei maslahat edeceğim.[13] Bu kavl ü karar[14] üzerine herif bir sabah bavulunu şişirerek çıktı. Gitti.

Nereye? Avrupa'ya mı? Asya'ya mı? Buna dair bir şey demedi. Çabuk avdet edeceğini söyledi. Fakat bu çabuğun içine kaç gün, kaç hafta, kaç ay sıkışabileceğini tahmin de müşküldü. Şemi ticarethanesini benim em-

12. Tezvirci: yalancı.

13. İdarei maslahat etmek: her tarafı memnun edecek tarzda davranmak.

14. Kavl ü karar: sözleşme.

rimde bırakıp defolduktan sonra zuhur eden ilk insaniyetkâr iş:

Bu seyahatin ikinci günü, kırk beşlik, ellilik, zayıf, ufak tefek yıpranmış çehreli, düşkün kıyafetli bir kadın geldi. Bir odaya aldılar. Yanına çıktım. Üstü başı pejmürdeliğine nazaran temizce ve lakırtısı düzgündü. Fakat halinde bazı ürkeklikler, tereddütler, tezellüle[15] andırır fazla tevazular[16] vardı. Her lakırtıyı kendine acındıracak ezilmeler, büzülmeler, ufak göğüs geçirmelerle söylüyordu. Sordum:

"Ne istiyorsunuz hanım?"

"Şemi Efendi'yi görmeye geldim."

"Kendisi İstanbul'da yoktur."

"Vekili varmış. Galiba o da siz olacaksınız."

Bu galibayı ne reddedebildim, ne de tasdik. "Sükût ikrardan gelir" kaidesine tabiyen sustum. Aranılan vekilin ben olduğumu kadın anladı. Çukura kaçmış gözlerini yüzüme dikti. Birkaç defa derin derin içini çekti. Söylesin mi? Söylemesin mi? Tereddüt hududunu bir türlü atlayamıyordu. Nihayet acı bir ilaç alacakların cesaretine benzer bir çehre ekşiliğiyle:

"Efendi, geçinmek için hiçbir şey ayıp olmayan bir zamanda yaşıyormuşuz. Lâkin ben utanıyoru" dedi. Gözlerini gözlerimden ayırmadı. Benden cüret alacak bir söz bekliyordu. Acaba ne söyleyecekti? Yaşı, hali, şekli geçinmek için vücudunu kiraya vermeye müsait değildi. Böyle şey hiç akla gelmezdi. O halde?

Açılacak sözlerin pek acıklı olduklarını keşfetmek, keramete muhtaç değildi. Boşanmak için kadına cüret vereyim mi, vermeyeyim mi?

Zaten namus facialarıı içinde yüzüyorduk. Bu sıska kadının uzun uzadıya derdini dinlemekte ne mana vardı? İlletine benden deva ummakta aldanıyordu. Ben ona ne

15. Tezellül: kendini hakir gösterme.

16. Tevazu: alçak gönüllülük.

çare bulabilirdim? Binaenaleyh faciayı kısa kesmeyi muvafık görerek dedim ki:

"Hanım, her zaman ve her yerde utanmayacak şeyler vardır. Ahlak, edep ve terbiye bunların hudutlarını tayin eder. Utandığınızdan dolayı sizi tebrik ederim. Ve her zaman utanınız, zarar etmezsiniz."

"Ya insan aç kalınca?"

"Aç kalınca, utanmadan çalışacak maişet yolları çoktur. Allah utandırmasın, hanım. Allah utandırmasın. Utanmaz olmak felaketlerin en büyüğüdür."

Kadın bu nasihatlarımın karşısında şaşalayarak:

"Affedersiniz efendi. Yanlış mı geldim? Siz o aradığım adam değil misiniz?"

"Hanım, ben belki o aradığınız adamım, lâkin..."

"Şemi Efendi'nin vekili."

"Evet, o yere batasıca herif buradaki işlerini bilmem ne kadar bir zaman için başıma bırakarak defoldu."

"Gelene gidene bu yolda nasihatlar vermeniz için mi umurunu size bıraktı?"

"Hanım, henüz utanma huyundan vazgeçmemiş olduğunuzu şimdi itiraf ettiniz. Ben de sevki talihle bu çukura düştüm. Fakat hâlâ utanmamaya alışamadım. Maişet bizi çirkefin bulantı getiren derinliklerine çekiyor. Lâkin ar ve hicap hislerinden de bütün bütün tecrid edemiyoruz.[17] Bu ise şu zamanda iftihara şayan büyük bir fazilet sayılır."

Kadıncağız bir iki uzun "Ah!" çektikten sonra:

"Efendi, fazilete para veren yok. Biz böyle karşı karşıya utanırsak ne ben size derdimi söyleyebilirim, ne de siz bana dermanınızı. Meşhur kelamdır, derdini saklayan derman bulamazmış."

"Hanım, bu eski darbımeseller şimdiki zamanın ahkâmına[18] uymuyor. Dert herkesin ağzından tufan oluğu gibi akıyor. Fakat aranılan devadan eser yok."

17. Tecrid etmek: ayrılmak.

18. Ahkâm: hükümler.

"Sizden çare aramaya karar vererek buraya gelinceye kadar neler çektiğimi tarif edemem. Son ızdırapla bir kere size geldim. Artık buradan havai nasihatlerle gidemem. Bu benim için müthiş bir sukut, sizin için de korkunç bir ardır. Lâkin ne yapalım ki, muzahraf[19] içinde çöplenmeye mecbur kaldık. Size anlatacağım. Mutlaka anlatacağım. Siz de bana Şemi Efendi'nin vekili sıfatıyla ve icabı sanatı üzere yol göstereceksiniz. Başka çare kalmadı efendi. Bütün sefaletimizi, bütün hakikatleri gözünüzün önüne sereceğim. Siz de benden mesleğinizin kolaylıklarını ve yardımlarını esirgemeyeceksiniz. Böyle utanmaz bir işte iki utangaç karşı karşıya geldik. Böyle bir maslahat için de olsa bunu bir fâlihayır sayıyorum."

Kadınla bir müddet yüz yüze düşündük. Onun bana açacağı dert, pek kolay söylenir bir şeye benzemiyordu. Bu meçhul zair benden ne türlü bir muavenet istiyordu? Yine neler duyacak, nasıl vicdan azaplarına uğrayacaktım? Benden hayır bekliyordu. Bu kadar şer ve fesat ve namussuzluklar içinde "hayır" kelimesine yer bulunabilir miydi?

Nihayet muhatabem merhametimi celb için ağlar gibi başladı:

"Efendi, siz de bir nevi zamane doktoru sayılırsınız. Çünkü Şemi Efendi'nin insaniyetkârlıklarını söyleye söyleye biteremiyorlar. Siz de onun vekilisiniz. Belki zamanınız pek kıymetlidir. Belki dakikalarınızın ücreti büyüktür. Fakat ne olursa olsun bugün bir saatinizi bizim için feda etmenizi istirhama[20] geldim. Çünkü derdimizin sözle anlatılması mümkün değildir. Görmeyince olmaz."

"Hanım, ne göreceğim? Niçin göreceğim? Görüp de ne yapacağım? Benim elimde bir iktidar var sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Eğer bu paraya taallûk eder bir iş ise sıkıntı yüzünden Şemi gibi bir adamın umuruna bakmak derekelerine kadar düştüm. Bu zahiri sukutuma bakıp da beni namussuz bir adam sanma."

19. Muzahraf: süprüntü.

20. İstirham: yalvarma.

"Efendi, Allah sizden razı olsun. Sözlerinizin sahihliği besbelli. Biz de namussuz bir aile değiliz. Fakat uçurumun kenarındayız. Haliniz halimize pek benziyor. Tiyatrolara gidip facia seyrediyorlar, demek ki bu temaşalardan alınacak bir ibret dersi var. Böyle vakaların uydurmalarında bile insan bir şeyler hissediyor. Fırsat düştükçe hakikatleri niçin gidip görmemeli?"

Kadının bu sözleri bana büyü gibi tesir etti. Ben kendi yağımla kendim kavruluyor ve hemen iradesiz düşüşümün ızdırapları ile kıvranıp duruyordum. Benden beterleri de oluyormuş. Gideyim, göreyim de kendi halime şükredeyim, dedim.

Kadınla yola çıktık. Semtimiz Fındıklı. Yokuşlardan iniyoruz. Gidiyoruz, gidiyoruz. Hiç sağına soluna bakmıyor. Göz ucu ile bile araba, tramvay araştırmıyor, görünür bir kesiklik, acınacak bir gayretle biraz titrek bacaklarının üzerinde yürümeye çabalıyor. Nihayet sordum:

"Hanım, nereye kadar gideceğiz böyle? Mahalleniz neresi?"

Yol arkadaşım, sualime cevap vermeyi dinlenmek için bir vesile tutarak elleriyle dayanacak bir duvar araya araya süzüldü. Yüreğinin bütün baygınlığı ile:

"Sülüklü."

"Ne, ne?"

O, aranan bir baygınlıkla yine tekrar etti:

"Sülüklü."

"Hanım, buradan oraya kadar birçok tepeler tırmanacağız. Bayırlar ineceğiz. Tayyare ile gitsek yarım saat sürer. Yayan mı gideceğiz?"

"Ah ben bu usulleri bilirim. Sizi yürütmez, bu sözü de söyletmezdim, ama ne yapayım ki çaresizim. Anlarsiniz ya efendi..."

Anladım. Zavallının herhangi bir vasıtai nakliyeye[21] israf edecek cebinde parası yok. Bu dermansız kadın ora-

21. Vasıtai nakliye: Taşıt.

dan buraya kadar bugün yayan mı geldi? Merak ettim. Sordum. Birbirine ulanan ahlardan sonra şu cevabı verdi:

"Efendi, benim semtimden buraya kadar gelmişim. Ah size tafsilatı ile anlatsam, uzun bir hikâye, meraklı bir seyahatname olur. Sabah karanlığında kalktım. Yanıma bir çıkın kuru ekmekle zeytin aldım. Ekmek ve her şey böyle ateş pahasına çıkalı şimdi kimsenin evinde yemek ikram olunmuyor. Olunsa da insan yemeye sıkılıyor. Cami avlularında, çeşme kenarlarında, hamal küfeliklerinde dinlene dinlene tam öğleüstü Süleymaniye'ye geldim. Bir ahbap evine girdim, oturdum. İkindiüstü oradan çıktım. O yokuşları indim. Evvela kalabalıklardan, otomobillerden, tramvaylar arasından bin kaza atlatarak yürüdüm. Köprüleri geçtim. Hele çok şükür çeşme meydanını buldum. Orada akrabadan bir kadın vardı: Zehra. Akşamüstü oraya dar düştüm. Geceyi orada geçirdim. İşte ertesi günü yani bugün de size geldim. İnşallah şimdi de sağ salim eve dönmek müyesser olur.[22] Rabbim büyüktür."

"Hanım, dinlenerek, konaklayarak, geceleyerek bir buçuk günde geldiğin yolu bugün bir hamlede nasıl yürüyeceksin? Galiba artık yanında kuru ekmek, zeytinin de kalmadı. Bu yorgunluktan başka bir de açlık..."

"Açlığa idmanlıyım. Lâkin küreğimin altında bir sancım vardır. O, tutarsa sokak ortasında bayılır kalırım."

Ah felaket. Kendi kendime düşündüm. Böyle huyunu hulkunu bilmediğim yabancı bir kadınla sokağa çıkmak... Ben kendi ayağımla başımı hangi belalara sokmaya gidiyordum? İlk durakta tesadüf ettiğimiz tramvaya bindik. Kadının biletini aldım. Bana yana yana teşekkür etti. Hele sancısı tutmadan araba değiştirerek Taşkasap'ı bulduk.

Şimdi yayan caddeden sağa saptık. Delilem[23] önde, aşağıya doğru iniyoruz. Bunlar büyük yangının savletinden kurtulmuş birkaç sokak. Ötesi Fatih sırtlarına doğru

22. Müyesser olmak: nasip olmak.
23. Delile: yol gösteren (kadın).

enine, boyuna gözlerin alabildiği kadar kavrulmuş, hâk ile yeksan olmuş,[24] sekenesi dağılmış bir harabe, şehir ortasında bir çöl... Ayakta kalmış bazı mescit minareleri, bacalar... Buralarda da vaktiyle ezanlar okunduğunu, ocaklar tüttüğünü, bir hayat sürüldüğünü söylüyor. Fakat o kadar halk meskenlerinin harabelerini yarasalara, baykuşlara, sansarlara bazı gece maceralarına terkederek nereye çekilmişler?

Bazı büyük, medeni şehirlerde yangın, zelzele gibi felaketler oluyor, lâkin âfet sahalarına derhal evvelkilerden mükemmel binalar kuruluyor, insanlar doluyor. Medeniyet ortasında harabiyetin hayata karşı bu kadar uzun galebesi görülmüyor. Ölüm en ziyade zayıflara, miskinlere, sefillere arız olur.[25] Kendisini ilmin, fennin, irfanın, sanayinin son teçhizatıyla karşılayanların arasına sefalet giremez. Yalın kılıç sokulmaya uğraşsa da yerleşemez. Fakirliği ve sefaleti hemen kovmak için seri vasıtalara malik olmadığımızı işte bu viraneler gösteriyor. Sefaletle ciddi azim üzere mücadeleye giren aramızda bir sınıf halk göremiyoruz. Biz onu kaçıramıyoruz. O bizi yıldırıyor. Zaruretle güreşenler ancak bir günlük boğaz ihtiyacı için onunla pençeleşiyorlar. Ve ekseriya mağlup düşüyorlar.

Medeni bir şehir halkı için ayıp sayılan şu acz ü meskenet[26] manzarasını bir an evvel ortadan kaldırmayı hiç düşünen yok mu? Memleketin bu ölü kısmı, bu kadid[27] cenaze, diriler arasında daha kaç sene böyle upuzun yatacak? Sefil sokaklardan inerken aramızda söz olsun diye kadına zihnimden geçen bu şeylerden biraz bahsetmek istedim. O, taaccüb dolu gözlerini yüzüme dikerek:

"Efendi, ne söylüyorsunuz? Harpten sonra siz Anadolu'ya gitmediniz mi hiç? Yahut bir gidip gelen, oraların

24. Hâk ile yeksan olmak: yerle bir olmak.
25. Arız olmak: musallat olmak.
26. Acz ü meskenet: âcizlik ve uyuşukluk.
27. Kadid: kurumuş kalmış.

halini size anlatmadı mı? Oradaki boşluğun, oradaki harabelerin yanında burası meserret[28] meydanı gibi kalır. Burasını Allah yaktı. Orasını gâvur ateşledi. Artık farkı düşününüz. Bu semtlerde kimsenin dikkat etmeye lüzum görmediği bir felaket daha var. Yangın, İstanbul evlerinin kolerasıdır. Birkaç saatin içinde mahalleleri süpürür götürür. Fakat üzerimize yıkılacak gibi duran şu kararmış tahta evlere bakınız. Hepsi mantar kesilmiş. Bunların kaç senelik ömürleri var? Kimsenin bir çivi çaktıracak hali yok. Beş on yıl sonra bunların hepsi gürül gürül tepemize inecek. İstanbulun yangın girmemiş fakat sahiplerinin tamire kudretleri olmayan böyle çürümüş mahallerini de yok farz ediniz. Ortada ne kalır? Bir Divanyolu, bir Cağaloğlu, bir Beyoğlu... Bugün Boğaziçi de böyle sönüp gidiyor. Birkaç hafta evvel vapurla geçtim. İçler acısı. Bugün sahili harap olmuş bir yalı sahibi, ayniyeyi beş defa satsa yine önünün rıhtımını tamir ettiremez. Bu daima çöken şehrin, bu daima sönen Müslüman mahallelerinin sonu ne olacak? Kaç sene sonra ve nasıl bir mucize ile bu enkaz üzerine yeni bir şehir kurulacak? Bir türlü aklım almıyor.

Şimdi muhal gibi görülen bu şeyler belki ileride mümkün olur. Bu yangınların üzerinde gülistanlar açar. Lâkin zannediyorum ki efendi, ne siz, ne de ben göremeyeceğiz. Evvela yaşlarımız müsait değil. Saniyen ben kendi hakkımda söylüyorum. Benim gibi çer çöpleri zamane seli süpürüp götürüyor. Kopacak boraların nihayetinde olmadığımızı bize kim temin edebilir?"

"Hanım, siz gün görmüş bir kadına benziyorsunuz."

"Çok günler, güneşler gördüm efendi. Sizden çok rica ederim. Hangi aileye mensup olduğumu sormayınız. İstanbul'da pek namdar[29] bir hanedanım. Rüzgâr bizi kenarlara ata ata böyle Sülüklülere düşürdü. Bugün en zelil

28. Meserret: sevinç.
29. Namdar: namlı.

insanların yüzlerini kızartacak bir istirhamla sizi evimize götürüyorum. Her ne teklif karşısında bulunursanız beni ayıplamayınız. Halinizden şikayet etmeyiniz. Ne oldum demeyiniz. Ne olacağım deyiniz."

Eğri büğrü dar sokaklardan yürüyorduk. Sefalet buralarını mühlik bir tırtıl gibi o kadar sarmış, o kadar susturmuş, bitirmişti ki kendimizi şehirde değil, terk edilmiş bir köyde sanıyorduk. Bir köşe döndük. Taş yığınına benzeyen harçsız duvarların arasında kulübemsi bir ev gördük, kapısının önüne dörder beşer yaşında donsuz iki kız çocuğu oturmuş, sidik yarışı ediyorlardı. Bacaklarının arasından sızan ifrazat toprağı ıslatarak ivicaclı[30] bir cereyanla ileri doğru uzanıyor, burunlarının olukları aşağı yukarı hareket eden koyu mayi[31] ile dolu kirli kızlar çipil gözleriyle bu marifetlerini seyrederek gülüyorlar. Karşıki duvarın dibinde elinde değnekle duran küçük bir oğlan, bu müsabakanın muhik[32] bir mümeyyizi[33] tavrıyla:

"Emine'nin sidiği daha zorlu. Ayşe'ninkini geçti."

Yanımdaki kadın, yüzünü ve sesini ekşiterek:

"Utanmaz, terbiyesizler. Sokağa böyle şey yapılır mı? Şimdi gider annenize söylerim."

Küçük kızın sidiğini kesmeye bedel, sümüğünü çekerek:

"Söyle teyze. Annem bize bir şey yapmaz ki, kenefi[34] kirletmeyiniz de çişinizi sokağa ediniz, diye bize o tenbih ediyor."

Kadın, söylediğine pişman oldu. Çünkü çocukların verdiği cevapta annelerinin daha kabahatli olduğu anlaşıldı. Oğlan da önünü çözerek yarışa dahil olmak üzere iken biz yürüdük.

30. İvicaclı: eğri büğrü.
31. Mayi: sıvı.
32. Muhik: adil.
33. Mümeyyiz: hakem.
34. Kenef: tuvalet.

Bu, gönüllere melal[35] dolduran sokaktan yirmi otuz adım daha gittikten sonra senelerin yağmurları yalaya yalaya aslında aşı boyasını silmiş, kaplamalarını karartmış viran bir evin önünde durduk. Temel direklerinin arası eski usulde taş dolması, basık pencereli bir asma kat, üstte şehnişli geniş oda... Eşiği çürümüş, kanadının biri toprağa gömülmüş, koca halkalı battal kapının üzerinde demir parmaklık yerine iri çubuklardan yapılmış baklava kafesli murabba bir pencere. Bahçe duvarından uzanarak murabba pencereye tutunduktan sonra şahnişlere[36] doğru atılan zümrüt gibi coşkun bir asma, bu harabenin kasveti üzerine iri yapraklarının taze yeşilliği ile neşe saçıyordu.

Medeniyet perisi şehrin sokaklarına lütuflarını dağıtırken buralara hiç uğramamış. Mütemeddin[37] semtlerimizle bu mahalleler arasında zihin Avrupa ile Çin arasındaki kadar bir mesafe vehmine düşerek şaşırıyor. Ne elektrik, ne de en basit surette bir kapı zili. Kadın, kocaman bir simit cesametindeki[38] halkaya uzandı, takırdattı. Çok sürmedi. Kanat yukarıdan bir iple çekilerek açıldı.

35. Melal: hüzün.
36. Şahniş: cumba.
37. Mütemeddin: medeni.
38. Cesamet: büyüklük.

On Yedi

Tesviyesi[1] bozulmuş, yosunlu bir maltalıktan[2] yürüdük. Her adımımızın altında incinerek bağıran enli, küpeşteli,[3] uzun bir merdivenden çıktık. Zemini yalpa halinde bir vapur gibi çarpılmış bir sofadan geçtik. İki yan kerevetli, adi hasır sandalyeli temizce bir odaya girdik. Silinmiş, süpürülmüş bir oda. Lâkin her şey fersude. Kıymetsiz birer partallıkta, her şey istimallerinin son devrelerinde. Sabun, iğne, ütü bu eşyadan hiçbirinin yıpranmışlığını örtmemiş.

Müreffeh[4] bir evden içeri girildiği vakit midelerin tokluğunu çehreler söyler. Gözlerin karası, dudakların neşesi belli eder. Yağların en adileri, petrollerin en pisleri kullanılan, ucuz olmak için daima miktarı çok, ağır yemekler pişirilen ve sabuna sıcak suya çok kıyılamayan evlere megad[5] bir sefalet kokusu siniyor.

Refaha alışkın bir adam böyle bir dam altına girer girmez, derhal mevkiyi yadırgayarak zaruret kokusundan muazzib olur.[6] Ben öyle değildim. Benim senelerce bu

1. Tesviye: aynı seviyeye getirme.
2. Malta: bahçe döşemelerinde kullanılan bir taş cinsi.
3. Küpeşteli: korkuluklu.
4. Müreffeh: varlıklı.
5. Megad: bir sarmaşık cinsi.
6. Muazzib olmak: sıkıntı çekmek.

koku ile ülfetim vardır. En kirli döşeklere bir köpek gibi kıvrılarak yattım. En fena surette pişirilmiş bayat yemekleri yedim. Midemin büsbütün boş kalmış zamanlarında ekşimiş sofra artıklarına hasret çektiğim günler oldu. Ben girdiğim bu evde o akşam bol ekmek doğranarak atıştırılan hazmı betî[7] çorbanın nevini burnumla tayin edebilir hassasiyette idim. Tecrübelerim bana şu odanın içinde teneffüs ettiğim sefaletle mahmul[8] havanın her yudumunda pek müellem hakikatlar ihsâs ediyor.[9] Yine o hale düştüğümü zannederek titriyordum.

Ben Şemi'nin sayesinde evimi bu kokudan temizledim. Sefaletin meşum çapaklarını çoluğumun çocuğumun suratlarından sildim. Fakat sefaleti namus kayıtsızlığı ile mübadele ettim.[10] Şimdi diğer türlü bir azap içindeyim. Bu zavallılar da bana müracaat ettiler. Her şeylerini satıp yemişe benziyorlar. Girânbahâ[11] acaba ne malları kaldı ki beni tellallığa çağırıyorlar? Böyle bir günah, sevap şeklinde işlenir mi?

Kapının aralığından gizli bakan birkaç gözün tetkiki altında bulunduğumu farkettim. Kadın bana bitik bir sima ile:

"Efendi, gideyim size bir yorgunluk kahvesi pişireyim" dedi.

Halbuki kahve pişirilecek bir evde misafirden böyle bir istizana[12] hiç lüzum yoktur. Bu sual kahvenin pek büyük külfetler ve masraflarla pişirilebileceğini, veyahut hiç pişirilemeyeceğini anlatır. Bu garip istizaha[13] maruz kalan misafir, vereceği kati red cevabı ile ev sahibini bu ikram külfetinden kurtarmış olur. Binaenaleyh kahveyi

7. Hazmı betî: sindirimi kötü.
8. Mahmul: yüklenmiş.
9. İhsâs etmek: hissetmek.
10. Mübadele etmek: değişmek.
11. Girânbahâ: değerli.
12. İstizan: izin isteme.
13. İstizah: açıklama isteme.

katiyen reddettim. Kadın dışarı çıktı. Sekiz on dakika sonra kendinden birkaç yaş küçük olması muhtemel, yeldirmeli, baş örtülü diğer bir hanımla avdet etti. İkimizi birbirimize göstererek:

"Aradığımız Şemi Efendi'nin vekili Salâh Efendi ve hemşirem Ratibe Hanım" suretinde bir takdim resmi yaptı. Bu güdük iki isimle biz de birbirimizi tanımış olduk. Bana müracaatının sebebi bu kadın mıydı? Ben onun yüzünde satılığa çıkarılacak bir mal çeşnisi göremedim. İçinde kavrulduğu maişetin ve feci geçen senelerin yüzünde derin izleri okunan pek hazin bir kadın. Bu hüzünde bilmem nasıl bir asalet var? Yeisin[14] heykeli yapılmak lazım gelse bundan muvafık bir model tasavvur edemem.

Üç kişi biraz birbirimize bakıştık. Aramızda derin bir yabancılık vardı. Bir facianın medhalinde gibiydik. Açılacak elim bir sırrın perdesini hangi ucundan kaldıracaklarını kadınlar bilmiyorlar ve buna cesaret gösteremediklerini anlatır tereddütlerle eziliyolardı. Kâbusa tutulmuş gibi dillerimizde bir ağırlık vardı. Besbelli bir söz olsun diye benimle beraber gelen kadın birdenbire:

"Bendenizin ismi Rasime'dir" dedi.

Bu, ne tahsîn[15] ve ne de tebrik edilecek bir şeydi. Sükûtla mukabele ettim. Aşağıdaki odadan pek kart pürüzlü bir sesin ciğerlerini kazıya kazıya gırtlağının muannid[16] balgamlarını temizlemeye uğraştığı işitildi. Rasime Hanım, facianın girizgahında olduğumuzu anlatır bir hüzünle:

"Pederimiz" dedi.

Ratibe Hanım sadece içini çekti. İhtiyarın öksürüğü sözün açılmasına medar oldu.[17] Rasime Hanım:

14. Yeis: ümitsizlik.
15. Tahsîn: alkışlama.
16. Muannid: inatçı.
17. Medar olmak: yardımcı olmak.

"Zavallı pederimiz, ikinci çocukluk devrine girdi. Ne kadar hadid,[18] ne kadar hırçın oldu bilseniz. Her şeye kızıyor. Hiç söz anlamıyor. Heva ve heveslerine tabi çılgın torunları ile bu ihtiyarın arasında kaldık. İki tarafa da meram anlatamıyoruz. Ne olursa bize oluyor."

Rasime Hanım, hemşiresinin yüzüne bir istimdat nazarı fırlatarak sustu. Fakat işte artık esrar kuyusunun kapağı açılıyordu. Felaketin başı heva ve heveslerine tabi torunların başlarından kopacağını anlar gibi oldum. Bu başlangıçtan sonra hemşiresi hazin bir sükûta bürünmesine rağmen Rasime Hanım cesaretlendi. İbtidai tafsilatı atlayarak birdenbire:

"Bir kızımız var, kocaya veremiyoruz. Onun evde kalması başımıza müthiş bir felaket örüyor."

"Niçin veremiyorsunuz? Affedersiniz beğenilmeyecek bir halde mi?"

"Oh... Hayır bilakis. Övünmek için söylemiyorum. Güzellikçe bir mislini daha yalnız İstanbul'da değil bütün cihanda bile bulmak müşküldür."

"O halde kocaya verilememekteki mahzuru, kusuru nedir?"

Cevap olarak Rasime Hanım alt dudağını ısırdı. Hemşiresi Ratibe Hanım göz pınarlarından sızan damlaları elinin tersiyle sildi. Söylemek için kadınların lazım metaneti bulmalarını bir müddet bekledim. Arada yine baş gösteren sükûtu, ihtiyarın aşağıdaki odadan gelen son nefeslere benzeyen hırıltılı feci öksürüğü doldurdu. Rasime Hanım lakırtıyı tamamlamak mecburiyetinin kamçısı altında nihayet:

"Veremiyoruz. Veremiyoruz, çünkü bakir değil."

"Başından bir nikâh mı geçti?"

Kadın bu defa gözlerini yere indirerek yavaşça:

"Hayır" hetfisini[19] mırıldadı. Aile sırrının düğümü üzerinde idik. Kadınları söyletmek için:

18. Hadid: öfkeli.

19. Hetfi: fısıldama.

"Tarif ettiğiniz derecede güzel bir kızı bakir olmadığı halde de alacaklar bulunur. Bunda zannettiğiniz kadar büyük bir felaket göremiyorum."

Ratibe Hanım gözlerini sile sile söze karışarak:

"Anlatılacak mahzurlar var efendi, kız benim kızım. Yüreğimin cayır cayır nasıl yandığını tarif edemem. Allah'ın kahrına uğrasın, akrabamızdan çapkın bir oğlan var. Fehmi. Evvela kızımı işte o haylaz berbat etti. Seviştiler. Bizim mümânaatlarımıza[20] hiç ehemmiyet vermeyerek birlikte kaçtılar. Efendi, o yaşta çocuklar sevgiyi ne bilirler? Nerelerde nasıl maceralar içinde yaşadılar? Ne siz sorunuz, ne ben anlatayım. Nihayet kızım Semiha, Fehmi'den usandı. Ondan daha bir çapkınına, hayırsızına kaçtı. Ferruh. İki delikanlı arasında tehlikeli bir rekabet ateş aldı. Kızımızın kısa mazisinde o kadar kirli, berbat bir tercümei hal var ki bunları duyan hiçbir erkek onu zevceliğe kabule cesaret edemez. Etse de birkaç aydan ziyade geçinmek kabil olmaz. İşte biz size bütün esrarımızı açıkça söylüyoruz. Teşbihimi[21] affedersiniz, denize düştük yılana sarılıyoruz."

Gözyaşları artan Ratibe Hanım hazin hıçkırıkların arasında hemşiresine dönerek:

"Tıkanacağım, artk ötesini sen anlat."

Artık anlatacak ne kaldı? Denize düşmüşler yılana sarılıyorlarmış. Besbelli yılan ben. Lâkin benden ne istiyorlar? Bu raddeye kadar baştan çıkmış bir kızı ben nasıl yola getirebilirim? Vekaletini yaptığım Şemi, kızları ahlaklandırmakla değil, ifsadla[22] müştehir.[23] İşte hiç aklımın almadığı bir şey. Bakalım alt tarafı ne çıkacak?

Hemşiresinin teklifi üzerine Rasime Hanım, yaşlı gözlerini bana çevirdi:

---

20. Mümânaat: engelleme.
21. Teşbih: benzetme.
22. İfsad: bozma.
23. Müştehir: meşhur.

"İşte efendi, zannederim ki felaketimizi anladınız, halimize acıdınız. Öyle ya, siz de insan, belki bir zevc, bir pedersiniz. Ah, yüreği temiz bir kimse, kızının oğlunun fena yola sapmasıyla insanlıktan çıkar mı? Semiha'nın hikâyesi bütün İstanbula bir parmak bal oldu da, halden anlayanlar yine bize kötü gözle bakmıyorlar."

"Teveccühünüze çok teşekkür ederim, maslahatı[24] kavradım. Muadeleyi[25] kurdum, fakat hangi düstur[26] ile halletmek lazım geldiğine aklım ermiyor. Malumu az, meçhulü çok."

"Bize Şemi Efendi'yi sağlık verenler, o her müşküle çare bulur, demişlerdi."

"Doğru ama kendisi burada yok. Nerede bulunduğunu bir Allah, bir de şeytan bilir."

Ratibe Hanım ıslak mendilini yüzünden çekerek lakırtıya karıştı:

"Bu işlerde kıdeminiz, tecrübeniz, liyakatiniz olmasaydı sizi kendi yerine vekil bırakmazdı. Efendi, ayaklarınızı öpeyim, bizi şu dertten kurtarınız; aza çoğa bakmayınız. Eski vaktimiz olsaydı minnet altında kalmazdık. Düşmez kalkmaz bir Allah, elimizde avucumuzda bir şey yok; onun için karşınızda süklüm püklüm, yalvarıp duruyoruz. Siz de hizmetinizin ecrini[27] başkasından görürsünüz."

"Sözün kısası, Semiha Hanım kızımız Fehmi'ye kaçmış. Sonra ondan bıkmış, Ferruh'un kucağına atılmış; iki genci birbirine düşürmüş. Şimdi siz bu gelgeç huylu çocuğun başını bir yere bağlamak istiyorsunuz. İşte, meselenin düğümü burada! Kâfir herif, on beş adet somyalı yatak bırakacağına o şeytani zekâsından bir parçacık bıraksaydı."

"Demincek kıdeminizden, tecrübelerinizden falan bahsetmiştim ya..."

---

24. Maslahat: mesele.
25. Muadele: denklem.
26. Düstur: formül.
27. Ecr: karşılık.

"Kıdemim, tecrübem yok, mamafih herhâlde liyakatim varmış, bunu ben de yeni yeni takdir ediyorum."

"Estağfurullah. Ehliyetiniz yüzünüzden belli."

Rasime Hanım'ın bu nezaketi üzerine birkaç kere yutkundum. İlmi simanın[28] bu faslını bilmiyordum. Mukavvis[29] kaş, kemerli burun, sebate;[30] ince dudak, dedikoduculuğa delalet ettiği[31] gibi tabiatta pezevenk olmak üzere yarattığı bedbahtlar da yüzlerinde bir hususiyet taşıyorlarmış ha? Alnımda mı, burnumda mı, çenemde mi, mutlak bir yerimde bir işaret var. Olmasaydı açlıktan ölümü göze alarak namusumu muhafaza ettiğim günlerde Şemi yüzümü görür görmez:

"Hah. İşte sen tam aradığım adamsın" takdirini savurur muydu? Sonra Nâtık Bey'in karısı, o kadar hürmet ve ciddiyetle sorduğum;

"Kimi istiyorsun hanımefendi?" sualine karşı yüzüme şöyle baktıktan sonra:

"Pezevenk başıyı istiyorum, sen değil misin?" teşhisini fırlatır mıydı? Tevekkeli[32] sokakta hiç tanımadığım adamlar, sanki yüzüme bir soytarı maskesi takmışım gibi dikkatli dikkatli bakıp dudak bükmüyorlar! Evet, evet simamda yeni ihtisasımı gösterecek bir alamet var vesselam.

"Ne düşündünüz? Bari bir çare bulabildiniz mi?"

Mihverleri[33] üzerinde ters dönerek kendi yüzüme bakmak isteyen gözlerimi benden medet uman zavallılara kaldırdım. Açlıktan avurtları çökmüş, derileri buruşmuş, saçları dökülmüştü. Her halleri ırz namus ülkesinin serhaddine gelmiş olduklarını gösteriyordu. Şüphesiz bana Semiha'nın gençliğini teklif edeceklerdi. Lâkin ah-

28. İlmi sima: yüz okuma sanatı.
29. Mukavvis: eğri.
30. Sebat: kararlılık.
31. Delalet etmek: delil olmak.
32. Tevekkeli: boş vere değil.
33. Mihver: eksen.

lakın eli ağızlarını tutuyor, iğrenç şeyler kusmalarına mâni oluyordu. Dedim ki:

"Çare bulabilmek için arzunuzu öğrenmeye ihtiyacım var. Madem ki açık konuşuyoruz, o halde hiç sıkılmadan söyleyiniz. Kızı evden uzaklaştırmak istiyorsunuz değil mi?"

"Hasretine dayanamadığımız vakit gidip görmek şartıyla, evet."

"Öyle bir yere gitmesini istiyorsunuz ki hem sokak kadını olmaktan kurtulsun, hem ayakları bir nikâh urganı ile bağlanmasın, hem hayatını kazansın, hem de size az çok yardımı dokunsun. Öyle mi?"

"Hay Allah razı olsun efendi, ne iyi keşfettiniz, tam bir kalp doktoru gibi..."

Şimdi bana da acayip bir gurur gelmişti. Sanki birine doğup büyüdüğüm evin yolunu tarif eder gibi onlara yüreklerinin içerisini söylüyordum. Birkaç ayda bu terakki az bir şey değildi. Koltuklarımı kabartarak:

"Kalp doktoru kalbin damarlarından, kanından, sinirinden, faaliyetinden anlar. Ben ruhlarınızın hastalıklarını teşrih ediyorum.[34] Buna 'psikoloji dö mizer' derler. Şemi habisi burada olsaydı daha münasip bir isim bulurdu ya. Mamafih benim sözüm de pek münasebetsiz değildir. Ha, ne diyordum?"

Hemşiresinden daha zeki görünen Ratibe Hanım diyeceklerimi hatırlattı:

"Semiha'nın öyle bir yere gitmesini arzu ediyoruz ki..."

"Evet, evet ben öyle birkaç yer biliyorum ama tekeffül edemem."[35]

"Hay Allah tuttuğunuzu kolay getirsin; can kulağıyla sizi dinliyoruz."

"Mesela Taksim'de Feridiye mahallesi."

Karşımdaki kadınlar bu adresin geniş manasına yabancıydılar; istizah edici nazarlarla birbirine baktılar. Belki

34. Teşrih etmek: izah etmek.

35. Tekeffül etmek: kefil olmak.

de zengin bir ticarethane zannetmişlerdi. Dua ve teşekkür için ağızlarını açtıkları anda arkamda ince bir ses:

"Beyefendi sandal bedestenini tavsiye lütfunda bulunsaydı zannedersem daha münasip olurdu. Ne o anne? Beni emvali metruke[36] gibi müzayedeye[37] mi çıkardınız?"

36. Emvali metruke: sahipsiz mallar.

37. Müzayede: açık arttırma.

On Sekiz

Harabelere doğan bir ay sabahatiyle[1] Semiha bu viran dekorun ortasına girince, benim tavrım:

"Subhane men tahayyere fi sun'il ukul!"[2]

Anne ile teyzenin halleri:

"Kırk bir buçuk maşallah, bu hazineyi biz nasıl muhafaza edebiliriz?"

Semiha'nın hali:

"Öpünüz! Pekâlâ, mersi, şap!"

Ama ablak bir surata şamar vurur gibi, yahut arsız bir çocuk karpuz kabuğu sıyırır gibi keskin sulu, salyalı sesler çıkararak öptüğüm şey eli miydi, yoksa bileği miydi bilmiyorum. Doğrusu Fehmi'ye, Ferruh'a, anasına, teyzesine hak vermemek mümkün değil. İnce kakülü, masum gözleri, traşlı ensesiyle başı, bir mektepli çocuğun dertsiz başına benziyor; fakat insanın gözü yuvarlak omuzlarından şişkin göğsüne, taşkın kalçalarına doğru kayınca yüreğine bir gıcıklanma geliyor. Birbirine zıt renkli dört çeşit kumaştan bir elbise giymiş; o kadar dekolte bir elbise ki vücudunu seyretmekten ziyade güzel yerlerine daha hırslandırıcı bir cazibe veriyor. Hasılı Semiha'yı ilk bakışta, semahatı[3] arzu edilecek bir mahluk buldum.

1. Sabahat: güzellik.
2. Akıl, Allah'ın yarattıkları için hayret eder.
3. Semahat: cömertlik.

İnce bir zincirle boynuna taktığı küçük, çapkın, bahtiyar madalyonun yerinde keşke ben bulunsaydım.

"Sokağa mı çıkıyorsun yavrum, hazırlanmışsın?"

"Süleymaniye'de bir ziyaret yapacağım anne, aşağıda işlerimi bitirdim. Her şey hazırdır."

Semiha bana dönerek:

"Son sözlerinizi tesadüfen işittim, teşekkür ederim efendim, çok lütufkârsınız."

Muaşeret[4] adabı, istihzalı da olsa bir teşekküre teşekkürle mukabeleyi emreder; tatsız kavuna şeker tozu eker gibi mukabeleye bir tutam istihza ekivermeye cevaz vardır. Bakınız ben Şemi'den neler öğrenmişim! Halbuki memurluk hayatım, kalemdeki cansız hokka ile evimdeki canlı hokka arasında gidip gelmekle geçti, başımda yorgunluktan başka hiçbir iz bırakmadı. O bile yaşamakmış; kadro haricine çıkınca insanlık haricine çıkmış gibi oldum: Doymak için yoruldum, yoruldukça daha fazla acıktım. Bizce hayat, dimdik bir yokuşa tırmanmaktı. Çoluk çocuk, ellerimiz dizlerimiz parçalanarak her adımda yuvarlanmak tehlikeleri atlatarak yıllarca baş yukarı süründükten sonra günün birinde ailemle beraber kendimi yalçın bir dağın zirvesinde buldum. Geriye dönmek kabil değildi. İleriye doğru adım atacak yer kalmamıştı. Aşağıya baktım, başım döndü. Gözlerim kararda. Aman ya Rabbi, o ne dibi görünmez bir uçurumdu! Nereden geldiğini bilmediğim bir ses kulağıma: "Hayatta sükun yoktur, yürü! Durma, yürü!" diye haykırıyordu. Evet ey tabiat, sen yerden göğe kadar haklısın; yaşamanın hareket demek olduğunu, bir kimsenin gebermedikçe tevakkuf[5] devresine girmeyeceğini ben de biliyorum. Yürümek, yürümek, ömrümün nihayetine kadar durup dinlenmeden yürümek istiyorum; lâkin nereye?

4. Muaşeret: görgü kuralları.

5. Tevakkuf: durma.

"Yürü, Baba Salâh; sürünerek, sendeleyerek, düşüp kalkarak daima yürü!"

Başüstüne, yürüyeyim. İşte sağ ayağımı attım. Boşlukta sallanıyor. Ne olur yol versen ki! O zaman meçhul bir el beni itti; aman demeye vakit kalmadı, teker meker uçuruma yuvarlandım, derken eteğim sivri bir kayanın ucuna takıldı. Durdum. Şimdi bulut gibi zemin ile semanın ortasında idim. Gözlerimi dağın tepesine doğru kaldırarak yalvardım:

"Efendiler, bir dakika evvel ben de orada sizin aranızda idim; şimdi hayata çürük bir bez parçasıyla bağlı duruyorum, en küçük bir sarsıntı son bağımı kırabilir. İçinizde bu sukut mahkûmuna elini uzatacak bir dost yok mu? Sukut... Ah, ey yüz binlerce yıldan beri toprağın üstünde kaynaşan beşer! Sen yalancısın; sen bizzat yalansın. Bir kere daha sana rücu edersem nasıl yaşayacağımı şimdi pek iyi biliyorum. Lâkin heyhat! Birdenbire zulmet yırtıldı. Şemi'nin iblis gibi nârdan[6] mahluk çehresi göründü:

'Vah zavallı Baba Salâh; şeref, izzet, ırz, namus, istikamet gibi ahlak serapları arasında koşa koşa akıbet bu vartaya[7] düştün ha! Dur seni kurtarayım' dedi; belime dehşetli bir çifte attı.

'Eyvah, mahvoldum.' feryadıyla uçurumun ka'rına[8] uçtum. O ne? Başka bir âlem zannettiğim bu kirbve,[9] çöplüklerinde eşindiğim dünyanın ta kendisiymiş; evet, işte dostlar, işte sevgililer, işte düşmanlar, işte bütün tanıdığım simalar... O tırmanışlar, o yuvarlanışlar, o yalvarışlar hep rüya mı idi? Yine evimde ailemin arasındayım. Her şey bıraktığım gibi yerli yerinde duruyor. Yalnız gözlerimde bir şişkinlik, kulaklarımda bir ağırlık, başımın

6. Nâr: ateş.
7. Varta: çukur.
8. Ka'r: dip.
9. Kirbve: çıkmaz yol.

içinde bir bozukluk var; çok uzun uykulardan uyanmış da hâlâ mahmurluktan kurtulamamış gibiyim. Kırk sene kullanmadığım bir kudret, bir meleke, bir gönül gözü bana insanların iç yüzlerini gösteriyor; ne mülevves, ne müteaffin, ne mukassi[10] bir manzara! Bu felsefemi Şemi dinlese dünkü saf, ahmak şakirdini[11] İstanbul çiftehanelerine be rütbeyi bâlâdan[12] nazır[13] nasb eder.[14] Mamafih daha birtakım manevi noksanlarım var ki beşerin tab'ında[15] bu her vaziyete alışmak illeti mevcut oldukça onları da yavaş yavaş ikmal edeceğim.[16] Eh kırk yıllık kâni birdenbire yani olması pek kolay değildir."

Bu düşünceler, zihnimden gerçi şimşek süratiyle geçti ama bir dakikada yerine göre uzun bir zaman sayılır. Semiha'nın iltifatı üzerine iskemleme daha rahat oturup murakabeye[17] daldım sanmayınız. Herkes gibi benim de ekseriyetle fikrim başka, fiilim başkadır. Nadiren düşündüğümü izhar ederim[18] ve zahiri[19] hemen daima batının[20] setrine[21] yarayan süslü bir paravan gibi keyfime göre açar, kaparım. Düşününüz; bana değil, kendi kendinize itiraf ediniz; siz de benim gibi değil misiniz? Elhasıl, küçük hanımın huzurunda tekrar eğildim; belki yine elini uzatır da öperim diyordum. Başımdan tencere gibi çukur, yuvarlak bir şey düştü. Haşarı çocuk değneği yemiş bir çember, süratiyle döşeme tahtalarının üstünde teker-

10. Mukassi: sıkıcı.
11. Şakird: öğrenci.
12. Be rütbeyi bâlâ: en yüksek mertebede.
13. Nazır: bakan.
14. Nasb etmek: tayin etmek.
15. Tab': huy.
16. İkmal etmek: tamamlamak.
17. Murakabe: bakıp gözetme.
18. İzhar etmek: açığa vurmak.
19. Zahir: görünen.
20. Batın: iç yüz.
21. Setr: örtme.

lendi, kapıya doğru gitti, eşikle müsademe ederek[22] durdu, sallandı, kamburu yukarı yere kapandı. Hay Allah cezasını versin; meğer ben deminden beri hanımların karşısında şapkamla oturmak terbiyesizliğimi irtikâp etmemiş miyim? Maderzad olduğu için bir türlü yakamı bırakmayan mahcubiyetten kıpkırmızı kesildim; Semiha'ya ikinci bir reverans[23] yaparak:

"Bin kere pardon" dedim, "daha acemiyim. O bana alıştı ama ben ona hâlâ alışamadım."

Resmen kız olan genç kadın fıkır fıkır gülüyordu. Belli ki salon adabının acemiliğiyle istihzaya müsaade etmeyen inceliklerini o da hazmetmemişti. Eksik olmasın, Ratibe Hanım zavallı şapkamın tozunu silerek duvarda bir çiviye taktı. Artık ciddiyete avdet zamanı gelmişti:

"İstikbalinizden bahsediyorduk Semiha Hanım," diye söze başladım, "vakıa sizin için aile ocağından ayrılmak biraz müşkül olacak, ne çare ki annenizin dediği gibi, başa gelen çekilir. Bizim de şu birkaç ay içinde başımıza gelmeyen felaket kalmadı, çekip çekip oturuyoruz."

"Annem bir zamandan beri istikbalimle meşgul olmaya başladı efendim; bir kızın istikbali, onun evvela kadın, sonra anne, daha sonra kaynana olması demektir; ben bunların hiçbirini istemiyorum!"

"Mahaza bir genç kız, manastıra kapanmadıkça ilelebed bakire kalamaz."

"Tabii."

"Efendim?"

"Sizi tasdik ediyorum; ilelebed bakire kalmak herhangi bir genç kız için talihsizliklerin en acıklısıdır."

Rasime Hanım dargın bir çehre ile:

"A! Bu ne serbestlik yavrum? Karşında kırk yıllık efendinin bile dili dolaşıyor. Alimallah."

"Rica ederim anne, biz pek iyi anlaşıyoruz."

22. Müsademe etmek: çarpışmak.

23. Reverans: selam vermek için eğilmek.

Kadın, kırk yıllık efendi demekle, kırk yıllık kerhaneci demek istiyordu. Ne yalan söyleyeyim; bu methi zemlerin[24] en ağırı buluyordum. "Yanlış hanım, yanlış; ben daha üç aylık efendiyim!" diyemem ya... Bari Semiha ile anlaşmaya devam edelim:

"Evet Semiha Hanım, talihsizliğin en acıklısıdır; pek doğru ama hem kız kalmamak, hem de kadın olmamak için yalnız bir çare vardır. O çare de..."

"Sıkılmayınız, devam ediniz."

Sözü kesmemin sebebi, hamd olsun, sıkılmak değildi; kulağıma sofa cihetinden korkarak bir ayak sesi gelmişti. Biraz sonra oda kapısının dışarısından biri:

"Ratibe hala, Ratibe hala!" diye seslendi. Ratibe Hanım yerinden kımıldamaksızın:

"Ne var Gülistan?" cevabını vermekle beraber Gülistan'ı bana takdim etmeyi unutmadı:

"Zengin bir komşumuz var, şuracıkta oturuyorlar; onların evlatlığı."

Çocuk, yanık bir şive ile:

"Hanım selam etti, bizim terkos saati bozuktur, mösyö geçerken uğrasın da bakıversin dedi."

Bunu söylerken küçük kız, şapkamın ipek kordelasına bakıyordu. Semiha sert bir nazarla Gülistan'ı azarladı. Kadınlar ne diyeceklerini şaşırdılar. Onları bu müşkül mevkiden kurtarmak için dedim ki:

"Sizin evde de bir fincan kahve içmek isterdim, maalesef ben terkos müfettişi değilim, Semiha Hanım'ın yeni dans muallimiyim!"

Fasih Türkçemi işiterek alıklaşan ahretlik, koşa koşa merdivenleri indi; sonra sokak kapısı kapandı. Ratibe Hanım gizli bir endişe ile gözlerime bakarak:

"Affedersiniz ama dans muallimiyim dediğinize iyi etmediniz, şimdi Gülistan hanımına, hanımı komşusuna, o da kendi komşularına bunu ilan edecek; on dakika

24. Zem: yerme.

içinde bütün Sülüklü Semiha'ya dans hocası geldiğini duyacak; zaten dedikodunun önünü alamıyoruz; bizi yeni baştan tefe koyup çalacaklarından korkuyorum."

Ben gülerek onu teskine[25] çalıştım:

"Adam sen de hanım, şimdi başka bir komşunuzun evlatlığı gelir de beni küçük hanım için davet ederse ona da dans muallimi değil, kırmızı horozun tahsildarıyım derim. Şimdi böyle baltalara sap olmak ayıp değil, marifet sayılır."

Rasime Hanım atıldı:

"Sakın öyle bir şey yapmayın; zaten evlerimiz tam takır, sonra bakkal defterini kapan başımıza üşer."

"Ne ise, o bahsi bırakalım da gelelim manahünfihimize."[26]

Semiha, dayanılmaz bir işvekârlıkla:[27]

"Gelelim efendim!"

"Ne diyordum? Ha, evet, bir çare vardır, o da..."

"Söylesenize beyefendi, demin tavsiye buyurduğunuz adrese müracaat, öyle değil mi?"

"Sizi temin ederim ki Semiha Hanım, eğer benim yerimde bizzat Şemi bulunsa idi yine huzurunuzda kemali hürmetle eğilirdi. Sanki içinde temas ile patlayacak bir bomba varmış gibi iki saattir meselenin kapağını açmaya cesaret edemiyorum."

"Niçin? Siz meşhur Şemi Efendi'nin vekili, muavini, eli ayağı değil misiniz?"

"Ah, değilim hanım kızım değilim; fakat kime anlatayım? Melun herifin alnıma vurduğu damga zindan döğmesi gibi ta derinlere işlemiş; ne su ile, ne sabun ile çıkıyor. Bana öyle geliyor ki cennette kevser şarabıyla yıkasam yine orada simsiyah bir leke olup kalacak; hurilere, meleklere, bütün ömürlerince sevap kazanmış cennet sekenesine kim olduğunu ilan edecek."

---

25. Teskin: yatıştırma.
26. Manahünfih: üzerine konuştuğumuz (şey).
27. İşvekârlık: çekicilik.

"Çok tuhafsınız beyefendi, eğer mesleğinizi inkâr edecek derecede utanıyorsanız bu eve niçin geldiniz? Ne fesatla benim geleceğime burnunuzu soktunuz? Ne salahiyetle[28] anneme Feridiye umumhanelerinin adresini veriyorsunuz?"

Mavi gözleri büyümüş, kumral başı yükselmiş, gerdanının tatlı inhinaları daha ziyade keskinleşmişti, göğsü kabararak sustu. Odayı ağır bir sükût kapladı. Aşağıdan yukarıya hastanın hırıltısı geliyordu.

"Gönül kılavuzluğunda mütehassısım, yahut değilim. Semiha Hanım, şimdi onu bırakınız, yalnız yeni olduğumu lütfen kabul ediniz. Sizi dinliyorum, hayatınızı tanzim için ne gibi bir hizmet görebilirim?"

Ratibe Hanım, bir mustarip anne dolgunluğuyla:

"Daha nazik ol kızım, bak efendiyi İstanbul'un ta öbür ucundan getirdik. Bir acı kahve olsun ikram edemedik. Madem ki fakiriz, alçak gönüllü olmayı da bilmeliyiz. Madem ki günahımız var, âlemin karşısında alt perdeden konuşmayı da öğrenmeliyiz. Artık takatim kalmadı. Nerede ise düşüp bayılacağım."

"Sizin indinizde[29] ben fahişeyim anne, onun için zengin bir umumhanenin müdürüne müracaat ettiniz, öyle değil mi? Her hastaya, marazın nevine göre doktor çağrılır. Siz de namus hastası kızınıza, ihtisasına hayran olduğum bu efendiyi getirdiniz. Şimdi biz, hasta ile hekim konuşuyor, dertleşiyoruz."

İki kadın birden:

"Sus Allah aşkına sus, sen bir çapkının hıyanetine kurban oldun, sen mazlumsun, masumsun, neden fahişe olacaksın?"

"Sizin kâmusunuzda hareketimin ismine fuhuş derler; aklınızca erkekle kadının münasebeti meşru olabilmek için bir kavuğun sallanmasına lüzum vardır. Ben Fehmi

28. Salahiyet: yetki.
29. İnd: kat.

ile seviştim, beraber yaşadım. Sonra ondan bıktım. Ferruh'a gittim. Biz işte iki tarafın rızasıyla vukua gelen bu birleşmelere, bu ayrılmalara namusun asıl muktezasıdır[30] diyoruz; duaya, amine şerbete lüzum görmüyoruz; hele ağırlık, yüz görümlülüğü, mihrimuaccel, mihrimüeccel pazarlıklarına hiç tenezzül etmiyoruz, asla etmeyeceğiz anladınız mı?"

Annesi boğula boğula ağlayarak dışarı çıktı. Teyzesi kurumuş gözlerini hayret ve dehşetten fal taşı gibi açarak dondu kaldı.

"Bana kalırsa hanım kızım, size en son moda izdivaç nazariyelerini layıkıyla hazmetmiş yeni bir eş bulmalı."

"Fakat öyle bir eşi ben kendim de arar, bulurum."

"Şüphe yok, şüphe yok; yalnız benim gibi çekirdekten yetişme bir efendinin yardımı da düşünmeden reddedilemez zannındayım. İhtimal ki büromuzda zengin bir sicil dosyası vardır. İstanbul'un her nevi yaşlı, zengin, fakir sekenesi belki o dosyada mevki almıştır."

"O halde delaletinizi[31] kabul edebilirim. Şimdi şartlarımı söyleyeyim. Evveli emrde[32] bulacağınız adam gayet ihtiyar bir çapkın olmalı; evli, yahut bekâr olması haizi ehemmiyet[33] değildir. Hatta ben evli olmasını daha müreccah[34] buluyorum."

"Acayip."

"Saniyen[35] çok, ama çok zengin olmalı. Kursağı patlamış bir şişirme düdük ancak bu şart ile ağıza alınabilir. Salisen[36] oğlu kızı olmamalı, bu arzum miras yemek emelinden doğmuş değildir. Anlıyor musunuz? Eğer evli ise

30. Mukteza: gerek.
31. Delalet: aracılık.
32. Evveli emr: önce.
33. Haizi ehemmiyet: öneme sahip.
34. Müreccah: tercih edilen.
35. Saniyen: ikinci olarak.
36. Salisen: üçüncü olarak.

zevcesinin gayet afif, haluk, pırlanta gibi musaffa[37] bir hanım olması lazımdır.

Ben, şer'i şerif[38] mucibince[39] evlenmiş bazı genç kadınlar gibi tek nikâhla hem kocama, hem ortağıma, hem de üvey oğluma varmak istemiyorum. Anlıyorsunuz değil mi efendim?"

"Şemi Efendi'nin yanında birkaç aydan beri canla başla çalışmama rağmen zihnim durdu. Semiha Hanım, maksadınızı ihata edemedim.[40] Bununla beraber söz veriyorum, size öyle bir talihli adam bulmaya gayret edeceğim."

"Muvaffak olduğunuz takdirde dördüncü bir şartım var ki o da bulduğunuz ihtiyarın size iki katlı ücret vermesinden ibarettir. Zira ben kendi hisseme düşeni şimdilik ödemeye muktedir değilim; siz onların söylediklerine bakmayınız; daha Fehmi ile Ferruh'tan başka erkek yüzü görmedim. Vücudumu satarak geçinmeye hiçbir zaman tenezzül etmeyeceğim."

Bu sırada hastanın odasından bir gürültü aksetti. Rasime Hanım aşağıya koştu. Vakit hayli geçmişti. Şapkamı aldım ve sokağa çıkmadan başıma koymamak lüzumunu kendi kendime şiddetle hatırlatarak koltuğuma sıkıştırdım. Semiha'nın elini öptüm. Yan yana harab merdivenleri indik. Hastanın oda kapısı ardına kadar açıktı. Erkân minderine saçlı sakallı bir iskelet oturmuştu. İki kadının arasında çırpınıyor, ağzından köpük saçarak anlaşılmaz şeyler homurdanıyor; etrafına rast gele tekmeler, çifteler savuruyordu. Kapının önünde beni görünce silkinerek yerinden fırladı. Titrek bacaklarının üstünde iki adım ilerledi; gözlerini açıp yumruklarını sıkarak avazı çıktığı kadar haykırmaya başladı:

"Hey sinyor Tıkalamaka cenapları, bana bak. Asıl hasta benim. Başıma yetmiş yılın karları yağdı. Bacam kurum

37. Musaffa: arı duru.
38. Şer'i şerif: islam şeriatı.
39. Mucib: gerek.
40. İhata etmek: kavramak.

tuttu. Suyum selim kurudu. Hiçbir menfezem[1] iyi işlemez. Gözlerim seçmez. Kulaklarım ağır alır. Zaykussadr,[2] inkıbaz,[3] sidik zoru hepsi bende... Bizim hanım âdetini söktürmek için ilaç mı istiyor; geçmiş ola, buna Lokman bile çare bulamaz. İnsanın içinde ağzından dibine kadar bir kanal varmış... Süphanementahayyere!"

Sonra olduğu yere boş bir çuval gibi yıkıldı; ellerini yüzüne kapadı, hüngür hüngür aksıra öksüre, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Zavallı, ne kadar ızdırap çekiyor; ne kadar ızdırap veriyordu! Semiha'nın bulutlu gözlerine bakarak bu ailenin işini mukaddes bir vazife gibi yapmaya içimden aht ettim. Sokak kapısından çıktım. Oraya birtakım çocuklar, kadınlar toplanmıştı; hepsinin yüzleri yanık, gözleri çürük, üstleri başları perişandı. Hiçbiri, Semiha'nın evinde gördüğüm tiplere benzemiyordu. O talihsiz aile kimbilir nereden, ne kadar yükseklerden yuvarlanarak bu çukura düşmüştü? Tekrar hudutsuz yangın yerlerinden geçerek tramvay mevkıfına[4] geldiğim vakit güneş aheste aheste İstanbul ufkuna iniyordu.

1. Menfeze: kanal.
2. Zaykussadr: astım.
3. İnkıbaz: kabızlık.
4. Mevkıf: durak.

On Dokuz

Jemi gitti gideli kulaklarımız dinç oldu, gönlümüz rahatladı. Diyebilirim ki gözümüze nur geldi. Bunlar hep iyi alametler ama para da suyunu çekti; krediyi oldukça düzelttiğim esnaf yine suratı asmaya başladı. Birkaç gün sonra eski hale düşeceğimiz muhakkak. Yalnız şu fark ile ki o zaman bu dergâhta yedi candık; velinimetin yadigâr bıraktığı piç ve Eleni ile beraber şimdi tamam dokuz kişiyiz!

Eski halimle bugünkü vaziyetim arasında manevi bir fark daha var. Ben ahlakça hayli sarsıldım; köhne bir duvar gibi temelden yıkılmak için son fırtınayı bekliyorum. Kaynanam bahşişe pek alıştı, gece gündüz seccadesinin üstünden kapının çalınmasına intizar ediyor. Hemşire ile Şefika'nın münasebetlerine dehşetli bir samimiyet geldi; gelin görümce evvelden kedi ile köpek gibiydiler; görüyorum ki kuzu ile koyuna döndüler. Rıdvan'ı hiç sormayınız. Sorarsanız cevap veremem ya, çoktan beri yüzünü gördüğüm yok. Haber aldığıma göre basketbol sevdasına tutulmuş, bilmem hangi kulübe yazılmış; sepete top düşürme yarışı ediyormuş. Arada bir eve damlayıp annesinden dünyalık istiyor ve ne koparırsa alıp gidiyor. Geçenlerde bir gece haceri semavi[1] gibi ateş saçarak eve düştü, para diye dayandı. Dizginlerini kısmanın tam zamanı idi:

1. Haceri semavi: göktaşı.

"Rıdvan" dedim, "gidişini beğenmiyorum."

"Hayır, sen asıl gelişimi beğenmiyorsun baba!"

"Şöyle yanıma otur, sana söyleyeceklerim var."

"Beş on gün sonra otursam olmaz mı? Bilsen ne sıkı bir egzersiz devresindeydim!"

"Beş on günde yeni kabahatler yapar, yeni nasihatlara muhtaç olursun."

"Baba?"

"Lebbeyk!"

"Sen dilenci ile nasihatçının hikâyesini bilir misin?"

"Rıdvan, emin ol ki para yerine nasihat vermeye kalkmamın sebebi parasızlığımdır; olsa esirger miyim hiç?

Kiraları işlemeden aldık yedik, aylık defterini sarrafa yatırdık, boğazımıza kadar da borca battık."

"Şimdi baba, ileride senden miras yediğim vakit tediye edilmek[2] üzere bana ödünç verecek beş papelin yok mu?"

"Vallah, billah yok"

"O halde işte ben de gidiyorum, bir daha evine ayak basarsam senden beter olayım."

Bu tahkiri topuz gibi başıma vurdu, odadan fırladı. Anası, ninesi, halası yaygaraya başladı. Oğlan haklı ben haksız; oğlan mazlum ben zalim idim. Etrafını almışlar, öpe okşaya yalvarıyorlardı. Nihayet kocakarı, "Dişimden tırnağımdan beş on para arttırmıştım; gidip bakayım da hayırsız baban aşırmadıysa getireyim yavrum" dedi, beş on dakika ses seda kesildi. Sonra asi çocuğu bin türlü şaklabanlıklarla teşyî' ettiler.[3] Gidiş hâlâ o gidiş...

Hadise gözümü açmış olacak ki ev halkına birer birer dikkat ediyorum. Hepsinde çileyi kırmak isteyen sinsi bir derviş sabırsızlığı var. Hazmedemediğim iftirası için kaynanama çatmak istedim, dedim ki:

"Rıdvan'ın karşısında beni hırsızlıkla itham ederken Allah'tan korkmadın mı valide?"

---

2. Tediye etmek: ödemek.

3. Teşyî' etmek: uğurlamak.

Gümüş gözlü acuze parmağı ile yukarı katları göstererek şu hezeyanı yumurtladı:

"Puf, böyle bir dolabı döndüren adama hırsızlık vız gelir!"

"Dolabı döndüren ben değildim; onun da ne suyu kaldı ne seli... İşte rüzgârsız bir değirmen gibi örümceklenip duruyor."

Manalı manalı göz süzerek:

"Ne malum?"

Bu iğne, en son haysiyet damarımı kanattı; içime bir şüphe düştü. Sakın benim dışarıda bulunduğum saatlerde eve gündüz misafirleri gelip gitmesin diye düşünmeye başladım. Karımın ağzı kilit gibiydi. Kocakarı beceriksizliğimle eğlenmekten başka bir şey yapmıyordu. Randevu meselelerine dair malumatına müracaat ederek hemşire ile yüz göz olmak da benim işime gelmiyor. Ne yapmalı?

Nihayet Şükran'ı bir kenara çektim; saçını, çenesini okşadım; bütün kurnazlığımı cem ederek istintaka giriştim:

"Bu evde sabahtan akşama kadar yapayalnız kim bilir nasıl sıkılıyorsun Şükran?"

"Ben mi babacığım; bilakis ev işlerinden sıkılmaya vakit bulamıyorum."

"Yemeği Eleni pişiriyor; ortalığı Mihriban topluyor; annen, halan, hanımninen didinip duruyor; böyle işçilerle meskun bir evde sana iş düşer mi?"

"Gündüzleri aramızda değilsiniz babacığım. Eleni yukarı katların temizliği ile meşgul, hanımninem çocuk dadısı... Annem ile halam çalışacak değil ya, ortada Mihriban'la ben kalıyorum."

"Eleni neden yukarı katları her gün temizlemeye lüzum görüyor; haftalardan beri boş duran odaların on günde bir tozu alınsa olur gider."

Şükran kıvırcık kirpiklerini kaldırdı, kaynanam gibi manalı manalı gözlerime baktı. Mutlak bu içli kız da bir

şey biliyordu. Ta'biyeyi[4] değiştirdim; cephede müdafaaya geçerek cenahlardan taarruza karar verdim.

"Sana yakında piyano alacağım. Tıpkı sattığımız gibi halis Fransız malı olacak; tabii bir de hoca tutacağım. İyi ki hatırıma geldi Şükran, hani sen bir dans mektebine gitmek istiyordun, şimdi vazgeçtin mi?"

"Münasip görmediğiniz için bir daha ağzıma almam babacığım."

"O devir geçti yavrum; bak, yıldırım süratiyle medenileşiyoruz. Hele biraz daha sabret, piyanoda muvaffakiyet göster. Huda-alim[5] Şükran, seni dans mektebine göndermek değil hatta evde mükemmel bir dansing kulüb açarım ha, alaturka mı yoksa alafranga mı öğrenmek arzu ediyorsun?"

"Alafranga babacığım, fakat siz nasıl isterseniz."

"Şey... Şükran, Eleni'nin daima yukarıda meşgul olduğunu söylemiştin; o haylaz size hiç yardım etmiyor mu? Yani demek istiyorum ki aşağıya inmemesi tembelliğinden mi yoksa yukarı katlara her gün misafirleri mi geliyor?"

Yavrucuğun benzi uçtu, neşesi kaçtı; dargın bir sükunetle:

"Misafirsiz kaldığımız yok ki" dedi. "Annemin, halamın birçok ahbabı var!"

"Ben onu sormuyorum; yukarıya tanımadığın beyler, hanımlar geldiği gözüne ilişiyor mu diyorum?"

Mücevher gibi temiz kalan yavrucuğum, iffetinin en nazik yerinden yaralandı; iskemleye çöktü; yüzünü kolları arasına aldı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Yaptığıma nâdim oldum; lâkin baba kalbimin çektiği ceza eksik imiş, onu da küçük hanımının imdadına koşan Mihriban tamamladı.

"Afferin size beyefendi! Ondan ne istediniz? Nasıl kıydınız da zavallının hasta sinirlerine dokundunuz? Deminden beri ne olacak diye mutfaktan sizi dinliyorum;

4.Ta'biye : taktik.

5. Huda-alim: Allah bilir.

maksadınızı anladım. Kurnazlıkla ağzından lakırtı kapmak için neden başka bir kimse intihâb etmediniz? Beyefendi. Sanki biz yok mu idik?"

Çaresiz birkaç gün beklemek lazım geldi. Şaşıracak bir sabır ve sükun ile pusuya girdim; tavşan uykusuna yattım. Sonra her şeyi anladım. İstanbul halkını kafile kafile Adalara, Boğaziçine, Floryaya döken güneşli cumalardan biri idi. Kadınların birtakımı gezmeye gitmişlerdi; birtakımı da misafirlerle meşguldü. Yavaş yavaş ikinci kata çıktım; odaları hırsız gibi sessiz sedasız dolaştım. Görünürde hiçbir fevkaladelik yoktu. Üçüncü kata çıkarken yukarıdan bir mırıltı gelir gibi oldu. Dinledim; bizim Rum hizmetçi şarkı söylüyordu. Sesin geldiği istikamete yürüdüm; bahçe üstüne geniş balkonu uzanan büyük odanın önünde durdum.

Her şey burada bir âlem yapıldığına delalet ediyordu; yerde hâlâ toplanmamış kadehler, çatallar, meze kırıntıları vardı. Ve bir ud, kanepenin üzerinde yüzü koyun yatıyordu. Kapıdan içeri girince burnumun içi sert bir ispirto kokusu ile yandı; kendimi tutamadım, acı acı aksırdım! Karyolayı düzeltmekle meşgul Eleni, hafif bir haykırışla döndü; karşısında direktör muavinini gördü. Göğsü kolları açık, bacakları baldırları çıplaktı. Bu eski süpürgenin epeyce dolgun bir vücudu vardı. Avcı görmüş deve kuşu ahmaklığıyla başını yorganların arasına soktu ve pek ziyade ürkmüş gibi hantal ayaklarıyla tepinip kuyruk sallıyarak:

"Ah, kaymeni, bana korkuttunuz; sandım ki Vortik odada gelmiş. Simdi buyuk hanum duyazak; epsi epsi basımıza da üsüsezek..."

"Sus Eleni, gürültünün lüzumu yok. Ben de büyük hanımın duymasını arzu etmiyorum ama sebebi, senin anladığın neviden değil; haydi doğrul bakayım."

Sakat gözünü saklamak için yan dönüp:

"Bir matmazel yanında roblesanbr ile gelmek komil fo bir erkeğe yaraşır mı?"

"Matmazel mi? Yanlış söylüyorsun müptezel."[6]

Benimle sabahleyin cilveleşmek isteyen bu Vortik'in artığını meramımca söyletmek için yatağının ucuna oturdum:

"Beni dinle Eleni," dedim; "Şemi Bey giderken kendisi ile sözleşmiş, fabrikayı kapatmaya karar vermiştik. Halbuki sizin gizli gizli misafir kabul ettiğinizi anlıyorum; söyle bakayım. Dün buraya kimler geldi?"

"Paroldonör Seselah Bey, iç kimse gelmemistir."

"Öyle ise bu yatılmış yatak, bu kullanılmış sofra nedir?"

"Yatağı ava alsın için bozdum; ama kadehler siseler çok kirli idi. Nato bu için ortaya dökülmüsler."

"Ya bu karmakarışık rakı, meze, pudra, esans, kusmuk kokusuna ne buyuruyorsun?"

"Bu kokular çok vakitten bu moblenin içersinde işlemiş böyle. Burası bir randevu evi günlük kokazak değil ya?"

"Avukatlığın lüzumu yok Eleni. Bugüne bugün ben Şemi'nin vekiliyim! uyuşursak seni başkalarından ziyade memnun ederim. Zaten gelip giden olmaz. Koca ev ne ile döner? Değil mi ya? Olanı biteni anlat da ben de ona göre tezgâh tutayım. Sen güzel bir kızsın, güzellerin huyu da güzel olur."

Hem söylüyor, hem de bu sermaya eskisinin yüzünü, çenesini okşuyordum; elim dudaklarında, yanaklarında gezindikçe kedi gibi keyifli gerinmelerle o da dizlerime sokuluyordu. Birdenbire avucumun içine sıcak bir buse kondurdu. Fısıltı gibi bir sesle:

"Kale, buyuk hanımdan korkuyorum."

"Ben varken hiç kimseden korkma Eleni, her hususta Vortik'in yerini tutar, seni kâinata karşı müdafaa ederim."

Göğsünden haç çıkararak:

"Gece kimse gelmez. Ama gündüzleri çok müşteri var."

"Güpegündüz gelen giden oluyor da kimse görüp şüphelenmiyor mu?"

---

6. Müptezel: aşağılık.

"Ön kapıyı açmıyoruz. Arka kapıdan alıyoruz."

Şimdi mesele anlaşıldı; meğer hınzır karı, fabrikayı arka kapıdan çalıştırıp duruyormuş. Köpeği an, sopayı hazırla derler; tam bu anda onun erkek sesi:

"A a a... Bir yaşıma daha girdim. Şallak mallak karyolanın içinde ne yapıyorsunuz kepazeler!" narasıyla odaya daldı. Eleni saçlarını yolarak bir köşeye sindi; şirret şirret bağırıp çağırmaya başladı:

"Ah, kaimeni;[7] ah, panaya mu![8] Buyuk hanım duyazak bir skandal çıkarazak dememistim ben?"

Kaynanam eli belinde, gözlük burnunda, odanın ortasına kadar geldi:

"Tüh midesiz kerata! Aşağıda fidan gibi karın dururken bir tek gözlü mındar ile yattın öyle mi?"

Derin bir itidâl[9] içindeyim; mürai[10] acuzeye[11] hiç ehemmiyet vermeyerek Eleni'ye döndüm:

"Şimdi aşağıya in, Mihriban'a söyle, bu kadının sandığını tutup buraya getirin!"

Zaten kaçmaya bahane arayan şirret Rum odadan fırladı; kaynanam sersemlemişti:

"Sandığımı mı? Allah Allah, sen çıldırdın mı herif? Şefika'mın üstüne bu kerhane süpürgesi bu sarhoş kusmuğuyla hıyanet etmeye utanmadın nı diyorum?"

Ben de ona doğru yürüdüm, ta burnunun dibinde durdum:

"Bizi çirkefe atan Şemi bile senin yanında zemzemle yıkanmış bir ehli namus kalır. Müfsitliği[12] bırak da bana haber ver bakayım, bahçe kapısından içeri soktuğun yağlı müşteriler, gündüzlük kaç kâğıt veriyorlar? Ev sahibi ve müdür vekili olduğum için bunu bilmek benim hakkımdır!"

---

7. Kaimeni: fakir.
8. Panaya mu: hanımım.
9. İtidâl: ölçülülük.
10. Mürai: ikiyüzlü.
11. Acuze: kocakarı.
12. Müfsitlik: ara bozuculuk.

"Dilin tutulsun da son nefes kelimeyi şahadet getirmekten mahrum kal inşallah e mi herif? Bahçe kapısından kimi koymuşum? Gündüzün parayı kimden almışım?"

"Sandığı getirsinler de görürüz!"

Kocakarı yuvarlana yuvarlana aşağıya koştu; telaşsız, heyecansız ben de onu takip ettim. İki hizmetçi, yeşil boyalı sandığı alt katın sofasına çıkarmışlardı. Kaynanam vücudunu hazinesinin üstüne attı. O, avazı çıktığı kadar:

"Yetişin! hırsız var, katil var, yangın var!" diye bağırarak tepinirken; biz de bacaklarından çekerek sandığı kurtarmaya çalışıyorduk. Bereket versin ki acuzenin bayılma illeti vardı; mahalleyi başımıza üşürmeden dişleri kilitlendi, kaskatı kesildi. Koynundan anahtarı aldık, defenenin tılsımını bozduk; çamaşırların altından neler çıktı biliyor musunuz?

Şefika'nın sabık yüzgörümlüğünden koparılmış iki tane inci, merhum Amca Bey tarafından Rıdvan'ın tevlidi münasebetiyle hediye edilen nazar takımı, kehribar zannedilerek kim bilir kimin bastonundan sökülmüş sarı cam parçası.

Onluk, yirmilik sekiz on ziynet altını, bir gazeteye itina ile sarılmış yetmiş yedi liralık evrakı nakdiye. Yün haline gelmiş iğreti saçlar, içlerindeki mayileri kurumuş düzgün hokkaları, açılmamış bir şişe şampanya.

Kendi nefsinden bile kıskandığı bu eşyayı ben, masanın üzerine serpinceye kadar aklı cinnet semasında dönüp dolaştıktan sonra tekrar başına gelen kaynanam, sürüklene sürüklene sofaya çıktı; koltuğunun altına kızgın yumurta koymuşlar gibi acı acı bağırmaya başladı.

"Hepsini alsam da hakkım var," dedim, "fakat tamam işime yarayacağın bir günde seni kaybetmek istemem. Müsterih ol. Ben yalnız ticarethanemin hasılatı mektumesini[13] istirdad ediyorum."[14]

13. Hasılatı mektume: gizli gelir.

14. İstirdad etmek: geri almak.

Böyle diyerek parayı cebime indirdim; öbür hurdaları sandığa yerleştirmeye başladım; kaynanam:

"Kara günler için sakladımdı," diyordu. "Yine size yedirecektim!"

"Aç, çıplak geçirdiğimiz günler senin çıkası gözlerine bembeyaz mı gözüküyordu?"

Yirmi

Kaynanam ile zımni[1] mütareke[2] aktettik.[3] Tarta tarta, kollaya kollaya öyle lafonik konuşmalarımız var ki büyük bir kitabın üçer beşer kelimelik fihristine benziyor. İdareyi doğrudan doğruya kendi elime aldığımın sebebini ilk günlerde tamahkârlığıma atfetmişti; bana sezdirmekten korka korka işlettiği bu koca bir hane, esrar perdesi yırtıldıktan sonra daha kârlı bir faaliyet devresine girecek sanıyordu. İşi gücü bana hoş görünerek temettudan[4] aldığı hisseyi arttırmaktı.

Günler geçip de tahminleri boşa çıkınca planı tâdile[5] başladı. Görüyorum ki beni ya kandırarak, yahut aldatarak o mekruh[6] sanata devam etmek emelinde... Mamafih aklını başına toplayan Baba Salâh'ta ne kanacak yüz var, ne aldanacak göz... Kapı dibindeki odadan hiç çıkmamak için sandığı, yatağını ve Dinarizade'nin piçini oraya taşıdı; namaz kılarken bile pencereyi görmek için on üç asırlık kıbleyi değiştirdi!

---

1. Zımni: dolaylı.
2. Mütareke: ateşkes.
3. Aktetmek: sözleşmek.
4. Temettu: kazanç.
5. Tâdil: değiştirme.
6. Mekruh: iğrenç.

Beni başından savmak endişesiyle kendini zorluyor, beynini kemiriyor; ev halkıyla aleyhime ittifaklar,[7] itilaflar[8] yapıyor. Fakat ne yapsa nafile...

Kendiliğinden tatil işgal eden misafirhanede yalnız kalmak için sarfettiği emeklerden hiçbir netice hasıl olmayacağını o da anladı. Sezsizce oynadığımız masanın üstüne son kozunu attı; beni görünüşte kendi halime bıraktı. Yine daima birbirimizin kontrolü altındayız. Müşteri gelir de eve koymam diye cadının içi içine sığmıyor. Maskesini kopardığım gün fena korkmuş. Öyle şefkatli bir ana tavrı takındı ki bizzat ipliğini pazara çıkarmış olmasam ben bile inanacağım. Bir gün yine birbirimizi göz hapsine almış oturuyorduk; bilmem nasıl oldu da Şefika'nın pek iyi yemek pişirdiğinden söz açıldı. Kaynanam dedi ki:

"Hey oğul hey... Kızken yumurta bile pişiremezdi; yavrucak şimdi iyi kötü hepsini beceriyor."

Zevcem biraz kızgın:

"Keşke öğretseydiniz anne," dedi. "Hiç sıkıntı çekmezdim."

"Bu vakitlerin geleceğini nereden bilirdik kızım? Aşçı, işçi o zaman sanki para ile mi idi? Rahmetli baban esnaf kahvesine bir haber gönderir, ahçının ikisi üçü birden gelirdi."

Sonra bana dönerek sordu:

"Yine her esnafın kahvesi var mı?"

Ben safiyetle:

"Zannederim."

"Bizim Şemi Bey gibilerin de ötede beride kendilerine mahsus kahveleri olur mu dersin?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Darılma ayol konuşuyoruz. Mesela dükkân açması, ayna yafta asması, gazetelere ilan vermesi mümkün ol-

7. İttifak: anlaşma.
8. İtilaf: uyuşma.

mayan esnaf kim bilir ne kadar güçlük çeker! Pencereye oturup beklese, yolcuların hiçbiri kapısını çalmaz. Sokağa çıkıp sabaha kadar dolaşsa necisin diye soran olmaz. Halbuki sokak zavallının müşterileriyle hınca hınç doludur, sanki o balık, ahali deniz."

Gözlerimle:

"Kâfi. Artık kes!" dedim; onun gözlerinde de:

"Maksadımı anladın ya?" demek isteyen bir ifade okudum. Başka bir günde misafirleri gelmişti; cemaat dağıldıktan sonra laf olsun diye sordum:

"Ey ne havadis var bakalım; hanımlar ne anlatıyorlar?"

Kaynanam, sinirine dokunulmuş bir kocakarı şirretliğiyle dizlerini döverek:

"Sus oğul sus... Başımıza taş yağmadığına şaşalım, bir yiyelim de bin şükür edelim. Irzım, namusum sana emanet ya Rabbi!"

"Amin, amin..."

Öksürmeler, geyirmeler, nefretler, lanetler içinde anlattı; eski dostlardan bir zat meğer güya evini umumhaneye tahvil etmiş; kasanın başına geçmiş; tıkır tıkır para kazanıyormuş. Bu iş gizli yapılırsa ağır cezası varmış; fakat apaçık olursa bir şey söylenmiyormuş, yalnız eline bir teskere veriliyormuş; kapısına bir fener asılıyormuş; işte o kadar...

Kaynanamın maksadı beni yola getirmekti; onun için kazanç tarafını, salyaları aka aka mübalağalandırarak göklere çıkarıyordu. Damadını kerhaneciliğe teşvik eden bu kadın, kızını torununu hiç düşünmeden o müesseseye sermaye kayıt ettirecek kadar düşkün bir tıynette idi.

İçime bir hüzün çöktü; yıllardan beri unuttuğum bir şeyi yaptım; bir iki kadeh rakı içtim. Çünkü rakı yalnız ciğerleri çürütüyor, namusa dokunmuyordu. Oh, dünya varmış... Hele bir tek daha... Gel keyfim gel!

"Kızım Eleni!"

"Horisti pasam..."

"Bir daha çağırdığım vakit Türkçesini söyle! Vallah billah, iadeyi namusa karar verdiğim bu gece edebi terk edenlerin köpek gibi başını ezerim. Anladınız mı?"

Bu hallerimi unutmuş görünen zevcem hayret ve korkuyla:

"Yavaş söyleyin, sokaktan geçenler de bir şey var zanneder" dedi.

Kaynanam:

"Bırak Allah aşkına Şefika, kaç zamandır sıkıntıdan boğuldu, zavallı biraz neşelensin!" diye, beni müdafaa ediyordu.

Ben bu arada bir tek daha yuvarladım; şen, mesut bir nazarla etrafımı gözden geçirdim; vay canına! Şükran adam akıllı serpilmiş, büyümüş, âdeta bıldırcın gibi bir genç kız olmuş. Şefika zannettiğim kadar kansız, çelimsiz değil; hemşire, bayağı şişmanlamış.

Kaynanamın buruşuk yüzünde aşikar bir samimiyet var. Eleni'nin bile profili fena değil. Muhitime bu güzelliği veren tılsım, içtiğim maiden mi geldi? Yoksa onlar çoktan beri değişmiş de ben mi farkında olmamışım?

"Eleni!"

"Effendiiiiim."

"Yukarıdaki udu şimdi buraya getir!"

Etrafımda nidalar,[9] taaccübler, istifhamlar...[10] Merdivenden paldır küldür yuvarlanmalar... Oda kapısının önünde bir iki tın, tın... Nihayet delik deşik göğsü, boynuzlu başı ve şişkinliğine rağmen bomboş midesiyle ud odaya girdi. Namuslu aile reisinin sözü işte böyle mesmu' olur![11]

"Eleni, içimizde bunun dilinden kim anlar! Doğru söylersen iki buçuk papel var!"

Kemeraltı kaçkını şaşkın şaşkın herkesin yüzüne baktıktan sonra:

9. Nida: seslenme.

10. İstifham: sorup anlama.

11. Mesmu' olmak: dinlenilmek.

"Küçük hanım!" diye Şükran'ı gösterdi; kaçtı... Beş altı sene evvel modaya uymuş, Şükran'a biraz çalgı öğretmiştik. Ama sonra ne ud, ne nota kalmıştı. Bununla beraber, müthiş bir buhran içinde bulunduğum için:

"Şükran," dedim. "Şöyle mızrabı tellerin üzerinde gezdir, başka bir şey istemem."

"Hepsini unuttum babacığım; akord bile yapamayacağım."

Kızım bir müddet biraz nazlandı, sıkıldı, sonra mandalları çekip çevirerek tırnağın ucu ile tellere hafif darbeler vurdu. Birdenbire sazlı sözlü bir ahenk tufanı boşandı.

Meğer eski maya çok kuvvetli imiş; Şemi'nin udu da işe yaramış; Şükran gizli köşelerde notasız, muallimsiz meşk ede ede bu hâle gelmiş. Hayli müşkül ama bu teminata inanmaktan başka çare yok.

Zaten âlemde gayri mümkün ne kaldı? Hususuyla Şükran benim kızım. Güneş gibi parlak misallerle ispat ettiğim istidada elbette vâris olacak.

"Aferin Şükran. Nur ol yavrum. Ne tatlı mızrabın, ne yanık sesin var!"

Şükran başını sazına eğmiş, kendi ruhuna dalmış, sakin sakin ağlıyordu; belli ki bizden çok uzaklarda, tasavvuru beni titreten ufuklarda uçuyordu. Mihriban da sevimli bir kedi yumuşaklığıyla onun yanına sokulmuş, beni, hanımlarını unutmuş, işitilir işitilmez bir sesle ahenge iştirak etmişti. Hemşire ile Şefika'nın vaziyetleri görülecek şeydi; biri birine dayanmış başları, birbirine kenetlenmiş elleri bende izahı güç bir teessüs[12] uyandırdı. Kaynanam, baykuşa benzeyen başıyla sahneye hâkimdi. Nazarlarımız tesadüm edince:[13]

"Ahmak! İşte alien." demek istedi.

Evet ailem. Hayatın yokuşunda olduğu gibi inişinde de beni adım adım takip eden ailem. Fakat neden neşem

12. Teessüs: kurulma.

13. Tesadüm etmek: çarpışmak.

kaçtı. Niçin bu his ve bu teessür levhası, kuşları daha sıcak ülkelere uçup gitmeye hazırlanmış bir yuva görmüşüm gibi hüznüme dokundu. Eğer düşünmeye vakit bulsaydım, evelallah her şeyi keşfederdim.

Lâkin felaketin beynime hücum eden uyuşturucu dumanı beni kör, sağır, sersem ediyordu. Bu ızdırapları duymamak için mesti[14] veren bir münevvim[15] içmiş gibiydim. Bu tabii sarhoşluk, vücudumu belki birçok dertlerden, dimağımı nüzullerden[16] kurtarıyordu.

14. Mesti: sarhoşluk.
15. Münevvim: uyuşturucu.
16. Nüzul: felç.

Yirmi Bir

Mefkûremi[1] bütün kaybedinceye kadar içtim. Sabahleyin gözlerimi açınca yine kendimi avdet etmemek istediğim hayatın rezalet elemleri içinde buldum. Akşamdan müsekkinlerle[2] dinlendirmeye uğraştığım kalp yarası yine tazeden tazeye sızlamaya başladı. Ben öyle mülevves bir dam altındaydım ki ne kadar çırpınsam bu çirkef çukurundan kaçamazdım. Çünkü orası benim evim yurdumdu. Çoluğum, çocuğum bu bataklığın öldürücü ayazmasını[3] yudum yudum alarak zehirleniyordu. Onların ahlak ve namus katili ben oluyordum. Babaları...

Kaynanam kerhaneciliğin kârını tattı. Yolunu tuttu. Oğlumda, kızımda bu temasın tefessüh[4] emareleri[5] buram buram tütmeye başladı. Tesemmümün[6] derecesini soruşturmaya, anlamaya cesaret edemiyordum. Çünkü bu rüsvalığın membası ben idim.

Birkaç zaman sonra ailece halimiz ne olacaktı? Bu şenaat[7] çamurundan nasıl silkinip çıkacaktık? Hayır, artık

1. Mefkûre: ideal.
2. Müsekkin: sakinleştirici.
3. Ayazma: kutsal pınar.
4. Tefessüh: bozulma.
5. Emare: iz.
6. Tesemmüm: zehirlenme.
7. Şenaat: kötülük.

bizim için salah[8] yoktu. Bozulan ahlak, kirli çamaşır gibi dezenfekte edilemez. Veba ile musab[9] bir hane gibi sekenesiyle beraber bizim evi tutuşturup küle münkalib etmedikçe[10] biz kurtulamazdık.

Beynimi bin parça edecek şimşeği bekleyerek zihnim bu kara bulutların arasında yuvarlanırken kapı çalındı. Bilmem nerelerinden zorları olanlardan başka bizim eve kim gelir? Bu seferki misafir telebbüsü[11] sinniyle mütenasip,[12] tavırları kibar ve hatta üzerinden ar ve namus vakarı akan terbiyeli, ellilik bir zat. Fakat böylesinin bizim rezalethanemizde ne işi var?

Zairi birinci kattaki küçük salona aldık. Pek eski dost imişiz gibi elimi sıcak avucu içine çekti. Gözlerimin derinliklerine baka baka samimiyetle birkaç defa sıktı.

Ben kendi kendime bu har[13] başlangıçtan nasıl soğuk bir netice çıkacağını düşünüyordum. Nihayet kahve yudumları ile cıgara dumanları arasında tatlı tebessümler göstererek biraz sıkılgan bir eda ile başladı:

"Bendenizi eğlenti maksadıyla bu haneye gelen hafif müşterilerden biri sanmamanızı rica ederim."

Bizim eve malum kerih[14] maksattan başka bir fikirle gelindiğini de işte şimdi yeni duyuyorum. Bakalım bu da bana hangi nadide kumaştan söz açacak?

Muhatabım, garip olduğu kadar müşevveş[15] bulduğum ifadesinde devamla:

"Bendeniz her şeyi biliyorum."

"Affedersiniz. Bu 'her' kelimesiyle umumileştirdiğiniz şeylerden bendeniz hiçbirini bilmiyorum. Bildikleriniz neye dair, ne gibi şeylerdir?"

---

8. Salah: düzelme.
9. Musab: hastalığa tutulmuş.
10. Münkalib etmek: dönüştürmek.
11. Telebbüs: giyinme.
12. Mütenasip: uyumlu.
13. Har: sıcak.
14. Kerih: tiksindirici.
15. Müşevveş: karmakarışık.

"Bu haneye, ailenize, tercümei halinize dair."

"Bu adi şeyleri öğrenmek zahmetiyle beyhude yorulmuş olduğunuza hem şaşar, hem teessüf ederim."

"Niçin efendim, niçin?"

"Çünkü tercümei halimde tarihe geçecek değerli vakalar yoktur."

"Bilakis efendim, bilakis..."

"Beni hayretimden çatlatacaksınız."

"Hayatı, zamanın müessir[16] bir ibret levhası olmaya değer bir zatsınız."

"Feleğin feci, mülevves semtlerine uğradım. Lâkin zamanenin meşkur[17] bir ibret levhası olabileceğimi hiç tahmin etmiyorum."

"Salâh Efendi, pek elim bir sergüzeştin kahramanısın."

"Ah beyefendi, tavsifime[18] ait kelimeleri sabunla, asitfenik ile yıkayarak söylüyorsunuz. Bana sizden başka hiç kimse kahraman unvanını layık görmüyor. Beni, kaç zamandır içinde yuvarlandığım kirli, kerih ırz vakalarının icabettirdiği sıfatla çağırıyorlar. Madem ki iğrenç tercümei halime ait herşeyi öğrenmişsiniz, bana düzcesi Şemi'nin vekili dediklerini de bilmeniz lazım gelir. Nezih bir zata benziyorsunuz. Karşınızda kelimenin çirkin aslını talaffuzdan çekiniyorum."

"Aman estağfurullah. Estağfurullah."

"Beyefendi, bendeniz huzurunda istiğfar edilecek[19] bir adam değilim. Temasından kaçılacak bir zamane ahlaksızıyım."

"Haşa... Haşa..."

"Öyle ise tercümei halimi yanlış öğrenmişsiniz."

"Hayır hayır, tahkikatım dosdoğrudur."

16. Müessir: etkileyici.
17. Meşkur: övülmüş.
18. Tavsif: niteliklerini sayma.
19. İstiğfar etmek: tövbe etmek.

"İyi bir kimse olduğumu ağzınızdan işiterek hem şaşayım, hem sevineyim. Lütfen söyleyiniz, ben ne hüviyette bir adamım?"

"Şemi Efendi'nin ev sahibisiniz."

"Bu sözünüz rezilliğimi ispata kâfi değil midir?"

"Hiçbir vakitte. Siz onu, koyudan koyuya sanatı ne olduğunu bilmeden evinize kabul ettiniz. Sonra istemeyerek, namus, vicdan, ızdırapları içinde kerhen[20] bazı işlere karıştırıldınız. Şu anda pek muzdarip olduğunuzu biliyorum."

"Tahkikatınız yanlış değil. Lakırtılarınızın içinde Hızır ağzından çıkar gibi hakkâne sözler var."

"Üzerime keramet buyurmayınız. Hızırla hiçbir karabetim[21] yoktur."

"Maksadı ziyaretinizi anlıyabilir miyim?"

"Pek masumane ve hatta namuskârane diyebilirim."

"Ha, demek maksadınız vehleten[22] namuskârane denilebilecek bir çeşni de değil."

"Zatıalinizden bir iş istirhamına geldim."

"Şemi Efendi'nin ticarethanesinde dönen işler nevinden bir şey?"

"Pek de öyle demeyiniz. Her keyfiyet telakkiye bağlıdır. Daima hüsnüzan üzere bulunmalıdır. Temiz vicdanların kârı budur."

"Pek hoşuma gidiyorsunuz beyefendi."

"Teveccühünüze teşekkürler ederim."

"Fena kelimeleri öyle yaldızlı tavsiflerin süsleriyle örtüyorsunuz ki... Sizi buraya Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle bir kız talebine gelmiş toy bir kimse sanıyorum."

"Hemen onun gibi bir şey. Nasıl keşfettiniz? Keskin zekâ, keramete taklak attırır."

---

20. Kerhen: istemeyerek.
21. Karabet: yakınlık.
22. Vehleten: ilk anda.

"Beyefendimiz, tahkikatınız bir dereceye kadar doğru. Lâkin burası nikâhla alınacak temiz kızların ikametlerine mahsus bir hane değildir."

"Malum. Malum. Zaten nikâh sözünü kim etti ki?"

"Ha şöyle, açık konuşalım. Meseleyi yağlayıp ballayarak zihnime öyle tatlıca bir aborda ettiniz ki... Nezaketinize hayran oldum."

"O kendi asalet ve terbiyeniz."

"Bu hanenin zair defterinde sizin gibi medeni tabiatlı, zarif hilkatli, ince bir zatın bulunması doğrusu iftihara sezadır. Devam buyurunuz efendim."

"Biraz baş ağrıtmama müsaade buyurur musunuz?"

"Ne demek efendim? Sözlerinizin letafeti baş ağrıtmak değil; kafamın eski ağrılarını da kaç zamandır beni öldüren namus kaygılarını da, vicdan ızdıraplarını da zihnimden hep silip süpürüyor. Her şey telakkiye göredir. Her hususta hüsnüzandan ayrılmamalı. Ah ne güzel felsefe bu. Mucibince amel olunca bu âlemde hiçbir fenalık kalmıyor."

"Yine de öyledir efendi hazretleri."

"Günahı sevap diye vaftiz ederek işlemekte indallah[23] hiçbir makbuliyet olmayacağını bilmekle beraber yine sözlerinizden tuhaf bir teselli duyuyorum. Kulaklarım sizde."

"Bendeniz ellisini geçkin bir adamım."

"Öyle görünüyor."

"Otuz seneyi mütecaviz[24] bir zamandan beri müteehhilim.[25] Birçok evlat ve torun sahibiyim."

"Tebrik ederim. Yaşını başını almış, hissiyatı durulmuş, aklı başında bir zatla konuştuğumdan dolayı mincihetin[26] kendi kendimi tebrik ederim."

23. İndallah: Allah katında.
24. Mütecaviz: aşan.
25. Müteehhil: evli.
26. Mincihetin: tarafımdan.

"Tahmininizde istical[27] buyuruyorsunuz."

"Bu durgun manzaralı kalıbın içinde siz de ateşli bir yürek mi taşıyorsunuz?"

"İşte bu keşfiniz doğru."

"Başıma bu kadar felaket geldi de hâlâ safvetten,[28] hamakatten[29] kurtulamadım. Siz de benden gül yanaklı, kiraz dudaklı bir kızcağız mı istiyorsunuz?"

"Evet, lâkin isteyişten isteyişe fark var."

"Maksat aynı şey olduktan sonra isteyişin başkalığından ne çıkar?"

"Çok şey efendi hazretleri, çok şey."

"Suphanallah. Eğer her hususa karşı hüsnüzan tavsiye buyurmamış olsaydınız, şimdi aklıma birçok fena şeyler gelebilirdi. Bana merak veriyorsunuz, rica ederim zatı maddeye gelelim. Birçok evlat ve torun sahibisiniz. Sonra?"

"Bu kalabalık ailenin içinde bendeniz dağ başında ömür geçiren bir münzevi[30] keşiş gibi yaşıyorum."

"İşte bir suphanallah daha. Kalabalık içindeki bu vahdetinizin sebebi nedir? Aileniz halkı sizi afaroz mu ettiler?"

"Onun gibi bir şey. Çünkü her biri kendi işiyle, eşiyle meşgul. Beni düşünen yok."

"Refika[31] Hanımefendi berhayat[32] değil mi?"

"Evet lâkin üzerinden otuz yılın kışları geçen bir izdivaç refikasına karşı gönülde ne sıcaklık kalabilir?"

"Demek zatıaliniz fıkır fıkır bir yatak arkadaşı arıyorsunuz?"

"Ne güzel söylediniz."

"Bu zor bir şey değil."

---

27. İstical: acele etme.
28. Safvet: saflık.
29. Hamakat: budalalık.
30. Münzevi: insanlardan uzak.
31. Refika: zevce.
32. Berhayat: sağ.

"Biliyorum, elinizin altında bir böylesi var."

"Hâşâ, elimin altında böyle nazeninler yoktur."

"Ya niçin bunun zor bir şey olmadığını söylediniz?"

"Zor olmadığını yine de tekrar ederim."

"Nasıl?"

"Genç bir kızla teehhül edebilirsiniz."[33]

"Karımı boşayamam, üstüne evlenemem. Aileme kırılmaz ağır zincirlerle bağlıyım."

"O halde ne yapacaksınız?"

"Ne yapacağımı siz bilirsiniz. Sizden istimdada geldim. Aman efendi."

"Acayip şey... Aman pek acayip. Hiçbir haline vakıf olmayarak yüzünü şimdi görmüş olduğum bir zatın mukadderatı[34] hakkında ben nasıl karar verebilirim?"

"İsterseniz beni şu anda bahtiyar edebilirsiniz."

"Ne suretle Allah aşkına?"

"Elinizin altındakini bana lütfetmekle..."

"Teessüf ederim beyefendi. Âleme hüsnüzan tavsiye ediyorsunuz, lâkin kendiniz suizandan[35] ayrılmıyorsunuz. Tercümei halime vukufunuzdan[36] bahsettiniz. Benim nasılsa kerhen, kahren bir çamura bulaştığımı biliyorsunuz. Feleğin bu teşniine[37] uğramakla beraber emin olunuz ki ben bu sanatın asla ehli değilim. Elimin altında şuna buna takdim olunacak sermayeler yoktur."

"Haşa, sermaye demek istemedim."

"O halde ne nam kullanalım?"

"Elinizin altında sermaye tabirine nâseza fakat muvaffık bir tavsifle yad edemediğim[38] bir şey var."

"Yoktur beyefendi."

"Vardır efendim."

---

33. Teehhül etmek: evlenmek.
34. Mukadderat: yazgı.
35. Suizan: kötü zan.
36. Vukuf: bilme.
37. Teşni: ayıplama.
38. Yad etmek: hatırlamak.

"Şimdi çatlayacağım. İspat ediniz."

"O kolay."

"Heyecanla dinliyorum."

"Siz Siracettin Efendi ailesini tanımıyor musunuz?"

"Siracettin Efendi mi?"

"Evet."

"Bu zat hangi semtte oturur?"

"Sülüklü'de."

"Ha!"

"Bu zat, Semiha Hanım'ın büyük pederidir."

"Sülüklü, Siracettin Efendi... Semiha..."

"Şimdi inkâra imkân kalmadı sanırım."

"Böyle şeylerden bir kazanç yolu düşünmekle meşgul olmadığım için bu aileyi tamamıyla unutmuş gibiydim."

"Şimdi aklınıza geldi ya?"

"Evet."

"Nasıl bir teklifle bu ailenin nezdine[39] çağrılmış olduğunuzu bilmiyorum."

"Olabilir."

"Kadınların kızları için aradıkları sadık, samimi, nikâhsız koca işte bendenizim. Delaletinizi istirhama[40] geldim."

"Gayri meşru bir delalet."

"Evet, fakat bunun da meşru delaletler kadar ecri var."

"Galiba dünya, mihveri üzerinde ters dönmeye başladı. İçleri dışlarına çevrilerek bütün telakkiler zıtlarına mukarin."[41]

"Dinle efendi."

"Zaten başka işim yok. Yeni mantığa alışmak için az söyleyip çok dinlemek lazım olduğunu biliyorum."

"Siz bu delaletinizle bir aileyi sefaletten kurtaracaksınız. Bir kızı düşeceği fuhuştan..."

---

39. Nezd: huzur.
40. İstirham: yalvarma.
41. Mukarin: yakın.

"Sizin kollarınızın arası fuhuştan başka bir mana ifade eder mi? Ha kubura düşmek ha lâğıma. İkisi de bir değil mi?"

"Bu müstehcen[42] teşbihi reddederim. Kalbim, servetim hep Semiha'nındır. Ben ona hem kocayım. Hem gayet hayırhah bir baba."

"Nikâhsız fakat?"

"İşte yalnız ona imkân yok."

"Maateessüf."

"Size böyle bir iş sipariş etmediler mi?"

"Bu hakikati inkâra mecalim yok. Evet."

"O halde benden daha durmuş oturmuş bir müşteri nerede bulacaksınız? Servet, asalet, terbiye, haysiyet, insaniyet hepsi nefsimde mevcut."

"İnsaniyetin bu türlüsü pek makbul değildir ama haydi kabul edelim."

"Semiha'ya istediği yerde hane, daimi konak tutacağım. Aşçı, hizmetçi, piyano, otomobil... Hepsi emrine müheyya[43] olacak. Onunla tıpkı hakiki menkuham[44] gibi yaşayacağım."

"Görünüyor. Siz böyle bir hayata teşnesiniz.[45] Lâkin bakalım o yaşta epeyi maceralar geçiren o kız sizinle bir menkuha gibi yaşayacak mı?"

"Adam sen de, onun gül vücudu benim koynumda olsun da aklının, fikrinin başka yerlerde dolaşmasına ben müsamaha ederim."

"Velev gayri meşru olsun, öyle bir kız ile teşriki hayatta[46] bu kadar derya dil bulunmanızdan başınıza pek ağır belalar gelebilir."

"İşi hayra yorunuz ki hayır gelsin."

---

42. Müstehcen: açık saçık.
43. Müheyya: hazır.
44. Menkuha: eş.
45. Teşne: çok hevesli.
46. Teşriki hayat: hayat ortaklığı.

"Her ikimiz de böyle işleri hayıra yoracak kadar toy bir sinnde değiliz."

"Ne var? Semiha'nın hesabına bildiğiniz uygunsuzluklar mı var?"

"Benim bildiğim, bu kızın, birbirine kanlı bıçaklı olmak derecesinde rakip iki âşıkı var."

"Bir de ben, üç."

"Siz bu iki hovarda ile aşk terazisinde tartılabilir misiniz?"

"Tartılır ve para kuvvetiyle onlardan ağır gelirim."

"Kızın âşıkları bir iki bağrı yanıktan ibaret olmamalı."

"Ben hepsini hoş görürüm azizim, hoş görürüm. Böyle üzüntüler, muhabbete çeşni veren tuz biber hükmündedir."

"Bazen de iş zehir zemberek olur."

"Cefa çekilmeden sefa sürülemez."

Yirmi İki

Semiha ile gayri meşru izdivaç için hisleri pek ziyade kabarmış olan aile sahibi bu yaşlı adama işin bütün ters taraflarını anlattım. Söz kâr etmedi. Kanı tutuşmuş bir genç gibi gönlünün temayülü önünde bütün hakikatleri çiğneyen bu kartoloz azgına ondan ötesini anlatmaya uğraşmak hiç de benim vazifem değildi. Bu işe delalettir birkaç yüz lira alacağımı anladım. Çünkü son turfanda sevdakâr, beni bu tellallığa teşvik için cüzdanın arasından deste deste papalleri sıyırttırıp duruyordu.

Şemi ile olan menhus münasebetimden beri fuhşun irademe galip gelen cereyanı ile çirkef oluğundan aktım. Lâkin kendi ihtiyarımla[1] hiçbir şeni'[2] vesatette[3] bulunmadım. Vaki[4] teklifi kabul edersem bu ilk tellallığım olacaktı. Elliden sonra azan bu herife Semiha'yı metres tutturmak bana pezevenkliklerin en hafif ve naziki gibi geliyordu. Gayri muhterem kiracımızın gaybubetinden beri bizde paralar suyunu çekti. Evde gizli bazı dalaverelerin döndüğünü hissediyordum. Ama kaynanam bu anaforlardan bana artık zırnık sezdirmiyordu.

---

1. İhtiyar: seçim.
2. Şeni': ahlak dışı.
3. Vesatet: aracılık.
4. Vaki: olan.

Ah maişet derdi. Bu dünyada herkes bir türlü geçiniyor; cebe para akıtacak bazı hoş kolpolar geldiği zaman ince eleyip sık dokuyan kimseler pek kalmadı. Her kazancı haram helal terazisine vursak, idare dolaplarının çoğu zınkadak durur.

İhtiyar çapkına elimden geldiği kadar nasihat verdim. Kızı ben ayartmadım. Herifi ben azdırmadım. Her iki taraf da birbirini çeken mıknatıs gibi ötekini arıyordu. Ben yalnız ortaya girip ikisini birbirine işaret edeceğim. İğne demire yapışacak. Bundaki mesuliyet neden hep benim olsun? Bu muamelenin müşevviki her şeyden evvel tabiattır, iki nesnenin arasına bu mukavemetsiz cazibeyi koyan kimdir? Bu muhakeme defterinden bir yaprak daha çevirirsem boyumca günaha gireceğimi biliyorum. Tabiatta böyle şeylerin esasını inceden inceye araştırmak iyi değildir. Altından çapanoğlu çıkınca halikle mahlukun arası bozulur.

Hem ne demek efendim? Böyle pazarlıklarda vasıtalık eden, niçin asıl günahkârdan ziyade ma'yub olsun?[5] Böyle gülünç telakkilerin artık yüzünü tersini anlayacak bir asırda yaşamıyor muyuz?

Benim mevkiimde bulunup da bu namus çukurunun üzerinden bir sıçrayışta öbür tarafa atlayacak anane canbazının vücudu[6] artık kabili tasavvur[7] bile değildir.

"Etrafımdan savulunuz. Melekler, şeytanlar var da, ben bu işi yapacağım. Yaptım gitti."

Hemen Sülüklü'ye koştum. Bu geçkin fakat zengin hovardanın arzusunu Semiha'nın ailesine tebşir ettim. Sefalet bulutlarıyla kararmış bu kasvethaneye kıyamet güneşi doğmuş gibi evin içi hazin bir neşe ile doldu. Tebessümlerle gözyaşları birbirine karıştı. Kederle sevinç dalgaları birbiri üzerinden aşar gibi matemle sürurun[8]

5. Ma'yub olmak: ayıplanmak.
6. Vücud: varlık.
7. Kabili tasavvur: düşüncesi mümkün.
8. Sürur: sevinç.

cidalini[9] hıçkırıklarla kahkahalar arasında bir müddet seyrettim.

Semiha'ya işi müjdelediler; fakat kız, zuhur eden bu kısmeti gönlünün şartlarına muvafık bulmayarak ağladı. Bağırdı. Tepindi, çırpındı; ben cebimden bin lira kaporayı çıkardım. Minderin üzerine dağıtıverdim. Bu manzara üzerinde gözler süzülmeye, ağızlar yutkunmaya başladı. Paraların cazibesi beyinleri uyuşturdu. Namus kaygısı üzerine sırmalı bir örtü çekti. İş olup bitti. Ah ben de öyle olmamış mıydım? Kaymelerin sihriyle her şeyi unutmamış mıydım?

Üç gün aç durmuş bir köpeğin önüne bir dilim ekmeği at, sonra emret. Ah, ah, darılmayınız. İnsan da öyle, insan da öyle.

Böyle feci anlarda son zamanına kadar hayretaver[10] mukavemetler göstermiş tek tük kahramanların vücutlarını büsbütün inkâr edemem. Fakat bu hilkat müstesnalarının vücutları bütün insaniyetin yüzünü ağartmaya kifayet edemeyecek kadar enderdir. Ben nefsimi beşerin abı ruyu[11] böyle kahramanların listesine idhal edemem.[12] Bu cedvele girmeye kendilerinde liyakat görenlerden pek çoğunun da aldanmış olduklarını iddiadan çekinmem.

Bu alışverişten hisseme düşen iki yüz lirayı da ticarethanemizin varidat[13] defterine kayıt düşmeksizin cebime attım.

Bu parayı medhul bir membadan aldım. Alnımın teriyle kazanmadım. Bu günahımı bin defa itiraf ediyorum. Lâkin alın teriyle kazanılan parayı yalnız, kızgın güneşin altında şoseler için taş kıran amelede gördüğümü söylememe müsaadenizi rica ederim.

---

9. Cidal: savaş.
10. Hayretaver: hayret verici.
11. Abı ruy: şeref.
12. İdhal etmek: katmak.
13. Varidat: gelir.

* * *

Şemi bir gün çıkageldi. Herif, seyahatindeki teşebbüsünden memnun görünmüyordu. Namuslu bir ticarethanenin umurunu tedvire[14] beni vekil bırakmış gibi hesap sormaya, temettü hissesi istemeye kalkıştı. Ben de iş içinde pişmeye başlamış bir adam kurnazlığı ile ağzımı açtım:

"Sen giderken ticaret tezgâhını kapadın. Birkaç kırıntıyı bana emanet ederek buradan defoldun. Şimdi ne istiyorsun?"

"Ben tezgâhı kapayıp gittim ama, sen onu el altından işletmişsin. Hepsinden haberim var. Ben ceplerim dolu olarak gittim. Teşebbüslerimde muvaffak olamayarak boş cüzdanla avdet ettim. Ticaretinin nısfı temettuuna[15] ortağım. Dolabı ben kurdum. Nam benim, şöhret benim, sanat benim. Sen adi bir çıraksın. Ustanı mı aldatacaksın?"

"O menhus sanatında gözü olanın gözleri çıksın."

"Sureta[16] sanata buğz ediyorsun.[17] Fakat o sayede aldığın paraları gizlice cebe indiriyorsun. Namuslu adam maskesiyle insanlar içinde gezmeye uğraşıyorsun. Herkesi iğfal edebilirsin, ama sanatdaş beni aldatamazsın. Namusun alfabesi, hakkı tanımaktan başlar. Melun saydığın ticaretten gelen hakkımı ver. Sonra namuskârlıkta boy ölçüşelim. Gizli namussuzluk, aşikâre namussuzluktan bin kat berbattır. Tababette olduğu gibi gizli hastalık bünyeyi bitirir. Birdenbire herkesin içi dışına dönmek kabil olsaydı. İşte o zaman namussuzlar namuslulardan ürkerek kaçarlardı."

İhtiyar zendosttan aldığım iki yüz lira, koynumda beni yakmaya başladı. Herif bunu haber almış mıydı? Yoksa, bu ağır sözleri boş kafadan mı savuruyordu?

---

14. Tedvir: çevirme.
15. Nısfı temettu: kazancın yarısı.
16. Sureta: görünüşte.
17. Buğz etmek: kin beslemek.

Muhaverenin[18] bu kısmına kadar beni besbelli kapı aralığından dinlemiş olan kaynanam, müntakimane[19] bir surat ve zor zaptolunur bir iç dolgunluğu ile birdenbire odaya girdi. Müstehzi dudağını bir tarafa kaydırarak:

"Ahlak kitabı yazan filozoflar benden sorsalardı en tehlikeli namussuzların namuslu görünmeye uğraşanların arasında bulunacağını söylerdim."

Artık kendimi tutamayarak bütün gayzımla[20] haykırdım:

"Sus cadı, ahlak kitabı yazanların senden fikir almaya muhtaç kalacak kadar bu dünya alçalmadı."

Kocakarı kısık, öksürüklü kahkahasıyla fıkırdayarak:

"Alçaldı damatçığım alçaldı. Namuslarıyla iftihar edenler hep böyle senin gibi iseler vay bu dünyanın haline. Sandığı açtın. Ticaretine lanet ettiğin yetmiş tane liracığımı cebine indirdin. Sandığımı karıştıracağına sen vicdanını yokla. Kendi koynunu araştır. Eline neler dokunduğunu bize açıkça söyleyebilirsin? Cep değil onlar, hep namus torbası."

Ben:

"Haydi defol. Seni buraya kim çağırdı?"

Kaynanam:

"Kimse çağırmadı. Allah için doğruyu söylemeye ben kendiliğimden geldim. Şemi Efendi burada yokken seksen dairede işi olan bir mübaşir[21] gibi kapı kapı dolaşıyordun. Artık ustalaştın. Fenlendin. Boş yere bacaklarını yoracak saffetin kalmadı. Bu adamın hakkını versene, ustana guguk mu yapacaksın? Namussuzluktan aldığın paraları vermeyi namus sayan mürayi adam. Ya hep fenayız, ya hep iyiyiz. Aramızda çeşit yok. Fenalar kendilerine iyi dedirtmeye muvaffak oldukça bu dünya düzelmez. Ben

18. Muhavere: konuşma.
19. Müntakimane: öç alırcasına.
20. Gayz: öfke.
21. Mübaşir: memur.

kaynanayım, sen damat, bu efendi kiracımız. Hep birbirimize layık kimseleriz. 'Ben iyiyim, siz kötüsünüz' demenin manası var mı? Biz çoluk çocuk evce açlıktan inlerken kiracı namıyla bu zat imdadımıza yetişti. Allah razı olsun, hepimiz sayesinde yedik içtik. Ceplerimize de beş on lira indirdik. Bunu inkâr, namuskârlık mıdır? Ne çeşit olursa olsun sanat sanattır. Sanatların en kötüsü yine boş oturmadan iyidir. Havadan gıda bekleyen, gözleri açılmamış yavru kuşlar gibi her gün köşe minderinde pinekleyip duruyordun. Bu adam geleli zihninin pası açıldı. İş öğrendin. Oraya buraya koşmaya başladın."

Şemi:

"Ne büyük sözler, ne doğru sözler. Bu ne mantık, ne istidattır. Benim böyle bir kaynanam olsaydı 'eliyle duvara vurarak' vallah bu evi Atina Bankası gibi işletirdim."

Bu iki murdarın[22] ağız kokularından artık boğulmaya başladım. Bu acı sözlerin bazı doğruları yüreğimi cızlatıyordu. Onlar ikisi açlıktan ölmemek için her şeyi mübah görüyorlar. Kendilerini bu mekruh sanatın ehli olarak ilan ediyorlar. Ben de iradi,[23] gayri iradi bu melun sanattan çöplendiğim halde nefsimi sureta fenalıklardan tenzihe[24] uğraşıyordum.

22. Murdar: pis.
23. İradi: bilinçli.
24. Tenzih: temizleme.

Yirmi Üç

Mahallenin ismeti[1] ihlal edildiği şikâyetiyle komşular sızıldanmaya başladılar. İş zabıtaya aksetti. Beni merkeze çağırdılar. Komiser öyle muteber bir mahallede böyle fırıldak döndürülemeyeceğini, bu işe hevesli isen bunun da ayrıca mahali bulunduğunu, ruhsatname, vesika alarak her şeyi yapabileceğimi, aksi surette göreceğimiz mücazanın[2] şiddetli olacağını lisanı münasiple anlattı.

Ben Şemi'ye evden çıkması için gücümün yetebildiği kadar en sert ültimatomu[3] verdim. Herif komiserin ihtarına, benim tehdidime ince ince sırıtarak:

"Bana gelecek terbiyeli misafirlere kimse karışamaz. Bu evden canım istediği zaman çıkarım. Böyle isnadatta ileri varanlardan namus davası etmek hakkımdır."

Bu cevabı alıp da susmamak müşküldü. Fakat edepsizle başa çıkabilmek için ondan daha edepsiz olmak lazımdı. Biraz daha hırlaşsam herif âleme karşı bizi sanatında müşterek gösterecek ve bazı ispatlarıyla da hak kazanacak. Biz çar naçar bir müddet daha kiracımızın namuslu misafirlerini lâkin eskiye nisbetle büyük ihtiyat-

1. İsmet: namus.
2. Mücaza: cezalandırma.
3. Ültimatom: uyarı.

larla kabulde devam ettik. Bu ve tafsilleri uzun sürecek, gittikçe çoğalan diğer mânialarla Şemi'nin kârında kesat başladı. Artık günden güne borçlu düşüyordu. Her gün kapımızın zili para vereceklerin nazik elleriyle değil alacaklıların kaba gürültüleriyle çırpınıyordu. Para diye birbirimizi yiyorduk. Zilde muhteriz, yumuşak bir çınlayış duyduğumuz vakit bir yağlı müşterinin teşrifi ümidiyle hep yürekler oynuyor, kulaklar bütün dikkatleriyle dinliyordu. Bu kesattan artık evcek kavrulmaya başladık. Kira kira üstüne bindi. Bizim Hikmet Abdullah'ın taksidi de birkaç aydır tediye edilmez oldu.

Bir akşam, yatsı sularında kaynanam, Şemi, ben alt kattaki salona toplandık. Hırgür dalaşırken sokak kapısı ihtiyatlı parmakların temasıyla nazik nazik ses verdi. Kaynanam iki avucu ile kalbini sıkarak:

"Hay elini seveyim. Nasıl bellidir yağlı bir keklik."

Ağır vücudu, sızılı bacaklarıyla hepimizden evvel kapıya o koştu. Medhalde:

"Buyurunuz. Buyurunuz beyefendimiz" istikbalinin tatlı nidaları duyuldu. Kim gelse beğenirsiniz? Şadi Bey, Semiha'nın nikâhsız kocası. Zavallının armudi siması solup süzülmüş, gözleri esmer çukurlara batmış, bir iki ayın içinde senelerle hastalık çeken bir ihtiyara dönmüş.

Derin, kasvet hatlarıyla buruşan alnında, ağır, melul bakışlarında, gizli bir humma ile titreyen porsuk dudaklarında dert anlatmak için muhatap arayan bir talihzede hali var.

Bu nikâhsız izdivaç âşığının çok oturmadığını anlamak için hiç de bakıcı olmaya lüzum yoktu. Semiha herifi dört günde bitirmiş. Fakat kanını hangi damarından emmiş? Beyefendinin bize kızdan şikâyete geldiği besbelli. Lâkin ne olursa olsun.

Ben kız babası değilim. Sena[4] ile rica ile bu kahpeyi ona çakmadım. Bana ne söylemeye hakkı olabilir?

4. Sena: övme.

Benim biraz hiddetten, biraz meraktan benzim atmış olmalı ki Şemi kuşkulanarak hemen söze girişti:

"Beyefendimiz affedersiniz, çehrenizi kaçık görüyorum bir hastalık mı geçirdiniz?"

Şadi Bey bu suale cevap vermeyerek gözlerini hazin hazin benim suratımda dolaştırdıktan sonra:

"İki ay kadar oluyor. Bendeniz yine buraya gelmiştim. Zatıaliniz yoktunuz. Vekiliniz efendiyle görüştüm. Onun delaletiyle epeyce bir felakete uğradım."

Şemi dişlerini sıkarak bir müfteris[5] hayvan homurtusu ile bana baktı. Şimdi ölür müsün? Öldürür müsün?

Ustam gazaplı bakışıyla:

"Sanattan haberi olmayanlar sanakâr kesilince iş böyle olur."

Kerhanecilik intisabıyla, inceliklerine vukuf kesbiyle iftihar olunacak bir sanat hükmünü alıyordu. Ağzımı açarsam pek fena açacağım için sustum. Şemi bu işte gizlice dönmüş bir para kokusu alarak hemen burnundan solur bir infial[6] ile sordu:

"Bu makus[7] hizmeti mukabilinde şerikime ne verdiniz?"

Şadi Bey mahzun mahzun süzülerek:

"İki yüz lira."

Şemi, işittiğini aynı süzüklükle bir papağan gibi tekrar etti:

"İki yüz lira..."

Bu paraları ne yaptığımı keşfetmek ister gibi dik dik yüzüme bakarak:

"Bir felaket satın almak için çok para..."

Şadi Bey:

"Bu miktarı istiksar etmiyorum.[8] Keşke talihim uygun gelseydi de daha vereydim."

---

5. Müfteris: yırtıcı.
6. İnfial: öfke.
7. Makus: ters.
8. İstiksar etmek: çok görmek.

Şemi hâlâ kızgın gözlerini üzerimden kaldırmayarak:

"Bu adam sizi dolandırdı. Bu paraları benim cüzdanımdan çaldı."

Kaynanam oda kapısının dışında inim inim inleyerek:

"Benim yetmiş lirama irtikâp eden,[9] hiç iki yüz liraya dayanabilir mi?"

Üçümüz de susarak kocakarının yana yana savurduğu bu sözleri dinledik. Aman ya Rabbi, hepsi beni itham ediyordu. Şadi Bey'in başına felaket getirmişim. Şemi'nin cüzdanına girecek bir parayı aşırmışım, cadının yetmiş lirasını irtikâp etmişim. Ah, görüyor musunuz? Bu üç zavallı masumun arasında kabahatli yalnız benim. Paraları kusturmak için beni nasıl iğneleyeceğini bilmeyen Şemi:

"Madem ki bu adam acemi bir tabip gibi ücretinizi alarak derdinizi teşdid etmiş,[10] şimdi de çaresini bulsun."

Ben artık kendimi tutamayarak:

"Beyefendi, vaktiyle ben size lazım gelen nasihatleri vermedim mi idi?"

Şadi:

"Verdinizdi ama ben ateşi nasihatlerinizden çok evvel almıştım."

Ben:

"Cidarı çatlamış bir köhne fırın gibi..."

Şadi Bey:

"Alaya salahiyetiniz yoktur. Talihimin kahrı bana yetişir."

Ben:

"Tedbirde kusur gösterip de talihe bühtan etmek sözü sizin gibiler için söylenmşitir. Başınızı nasıl karanlık bir felaket kapısından içeri soktuğunuzu ben biliyordum."

"Biliyor idiyseniz önümde fener tutmamalıydınız."

"O günkü ricalarınızla bugünkü şikâyetlerinizi yan yana getirince insan hakkınızda ne hüküm vereceğini

9. İrtikap etmek: para yemek.

10. Teşdid etmek: şiddetlendirmek.

şaşırıyor. Dellaletimi rica ederken ne ince bir filozoftunuz. Şimdi ne kaba bir müfteri[11] oldunuz. Davanızın esası nedir? Benden ne istiyorsunuz?"

"Talihimden başka benim kimseden davam yok."

"Beyefendi, siz pek şaşkın bir haldesiniz. Sözleriniz birbirini tutmuyor."

Şemi omuzlarını kaldırıp hindi gibi kabararak:

"Beyefendiye iki yüz liraya hazırladığın belanın esasını evvelce bildiğini itiraftan sonra şimdi niçin her şeyden tecahül ediyorsunuz?[12] Şarlatan avukat, sahte tabip, maharetsiz göz bağcı, beceriksiz mürai. Madem ki parasına tamahen bu zatı derde sokmuşsun, şimdi de devasını bul"

Ben:

"Sen Hudadad[13] istidadınla günde yüz kişinin başını derde sokuyorsun. Ben senden öğrendiğim sanatla henüz bu beyefendiye bela getirmişim."

"Bana her zaman satıp durduğun doğruluk, namus, vicdan çalımlarıyla, alnının kiriyle kazandığın şu iki yüz lirayı cebine indirmekteki şenaatin, bu iki türlü hareketin hiç birbirini tutuyor mu?"

"Bu nevi kazançların alın kiri, yüz karası olduğunu işte itiraf ediyorsun maskara herif. Ben bu parayı masum bir kızı baştan çıkararak, toy bir zamparayı kandırarak almadım. Zaten iki taraf da beni tanımazdan çok evvel baştan kıçtan çıkmışlardı. Ben onları akıntıda birbirinin suyuna siya[14] giderlerken gördüm. Birinin attığı çıma ipini kendi ricaları üzerine ötekine uzatıverdim. İşte bu kadar..."

"Ettiğin hareketin bir ırz tellallığı olduğunu, siya ile çıma[15] ile beyhude örtmeye uğraşma."

"Irz tellallığı, bu işleye işleye namus ve vicdanını kemirerek seni insanlıktan çıkaran bir cüzzam, bir sanat

11. Müfteri: iftiracı.
12. Tecahül etmek: bilmezlikten gelmek.
13. Hudadad: Allah vergisi.
14. Siya: tersine.
15. Çıma: halat.

değil mi? Kendinde olan aynı faziha[16] ile beni nasıl ayıplıyorsun?"

Bu istifhamım karşısında Şemi kelbi, keskin bir tebessümle:

"Bendeki aynı fazihanın kendinde de mevcudiyetini bu garip talâkatinle[17] tasdik ediyorsun. Oh ya Rabbi şükür. Şimdiye kadar gayrı mukarrer[18] bir pezevenk idin. Artık dilin dolaştı, bu hakikati kabul ettin. Bu tellallığın levsi[19] alnında, mesuliyeti vicdanında, ücreti koynunda... Namus bataklığı tabir ettiğin bu murdarlığa burnuna kadar gömüldükten sonra gayri ne debeleniyorsun? Ölmüşsün artık bırak leşini cereyana... Dünyada da ahirette de aynı munsaba[20] akalım."

Evet, of. Kendi kendime ne acı itiraf. Ne korkunç bir hakikatin kaçınılmaz çemberi içindeyim. Evet, iki yüz lirayı maişet kıtlığının kaza belalarına karşı ufak bir tılsım olmak üzere hamaili[21] gibi bir kese içinde vücudumun en sıcak tarafına asmıştım. Kaşarlanmış bir herifin önünde beraat kazanmak için benim namustan, vicdandan dem vurmam pek beyhude idi. Ben muhatabımda tel'in ettiğim cürümlerden bazılarının mürtekibi[22] idim. Artık onu değil kendi kendimi bile kaziyenin[23] aksine ikna etmek ihtimali geçmişti. Fakat aman Allah, işte efendim bağırıyorum. Vicdanımın iskandili müşkül karanlık derinliklerinde namusum boğulmamak için hâlâ çırpınıyordu. Birdenbire kalbim çatladı. Oradan kaynar bir göl taştı. Bunun tufanı gözlerimden boşandı. Kimseyi ikna kabil olmasa da, kendi kendimi bile inandırmasam da,

16. Faziha: rezillik.
17. Talâkat: dil açıklığı.
18. Gayrı mukarrer: kararsız.
19. Levs: pislik.
20. Munsab: denize karışan akarsu.
21. Hamail: muska.
22. Mürtekib: rüşvet yiyen.
23. Kaziye: mesele.

bir cehennem taşı gibi cildimi yakan paraları çıkarıp Şemi'nin suratına fırlatarak:

"Namuslu idim, hâlâ da namusluyum. Şeytani bir sürçme ile onun kanunları üzerinde sendeledimse de namusa hürmetim, perestijim bakidir. Ben şimdi maşukasını[24] katletmiş bir zavallı âşık mevkiindeyim. Ondan birkaç zaman için iftirakım[25] aşkımı bütün bütün tutuşturdu. Şimdi bütün ömrümce onun mecnunu olacağım. Al şu paraları. Bu iki yüz lira ile namusumun son kırıntılarını senden satın alıyorum." feryatlarıyla odayı çınlattım.

Bu haykırmamda kabahatli bir çocuğun suçunu bastırmak için bastığı yaygaralara benzer bir mantıksızlık var gibiydi. Fakat başka türlü hareket edemezdim. Bu gayri tabiilik, belki cehennemi içinde yandığım günahımın ağırlığından gelen bir nevi cinnetti. İstiyordum ki beynim bütün yansın, kül olsun; orada zebunuma ait hiçbir hatıra kalmasın. Ben, ben olduğumu bilmeyeyim. Olmuşları hep unutayım. Mazisiz bir adam olayım. Namuslu bir kimse olduğuma ben de inanayım, buna âlem de iman etsin.

Artık benim için başka türlü hayat, başka türlü teselli kabil değildi. İnsanın kendi nefsini aldatabilmesi, âlemi iğfalden çok zormuş. Bu acı hakikati anladım. Lâkin sukut etmiş bir insan olduğuma tamamıyla kanaat getirerek yaşamak, önüme açılacak dipsiz uçuruma yuvarlanmamı kolaylaştıracaktı. Adımımın önüne çıkan bu müthiş tehlikenin etrafına kendimi kendime namuslu göstererek bir korkuluk çekmek istiyordum.

Yüreğimden kanlar sızdıran bu endişe, henüz büsbütün mahvolmamış bulunduğumu kendime ispat ediyor gibiydi. Fakat melun kaynanam kapı arkasından bana işittirecek bir mırıltıyla yine şöyle kalbimi hançerledi:

---

24. Maşuka: sevgili.
25. İftirak: ayrılık.

"Allah Allah, ne tuhaf şey... Damadım vasıtalıktan hem bizden iyi para kazanmanın yolunu biliyor, hem de namuslu kalmak iddiasıyla üzülüyor."

Yine beynimin üzerine bir tencere kaynar su döküldü. Size birisi kötü derse gücünüze gidiyor. Kendi kendinize fena adam, diyemiyorsunuz. İnsan kendi aleyhinde doğru bir hüküm verecek adil bir hâkim olabilse, kendini nasıl biliyorsa âleme de öylece anlatmak cesaretini gösterse, umumi hayattaki eğrilikler yarı yarıya düzelir. Fakat iş büsbütün ters gidiyor. İnsan, hilkaten temeddühe meyyal olduğu gibi âlemin methinden de hoşlanır. Çünkü bu medihler kendimizde varlıklarından şüphe ettiğimiz fenalıkları sırmalı puşidesiyle[26] örter.

Şadi Bey biraz mahçup ve hazin bir mutavassıt[27] sedasıyla birdenbire söze atılarak:

"Bu paraları gönlümün rızasıyla ben Selâh Efendi'ye verdim, uğramış olduğum nekbetin[28] elemiyle şaşkına döndüm. Affedersiniz, ileri geri lakırtılar söyledim. Ben buraya aranızda kavga çıkartmaya değil, derdime deva aramaya geldim. Üstadı burada bulduğuma çok memnunum. Çırağa alnının teri mukabilinde vermiş olduğum ücrete müteessif[29] değilim. Ve bunu geri almak asla aklımdan geçmez. O para kendisinde kalsın. Şemi Efendi, müşkülümün halli hususunda vuku bulacak himmetinizin, zahmetinizin, mükâfatını fazlasıyla vereceğim."

Bu teminat üzerine üstad pezevengin gözlerinde yanan hiddet söndü. İğrenç çehresine tatlı bir tebessüm yayıldı. Şadi Bey, bu yağlı müşteri, Şemi'ye vuku bulacak himmetinin mükâfatını ziyadesiyle veriyor, bana da alnımın teri mukabilini tediye ediyor. Ne nazik tabirler. Doğrusu çok çelebi adam...

---

26. Puşide: örtü.
27. Mutavassıt: aracı.
28. Nekbet: talihsizlik.
29. Müteessif: üzgün.

Yere savurmuş olduğum yirmi beşlik, ellilik kaymeler boyunları bükük, çarpık çurpuk ortada yatıyorlar. Üstadın gözleri bu kâğıtların kıymetlerini tayin eden rakamların üzerlerinde dolaşıyor. Benim nazarım da irademe galip gelen bilmem nasıl bir teannüdle[30] daima o tarafa kayıyordu. Üçümüz de ahlakına güveler üşüşmüş adamlardık. En bozuğumuz şüphesiz Şemi idi. İkincisi Şadi Bey, üçüncüsü ben. Çünkü o muğfeller[31] olmasaydı ben bu iğfale uğramazdım.

Beyefendinin iki yüz liraya satın aldığı ve bütün servetini bu uğurda fedaya hazır göründüğü felaket ne imiş? Bakalım, teşrih etsin. Irz seririyatının[32] sertabibi[33] buna ne çare bulacak, anlayalım.

Somurttum, öyle duruyorum. Üstad, kelbi tebessümü üzerinde iki cehennem kandili gibi parlayan haris gözlerini tepesinden topuğuna kadar bir düziye müşterinin suratında dolaştırarak hazakatine[34] tevdi olunacak hastalık tafsilatına kulak veren bir hekim dikkatiyle bekliyor.

Nihayet Şadi Bey pesten nağmeye girişen hazin bir keman gibi derdinin hicranlarını inletmeye başladı:

"Efendim, derdim gariptir. Sizlerden başkasına anlatılmaz. Hacivat Çelebi'nin dediği gibi, 'Ehlihâl olan anlar bundan efendim, bencileyin bilmek muhal.' "

30. Teannüd: inatçılık.
31. Muğfel: aldatılmış.
32. Seririyat: klinik.
33. Sertabib: başhekim.
34. Hazakat: ustalık.

Yirmi Dört

Ahlak belsoğukluğuna uğrayan bu zat biz müte-hassısların huzurunda şöyle devam etti:

"Nikâhlı kadın, her gün yenen bala benzer, hele bu bal senelerin mürurıyla[1] petekleşirse... Nikâhsız münasebetlerin tadını size tasvire hacet yok. Çünkü meşru izdivaçta nikâhınızı imam kıyar, gayri meşruda şeytan... İnsanları tahzir[2] için her tatlı şeye şeytan sokarlar. Fakat bu tedbir aksi tesir hasıl eder. Körpe kızların kıymetini ihtiyarlar bilirler. Çünkü şeyhuhette[3] en yüksek ve samimi ibadet şebabete[4] tapınmaktır. Ben de bu sanemin[5] önünde secdeye vararak aşkımı bir mum gibi yakmak istedim. Hayat fani, dünya bir hayal. Sürdüğün ömürden ebediyete götüreceğin saatler ancak zevk dakikalarıdır. Aşkın gazalını[6] nerede görürsen hemen silahını doğrult. Avla. Dimağında değil, ruhunda intiba' edecek[7] bu lezzet, işte bu haz ebediyen seninle beraberdir."

Bir ihtiyarın nikâhsız bir genç kız sevmek günahını işlemesine mazeret teşkili için tutturulan hodbinane[8]

1. Mürur: geçme.
2. Tahzir: sakındırma.
3. Şeyhuhet: yaşlılık.
4. Şebabet: gençlik.
5. Sanem: put.
6. Gazal: ceylan.
7. İntiba' etmek: iz bırakmak.
8. Hodbinane: bencilce.

felsefeyi uzunca buluyordum. Fakat, çitlenbik yiyen çocuklar gibi işin özünü yutmak için çekirdeklerini de beraber hazma mecburduk. Şemi, o melun üstad, kürsüde papucu büyüğü dinleyen saf ruhlu bir insan gibi yüzünde derin bir iman hazzı dalgalandırarak kulak veriyordu. Yaşına nisbetle bu pek coşkun sevdalının marazı vücudunun nerelerinde olduğunu anlamak için göğsünü, arkasını dinlemeye, idrarını, kanını tahlile lüzum yoktu. O, müşterisinin koynundaki cüzdanın şişkinliğini sezdi. Parmak basacak zayıf damarlarını, hassas noktalarını ve marazın teneşire sürerek[9] hekimlere irad getiren neviden olduğunu teşhis etti.

Semiha'nın aşkı yüreğinde cılk olmuşa benzeyen bu dertliyi dinliyorduk. Eski Âşık Kerem masallarını andırmak için elinde sazı eksikti. Menkıbe, hemen onlar kadar yanık, netice feciydi. Sesini kalbinin ihtizazlarına uydurarak hazin bir ahenkle şöyle anlatıyordu:

"Semiha'ya Şişli'de birinci sınıftan bir apartman tuttum. Bir genç kadın için lüzumundan fazla konforlar ihzar ettim. Bir dediğini iki yapmıyordum. Elemrü emrüküm.[10] Fakat nazeninimi memnun etmek mümkün olmuyordu. Onda, bütün okşayışlarımdan çekinir, hayır doğrusunu söyleyelim, tiksinir bir hal vardı. Ne vakit biraz okşamak istesem:

'Bırak, galiba soğuk almışım bu gece kırgınlığım var' cevabıyla üzerine su sıçramış kedi gibi silkinerek, titreyerek sıvışır. Gözlerini gözlerimden, nefesini nefesimden kaçırır. Odada daima bana en uzak olan mahale oturur. Hailevari,[11] saçlarını arkaya dökerek gerine gerine bir inleyişi, süzüle süzüle bir yoklayışı vardır. Kaçırdığı hayalini arar gibi gözleriyle odanın tavanını, her bir köşesini kolaçan ettikten sonra küskün bir mektep çocuğu inadıyla iki kolu üzerine kapanarak saatlerce o vaziyette

9. Teneşire sürmek: ölünceye kadar.

10. Elemrü emrüküm: Emriniz başüstüne.

11. Hailevari: içler acısı bir şekilde.

kalır. Anlarım, etrafında onun görmemek istediği bir şey var. Bu da benim suratımdan başka ne olabilir.

Bir gün onu memnun etmek için dedim ki:

'Semihacığım, ben seninle nikâhsız olarak izdivaç ettim. Fakat birbirimizin mütekâbil[12] samimiyetimizi anladıktan sonra bu şer'i akde de hazırım.' Ne bileyim, ben bu hırçınlıkların nikâhsızlıktan tevlid etmesi ihtimalini düşünmüştüm. O, benim bu safvetime evvela kahkahalar kopardı. Sonra tavandan suratına akrep düşmüş gibi bir tevhişle[13] bir iki adım geriye sıçradı. İki avucuyla yüzünü örterek haykırdı:

'Nikâhla sana mı bağlanacağım?'

'Evet, bana güzelim.'

'Rabbim esirgesin.'

'Niçin?'

'Dünyada koca kıtlığına kıran mı girdi ki sana varayım?'

'Bende bu derece tevahhuşu[14] mucip[15] ne görüyorsun?'

'Bu kadar gençler dururken büyük babama niçin varayım?'

'İzdivaçta erkeğin yaşı sorulmaz.'

'Zamanı sabıkta belki öyle imiştir. Fakat şimdi telakkiler esasından değişti. Paralarına güvenerek körpecik bakirlerin ihtiyar nefesleriyle taravetlerini[16] solduran pinponlara artık kız verilmeyecek. Kadın Birliği bu seneki kongresinde bu hususu şiddetle müdafaa edecek.'

'Kadın Birliğinin ilk işi yaşlı kocalarla genç zevcelerin aralarını bozmak mı olacak?'

'Evet, evet, memleketimizde kökleşmiş bu sultanlar istibdadını[17] kaldıracağız.'

---

12. Mütekâbil: karşılıklı.
13. Tevhiş: ürkme.
14. Tevahhuş: ürkme.
15. Mucip: gerektiren.
16. Taravet: tazelik.
17. İstibdad: diktatörlük.

'Sultanlar istibdadı?'

'Öyle ya... Beyefendi, insaf ediniz. Genç erkekler niçin kocakarı zevce almıyorlar? Siz vaktiyle delikanlı iken niçin büyük ananız makamındaki bir muhterem banu ile evlenmediniz?'

'Evlenmedim çünkü erkek doksan yaşına kadar erkektir. Kadın kırk beşinden sonra hiçbir cinse mensubiyeti kalmayan bir nötr mahluk olur.'

'Ben şimdi kırk beş yaşından çok uzağım. Zevcimin benden ancak beş sene kadar büyük olmasına tahammül edebilirim. Ancak beş sene, anlıyor musunuz beyefendi? İhtiyar erkekler, genç karı alabilmek için ne felsefe icad ederlerse etsinler. O, benim asla umurumda değildir. Ben size servetiniz mukabilinde vücudumu verdim. Lâkin gönlümü, ruhumu veremem. Çünkü onlar para ile satın alınamaz. Siz ihtiyarken genç karı istiyorsunuz da benim gençken genç koca arzu etmemde hakkım olamaz mı? Ara sıra nevazişlerinize[18] katlanıyorum. Bundan fazlasını istemeyiniz, beyhude yorulursunuz.'

'Ah hanım, ne soğuk sözler bunlar! Yüreğimin üzerine buzlu sular döküyorsunuz.'

'Yüreğiniz benden soğuyup da rahat etmeniz için böyle söylüyorum.'

'Bırak gönlüm sana yansın. Ebediyen yansın. Kalbimdeki bu güneşle ancak hayattan bir şeyler anlayabiliyorum. Gönlümün bu şulesi sönünce her şey gözlerimin önünde kararacak. Varlığımın manası kalmayacak.'

'Şairliğin muğfel cazibesine kapılmak gençler için tehlikelidir. Fakat ihtiyarlar için büsbütün vahimdir. Çünkü şairlik katı hakikatleri yumuşatan, zehr-abları[19] tatlı şerbet yapan bir nevi sihirdir. Bununla büyülenenler şeşi beş görerek her adımda sendelerler. Şiirin allı pullu zarif gergefi üzerinde işlenerek rengini şeklini değiştiren ha-

18. Nevaziş: okşama.
19. Zehr-ab: acı su.

kikati makus bir manada alarak aldanırlar. Bu maddi dünyanın müşkülatından silkinerek hep hayal arkasından koşarlar. Beyefendi, ben şimdi sizin aşkınıza aynı hararetle cevap vererek size yanıyorum, diye dizlerinizin üzerine yatsam.'

'Ah ne bîkerân[20] saadet elmasım.'

'Fakat acele etmeyiniz, bu sözüm kulaklarınıza cennet nağmesi gibi gelen yalancı, asılsız, havai bir şiirdir. Bunun sert hakikati işte şudur: Ben sizi sevmiyorum. Sevemem. Sevmeyeceğim.' "

Hakikaten çok sert. Şadi Bey, isminin makusu bir meyusiyetle[21] sustu. Yüzü buruştu. Gözleri kızardı. Hüngür hüngür ağlamak için besbelli bizden utanıyordu.

Affedersiniz. Vay köpekoğlu köpek Semiha. Kayışla boğulan hayvanlar gibi herifin kanını içine akıtıyor. Vay kuyruksallayan kuşu. Sülüklü'deki viran kafesinde bu şiir ve hakikat kantosunu nereden öğrenmiş?

Hikâyenin birinci babı çok dokunaklı. Bakalım daha ne acıklı sahifeler çevireceğiz? Şadi Bey uzun bir yokuş çıkmış gibi ince, soğuk bir ter ile sararak kesik nefeslerle yine başladı:

"Fesubhanallah, bu hakaretler benim ona olan aşkımı söndürmeye bedel, bilakis büsbütün körüklüyor. Onu her gün dünkünden daha ziyade seviyorum. Hırçınlıklarını paralar, hediyelerle avutmaya uğraşıyorum. Fakat takdim ettiğim iki üç bin liralık bir mücevhere şöyle bir yan gözle bakıyor:

'Bırakıver oraya.' kayıtsızlığından başka çehresinden hiçbir şey sezilmiyor. Bana kahretmek için mi memnuniyetini saklıyor? Yoksa hakikaten sevinmiyor mu? Anlayamıyorum. Söz ile olan kahırlarına tahammüle alıştım. Fakat işin fiiliyat ciheti var ki, Hazreti Eyyüp aleyhisselam gelse sabredemez."

---

20. Bîkerân: uçsuz bucaksız.
21. Meyusiyet: ümitsizlik.

Semiha'nın sevdalısı uzun 'ahlar' savurmak için burada lakırtıya yine mola verdi. O fiiliyat ciheti ne olabilir acaba? Beyin serencamı[22] gittikçe meraklı safhalara girerek tatlılaşıyor.

O inleyerek, süzülerek dinlenirken sözün özünü haşvinden[23] ayırırken, söyleneceğini söylenmeyeceğini seçerken biz bu aşk meddahının hararetli ahlar çıkan yanık ağzına bakarak bekliyorduk. Bu nazik romanın fiiliyat devresi Şemi'nin bile yüreğini gıcıkladı. Üstad, bu sevda kurbanının çektiği işkenceye acımaktan ziyade artist maşukasının maharetine hayran oluyordu. Fuhş sahnesinin bu bî-menend[24] sanatkârıyla tanışmak arzusu herifin gönlüne güneş gibi doğdu. Her ikisi de başka türlü inliyorlardı. Ben de aralarında insanların bu garip hallerine taaccüble yutkunup duruyordum. Şadi Bey, cenaze arkasından içinin elemlerini döken bir acıklı matemiyle yine başladı:

"Ah, ah! Öyle ızdıraplı saatler geçirdim ki dil ile tarifi muhal. Bazen ansızın apartmana gelirim. Hanım evde yok. Nereye gitti acaba? Hangi ahbaba? Hangi eğlenceye? Hizmetçilere sorarım, boyunlarını büküp dudak kıvırarak, mudhik,[25] melul birer tavır ile bir şeyden haberleri olmadığını anlatırlar. Benim keşfetmeye uğraşıp da anlayamadığım bir hususta onların nasıl malumatları olacak? Onlar benden sıkılırlar, ben onlardan utanırım. Hanım, bu keyfi cevelanları[26] için benden izin almaya hiç lüzum görmez. Kaf dağına kadar arkasından koşacağım ama nerede olduğunu bilmem ki. Şoförü isticvab ederim:[27]

'Hanım arabadan nerede indi?'

Delikanlı, traşlı dudaklarında titreyen tebessümü dağıtmaya uğraşarak:

22. Serencam: macera.
23. Haşv: gereksiz söz.
24. Bî-menend: eşsiz.
25. Mudhik: komik.
26. Cevelan: gezinti.
27. İsticvab etmek: sorgulamak.

'Sine dö Pera pasajının önünde.'

'Ne cihete gitti?'

'Pasaja kıvrılınca ne tarafa gidildiği belli olmaz. Arabayı bırakamam ki.'

'Ne zaman avdet etti?'

'Üç saat sonra.'

"Bu isticvabımdan teşeffi[28] yerine derin bir cehennem azabı duyarım.

Sevgilinize mahsus bir hanenin boşluğu ne mulimdir[29] bilir misiniz? Dünya, insanın gözüne zindan olur. Semiha'yı kollarımın arasında sıkmak ihtiyacıyla divaneye dönerim. Kendisi evde yoksa terlikleri, iskarpinleri, kirli çamaşırları, çorapları da yok değil ya? Onun kokusu sinmiş eşyadan bulabildiklerimi toplarım. Oda kapısını içeriden kilitlerim. Mukaddesata edilen hürmetle önlerinde dize gelerek onları öper, koklar, ağlarım. Bu tapınışla ateşim sönmez. Artar. Onun küçük, yumuk, pamuk yanaklarına mahfaza olmuş zarif iskarpinlerinin aşkımı nasıl cuşuhuruşa getirdiğini[30] of anlatamam ki."

Vah vah, zavallı Şadi Bey. Bu Semiha baygınına tutulmazdan evvel nasıl terbiyeli, hoş sohbet, akıllı, vakarlı bir adamdı. Şimdi aşk sahnesinin jönprömiyesine[31] dönmüş. Büyük söylemeyeyim, lâkin bu ne şeydalık[32] ya Rabbim. Mevsimsiz âşıklık kalpten, ağızdan saçılan ateşlere rağmen ne kadar soğuk oluyor. Kânunusani[33] güneşinde yetişmeye uğraşan kabak gibi... Tatsız, tuzsuz bir sevda... İnsan, bir gencin gönül faciasını dinlerken nâkilin[34] akıttığı sıcak yaşlara iştirakten belki kendini alamaz, fakat bu ihtiyara acırken güleceğim geliyor. Komedyalar, kendile-

28. Teşeffi: şifa bulma.
29. Mulim: üzücü.
30. Cuşuhuruşa gelmek: coşmak.
31. Jönprömiye: jön.
32. Şeydalık: divanelik.
33. Kânunusani: ocak ayı.
34. Nâkil: anlatan.

rini zorla böyle gülünç hallere sokanlardan ibret aldırmak için icat olmuştur.

Bin Molyer yetişse beşerin tuhaflığını yazmakla bitiremezler. Tabiat böyle komik tipler yetiştirmekte bu dâhilerin dimağlarından daha velud,[35] daha zengin, daha müstehzi, daha insafsız. Fakat dünya her gün, ibret alanlardan ziyade bu komedyalara mevzu teşkil edecek insanlarla doluyor. Biz böylelerine ağlayarak gülelim.

Şu elemli hayatta bu kasvetli kahkaha da bir kârdır. Behey ihtiyar, katılaşmış kalbinle sev. Fakat mütekâbil muhabbet, vefa bekleme. Sonra böyle komedi kahramanı olursun.

Meyus Şadi Bey gözlerini yumarak muzdarip kafasını avuçları içinde bir müddet sıktıktan sonra beyninin veca'nâk[36] dolgunluğunu yine dökmeye başladı:

"Semiha'nın haneden bu gaybubeti güya güya senelerle onu görmemişim gibi yüreğimde dayanılmaz bir tahassür[37] uyandırarak beni çıldırtır. Ne taraftan gelecek diye pencereden kapıya, kapıdan balkona koşarım. Bu bir komedya mıdır? Facia mı? Melodram mı? Bilmem. Benim bu telaşımı gören, kapalı odada kirli çamaşırlara tapındığımı sezen hizmetçiler kıs kıs gülerler. O derin yeis içinde nemli gözlerimle kendime kendim de gülerim. Ben kimden vefa bekliyorum? Ne zorlu, neticesiz bir akıntıya kürek çekiyorum? Benim aşkımla bir sakar çocuk gibi oynayan bu genç kadınla maceramız ne olacak? Bu hevlnâk gönül fırtınaları içinde çalkana çalkana bir gün dibe kaynayacağım. Bu mulim hakikati keşf için kehanet istemez. Ah ne yapayım ki kendimi alamıyorum. Bir kere alev saçağı sardı. Çıralı, katranlı meşale gibi yanıyorum."

Şemi, bu yanık hikâyenin karşısında o kadar cezbelendi ki elinde şakşağı eksik bir pişekâr gibi:

35. Velud: verimli.
36. Veca'nâk: ağrılı.
37. Tahassür: hasret.

"Hay bire medet, hay bire medet, aman şu yangından kasanın anahtarını kurtaralım."

Bu ateşgedenin[38] kül olup savrulduğu herifin umurunda mı? Onun aklı hep kasanın anahtarında.

Tutuşmuş âşık devam etti:

"Nihayet kapımızın önünde tevakkuf eden[39] bir otomobil homurtusu duyulur. Hah, işte o geliyor. Yeisimi, heyecanımı belli etmemek için türlü tedbirler, vaziyetler alırım. Elimde bir kitap, kayıtsız hatta biraz mütebessim bir tavırla şezlonga uzanırım. Fakat yüreğim gümbür gümbür atar. Alnımdan soğuk soğuk ecel terleri sızar. Sinirlerim kızgın saclara temas etmiş gibi azaptan kıvrım kıvrım kıvrılırken oynadığım bu kayıtsızlık rolü ne dayanılmaz bir eğlencedir bilir misiniz? Sırıtarak can vermeyi andırır haller geçiririm. Beş dakika beklerim, on dakika, bir çeyrek geçer. Hâlâ gelen giden yok. Nihayet tahammülüm yanar. Ne yaptığımı bilmez bir feveranla yerimden fırlar. Oda kapısını açar, hizmetçilerden sorarım:

'Hanım gelmedi mi?'

'Hayır.'

'Ya o, kapıda duran otomobilden kim çıktı?'

'Kapıda otomobil durmadı beyefendi.'

'Yanlış mı duymuşum.'

'Öyle olmalı.'

"Heyecanımı gizlemek kurnazlığıyla heyecandan öle öle yaptığım o kayıtsızlık rolünü kimin için oynadım? Maharetimi takdiren etrafımda şakırdayan hiçbir el yok. Bu beyhude yorgunluktan sonra yeisim daha derinleşir. Fakat hah hah. İşte durunuz, bu sefer lamı cimi yok. Sokak kapısının önünde bir oto, son nefeslerini alıp vererek hareketini kesti. Bu defa şüphesiz o. Semiha. Kapı önünde lakırtılar bile oluyor. Yine şezlonga koşarım. Elimde kitap, yüzümde sahte tebessüm. Gözlerim hiç seçemedi-

38. Ateşgede: ateş yanan yer.

39. Tevakkuf etmek: durmak.

ğim satırlarda. Yürek çarpıntısı eskisinden bettir. Yine bu öldürücü vaziyette bekle bekle haber yok, nazlı canandan haber yok. Yine bir çeyrek, yirmi dakika geçer. Yine rolümü bozarak hizmetçileri isticvaba koşarım:

'Bu defa muhakkak kapı önünde bir otomobil durdu?'

'Evet durdu...'

'Kim çıktı içinden?'

'İkinci kattaki doktora müşteri geldi.'

"Doktora müşteri mi geldi? Hay Allah kahretsin. Doktora benden iyi müşteri mi olur? Bittim. Nefesimi derin bir kuyudan çeker gibi alıyorum. Tıkanacağım. Bazen nazik anlarda bizi aldatan öyle hain tesadüfler olur ki...

Yok. Hayır yok. Zalim aşkımın bu boş sahnesinde rolümü tekrara mecalim kalmadı. Kalbim patladı. Beynim kaynadı. Sinirlerim koptu. Bir yığın et, kemiğim; insan değil kâbus içinde kıvranan bir hastayım. Her şey müphem,[40] loş, etrafımı muhit[41] daimi eşyayı tanıyamıyor gibiyim. Neredeyim? Neredeyim? İçinde doğup yaşadığım dünyaya benzemez bir yerdeyim. Bir hicran âlemindeyim. Her ses nevhaya,[42] her şekil mezara benziyor. O, yanımda yok. Ben de kendimde değilim. Sarasının sonunu bekleyen bir hasta gibi yerlere düşer kalkarım. Sonra onun oturduğu koltuğun önüne diz çökerim. Güzel vücudunun temas ettiği yerlere ahlar vahlarla kapanırım. Bu matem ne kadar sürer bilmem. Bu sefer ne bir otomobil gürültüsü, ne bir çıtırtı duymadan sessizce oda kapısı açılır. Bir de ne bakayım, o?

Semiha bir hayalet gibi hafif adımlarla içeri girer. Ondan saklamak istediğim müthiş teessürümü, büyük ızdırabımı görür. Cürmümeşhud[43] halinde yakalanmış gibi olurum. Aman ya Rabbi, istihkârla[44] süzülen gözle-

40. Müphem: belirsiz.
41. Muhit: kuşatan.
42. Nevha: ağıt.
43. Cürmümeşhud: suçüstü.
44. İstihkâr: küçümseme.

ri beni efsunlar. Aşağı yukarı hareket eden ince kaşları iki sivri hançer gibi yüreğime saplanır. Nazik, pembe dudaklarında titreyerek acı sözlere bir hazırlanış vardır.

Tekdir,[45] serzeniş[46] şöyle dursun nerede olduğunu sormaya bile korkarım. Onda, kırbaçlı bir hayvan mürebbisi[47] tavrı görülür. Bende, susta durmak için işaret bekleyen muti[48] bir köpek hali. O bana hitaba tenezzül etmez. Ben ağız açmaya korkarım. Onda patlamaya vesile arayarak kaynayan bir tehevvür, bende her kazaya rızadade[49] boynu bükük bir tevekkül vardır. Çünkü evvelce birkaç tecrübem sebk etti.[50] Kavga ettim. Ayrıldım, fakat neticede dayanamayarak sulha talip oldum. Galiple mağlup arasında daima cari olduğu[51] gibi her barış görüşteki yeni muahedede[52] ağırlaşan şartlarla ezildim.

Şimdi odada karşı karşıyayız. Ben her bakışımla ona şu manayı ifade ederim:

'Ben senin pek zavallı bir sevdazedenim. Azat kabul etmez bir esirinim. Vur kır, fakat öldürme. Dargın mıyız? Zaten barışık olduğumuz zamanı hiç bilmiyorum.'

Lakırtı yok. Dilsiz bir işkence oyunu. Henüz sessiz fakat sismograflarla dehşet ilan eder. Bir menfezin etrafında gibiyim. Feveran ha başladı ha başlayacak. Ne olursa olsun benim rolüm tahammül, hazım, itaat.

Bu korkulu sükûtun ağırlığı da beni bitirir. Bana darginlığı acaba pek anûdâne[53] mi? Esmayı üstüme sıçratmadan[54] bunu anlamak isterim. Lakırtı için çenem oynar.

45. Tekdir: azarlama.
46. Serzeniş: sitem.
47. Mürebbi: eğitici.
48. Muti: itaatkâr.
49. Rızadade: razı olmuş.
50. Sebk etmek: geçmek.
51. Cari olmak: geçerli olmak.
52. Muahede: antlaşma.
53. Anûdâne: ısrarcı.
54. Esmayı üstüne sıçratmak: saldırıları üstüne çekmek.

Heyecandan sanki boğazıma bir yumruk tıkanır. Dersini bellememiş bir mektep çocuğu şaşkınlığıyla bir iki kemkümler eder susarım. Bu işkence pandomiması beni hasta düşürür. Nihayet tekmil cesaretimi toplayarak:

'Bugün eğlendiniz inşallah?'

'Sizden uzakta evet. Fakat yüzünüzü görünce. Aman Allah'ım...'

'Benden bu şiddetli nefretinizin sebebini anlayamıyorum. Bu kadar fedakârlıklarıma mukabil...'

'Susunuz. Hodbin adam. Fedakârlık! Oh, güzel tabir. Ben bir kapatmayım. Siz bir ihtiyar çapkınsınız. Ben maişet icabıyla bu zillete düştüm. Siz gönlünüzün meyline tabiyet ediyorsunuz. Fedakârlık pohpohunu bu vaziyetin neresine sığdıracaksınız? Bu muvazenesiz[55] münasebete ikimiz de birer saikle düştük. Artık aramızda yerinmeye, övünmeye yer yoktur. Bu hâle ne vakte kadar dişimi sıkacağımı bilemiyorum. Ama zannederim ki yakındır.'

'Müphem söylemeyiniz. Yakın olan nedir?'

'Hiç müphem değil ama beni daha açık, daha acı söyletmek için böyle diyorsunuz. Ne olacak? Birbirimizin elini sıkıp muhtelif istikametlere yürümek... İşte yakın olan budur.'

'Bugün eğlenip eğlenmediğinizi sormak büyük bir kabahat midir? Bu masum sualden bu kadar kötü manaları nasıl çıkarıyorsunuz?'

'Basbayağı. Ben hiçbir şey uydurmuyorum; tabiatı, tabiatınızı tefsir ediyorum. Bana nasıl eğlendiğimi sorarken gözlerinizde parıl parıl yanan diğer istifhamları okuyorum. Nerelere gittim? Kimlerle görüştüm? Gizli salonlarda gençlerle dans ettim mi? Hangi delikanlıların aguşlarına[56] serpilip yattım. Ağzıma yudum yudum içki akıttılar mı? Kimlere sakilik[57] ettim. Mezeyi ne tarafım-

55. Muvazenesiz: dengesiz.
56. Aguş: kucak.
57. Sakilik: içki dağıtma.

dan verdim. Eterlendim mi? Kokainlendim mi? Hasılı zamane eğlencelerinin hangi tabakalarında uçtum? Bunları soracak değil misiniz? Merak etmeyiniz. Cenabıhak, şimdiki kadınların vücutlarını birkaç eğlencede aşınıp eriyecek kadar mukavemetsiz yaratmamış. Ben ne kadar hoyrat[58] kolların aralarına girip çıksam, yine vücudumda sizin okşayışlarınıza katlanacak bir şey kalır. Size vücudumun vergisini tediye ettikten sonra bırakınız ben de keyfimi yerine getireyim. Tabiat böyle istiyor. Ben aldanmaktan, aldatmaktan hoşlanmam. İşte açık pazarlık kuzum. İşinize gelirse...'

"Bu cevaplar ben yaşta bir âşıkın başını döndürtecek kadar sert. İnsafsız. Fakat mademki Semiha'yı terk edemeyecek bir şiddetle seviyorum. Onu bu tempoda daha ziyade söyletmeye ne lüzum var.

Söylenenlerin hepsini hemen yalayıp yutarak türlü temelluklarla[59] lakırtının mecrasını dağıştırmeye uğraşırım. Fakat o, bir kere coştu mu öfkesinin sevkiyle rüzgârın önüne düşmüş bir kotra gibi köpükler içinde bir müddet pupasına gider. İhtiyarlar verem olmaz derler ama bu kız beni edecek."

O esnada kaynanam elinde bir tepsi şerbetle içeri girdi. Misafirden başladı. Bardakları hepimize dağıttıktan sonra çatlak sesini billurlaştırmaya uğraşarak:

"İçiniz afiyetler olsun. Yürekleriniz yanmıştır. Kapının arkasından dinlerken beni bile hararet bastı. O ne maceradır. Alimallah hafakanlara tutuldum. Beyefendi, affedersiniz. Semiha dediğiniz yellosa çok yüz vermişsiniz de böyle olmuş. Haşa minhuzur kusuveriniz kaltağın başına. Efendime kadın mı yok? Şimdi cins piyasasında erkek kıtlığı var. Erkeksizlikten dişiler birbirlerini seviyorlar. Bir muharebe daha olursa kadını kadına nikâh edecekler. Bu illet şimdiki moda değil, bizde eskidir. Daha ben mek-

58. Hoyrat: hırpalayıcı.
59. Temelluk: dalkavukluk.

tepte iken kızlar sevişirlerdi. Kıvırcık saçlı, erkek gibi gür kaşlı bir Ganime vardı. Bana bir gün: 'Haydi beraber helaya kapanalım da sevişelim, dedi. Ben bu zifafhaneye girmeyi tabii bütün nefretimle reddettim. Dişi, erkek içindir. Rabbim ruzi kılmasın.[60] Başka türlüsünü bilmem. Maymunlarda, kedilerde kulamparalık[61] varmış ama hiçbir hayvanın seviciliğini duymadım. Bu, insanın dişisine mahsus bir illet. Erkeklere bu büyük sadakatımla beraber kocamdan çok hakaret gördüm. A kuzum, eski erkekler karılarını her yüke tahammüllü bir kısrak gibi hor kullanırlardı. Şimdiki sivilcelerde ay aman yanlış söyledim. 'Sivilizeler' diyecektim. Evet sivilize kadınlar fırsat düşürebildikçe zamane beylerinden öç alıyorlar. Büyük analarının ahlarını çıkarıyorlar."

Kaynanam şecaat[62] arz ederken sirkatini[63] söyleyen mert çingene gibi menfi bir tavırla mektepteki marifetlerini de ağzından kaçırıyordu. Bu tefahhura,[64] o yeis arasında Şadi Bey bile sırıttı. Bardakları topladıktan sonra kocakarı meraklı bir sâmi'[65] dikkatiyle bir tarafa oturdu. Hepimiz yüzüne baktık. Cadı anlayarak:

"Ne bakıyorsunuz? Şimdi kadın erkek müsavi değil mi? Burada bana da bir sâmi' sandalyesi vermez misiniz? İcabederse ben de reyimi söylerim."

Ben dayanamadım. Fakat banuyu kudurtarak deşmemek için sözlerin şiddetini yarı yarıya yutup dedim ki:

"Henüz medeniyet, kadınlardan mahkeme teşkil edilecek kadar ilerlemedi."

Kaynanam:

"A... Sözün yanlış damatçığım. İngiltere'de mi? Bilmem nerede kadın hâkimler tayin olunduğunu gazeteler yaz-

60. Ruzi kılmak: nasip etmek.
61. Kulamparalık: oğlancılık.
62. Şecaat: yiğitlik.
63. Sirkat: hırsızlık.
64. Tefahhur: övünme.
65. Sâmi': dinleyici.

dılar. Bugün olmazsa bile bu iş mutlak yarın olacaktır. Çünkü hakçasını isterseniz kadın davalarına kadın hâkimler bakmalıdırlar. Eğer davanın bir tarafı kadın, öbür tarafı erkekse o zaman mahkeme heyeti de kadın erkek karışık toplanmalıdır. Şimdi bakınız, Semiha hakkında benim reyimi sorarsanız kendi cinsimdendir diye hiç ondan tarafa çıkmam. Hükmümü tamamıyla kahpenin aleyhine veririm."

Kaynanama söze yekûn tutması için işaret ettim.

Yirmi Beş

Serbetten ırmaklar aksa Şadi Bey'in hararetini söndüremezdi. O yine hüsran içinde melul bakışlarla kesik kesik başladı:

"Ben onun muhrik,[1] sert sözlerini daima mülâyemetle[2] karşılayarak muvafık bir musahabe[3] zemini bulmaya uğraşırım. Artık o tahkirden bıkar, fakat ben tezellülden usanmam.

Sen hemen eyle tekellüm razıyım düşmane ben diyen şâirle hemferyad[4] olarak karşısında yaltaklanmakta iken oda kapısı açılır; hizmetçi, elinde bir zarfla içeri girerek:

'Postacı şimdi getirdi.'

"Mektup kimden? Ona mı? Bana mı? Alnımda çivi varmış gibi ben birkaç defa yerimden kalkar otururum. Fakat o hiç istifini bozmaz. Hizmetçi zarfı ona uzatır. Ben meraktan çatlarım, fakat mektubu bana veriniz diyemem.

O üzerini okuduktan sonra zarfı telaşsızca açar, muhteviyatı[5] hakkında, yüzünde hiçbir teessür hareketi sezdirmeksizin satırları ağır ağır süzer.

---

1. Muhrik: yakıcı.
2. Mülâyemet: yumuşaklık.
3. Musahabe: sohbet.
4. Hemferyad: feryatdaş.
5. Muhteviyat: içerik.

Mektubun anasından, dedesinden, halasından, teyzesinden gelmediğine katiyen eminim. Bu, ekseriya sevgililerinden gelme bir davetnamedir. Hazırlık için hizmetçilere emirler verir. Bazen kurşun kalemi ile çarçabuk bir cevap yazar gönderir. Benim huzurum onun hiçbir hareketine asla mâni değildir. Diğer amanlarının arasında ben her masrafını var kuvvetiyle yüklenen bostan korkuluğu bir âşıkım.

Kımıldayamam. Söyleyemem. Bu mütehammil,[6] bu sakit manzaram bile onu sıkar. Karşısından beni defetmek için:

'Sizin hiç işiniz yok mudur beyefendi?'

"Hiç nazikâne olmayan bu ihtardan sonra orada daha fazla kalmak tehlikelidir. Çünkü istiskallerin[7] son numaraya kadar en kabalarıyla düzce kovulursunuz.

'Ha, ihtarınıza teşekkür ederim. Köprü üzerinde bir emanetçi ile görüşeceğim. Hiç kalmaya gelmez.' nevinden bir kofti ile oradan sıvışırım. Ama yüreğim yanar. Başım döner. Bir daha bu terbiyesiz mahlukun yanına dönmemek için zihnimden bin proje hazırlarım. Fakat ne mümkün? Bir iki saat şurada burada dolaşırım. Apartmana avdet için dakikaları iple çekerim. Bir yerde âram kabil olmaz. Benim mukadderim bu tekdirlerini, tahkirlerini işitmek. Belki dayağını yeyinceye kadar bu zillette devam edeceğim. Dövüldükten sonra ihtimal ki ona düşkünlüğüm daha artacak."

Kaynanam bir dişi şeyh gibi yerinde cezbelenerek:

"Büyü. Büyü. Vallahi beyefendiye büyü yapıyorlar. İç çamaşırlarını bana göndersinler, büyüyü bozdurtayım. Görürsünüz o nankör kıza bu düşkünlüğü kalır mı?"

Kocakarıya sükût işareti vererek susturduk. Şadi Bey:

"Büyük hanım, bu bir büyü ama hiçbir üfürükçünün büyüsü değil, tabiatın büyüsü. Bozulmaz."

---

6. Mütehammil: katlanan.
7. İstiskal: aşağılama.

Semiha'nın meshuru,[8] Kerem'in ağzından çıkan kana benzer birkaç yanık ah taşırdıktan sonra devam etti:

"İçim içime sığmaz. Sancısına deva arayan bir mariz[9] gibi meyus, mahzun dolaşırım. Biliyorum ki apartmanında yok. Lâkin onun teneffüsünden kalma havayı yutmak için yine oraya dönerim. Bana dârül azap olan müşterek hanemizde onun kokusunu almakta garip bir teselli duyarım. Sevgilim artık benim için mevhum[10] bir vücut, hiç olmazsa onun rüzgârlarıyla geçinmeyi bir kâr sayarım. Yine can dayanmaz bir intizar ateşi içinde onun avdetini beklerim.

O şimdi kimbilir kimlerin ağuşunda? Malımla, canımla doğrusu metresime yüksek bir kokot hayatı yaşatıyorum. Onu şimdi gizli bir dansingde çıplak omuzlarını bütün letafeti ile görürüm. Büfenin tenha bir köşesinde sevgilisinin ağzına bir kadeh köpüklü şampanya akıttıktan sonra mezesine yanağından şeftali verdiğini seyrederim. Cinlerin gözümün önüne getirdikleri bu müthiş sinema şeridinin azabıyla eririm.

Vukuat[11] sanki benim tahammülümle oynuyor. Nihayet sabrımı patlatmak ister gibi bir inatla, her gün cilvelerini arttırıyordu. Bir gün, tabirimi affedersiniz, dünyanın bütün komedyalarına kıç attıracak bir tuhaflığa uğradım. Bir gün, hiç aklımdan çıkmaz, bir pazar günü, onu evde bulacağımı pek ümit etmediğim bir saatte apartmana gittim. Hizmetçiler hanımın odasında olduğunu söylediler. Oh ne âlâ, yanına çıkar, tekdirlerine, tahkirlerine biraz çanak tutarım dedim. Yürürken hizmetçi kadın arkamdan seslendi:

'Beyefendi, beyefendi... Yanında misafirleri var.'

'Misafirleri?'

8. Meshur: tutkun.
9. Mariz: hasta.
10. Mevhum: var gibi düşünülen.
11. Vukuat: olaylar.

'Evet.'

'Erkek mi? Kadın mı?'

'Ceylanlar gibi iki delikanlı.'

"Of, ceylanlar gibi. Hizmetçi kadına bu teşbihi kullandıran sebep nedir? Bundan ben bir kinaye sezer gibi oldum. Bu iki genç ahunun yanında ben çatal çutal boynuzlu ihtiyar bir geyik gibi kalıyordum."

Nâkilin bu "boynuzlu" tabiri üzerine üçümüz de âdeta hale aşinayane, müteselliyane[12] birer tebessümle birbirimize bakıştık. Şadi Bey de boynuzlarını itiraf ettikten sonra bizim için alnımızın üzerindeki ağırlıklardan artık sıkılmaya mahal var mıydı? Kimden utanacaktık, güzel kadınlardan hediye bu boynuzların gölgesini başlarında hisseden erkeklerin hepsi Şadi Bey kadar munsif[13] olabilselerdi o çirkin tabir aramızda pek menuslaşırdı.[14]

Kaynanam, benim sükûtu emreden kaşlarımın çatıklığına hiç ehemmiyet vermeyerek yine söze atıldı:

"Ben, bu boynuzlu tabirinden hiçbir şey anlamam. Bu teşbihe neden kinayedir acaba?

Deccalın boynuzları varmış. Neden tabiatın bu hakaretine uğramış? Karısı üzerine hıyanet mi etmiş? Dişisinin günahından dolayı mı geyik boznuzlanmış? Aman ya Rabbi, hayvana bu ne iftira... Öküz boynuzluyum diye hiç kederlenmez çünkü o bütün ineklerin kocasıdır. Doğrusu ya öküze de boynuz yaraşır. İşte bazı erkekler de böyledir. Boynuz onlara şirinlik getirir."

Kaynanamın bu kirli felsefesi, Şadi Bey'in mağmum[15] suratını tuhaf bir tebessümle buruşturdu. Kocakarı bu ahlaksızca ilhamlarının coşkunluklarıyla, boynuzun her erkek için o kadar kederlenecek bir şey olmadığını anlatarak besbelli meyus misafiri teselliye uğraşıyor, bu çatal

12. Müteselliyane: avutucu.
13. Munsif: insaflı.
14. Menuslaşmak: alışılır hale gelmek.
15. Mağmum: kederli.

çutalların kadına düşkünlüğün alınlarda nema bulan[16] bir süsü, belki de bir mükâfatı olduğunu bildiriyordu.

Bu nevi teselli, misafire boynuzdan daha ağır gelmiş olmalı ki kocakarının ağzını kapatmak için söze kendi atılarak:

"Oda kapısına kulak verdim, içeride tehevvürlü sesler duydum. Hiç nazikâne olmayan bu musahabetten yüreğime bir ürküntü geldi. Nedir bu çekişme? İki erkek, aralarında bir kadını mı paylaşamıyorlar?

Bir yumrukta kapıyı açarak sellemehüsselam[17] içeriye girivereyim mi? Yoksa izin isteyerek tık tık ile lazımai medeniyete[18] mi ittiba edeyim?[19] Bulantılı bir mülahazadan sonra nihayet medeniliği barbarlığa tercih ettim. Titrek parmağımın üç darbesiyle duhule[20] müsaade istedim. İçerden seslerin hiddeti bir mırıltıya döndü. Şöyle bir fısıltının mühim heyecanlarını seçer gibi oldum:

'Kim?'

'O.'

'Ha boynuzlu.'

Bu mırıltılar arasında:

'Giriniz' cevabını aldım. Kapıyı ittim. İlk adımımda Semiha'yı yakışıklı iki delikanlının ortasında gördüm. Bu gençler kim? Bu merakım çok sürmedi. Metresim üçümüzü birbirimize takdim etti:

'Yeni amanım Şadi Bey, eski amanlarım Fehmi, Ferruh Beyler.'

Seleflerim[21] en meşhur komedya artistlerini güldürecek birer tevazu reveransı ile boyun keserek derin derin eğildiler. Ben de ipnotize olmuş gibi onların cezbelerine tutularak aynı mukabelede bulundum. Aşkıyla bu üç

16. Nema bulmak: büyümek.
17. Sellemehüsselam: uluorta.
18. Lazımai medeniyet: medeniyetin gerekleri.
19. İttiba etmek: uymak.
20. Duhul: girme.
21. Selef: bir mevkide daha önce bulunan.

erkeği akrabalaştıran kadın da tatlı tebessümü ve latif[22] vücudunun bütün inhinasıyla[23] bize peyrev oldu.[24] Surette bu iptida[25] hoş, fakat maceranın ötesi çok nahoş görünüyordu. Bu kancık için o iki köpek hırlaşırken onlara bir de ben karıştım: ihtiyar çomar.

Bu gençlere seleflerim diyorum. Yanlış tabir. Çünkü üçümüzün de bu sevdanın aynı kızağı üzerinde elan turna katarı gittiğimiz meydanda. İşte halef[26] selef yok. Bu âdeta zamanı hâle ait umumi bir muhabbet, üçümüz de aynı filikanın küreklerine yapışmışız; terleyip duruyoruz. İçlerinde yalnız ben samimi aşkımla, paramla boş yere akıntıya çekiyorum. Şirketimizin bizi uzaktan seyreden gizli diğer azaları da olsa gerek. Rezalet, rezalet. Benim gibi mevsimsiz böyle bir aşk felaketine uğrayan bir adam hemen silkinip bu mühlik balçıktan kurtulmak mukavemetini gösteremezse mahv u mahkûm olur. İşte ben bu hakikati biliyor fakat kendimi kurtaramıyordum. Ak saçlarımla iki genç rakibin arasındaki gülünç, feci mevkiimi artık düşününüz.

Bu üç mahluk benim üzerlerine gelişimden hiç sıkılır görünmediler. Belki de zuhuruma intizarda idiler. Semiha ortada iki sevdazedesinden de ağuşunu sakınmaz bir şuhlukla bana hitaben:

'Beybaba, tamam vaktinde geldiniz.'

Ben, beybaba. Onların karşısında bana bu hitapta bulunuyor. Tamam vaktinde gelmişim, ne var acaba? Ben, beybaba tabirinin darbesi altında sendeleyerek, beni ancak bu karabete seza gören aşifte kızımın yüzüne şaşkın, melul bakmakta iken o, devam etti:

'Bakınız bu çocuklara. İkisi de beni amansız bir ateşle seviyorlar? Birinde gözler sarı elâ, ötekinde üzüm gibi

22. Latif: nazik.
23. İnhina: bükülme.
24. Peyrev olmak: takip etmek.
25. iptida: başlangıç.
26. Halef: birinin yerine geçen.

siyah... Ben hangisine daha ziyade layıkım söyleyiniz Allah aşkına.'

"Bana tevcih edilen bu tuhaf mukadderliğin önünde acı bir düşünmeye tutuldum. Biri ela gözlü imiş, öteki siyah. Bu iki güzel delikanlının arasında benim mevkiim, sıfatım ne oluyor? Aksakallı... Talihimin beni düşürdüğü hicapaver garabete bakınız. Küçük hanımın sevda terazisinde bu elâ, siyah delikanlı çeşit düzen hüsünleriyle müsavi geliyorlar. Ortada benden başka daraya çıkarılacak kalmıyor.

İntihabıma havale olunan bu insafsızca mesele önünde dondum kaldım. Hanım, bu iki müştakından hangisine daha ziyade layıkmış? Reyimi hangisine vereyim?

Fikrim zihnim kösteklendi. Düşünüyorum. O anda aklıma Karagöz'ün karısı geldi. Buna benzer bir meselede onun da reyi sorulur, iki karı bir oğlanı paylaşamıyorlar. Karagöz'ün karısı içi titreye titreye delikanlının yüzüne bakıp derin bir ah çektikten sonra iki sâileye[27] şu cevabı verir:

'Ne sana layık, ne ötekine. Ah canım keman kaşlar, ter bıyıklar, hokka ağız, kiraz dudak; bu nevcivan ancak bana layık.'

"Bu hayal felsefesi tamamıyla benim halime mutabık. Lâkin reyi kendime verirsem üçünün de istihzalı hiddetlerini üzerime celb etmiş olacağım. Bana başka bir pay çıkmayacak. Oh... Yine fakat... Apartman benim, metres benim, görünüşte mevkiye sahip benim. Her masrafını çektiğim memlûkemi[28] kendi reyimle bu iki cebi delikten birine nasıl terk edeyim? Meselenin müsbet, menfi iki ciheti de uygunsuz. Zihnimin düğümünü bir türlü çözemeyerek dalgın, şaşkın duruyordum.

Benim bu çatık putvari sükûtum önünde Semiha sinirlenerek ufak tepinişlerle sualini tekrar etti:

27. Sâile: kadın dilenci.
28. Memlûke: kadın köle.

'Söylesenize beybaba hangisine daha ziyade layıkım?'

Başım döndü. Gözlerim karardı. Ağzımdan çıkanı kulaklarım işitmeyerek:

'Ev benim. Her masraf benim boynumda, bilmukabele sen benim metresimsin, iki tarafın rızasıyla aktolunan bu mukavele yine ikimizin reyi ile fesh olunmadıkça sen benden başka kimsenin olamazsın.'

"Etrafımdan üç ağızdan birden kaynayan bir kahkaha fıskiyesi arasında kaldım.

Semiha:

'Beybaba, anlamadınız. Anlayamadınız. Bugüne kadar bana malik olduğunuz şekilde ben daima sizinim.'

Ben:

'O şekli tarif et bakalım kızım.'

Semiha:

'A bilmiyor musunuz?'

Ben:

'Hayır...'

Semiha:

'Gönlümü, sevdamı bu delikanlılar idare edecekler. Hanemin masrafını, keyfimin israflarını da siz. İşte görüyorsunuz ki bana onlar kadar siz de lazımsınız.'

Fehmi:

'Biz de bu lüzumu tasdik ederiz.'

Ferruh:

'Hay hay, tasdik ederim. Hem de beybabayı sevgilimden hiç de kıskanmayarak.'

Fehmi:

'Kıskananın Allah belasını versin. O, velinimetimdir. Hiç akla öyle şey gelir mi? Sonra adamın gözleri kör olur.'

"Ne diyeyim, munsif çocuklar. Nimetşinaslıklarına[29] doğrusu hiç söz yok. Şahsımın onlara olan şiddetli lüzumunu tasdik etmeyecek kadar ben de avanak bir adam değildim. Lâkin aralarında bana verdikleri mevkinin

29. Nimetşinaslık: iyilikbilirlik.

sevince değer, iftihara seza bir makam olmadığını tasrihe[30] hacet görmüyorum. Aralarında beni hiç yadırgamadılar. Çünkü az vakit sonra ben yalnız Semiha'nın israfat[31] müdürü değil, âşıkları beyefendilerin de her masraflarını cebinden tesviye eden fahri[32] vekilharçları[33] olacaktım. Bana yürekten beybaba deyişlerinde o kadar derin bir orostopoğluluk seziyordum.

Bu genç âşıkların yürekleri ateşle şişkin olduğu kadar para cüzdanlarını boş görüyordum. İkisinin gözlerinden de biribirine karşı sönmez bir kıskançlık gayzının şimşekleri çakıyordu. Benim Semiha ile olan münasebetim lüzumu hiç de gönül mertliğine sığmaz bir havsala genişliğiyle tasdik edildikten sonra Fehmi, Ferruha dönerek:

'Beybaba muhterem pederimizdir. Burası da onun evidir. Onun sayesinde Semiha'yı böyle ipekler, elmaslar içinde evvelkinden daha parlak, daha cazip görüyoruz. Lâkin Ferruh denilen bu kara sülüğün aramızda ne mevkisi vardır? Kovsan gitmez, hakaretten anlamaz. Ar, hicap, izzeti nefis bilmez, öyle bir tufeyli[34] ki..'

Ferruh, pantalonunun arka cebini karıştırarak yerinden fırladı. Gözler dönük, dudaklar titrek:

'Menhus, kendi şenaatlerini niçin benim namuskâr şahsımda göstermeye uğraşıyorsun? Ben Semiha'nın gönlünde yeri olmayan bir tüfeyli isem beni buradan ancak o kovabilir.'

'Semiha seni en ağır tahkirlerle kaç defa kovdu. Fakat aldıran, utanan, sıkılan kim?'

'Semiha'nın ağzı yok mu? O söylesin. Kovsun... Bir daha gelmemek üzere şimdi çıkar giderim. Haydi bekliyorum..'

30. Tasrih: açıklama.
31. İsrafat: harcamalar.
32. Fahri: onursal.
33. Vekilharç: harcama görevlisi.
34. Tufeyli: dalkavuk.

"Semiha aynı dramı çok defa oynamış bir artist feveranıyla:

'Ya ikiniz birden beni seversiniz, yahut ikiniz birden gidersiniz. Yalnız birinizi alıkoymam. Bunu çok tecrübe ettim. Türlü ızdırap ve heyecanlara uğradım. Şimdi hepsini burada sayıp dökmeye lüzum var mı? Bir daha gelmem cakasıyla savuşan dayanamıyor. Birkaç zaman sonra yine geliyor. Fakat bu defa gizlice devama başlıyor. Ben zevcinden saklı zampara alan bir kadın heyecanları içinde kalıyorum. Ya beni aranızda paylaşmaya katlanırsınız, yahut ikiniz birden buradan defolursunuz; anladınız mı?'

Fehmi, istikrahını gösterir bir yüz buruşukluğu ile Ferruh'u işaret ederek:

'Benim bu namussuzla bir kadının gönlünde müştereken yaşamak zilletine artık tahammülüm kalmadı.'

Ferruh aynı tiksinti ile kaşlarını çatıp baş titreterek:

'Söyle, hangimiz daha namussuz?'

'Kasa ihtilasında sekiz aya mahkûm hırsız olan sen değil misin?'

'Kız kardeşini bakkal Sadık'la basıp da herifin eve zahirece ettiği muavenetten dolayı bu rezaletin devamına göz yuman birader sen değil misin?'

Hiçbirinde reddi isnad cesareti görülmedi. Bu iki nevi namussuzluğu zimmetlerinde muvazene eder gibi ikisi de bir müddet sustular.

Sonra Ferruh, birdenbire bana dönerek yumuşak bir bakışla:

'Beybaba, sizi bitaraf, vicdanlı bir hâkim tanırım. Söyleyiniz hangimiz daha namussuz?'

"O saatte, orada görüştük. Beni nereden tanıyordu? Hangisi daha namussuz? Bunu kestirmek için hakem tayin olunuşumda doğrusu hiçbir şeref görmüyordum. İkisi de aynı kumaştı. Bunların hangisine namuslu diyeyim? Kelimeye yazık değil mi? Hem birini yükseltip ötekini alçaltmakla belayı üzerime davet etmiş olacaktım. Semiha'nın ya ikisini birden sevmekte, ya ikisini birden

kovmaktaki hakkını şimdi teslim ettim. Ah neden bilmem, bu cüretkâr sual karşısında mahcubiyet bana düştü. Ben sıkılarak önüme bakarken, Fehmi tehevvürle elini havaya kaldırdı. Parmaklarının arasında bir revolver parladığını gördük. Ağzı köpürerek:

'Beybaba'ya niçin soruyorsun? Bu sualin cevabı ancak kurşunla verilir.'

Ferruh da derhal aynı neviden bir silah teşhiriyle:[35]

'Öyle ise biz susalım silahlarımız konuşsunlar.'

Sağıma soluma baktım, iki namlunun arasındayım. Canın canandan aziz olduğunu o anda anlayarak ayaklarımın bir tornistan[36] hareketiyle kendimi kapıdan dışarı attım."

35. Teşhir: (silah) çekme.

36. Tornistan: geri gitme.

Yirmi Altı

Bu Şadi Bey komedyasının kaçıncı perdesindeyiz? Bilmiyorum, delikanlıların bu hareketleri suni midir? Ciddi midir? Şemiye göre, Beybaba'yı daha ziyade boğuntuya getirmek için sunidir.

Artık neme lazım, benim bu oyunun mukaddimesinde aldığım iki yüz lirayı yere saçtım. Şemi topladı. Bu mesele ile şimdi o meşgul oluyor. Semiha'yı o iki engelden kurtarıp Şadi Bey'in kolları arasına teslim etmek. Bu gülün etrafını saran dikenler birden, ikiden ibaret olsa ne âlâ. Fakat kızda o gençlik taraveti,[1] Beybaba'da o buruşuk surat, o taşkın sevda, arada mühim bir servet oldukça bu komedya daha çok renge girer.

Şemi, hanede birkaç parça döküntü eşya bırakarak ortadan nabedid oldu.[2] Canı cehenneme. Lâkin herifin bu gaybubetini diğer felaketler takip etti. Oğlum Rıdvan'la kızım Şükran ikisi bir günde sırra kadem bastılar. O melunun gaybubeti ile yavrularımın firarları arasında bir münasebet var mı? İşte bu şüphenin ateşten topuzu altında beynim eziliyor.

Ana baba yuvasından uçan bu kuşlar evimizin ahlaksızlığından mı kaçtılar? Yoksa daha koyu bir fuhuş bataklığına dalmak için mi gittiler?

---

1. Taravet: körpelik.
2. Nabedid olmak: kaybolmak.

İkinci ihtimal daha kuvvetli. Çünkü ellerinden tutarak kayboldukları bu yolun ibtidasına çocuklarımı ben çıkardım. Onlara dedim ki:

"Bu dünyada iki yol vardır. Hayır ve şer. Biri cennete, öteki cehenneme gider. Bu, eski saf adamların itimat ettikleri tariftir. Şimdiki insanlar; cenneti, cehennemi ahiretten dünyaya naklettiler. Akşamları ceplerimize kaç kuruş giriyor? İşte dünya, ahiret, cennet, cehennem hepsi bunun içindedir. Avanak buldun mu kandır. Elinin altına düşerse çal. Çıkarın olan kimselere karşı gayet nazik, müşfik[3] ol. Faide gelmeyeceklere vur tekmeyi. Gençlik, güzellik, ırz hep bunlar maharetle işletilecek sermayelerdir.

Haydi yavrularım, Şemi Efendi üstadımızdan aldığımız dersleri mektep temrinleri[4] gibi tevsi ediniz.[5] İşleyiniz. Süsleyiniz. Geçininiz."

İşte son maişetimle onlara ben bu minvali[6] gösterdim. Benim yerimde bulunup da bu menhus çarkın cerahatli[7] dişlerine eteğini kaptırmayacak kaç kişi tasavvur olunabilir? Ben tabiatımı nakabili tefessüh[8] sanmıştım. Aldanmışım. Her ahlaksızlığa göz yumduktan, her zillete alın açtıktan sonra talihten, zamandan şikâyete, kime ne demeye hakkımız olabilir?

Şemi yok. Benden başka kendisini arayanlar çok. Fakat herif hiçbir tarafta bulunmuyor. Beni tekrar hüsran ve zaruret içinde bırakarak ne cehenneme savuştu? İradi, gayri iradi onun melanetine iştirakten ne kazandım? Netice yine eski sefalete çıktı. Öğrendiğimiz sanatı ustasız, kendi kendimize başarabilecek miyiz? Hayır Allah'ım, hayır. Cehennemine kütük olacak günahkârlar lazımsa bunları benden daha melun diğer kullarından intihab et.

3. Müşfik: şefkatli.
4. Temrin: alıştırma.
5. Tevsi etmek: genişletmek.
6. Minval: yol.
7. Cerahatli: iltihaplı.
8. Nakabili tefessüh: bozulması imkânsız.

Talihimizin pek yürek yakıcı bir istihzasına uğradık. Asıl evlatlarımızı kaybettik. Fakat şimdi kucağımızda yabancı bir sulbden gelme bir bebek var; Abdullah Hikmet.

Genç bir kadının bağıra çağıra vücudundan defederek damımızın altına bırakıp gittiği bir piç. Hepimize "cee" diye gülüyor. Kendini zorla sevdirmeye uğraşıyor. Lâkin her günkü masarifi[9] de kendiyle beraber büyüyor.

Bu veledizina bize evvelden elli papel irad getirirdi. Şimdi imarete bırakılan kedi yavrusu gibi evde bizim kırpıntımızla geçiniyor.

Bir zamandır tuttuğumuz sanaattan bet bereket beklenir mi? Gittikçe üzerimize ağır bir sefaletle boğucu bir nuhuset[10] çöküyor.

Bir gün küçük Hikmet odanın bir köşesinde açlıktan hıçkıra hıçkıra ağlarken kaynanam eli böğründe, burnu havada bir isyan vaziyetiyle dedi ki:

"Damat, 'Şöyle yapma ayıptır. Böyle yapma günahtır' diyorlar. İnsanı dünyada refaha, ahirette cennete götürecek sanat kaldı mı? Bu âlemin hem altını, hem üstünü düşünerek hiçbir iş yapılmaz. Eğer fiilimizi ahirete uyduracaksak çabuk ölelim. Çünkü insan, evliya bile olsa bu zamanda yaşadıkça sevaptan ziyade günaha giriyor. Yahut sana doğrusunu söyleyeyim ahirette cayır cayır yanmayı göze alarak bu dünyanın adamakıllı zevkini çıkarmalı.."

"Ah cehennemlik kadın. Şeytan, yine bu sabah kulağına nasıl bir hutbe okudu?"

"Şeytan benim kulağıma hiçbir şey okumadı, bak şurada yatan masum, açlıktan kıvrana kıvrana ağlıyor; şimdi bunu haykırta haykırta öldürmek mi, yoksa bir günah işleyerek kurtarmak mı daha hayırlı sayılır? Her şeyde bir hikmet varmış. Benim bu hikmetleri arayacak kadar ne ilmim var ne sabrım. Bu şimdi masum bir çocuk, çünkü eli, gücü bir şeye yetmiyor. Güçlenip kuvvetlendiği vakit

9. Masarif: masraflar.
10. Nuhuset: uğursuzluk.

o da bir melun olacak. Ağlamayacak, ağlatacak. İşte hikmeti hepsi bu."

"Mukaddimeyi bitir. Ne demek istiyorsun?"

"Sana pezevenk dediler diye, birkaç kendini bilmezin bu sözlerine bakıp da dünyaya küsmek olur mu?"

"Ben dünyaya küsmedim, dünya bana küstü. Bana diyeceklerini dediler. Bundan sonra ne kadar abid u zahitliğe[11] vursam kimse sözünü geri almaz."

"Adam sen de, benim karnım tok olsun da; arkamdan, önümden ne derlerse desinler. İşini bilene dünya hiçbir zamanda küsmez."

"Yine senin kocakarı kafanda bir kazan kaynıyor. Dökül bakalım derdin nedir, anlayalım."

"Dert yalnız benim değil. Aramızda, müşterek."

"Nedir?"

"Bu çocuk..."

"Ben bu çocuğa ne yapabilirim? Ben aç kalırsam tabii o da kalacak. İki yaşına geliyor. Bundan sonra bir zembile koyup da cami kapısına asamam ya?"

"Ah lakırtıya bakınız, bize irad getirecek böyle bir melek hiç cami kapısına asılır mı?"

"Evvelden piçti, şimdi melek mi oldu? Bunun önünden arkasından iki deliği var. Malum ifrazatından başka artık bu bize ne irad getirebilir?"

"Yavrucak dünyaya veledizina olarak geldi. Ama bugüne bugün İzzet Dinari Efendi'nin torunu değil mi?"

"Öyle ama bu aramızda bir sır..."

"Çocuğun nafakasını kestiler. Biz bu sırrı ebediyen muhafazaya mecbur muyuz?"

"Hoş söylüyorsun kaynanam, ama bu bir zor davadır."

"A hiç zor değil. Ayıp da değil, bunun içinde ne pezevenklik var, ne deyyusluk. Bu gayet sevaplı bir iş. Bu kadar zengin bir dedesi varken bu asilzade yavrusunu açlıktan öldürmek revayı hak[12] mıdır?"

---

11. Abid u zahitlik: dindarlık.
12. Revayı hak: Allah'ın uygun gördüğü.

Kocakarı pek de haksız söylemiyordu. Derin bir düşünce ile kaşlarım çatıldı. Bir müddet sükûttan sonra sordum:

"Peki ne yapalı?"

"Ha şöyle, yola gel. Şimdi beraber düşünelim."

"Şu kadar müddetten beridir torununun bizde bulunduğuna ve ahiren de nafakası kesilmiş olduğuna dair bir mektup yazıp Dinari Efendi'ye gönderelim."

Kaynanam, bir türlü zayıflamak bilmeyen şişman karnını titretip kollarıyla çırpınarak:

"Olmaz, öyle şey olmaz. Şemi gibi işinin celladı bir herifle bu kadar zaman beraber bulundun da hâlâ zihnin açılmadı. Şimdi, böyle bir mektup gönderirsen müfteri diye bizi evcek mahkeme huzuruna çıkarırlar."

"Ey ne yapalım?"

"Çocuğu kucağımıza alırız. Dinari İzzet Efendi'nin konağına dayanırız. Mühim ve gizli bir meseleden dolayı Efendi hazretlerini görmek istediğimizi söyleriz."

"Bu müracaat, ha tahriri[13] olmuş ha şifahi.[14] Netice, Efendi'ye bir torun takdim etmek değil mi? Bunun ikisi bir yola çıkmıyor mu?"

"Hayır, yazı ile başka... Ağızla başka..."

"Bu başkalık nerede? Anlat bakayım."

"Yazı ile olursa Dinari Efendi'nin eline bir senet vermiş oluruz. Lakırtı ile olursa sıkıştığımız zaman sözlerimizin birtakımını inkâr edebiliriz."

"Evet, avukatlığa istidadın ziyade."

"Dahası var. Dur. Dinle. Ben, Efendi'nin huzurunda coşarım. İçim yana yana gözyaşlarımla anlatırım. Hem torununun yüzünü görünce kanı kaynar. Dinari Efendi'ye ilk müracaatta hafidini[15] tanımazsa bile mutlak konaktan bizi para vererek savar."

"Ah kaynana ah. Ben seni niçin Avrupa'ya, Amerika'ya sinema artistliğine göndermedim."

---

13. Tahriri: yazılı.
14. Şifahi: sözlü.
15. Hafid: erkek torun.

"Şimdi latifeyi[16] bırak. Her kaç kuruş olursa olsun Dinari İzzet halimize acıyıp da bir kere bize para verdi mi, bu bir itiraf demektir. Sonra dalına bineriz. Bu işin içinde yalancılığımız, dolandırıcılığımız var mı?"

"Peki, bizim nasıl yüzümüz tutup da zavallı Dinari Efendi'ye: 'Senin genç karın, üvey oğlu Salim İzzet'ten yüklediği çocuğu geldi bizim evde doğurdu' diyebileceğiz?"

"Allah Allah, o aşifte kadınla çapkın oğlanın bu işi görmeye yüzleri tutuyor da, bu hakikati söylemeye biz mi utanacağız?"

Beni yine, fakat bu sefer biraz korkunç bir düşünce aldı. Bu nazik işi yüzümüze gözümüze bulaştırırsak, muhabbet tellallığından sonra şantajcılığa başladığımız anlaşılarak, ağır bir mahkûmiyetle nasibimizin son darbesini yemiş olacaktık.

16. Latife: şaka.

Yirmi Yedi

Sevda mecnunları, işledikleri günahın cezasını her şeyden bihaber[1] olarak dünyaya gelen masumlara çektiriyorlar. Çünkü yavruların dilleri yok, ispatları yok. Bu yoldaki sırlarını denizlere, kuyulara, çukurlara diri diri gömen canilerin çoğu cezasız kalıyor. İnsanlığın bu yolda verdiği telefatın mecmuu[2] muharebelerde ölenlerden fazladır. Çünkü harpler uzun, kısa fasılalarla vakit vakit olur. Bu cinayet her gün türlü çeşitte artsız, arasız işleniyor.

Evet, kaynanamın dediği doğru. Abdullah Hikmet'in öyle zengin soyu sopu varken masumu niçin fakirhanemizde açlıktan öldürelim? Eğer dedikleri gibi Cenabıhak doğruların muîni[3] ise elbette bize yardım eder. İş ispata kalınca Vortik var, Eleni var. Kaynanam var. Ermeni doktor var. Ebe kadın var. Hep bunlar o günahkâr ana ile babayı yakından gözleriyle gördüler. Kanunen büsbütün ispatsız, silâhsız değiliz.

Bir sabah kaynanam Abdullah Hikmet'e en cici bonesini, önlüğünü, patiklerini giydirdi, çocuğu yüklendik sokağa çıktık. Hem gidiyoruz, hem de Halise Hanım annemin hiç grev bilmeyen çenesi şöyle işliyordu:

---

1. Bihaber: habersiz.
2. Mecmu: toplam.
3. Muîn: yardımcı.

"Damat Bey şu yavrunun yüzüne, şu uçları düşük kaşlarına, badem gibi çekik gözlerine, sivri burnuna dikkat et. Simaca azıcık tilkiye sansara andırır bir çocuk. Bilmem hikmetihüda,[4] ben öyle görüyorum. Elbette bunun büyük küçük babalarına, analarına benzer yerleri de vardır. Dinari Efendi için hak hukuk tanır pek Müslüman bir adam diyorlar. Torununu görür görmez, silsilesinin[5] alametlerini onun küçük suratında seçerek, işte yine söylüyorum hemen kanı kaynayacaktır. Görürsün, görürsün bize yapacak çok iş kalmayacaktır."

Sonra kaynanam, suratları tilkiye sansara benzeyenlerin ahlakları hakkında birtakım tandırname ahkâmı[6] çıkararak sözü ucu bucağı gelmez vadilere sevk ede ede coşarken, ben hep bunları yarım kulakla dinleyerek yürüyordum.

Dinari Efendi, Süleymaniye'deki konağında imiş. Sağlık aldığımız vecihle[7] sokağı, kapının numarasını arayıp bulduk. İki koca kanatlı, iri halkalı bir eski zaman kapısı...

Konak nasılsa bu ana kadar enkâzcıların hedminden[8] kurtulmuş, otuz beş, belki de kırk odalı bir berhane.[9] Çok defa kaplama, saçak, çerçeve tamirleri görmüş ve şeklen teceddüdlere uğramış ise de yine manzarasında sarığını yeni çıkarmış ve kostüm üzerine lata[10] giymiş bir eski yobaz hali var.

Halkayı oynattık, içeriye duyurmak kabil değil. Şimdiki velveleli[11] medeniyetin türlü şamatasıyla sağırlaşan kulaklara böyle eski zaman tıkırtılarını işittirmek mümkün mü?

---

4. Hikmetihüda: Allah'ın takdiri.
5. Silsile: soy.
6. Tandırname ahkâmı: saçma sapan hükümler.
7. Vecih: yol.
8. Hedm: yıkma.
9. Berhane: kullanışsız bina.
10. Lata: üstlük.
11. Velveleli: gürültülü.

Kaynanam kanadın kenarını işaret ederek:

"İşte bak zil düğmesi de var" dedi.

Filhakika orada filin koca suratındaki mini mini göze benzeyen bir şey gördüm. Parmağımı bastım, içeride hafif bir zırıltı dolaşır gibi oldu. Çok sürmedi, kanat cesim[12] bir yelpaze açılışıyla geriye gitti.

Karşımıza kır sakallı bir uşak çıktı. Kırçıl fakat hâlâ gür kalan kaş, kirpikleri ve tepeden tırnağa kıyafetiyle bu adam, bir konak hizmetkârı olmaktan ziyade eski devirlerin odacılarına benziyordu. Bizi görünce durdu. Yüzünde, kendisince hiç munis olmayan suratlarımızı yadırgamaktan mütevellit[13] bir işmizaz[14] dolaşarak sordu:

"Kimi istiyorsunuz?"

"Dinari İzzet Efendi hazretlerini görmek istiyoruz."

Uşak ihtiramla tekrar etti:

"Efendi hazretlerini..."

"Evet."

"Buyurunuz." dedi.

Girdik, uşağın tavırlarından her kim olursa olsun gelenlerin yüzlerine kapı kapanmaz olduğunu anlatır geçmiş zamanlara ait bir mihmannevazlık[15] terbiyesi akıyordu.

Biz şimdi bu kârıkadim[16] battal[17] kapıdan içeride her adımımızı attıkça kendimizi bir asır evvelki vakitlere avdet etmiş bir rüyanın medhalinde sanıyorduk.

Mermer döşeli geniş, loş bir ev altı... Hasırlı, keçeli köşeleri enli, parmakları kocaman büyük çifte merdiven... Ağa önümüze düştü. Arkasından yürüyorduk. Sofaların, odaların vüsati,[18] baklava çıtalı tavanlar, buraya hemci-

12. Cesim: geniş.
13. Mütevellit: doğmuş.
14. İşmizaz: yüzünü ekşitme.
15. Mihmannevazlık: misafirperverlik.
16. Kârıkadim: eski zaman işi.
17. Battal: hantal.
18. Vüsat: genişlik.

varı[19] bulunan mülga babımeşihatın[20] bir şubesi halini veriyordu.

Konağın loşluğu içinden yüzüne çarpan serin hava Abdullah Hikmet'e bir ürküntü getirmiş olmalı ki kaynanamın kucağında boğuk boğuk bir ağlama tutturdu.

Kocakarı, çocuğun kulağına eğilerek:

"Sus, burası büyükbabanın konağı. Niye yadırgıyorsun?"

Hikmet, bu büyük müjdeye rağmen gözlerini etrafında dolaştıra dolaştıra şikâyetinde devam ederken, kaynanam bilmem hangi cebinden çıkardığı bir çukulata parçasını ağzına soktu. Ses kesildi.

Bu berhanenin genişliğine nazaran tenhalığı, sessizliği kendisine eski masallardaki cinli konakları andırır esrarlı bir manzara veriyordu.

Ağa, bizi sokak üzerinde bir odaya soktu. Etrafımıza bakınıyoruz. Döşeme, dayama hep bize bir asır evvelki bir muhitte bulunduğumuz zannını veriyor.

İhtiyar hizmetkâr:

"Kimsiniz? Efendi hazretlerine ne diyeyim?"

Ben:

"Kim olduğumuzu biz kendilerine söyleyeceğiz. Mühim maruzatımız[21] var. Lütfen teşriflerini istirham ederiz."

Ağa, daha ziyade izahat talebinde ısrar etmeyerek çekildi. Bir parça daha çukulata koparmak için mızmızlanan çocuğu pencere önüne götürdük. Haliç'e, Galata'ya doğru panoramavari geniş manzaranın önünde dedim ki:

"Bu köhne Bizans'ı her ne kadar asrilendirmeye uğraşsalar yine onun halinde eski devirlerin tarihini söyleyen bir kocakarılık var. Bak bak şu Galata'nın dar, dolambaç, inişli çıkışlı, esrar dolu sayılan sokaklarına

19. Hemcivar: yakın.

20. Babımeşihat: şeyhülislamlık makamı.

21. Maruzat: istekler.

bak... Hâlâ oralarda Cenevizliler dolaşıyorlar zannetmiyor musun?"

Kaynanam ileriyi daha iyi görmek için ağzını yayıp gözlerini buruşturarak:

"Kocakarıya benzetişin pek hoşuma gitmedi. Tarih bilmem ama etrafıma bakındıkça civar sokaklarda yeniçeriler kazan kaldırıyorlarmış gibi içime bir ürküntü geliyor."

"Boğdukları vezirlerin boyunlarına ip takıp sokaklarda sürüyen adamlar."

Kaynanam sıcaktan soğuğa çıkmış gibi ani bir râşe[22] geçirerek:

"Cellatların işkence aletleri bilmem hangi müzede duruyormuş."

"Bilmiyorum."

Abdullah Hikmet, ağzında gevelediği çukulata bitince yine bir ağlama tutturacağını anlatır asık bir suratla, söylediklerimizi güya anlıyormuş gibi bizi dinliyordu.

Kaynanam, odanın duvarlarına göz gezdirerek:

"Her tarafta âyetler, Lailaheillallah levhaları. Böyle bir tekkede nasıl olmuş da Dinari Efendi'nin oğlu, genç üvey annesiyle bu günahı işlemişler?"

"Doksan üç Rus muharebesinde ben çocuktum. Kar, bora, tipi ile ortalığın sarsıldığı kış mevsiminde Rumeli'den biri biri üzerine yığılı eşya gibi vagonlarla muhacirler taşınıyordu. Bu tifolu, ishalli, aç sefilleri, kokan üstleri başları, bulaşık eşyalarıyla camilere tıktılar; her gün tabutlara ikişer üçer yerleştirilerek mezarlıklara taşınan bu felaketzedeleri hükümet mabetlerde çiftleşmekten men edemedi. Ara yerlerde bölmeler de olmadığından çiftler hiç birbirlerinden sıkılmıyorlardı. O zamanki vaizlerin heyecanlı tasvirlerince bu manzaraların karşısında kubbeler ah çekerek inim inim inledi. Mihrablar hicaptan terledi. Mimberler dehşetten titredi."

22. Râşe: titreme.

"Aman ya Rabbi, çarpılmıyorlar da..."

"Ciharyarıgüzinin[23] altında bu işler oldu."

"Kıyamet kopsa kızgınlarla başa çıkılmaz."

Biz pencere önünde böyle görüşürken oda kapısının hafif bir gıcırtısına başlarımızı çevirdik. Başında ince dikişli beyaz iç takkesi, sırtında üzeri şal kuşakla bağlı kısa hırka, daha üstünde kolları giyilmemiş fındıki[24] geziyye[25] kaplı kakım[26] boy kürkü, ayaklarında geniş aba terlikler, ak sakallı, şişman kısa boylu bir ihtiyar içeriye girdi. Şüphesiz konak sahibi... Fakat biz Dinari İzzet Efendi'nin ne kendisini ne konağını hiçbir suretle, bize tarif edilen eşkalde bulmadık.

Bize geniş sedirin üzerinde yer gösterdi. Kendisi de makatlı koltuk yastıklı minderin köşesine, karşımıza oturdu.

Abdullah Hikmet, beyaz takke ve sakalıyla, kakım kürküyle sinema peygamberine benzeyen bu zatın nagehani[27] zuhurundan korkarak onu yaşlı gözleriyle süze süze bir ağlama tutturdu. Kaynanam çocuğu teskin edecek bir çukulata parçası bulabilmek için bütün ceplerini boşu boşuna karıştırıp duruyordu.

Dinari Efendi işi anladı. Hemen yerinden kalktı. Çiçekliğin önüne gitti. Bir billur kâsenin kapağını açarak içinden bir kurabiye çıkardı. Çocuğa uzattı. İhtiyarın korkulacak bir adam olmadığını anlayan Hikmet, küçük bir muayeneden sonra kurabiyeyi ağzına götürdü. Torun, büyükbabasının ilk ikramını tadıyordu.

Efendi, tekrar yerine oturduktan sonra gözlerinde istizah ifadesi seçilmekle beraber kırk yıldan beri bizi tanıyormuş gibi hal hatır sordu.

Eski adam. Tavrında, sözünde, bakışında son medeniyetin terbiye namını verdiği sahteliklerden, riyakârlık-

23. Ciharyarıgüzin: dört halife.
24. Fındıki: fındık kabuğu rengi.
25. Geziyye: bir çeşit kumaş.
26. Kakım: kürkü değerli bir hayvan.
27. Nagehani: ansızın.

lardan eser yok. Bizim söylememizi bekleyerek, kim olduğumuzu hâlâ bizden sormuyor.

Onun bu kalenderliği, bu hüsnü kabulü önünde vaziyetimiz gittikçe güçleşiyor. Ne diyeceğiz? Nasıl söyleyeceğiz? Bu pîri faninin nurani çehresine karşı bu pis meseleyi kirli bir hasır gibi ortaya nasıl sereceğiz?

Ev sahibi, bir müddet yalnız gözleriyle istizah ederek ağız açmadı. Biz de söylemeye cesaret gösteremiyorduk. Birbirimize bakışıp yutkunmakta iken uşak kârıkadim bir fağfur tepsi içinde kahve getirdi. Mineli zarif fincanlar, altın zarflar iki sıra asker gibi karşı karşıya dizilmişti. Fincanları zarfların içine oturtarak kahvelerimizi aldık. Kaynanam boş kalan tek eliyle yan cebini karıştırarak buruşuk bir cıgara çıkardı.

İzzet Efendi'nin ananelerimize muhfaza olan antika kafasında bir kadının cıgara içmesine şahid olmaktan mütevellit hiçbir isyan, nefret eseri belirmedi. Bilakis kendi iri gümüş tabakasından düzgün bir cıgara çıkardı. Uşakla kaynanama göndererek misafirnevaz[28] bir sesle:

"Buyurunuz büyük hanım, kokulu İskeçe tütünüdür." dedi.

Sonra bir cıgara da bana ikram etti. Biz atîk usul üzere pişmiş kakuleli nefis kahveleri, latif cıgara dumanlarıyla karıştırarak yudum yudum içmekte iken kurabiyesini henüz bitirmiş olan Abdullah Hikmet'in gözleri çiçeklikteki billur kâseye dönmüştü. Biz oraya kahve, cıgara içmeye gelmedik. Biz bu ikramlara lâyık misafirler değildik. Kamçı, sopa ile karşılanacak insanlardık.

İkram, iltifat hepsi bitti. Kaldıracağımız esrar yaprağı bu muhterem aile için ne kadar müthiş olursa olsun münasip bir mukaddime ile ziyaretimizin sebebini izaha girişmek lazımdı.

Benim uzun sükûtumu gören kaynanam, bu vazifeyi yapmaya hazırlandığını anlatır bir tavır ve kısa öksürüklerle boğazını ayıklamaya başladı. Ben tehlikeyi hissettim.

28. Misafirnevaz: konuksever.

Onun, Efendi'yi rencide edecek çamlar devirmesine meydan vermeden lakırtıyı hemen ağzından kaptım. Cümleleri müsaadei teaffün[29] sabunlarla temizleyerek, lavantalayarak söylemek icap ediyordu. Sesimi haberhahane[30] bir samimiyetle tatlılaştırmaya uğraşarak ezile büzüle dedim ki:

"Efendi hazretleri, zatıalinizi rahatsız etmekten ihtirâzen[31] âdeta titrer bir haldeyim."

O, şimdi gözlerinde ilk taaccübün lemaları[32] parlayarak:

"Beni rahatsız etmek. Estağfurullah niçin rahatsız olayım?"

Biraz düşünüp yutkunduktan sonra:

"Eğer nakden biraz muavenet talebine geldinizse vüs'am[33] derecesinde yardıma hazırım, sıkılmayınız. Söyleyiniz."

Bu insaniyet, bu semahat önünde sıkıntıdan bana ter bastı. Kucağımda çocukla bu gelişimizi maişet darlığına atfetmesinde Efendi pek haksız değildi. Kendisine ara sıra bu nevi müracaatların vukuu da muhtemeldi. Şimdi dilencilik yalnız sokaklarda olmuyor. Bir sanaat sırasına girerek bunun da binbir çeşidi çıktı.

Ellerimi oğuşturarak:

"Hayır Efendimiz hayır. Lütfunuza teşekkürler ederiz. Zatıalinizden bir muaveneti nakdiye[34] talebine gelmedik."

Ben şimdi sözün müthiş mabadını zihnimden hazırlamak için durdum. O da beni daha dikkatli dinlemeye başladı. Tutmayan yüzümü kızıştırmaya uğraşarak:

"Efendi hazretleri, size mühim bir sır tevdi edeceğim. Müsaade buyurunuz."

29. Müsaadei teaffün: kötü kokulara uygun.
30. Haberhahane: haber verircesine.
31. İhtirâzen: sakınarak.
32. Lema: parıltı.
33. Vüs': güç.
34. Muaveneti nakdiye: para yardımı.

"Bana mühim bir sır.."

"Evet zatıalinize."

"Ne gibi sır efendim?"

"Büyük bir aile sırrı."

"Hangi aileye müteallik?"[35]

"Aileyi âlinize..."

Bu tahassus[36] karşısında Efendi'nin mültefit siması karışarak:

"Hah, işte bu tuhaf.."

"Tuhaf değil feci, Efendi hazretleri. Böyle bir sırrın ifşası ıztırarında[37] kaldığımdan dolayı ne kadar meyus ve bedbahtım bilseniz."

"Meselenin şakaya ve hiçbir türlü saniaya[38] tahammülü yoktur. Meram, latife ise sizi ciddiyete davet ederim."

"Efendimiz gibi muhterem bir zatla ilk teşerrüfümde[39] latifeye kalkışacak kadar terbiye düşkünü hafif meşreb bir kimse değilim."

"Bu sözleriniz latifeden başka neye haml olunabilir?"[40]

"Efendim, inayet buyurunuz. Bu sırrın bu ana deyin zatıalinizce meçhul kalan tafsilatını sırasıyla birer birer arzedeceğim."

"Ailei âcizanemin tafsile[41] muhtaç, esrarengiz hiçbir köşesi yoktur. Avuç içi gibi her şeyimiz açık ve temizdir."

"Bundan bendenizin de hiç şüphem yok. Lâkin efendim, istirham ederim merhamet buyurunuz. Bu sırrın zatıalinizden daha uzun müddet mektum[42] kalması maazallah akla fikre gelmedik vehametler[43] tevlid edebilir.

---

35. Müteallik: alakalı.
36. Tahassus: özel olma.
37. Iztırar: mecburiyet.
38. Sania: uydurma.
39. Teşerrüf: tanışma.
40. Haml olunmak: yorumlanmak.
41. Tafsil: açıklama.
42. Mektum: gizli.
43. Vehamet: tehlike.

Çünkü keyfiyet, her türlü tasavvurun fevkinde mühimdir."

İzzet Efendi bir cıgara seçmeye uğraşır gibi uzun uzun tabakasını karıştırarak:

"Aman ya Rabbi, neler işitiyorum..."

"Bunları size işittirmeye vasıta oluşumdan dolayı pek dilhunum.[44] Lâkin ne çare ki tabiatı maslahat bizi söylemeye icbar ediyor. Mübrem[45] bir lüzumun tazyikatı[46] altında ezilip mahvoluyoruz."

Kaynanam, kucağında mızmızlanan çocuğu hoplatarak:

"Ah Efendi hazretleri, bugüne kadar sükût ettik. Fakat bu sükût bize çok pahalıya oturdu. Artık bıçak kemiğe dayandı."

Kocakarının çene zenbereği boşanmak üzere iken keskin bir işaretle onu susturmaya uğraştım.

İhtiyar zat, şimdi nim-i müstehzi[47] bir tevekkül ile:

"Peki dinliyorum. Benim haberim olmaksızın âhirin[48] mahremiyetine düşen ailemizin bu mühim sırrı ne imiş. Söyleyiniz."

"Efendim, silsilenize mensup bir velet var."

Dinari İzzet Efendi bu sözümü taktîli[49] bir şiir okur gibi ağır ağır aynen tekrar etti!

"Silselemize mensup bir velet var?"

"Evet efendim. Fakat bunun vücudundan henüz haberdar değilsiniz."

"Haşa silsilemize mensup olup da bize meçhul kalabilecek hiçbir veledin vücudu[50] kabili tasavvur[51] değildir."

---

44. Dilhun: üzüntülü.
45. Mübrem: kaçınılmaz.
46. Tazyikat: baskılar.
47. Nim-i müstehzi: yarı alaycı.
48. Âhir: elalem.
49. Taktî: vezin kalıplarına ayırma.
50. Vücud: varlık.
51. Kabili tasavvur: düşüncesi mümkün.

"Ayaklarınızı öperek istirham ederim. Af buyurunuz efendim. İşte burada yanılıyorsunuz. Bu âlemde neler oluyor neler, efendimiz."

"Bu âlemde her şey olabilir. Belki felek tersine döner. Belki kıyamet alâmeti güneş dünyanın bir mızrak boyu yakınından doğar. Belki deccal çıkar. Belki Hallacı Mansur dağları pamuk gibi atarak her tarafı dümdüz yapar. Fakat İzzet Dinari silsilesinde, onun meçhulü kalan bir veledin vücudu tasavvur olunamaz. Buna asla ve katiyen imkân yoktur."

"Zatıalinizi tekzip haddim değildir. Lâkin ne yapalım ki böyle bir velet mevcuttur."

"Hiçbir vakitte, hiçbir zaman ve mekânda, asla, asla, asla."

Kaynanam dizleri üzerindeki Abdullah Hikmet'i sallayarak acayip bir mahmur bakışla:

"İnat buyurmayınız Efendi hazretleri, zaten mesele ne sizin ne de bizim reyimizle hallolunacak değildir. İspatlarımız var."

Ben, yine gazup[52] bir bakışla kocakarının çene dizginlerini çektim. Ah, onun dili bir kere dört nala hızlanırsa iş pek çapraşık bir hal alacaktı.

Muhterem ihtiyar, postu üzerinde cezbelenen bir şeyh gibi minderin köşesinde birkaç defa kalkıp oturarak:

"Ay aydın, gün beyaz... Şeceremiz[53] malum ve mazbuttur.[54] Haşimüddinari bini Avnüssamedani bini Safebiyyün nebili, daha ilerisi Sultan Şah'a çıkar. Gayrimalum bir velet bu şecerenin neresine sığar? Söyleyiniz efendim?"

"Hakkıâliniz var. Fakat efendim, şecereye sığıp sığmayacağı hesab edilmeden bu veled dünyaya getirilmiş ve kadro harici bırakılmıştır. Bu, o biçare çocuk hakkında büyük bir gadir[55] ve şecereniz için bir eksikliktir. Bu ma-

52. Gazup: kızgın.
53. Şecere: soy ağacı.
54. Mazbut: kayıtlı.
55. Gadir: zulüm.

sumu şecerenize kayıt ile hem açığı kapatmış, hem de bu gadri, bu haksızlığı tamir etmiş olursunuz."

"Hâlâ ne maval okuyorsunuz?[56] Şeceremiz şeceri tuba gibi mübarek ve kutsidir."

"Efendi hazretleri, işte ihlal edilen bu kutsiyeti tamir için mingayrihaddin[57] zatıalinizi irşada uğraşıyorum."

"Haşâ, sümme haşâ kutsiyet tamir olunmaz. O, ebediyen halelden[58] masundur."

"Bu defa bu masuniyet bozuldu. Ailei âlinizden buna cüret edenler oldu. İtimat buyurunuz sizi temin ederim."

"Peki, sözünüzü hiçbir vakitte hakikat olarak değil, bir farziye kabilinden sayarak dinliyebilirim. Anlaşılıyor ki bazı bedhahlar[59] silsilemizi televvüse[60] dil uzatmışlar. Dedikodular olmuş. Söyleyiniz. İşiteceklerimin derhal reddihakikate medar olacağına şüphem yoktur. Bu velet, soyumuza şeceremizin hangi dalından karışıyor? Tarafı zükurdan[61] mı? Tarafı inastan[62] mı?"

"Ah Efendi, mesele ziyadesiyle mülevves."

"Söyleyiniz hangi taraftan?"

"İki taraftan da."

"İki taraftan? Vay hainler, bu nasıl olur? Bu ne büyük bir iftiradır."

"Efendimiz, bu hıyanet asla bize teveccüh etmez. Bu çocuğun imalinde bizim asla sun[63] ve dahlimiz yoktur. Pek sıkışmışlar. Kendilerinin bilmecburiye[64] bize vuku bulan müracaatları üzerine biz bu sırra vakıf olduk."

"Size müracaat edenler kimler?"

---

56. Maval okumak: yalan söylemek.
57. Mingayrihaddin: haddim olmayarak.
58. Halel: fesat.
59. Bedhah: kötülüğünü isteyen.
60. Televvüs: kirletme.
61. Tarafı zükur: erkekler tarafı.
62. Tarafı inas: kadınlar tarafı.
63. Sun: yapma.
64. Bilmecburiye: çaresiz olarak.

"Çocuğu peydahlayan erkekle kadın."

"Şeceremizi telvisen[65] neslimize mensubiyet iddiasıyla çocuk peydahlayan bu habisler kimlerdir?"

"Hiç yabancı değiller. Pek yakın akrabanız."

"Yakın akraba mı? Kardeşim, oğlum değil ya bu melunlar?"

"Veliyyullahtan mısınız Efendi hazretleri? Tastamam üzerine vurdunuz. Biri oğlunuz."

Dinari Efendi, evvela kızarıp sonra morararak:

"Ya öteki fahişe?"

"Zevceniz..."

İzzet Efendi, bir kahkaha tufanı içinde sarsıla sarsıla iki avucu ile yüzünü kapadı. Çıldırdı mı? Çıldırıyor muydu? Başka cevap vermedi.

"Efendi hazretleri, tahammül. Metanet. Hayatımızın böyle müthiş anlarında kendi kendimizi idare lazımdır. Nasibimizin bir cellat gibi başımıza indirdiği bu darbeler karşısında irkilmemeli ve gülüşmeliyiz. Eğer bu sırrın muhafazasına imkân olsaydı, bu bütün zehirlerden acı ve mühlik sözleri muhterem huzurunuzda tekrara cesaret edemezdim."

Artık bende söylemeye cüret, ihtiyarda dinlemeye kudret kalmamıştı. İkimiz de elim ve boğucu bir sükûtla sustuk. Kaynanam bu feci sahnedeki rol nöbeti artık kendine geldiğine hüküm ile çocuğu kapınca efendinin dizleri önüne çökerek kaldırım üzerinde ilahi okuyan dilenci kadınlar gibi iki tarafına sallana sallana en yanık sesiyle:

"Damadımın velet velet dediği işte bu yavrucuktur. Torununuz... İki sene evvel Recebişerifin yirmi altıncı gecesi bizim evin damı altında doğdu. Dilime pek çapraşık geliyor ama hakikati söylemeden olmayacak ki. Babası oğlunuz Salim İzzet Bey, anası da evlere şenlik, zevceniz hanımdır.

---

65. Telvisen: kirletmek üzere.

Dünyada ara sıra böyle şeyler oluyor. Ne çare, tahammül etmeli. Zamane kadınları azdı. Havva anamızı cennette bile zaptedememişler. Artık dünyadakileri idare etmek kabil mi? Bu çocuk doğmaya idi günahkârların yüz karaları meydana çıkmazdı. Lâkin onların ayıplarını yüzlerine vurmak için hikmetine kurban olduğum Tanrım bu veledizinayı dünyaya gönderdi. Ne de olsa bu masumun bir suçu yok. Dünyaya zürriyet lazım, diye bağrışıyorlar ama yine bütün gençler yalnız kendi zevkleri için sevişiyorlar. Böyle nizamsız çocuk doğurmak cinayet, öldürmek cinayet. Peki ama kızgınlık zamanlarında işte bunu düşünemiyorlar. Sonra ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Benim böyle deli dolu söylenmemden, sizin 'ah' ederek derin derin düşünmenizden hiçbir şey çıkmaz. Bir kere olan olmuş. Bakınız dişimizden tırnağımızdan arttırarak çocuğu fıstık gibi besledik. Şimdi buraya bırakıp gideceğiz. Başka çaremiz yok. Şanınıza ne düşerse siz onu yapınız. Meşhur muhabbet tellalı bir Şemi vardır. Belki yere batasıca namını işitmişsinizdir. Onun vasıtası ile bu gayrimeşru çocuk bizde doğdu. Onun vasıtasıyla elli lira nafaka bağlandı. Şimdi hayli zaman var ki bu parayı aldığımız yok. Yine işi bir aylığa, fakat bu defa sağlam bir aylığa bağlarsanız uyuşarak çocuğu alıp gideriz. Bu yavrunun bizde nasıl doğduğu hususunda ispat isterseniz dolu. Hizmetkârlar, kadın erkek ebeler... Mahallenin yarısı bu dava için şahit. Torununuza dikkatli bakınız. Ceylan gibi çekik çekik gözler. Mini mini ağız burun. 'Kan'dır, kaynar. Elbette bu sima şecerenizdeki dedelerinizden birine benzer, 'soy'dur çeker. Buna 'piç'tir' demek vallahi hem ayıp, hem günahtır. Baksanıza yavrucağın şahlara, sultanlara çıkan ne büyük silselesi varmış. Bilmiyordum. Tevekkeli değil. Büyük adamlara benzer huyları vardır. Meğerse 'soyzade'liğindenmiş. Çişini pek erken söyledi. Kıçının iki kapağı arasında simsiyah iri bir beni vardır. Zadegânlığını biraz ondan anlamıştım. Merhum kocam söylerdi. Şahısnamede okumuş. Büyük silsilelere mensu-

biyetle doğan çocukların oralarında böyle alâmetler olurmuş. Efendi hazretleri, görseniz silsilenizin bu markasını belki tanırsınız."

Dinâri İzzet Efendi o uzun kahkahasından sonra ellerini yüzünden çektiği vakit çehresinde peyda olmuş bulunan sükûnete şaştım. Biraz evvel bize cinnet getirdiği zannını veren o gümbürtülü kahkaha ne idi? Sonra birdenbire kendisine bu durgunluk nereden geldi? Acaba zavallı adam, yeisinin şiddetinden artık felaketinin derinliğini düşünemeyecek bir sersemliğe, bir beyin uyuşukluğuna mı uğradı? Yalnız şehadet parmağını amuden[66] dudaklarına götürerek karşısındaki coşkuna bir sükût işareti verdi; kaynanam, dörtnala giderken birdenbire dizginleri çekilen bir hayvan gibi geriye ileriye sendeledi. Susamadı, lâkin lakırtıları mırıltı derecesine düştü. Dinâri Efendi hâlâ hayretimizi celbeden bir itidâl ile:

"Büyük hanım, yazık çenenizi pek beyhude yere yoruyorsunuz."

Talâkatin müessir olmadığına şaşan kaynanam, bir iki yutkunma ile çenesinin zenbereğini tekrar kurmaya uğraşarak:

"Niçin efendim? Niçin efendimiz? Sözümüzde haklı, davamızda sadıkız, bu ana kadar sizden saklı kalmış bir aile sırrını bildirmeye geldik. İşte torununuz asaletiyle, alametiyle karşınızda duruyor."

İzzet Efendi sükût işaretini tekrarlayarak:

"Rica ederim büyük hanım, biraz da beni dinleyiniz. Siz çocuğun kıçındaki alâmete ne mana verirseniz veriniz, böyle şeyler onun benim torunum olduğu hakkında ispat yerine geçemez."

Kaynanam âdeta bir isyan haliyle:

"Başka ispatlarımız da var. Biri birinden kuvvetli... Yüz tane. Hangisini isterseniz."

66. Amuden: dikine.

"Rica ederim biraz da bana kulak veriniz. Sizin bu garip iddialarınıza karşı benim de bir hakkı kelamım vardır."

"Vardır efendim ama beyhudedir."

"Müsaade ediniz. Sizinkilere karşı benim de ispatlarım var. Bunlar öyle yüzlerle değil. İki tanecik, fakat sizin iddialarınızın hepsini kökünden çürütecek birer mahiyettedirler."

Kaynanam, yine coşkunluğa atılırken bu defa ben İzzet Efendi'den evvel:

"Sus." ihtarıyla bağırdım.

Muhterem hane sahibi telaşsızca devam etti:

"Birincisi, zevcem bundan iki sene evvel doğuramaz, buna imkân yoktur. Bunun imkânı yoktur."

Kaynanam, çalkana çalkana:

"Niçin kuzum? Kadın değil mi bu?"

İzzet Efendi aynı tahammül ile cevap verdi:

"Doğuramaz çünkü bugün kendisi altmış beş yaşındadır. Kırk beş senelik karı kocayız."

Kaynanam, delilin kuvveti karşısında hâlâ mülzim[67] kalmaya uğraşarak:

"Ya küçük zevceniz?"

"Başka zevcem yoktur. Elhamdülillah kırk beş yıldır bir nikâhla yaşıyorum. Ve bir nikâhla öleceğim."

Kaynanam, aşağı yukarı kaşlarını oynata oynata yutunarak şaşaladı. Muhterem ihtiyar devam etti:

"Oğlum Salim, bugün kırk iki yaşındadır. Müteehhil ve çoluk çocuk sahibidir. Buradan hariçte bir gece geçirdiği şimdiye kadar vaki değildir. Küçük mahdumum bundan sekiz sene evvel vefat etti. Bir kızım var, üç yıldır zevciyle beraber taşrada bulunuyor. İşte ailemin kısacık tercümei hali bu. Söylediklerimin katiyetle sıhhatlerini hariçten, istediğiniz yerden tahkik edebilirsiniz, hâl ve şanımız bu civarda herkesçe malumdur.

---

67. Mülzim: susturan.

Şimdiye kadar zevceliğe şeref verecek yüksek ahlakıyla, hüsnühaliyle beni memnun ve bahtiyar etmiş, her cihetle ihtirama şayan bir kadını böyle nâbecâ,[68] şeni' bir şüphenin defi için karşınıza çağıramam. Bundan hayâ ederim. Fakat oğlumu görünüz; bu çocuğun, babasına benzer bu tarafı varsa sıkılmayınız, söyleyiniz."

Uşak çağırmak için efendinin çıngırağı, zili yoktu. Oda kapısına kadar yürüdü. Şak şak el kaktı. İhtiyar hizmetkâr, bir dilsiz sükûtuyla göründü.

"Salime söyle, biraz buraya gelsin" emrini verdi. İki dakika sonra Salim İzzet karşımıza çıktı. Abdullah Hikmet'in dünyaya geldiği gece gördüğümüz hoppala, dandini, matruş, pudralı, fizan horozu gibi başının tepesi saçtan hotozlu, narin delikanlı ile bu şimdi gördüğümüzün arasında bir müşahebet, münasebet tasavvuru müstehildi.[69] Bu, kırmızı yüzlü, saf bakışlı, kısa boylu, yuvarlak, bol elbisesinin içinde göbek salıvermiş tamam bir ulemazade, ilmiye terzilerinden giyinen bir yobaz bozuntusuydu. Dünyada hasenata, vakfı hayat etmeye uğraşarak yalnız cennete gitmek kaygısıyla yaşayan bu hafız simalı, müttaki[70] tavırlı adama, "Sen bu çocuğun babasısın" demek kadar büyük iftira olamazdı.

Nüzüle uğramış gibi kaynanamın dili tutuldu. Bir şeyler uydurup haykırmak için kocakarılığının bütün cerbezesini, şeytanetini, melunetini davete uğraşıyor lâkin bu bedahet önünde hiçbir şirretlik yapamıyordu.

Dinari İzzet Efendi'nin açık, kati sözlerinden saçılan vazıh[71] hakikatlere karşı akan sular durur. Bu, şayanı tekrim[72] ifadenin bir kelimesini tekzibe kalkışmak küfür sayılır.

Nihayet kaynanam teslimi hakikat mecburiyetiyle sancılanmış gibi inleyerek:

---

68. Nâbecâ: uygunsuz.
69. Müstehil: imkânsız.
70. Müttaki: Allah'tan korkan.
71. Vazıh: açık.
72. Şayanı tekrim: saygıdeğer.

"Efendi hazretleri, mahdumunuz Salim Bey'in bu çocuğun babası olmasını canudilden arzu ederdim. Lâkin ne çare ki hakikat, itiraz edilmez surette başka türlü zuhur etti. Ah a dostlar bana söyleyiniz, ben bu yavrunun babasını şimdi nerelerde arayayım?"

Dinari Efendi vekarlı, ağır sesiyle:

"Başka yerlerde hanım, başka yerlerde."

Bu cevap müskit[73] ve sondu. Pek hararetli başlayan meselenin aramızda birdenbire ateşi söndü. Dinari'nin bize, bizim ona artık bir söyleyeceğimiz kalmamıştı. Lâkin kaynanam kendini zaptedemedi. Yeisi ani bir fırtına gibi patlayarak deminden ona şehzade payesi verdiği çocuğu kucağından bir bohça gibi karşıya fırlattı ve boşandı:

"Uğursuz, soysuz piç, sana anan baban rahm etmedikten sonra biz mi acıyacağız? Seni peydahlayan bu iki günahkârı koca İstanbul'un içinde bulmak için kaç kapı çalacağız? Herkesin lokmasını sayarak yediği bir zamanda yaşıyoruz. Biz nafakamızdan eksiltip sana mı tıkıştıracağız? Ben öz evlatlarımı kaybettikten sonra bağrımın boş kalan köşesine senin gibi bir veledizinayı mı bastıracağım? Köpekler bile büyüyünceye kadar yavrularını emzirirler.

Soysuzların soysuzu musibet![74] Söyle bakayım, sansar suratlı yumurcak, soyunda kaç türlü hayvan var? Büyürsen hangi canavarlara çekeceksin? Aç gözlü, yırtıcı, vahşi, yamyam yavrusu öfkeli zamanında kaç defa elimi ısırdı. Tatlıcı dükkânlarının önünden geçemez oldum. Tıkana tıkana ağlar. Küçük elleriyle kafamı yumruklar. Çocuk midesi değil, nevuzubillah bunun yediğini büyük insanlar hazmedemezler. Lastik torba gibi içine ne atsanız yutar, artık elverir demez."

Kaynanam, diliyle ne kadar isyan ederse etsin küçük Abdullah'ı Dinari Efendi'nin konağında bırakamazdık.

73. Müskit: susturucu.

74. Musibet: uğursuz.

Sokağa atamazdık. Bize şimdi kurşun gibi ağır gelen bu mini mini vücudu yüklendik. Eve döndük.

Malum haneleri bazı kayıtlar, tarihler, mülâhazalarla[75] doldurulan ve hep birbirine benzeyen koçanlar, makbuzlar vardır. Hayat da böyle değil mi? Ömürlerini itmam etmiş insanların tercümei hallerini tahkik ediniz; filan tarihte doğdu, filan vakitte öldü. Hayat bu iki zaman arasına sıkışan vakalardan ibaret.

Aynı bostanda, hep aynı maksatla ekilip biçilen lahanalar gibi Mehmet Efendi'nin ömrü Ahmet Efendi'ninkine ne kadar benzer. Büyüdü, bir meslek, bir iş tuttu. Evlendi. Çoluk çocuk sahibi oldu. Torunlarını gördü, nihayet gözlerini yumdu. Ömür koçanının doldurulacak haneleri bunlar değil mi?

Etrafımdaki ekseriyetten müteşekkil hayat numunelerinde ben imrenecek bir başkalık göremiyorum. Evvelden refah için çalışılırmış. Şimdi bir lokma ekmek için terleyerek uğraşıyoruz.

Refah, medlûlü[76] unutulmuş manasız bir kelime... Geçinmek, kıyamet kargaşalığına döndü. Yevmi haşirde[77] herkes kendi nefsi için bağıracakmış. Şimdi de öyle değil mi? Maişet meydanı, eski havyar hanında birbirinin suratına yumruk sallayarak haykırışan borsa çığırtkanlarının velvelegâhına[78] benzedi. Kemiği kapan kaçıyor. Kapamayan pataklanıyor. Çiğneniyor. Eski Ulemanın "Rızkullah" dedikleri şey artık bize böyle mi taksim olunacak?

Şemi'nin gaybubetinden sonra evi namuslu kiracılara verdik. Zavallıların namusları var fakat paraları yok. Bu iki şey bir araya sığamamaya başladı. Kira, kira üzerine biniyor. Biz hane sahipleri açız, lâkin müstecirlerimiz[79]

75. Mülâhaza: düşünce.
76. Medlûl: mana.
77. Yevmi haşir: kıyamet günü.
78. Velvelegâh: gürültü yeri.
79. Müstecir: kiracı.

de tok değil. Geçinmek için evimi tekrar Sürpik Dudu'nun şubesi haline mi koyayım? Kaynanamın gözlerinde şeytan feneri gibi yanan sönen ifadeler var; yüzüne bakmaya korkuyorum.

Kızımız, oğlumuz neredeler? Onların yuvadan kaçışlarını, işte o dalâletimizin mücazatı olarak görüyorum. Allah'ın uğradığımız bu gazabını kaynanama anlattım. Dertli dertli, içini çeke çeke ağlayarak cevap verdi:

"Cenabıhakk'ın işine karışılmaz ama, işlediğimiz sevapların mükâfatlarını vermekte acele etmeyip de bu mücazat hususunda neden bu kadar çabuk bir sertlik gösterdiğini anlayamıyorum. Eğer her günahı böyle çarçabuk bir mücazat karşılasaydı dünyada bir tek günahkâr kalmazdı. Hatta isyanda ben biraz daha ileri varacağım. Allah'ın mükâfatına müstehak bulduklarını en ziyade günahkârlar arasında görüyorum."

Allah'a, her şeye karşı bu isyan, cahil kadınlarımızın, masum çocuklarımızın ruhlarına kadar nereden girdi?

Nefsinin ihtiyacı insana diğer kederleri çabuk unutturuyor. Yine kendi yağımızla kavrulmaya başladık. Gide gide yağımız suyumuz da kalmadı. Artık kıkırdıyorduk.

Şemi'nin zamanında şenlikle, bollukla, tabirimi affedersiniz, hatta bereketle işleyen kapımızın zili artık nadiren çıngırdıyordu.

Bir gün acı acı öttü. Eski iştiha ile onu açmaya koşan yoktu. Kendim gittim. Kanadı aralayınca kadın erkek iki yabancı sima ile karşı karşıya geldim.

Solmuş fulya demeti gibi rengini atmış sarışın, pembe fakat buruşukça, yanak kemikleri çıkık bir Rus veya Leh karısı. Türkçeye vukufu kıt olduğunu anlatır bir şive ile:

"Babam Salahlı Efendim buğda otuğğ?" suali çetrefil ama anlaşılmayacak gibi de değil, "Baba Salâh Efendi burada mı oturur?" demek istiyor. Beni soruyor. Bilmem neden, bu tuhaf şiveli sualden teşe'ümle,[80] kalbimin cızladığını duydum. Ve:

80. Teşe'üm: uğursuz sayma.

"Burası" dedim.

Kadın:

"Kiğiyoğuz, içeğide vağ söyleyecek çok lakığdı."

İkisini de içeri aldım. Yorguna benziyorlar. Kahve, cıgara, âdetimiz ne ise ikramda bulunduk. Rus delikanlısı hiç Türkçe bilmiyor. Bizimle konuşabilmek için bu Lehli kadını yanına tercüman almış. Meğerse bunlar insaniyet namına bize büyük bir kara haber vermeye gelmişler. "Şahtım pahtım"ların eski sermayelerine benzeyen bu kadının meşum ağzından işittiğim ilk ihbar şu oldu:

"Senin kız, evlatlağ ikisi de öldü."

Kadının çetrefil lisanından dinlediğim bedbaht çocuklarımın feci sergüzeştlerinin icmali[81] işte şu:

İstanbul'da iken bizim Rıdvan'a geçkin bir Rus kontesi gönül vermiş. Servetiyle onu bahtiyar edeceğini söyleyerek oğlumu İstanbul'dan kaçırmaya muvaffak olmuş. Vakıa karının sonradan tekrar elde ettiği birkaç kırıntısı da varmış. Rusya'da birkaç ay iyi ömür sürmüşler, lâkin kontesin malına göz diken hasımları zuhur etmiş. Genç amanıyla karının her şeyini yiyip bitirmesine meydan bırakmamak için besbelli bir çare düşünmüşler. Bir gün Rıdvan oturdukları otele avdetinde kontesi maktul bulmuş. Korkusundan hemen kaçarken sokakta zabıta tarafından yakalanmış. Cinayet, her emareyi Rıdvan'ın üzerinde göstermek üzere tertip ve icra edilmiş olduğundan oğlum cani hükmünü giymiş, idam olunmuş.

Güya oğlum o anda öldürülmüş gibi, bu kanlı haberin acısıyla evin içinde bir vaveyladır koptu. Anası, büyükanası, halası matem yaşlarıyla dövünerek haykırışıyorlardı. Ben de babalık ateşiyle bu facia konserine karıştım.

Bu feryatlarımızın, gidenin gelmesine bir faidesi olur mu? Şimdi bu fecaat menkıbesinin ikinci kısmını dinlemeye hazırlanıyorduk.

---

81. İcmal: özet.

Kızımız zavallı Şükran nasıl ölmüş? Hayır nasıl öldürülmüş? Bunu işitecektik. Bu da uzun değil; fecaati büyük olduğu kadar hikâyesi kısa:

Kızım evvela bir delikanlı ile sevişmiş, sonra ona bir diğerini tercih etmiş. Birinci metruk[82] âşık pusu kurarak vefasız maşukasıyla rakibinden intikâm almış.

Yine ahlar vahlarla evin tavanları sarsılmaya başladı. Kaynanamın matem avazları kısık olduğu halde bütün öteki sesleri şöyle örtüyordu:

"Ah yavrucuklarım, yuvadan ayrılan iki kuş gibi derhal avlanmışlar. Ölümler memleketine ecellerini kucaklamaya gitmişler. Rıdvan'cığıma onun için bütün malını canını feda edecek İstanbul'da metres mi yoktu? Huri yüzlü Şükran'a âşık mı bulunmazdı."

Artık kendimi tutamayarak ruhumun o mâtemi arasında haykırdım:

"Behey cehennem kütüğü. Ölümlerinden sonra bile torunlarına meşru birer izdivaç temenni etmeyerek hâlâ dilin, kalbin metresle, âşıkla uğraşıyor. Çocuklarımız bizim melanetlerimize kurban gittiler. Kararmış vicdanın bu faciada hâlâ manevi bir mücazat görmüyor mu? Adaleti ilahiyeyi seçemiyor mu?"

Kaynanam, o gözyaşları arasından acıklı şeytani, müstekreh[83] bir sırıtışla:

"Hayır damadım hayır. Göremiyorum. Seçemiyorum. Eğer geçen hareketlerimiz birer melanet ise onları biz işledik, Cenabıhak bizim cezamızı çocuklara niye çektiriyor? Bu nasıl adalet? Geçenlerde komşumuz Şeyh Veysi'nin torunu kuyuya düştü, boğuldu. Haşa, dedesinin pezevenkliği için mi çocuk bu cezaya uğradı? Bu türlü fiillerde bulunanlar hemen ölümle cezalandırılıyorlar mı? Sen de bilirsin, Şevkiye Hanım küçük kızının bikrini iki bin liraya sattı. Sonra bu bozuk kızı telledi pulladı, koca-

82. Metruk: terk edilmiş.
83. Müstekreh: iğrenç.

ya verdi. Vardığı adamla misk gibi geçiniyorlar. Çoluk çocuk sahibi oldular. Şimdi öyle bikir mikir soran yok. O eski zaman âdetleri, takımı ile ortadan kalktı. İşte senin hesabınca Allah'ın gazabına gelecek bir aile. Fakat bir şeycik olmadılar. Hepsi memnun ve bahtiyar yaşıyorlar.

Bir kış günü kaynanam gribe tutuldu. Zatürre ile ihtilât[84] etini, canını dökmeden hastayı bir haftada götürdü. Daha evden çıkmadan tabutun içindeki kaynanamı:

"Bu kadını nasıl bilirsiniz?" sualine, "Mümine, âbide, zahide..." nidalarıyla cevaplar alınırken bağırmamak için ağzıma mendilimi tıkadım. Şeyhülislam kapısı kalktı fakat ahiret yolunda bile yalancı şahitlik daha kalkmadı. Kimi aldatıyorlar? Melekleri mi? Allah'ı mı?

Öbür âlemin tahkikatında da bizi bu dünyanın insanlarından soracak kadar gaflet varsa vay halimize.

Kaynanamı mezara indirdik. Üzerine kürek kürek kara toprak atılırken düşündüm:

"Aman Allah'ım, bu siyah unsur ne kadar cifeleri yutup hazmediyor. Şu hesapsız taşların altında ebedi bir sükût, ebedi bir müsavat hükümfermâ.[85] Suçlu suçsuz hepsi tabiatın aynı kanununa tâbi.

Şimdi sevapkârı, günahkârı nasıl ayıracağız? Ve ne yapmak için ayıracağız? Aman ya Rabbi, samimiyetimden kabaran bir sual dudaklarımı yakıyor, lâkin sorsam da yine vicdanımın aksisedasından[86] gayri kimden cevap alacağım? Bu hayat ilahi bir latifeden başka bir şey değil. Fazla sevinçlere, şikâyetlere, gururlara, yerinmelere değer yeri yok...

2/Aralık/1925, Heybeliada

Son

84. İhtilât: karışma.
85. Hükümfermâ: hüküm süren.
86. Aksiseda: yankı.

mehmet rauf
eylül

Türkçe Klasik/320 sayfa/ISBN 975-605-314-237-9

Evvela güneş, o cehennem güneşi değil, o siyah dumanlı, insanın belini büken güneş değil, kız gibi saf ve taze bir güneş gelip odaları aydınlatıyor, 'Uyanınız' diyordu, sabaha kadar deniz insana mabrem ve şen bir ninni söylüyor, bazen tehevvür ederek gürlüyor, köpürüyor, fakat ekseriya böyle sakin bir kuzu gibi melul ve uslu... Suat her gün bu güneşle beraber uyanıyor, sıçrayıp camları açıyordu, o zaman içeri sabah, hayat, neşe, bâhusus gençlik, her şey sade bu güneşle, sade denizin sesleriyle, bütün bunlar odalarına ve kalplerine hücum ediyordu, insanı gelip böyle koklayarak ısıtan, denizin taravetiyle serin bir hararet veren güneşle yıkanıyorlardı...

Eylül'de doğa ve çevre arasındaki etkileşimin hikâyeye katkısını sağlayan sadece tasvir ustalığı değil, tasvirlerin romansal gerçekliğin içinden yapılabilmiş olmasıdır. Bu açıdan *Eylül* Osmanlı-Türk edebiyatının "ilk psikolojik romanı" olarak gösterilir. Fransız romantizminden etkilenen Mehmet Rauf trajik bir aşk hikâyesini, kişilerin iç bunalımlarını, çatışmalarını, duygusal yoğunluklarını büyük bir dil zenginliğiyle ortaya koyarken insan ruhunu etkileyen doğayı ve mekânları da şiirsel bir güzellikle betimler. Işıltılı yaz günlerinin bitiminde, sonbahar mevsiminde, yani *Eylül*'de cereyan edecek trajik olayın okurda yaratacağı hüznü, yaz ve sonbahar karşıtlığıyla derinleştirir. Mevsim geçişleriyle geçip giden bir aşk, yakalanmışken kaçıp giden mutluluk...

ahmet rasim

kitâbe-i gam

Türkçe Klasik/256 sayfa/ISBN 975-605-314-172-3

Ahmet Râsim... Önemli bir eser kaleme alıp da matbuat dünyasında hak ettiği ilgiyi görememiş talihsizlerden sadece biri... Öyle bir şahsiyet düşünün ki, döneminin bütün süreli yayınlarında, her türde kalem oynatmasına rağmen, yazdıklarının büyük çoğunluğu henüz günümüz Türkçesine aktarılmış bile değil. Her ne kadar, kültür-sanat dünyasında şimdiye kadar tanınıp ilgi odağı olamasa da Râsim'in, sadece söz konusu üretkenlik özelliği dahi onun günümüz okuruyla buluşturulmayı çoktandır hak ettiğinin delilidir.

Erken dönem eserlerinden olan *Kitâbe-i Gam*, Râsim'in İstanbul'da Ada'da âşık olduğu kadına yazdığı mektuplarından oluşmakta. Arkadaşı Ahmet Refik Altınay tarafından "zamanının yüksek, mümtaz, güzel, edip kadını" olarak nitelenen bu şahsiyete Râsim, Adalar ve İstanbul pitoreski altında fevkalâde içli satırlar kaleme alır. Karşılıklı olduğu anlaşılan duyguların, tabiat ve zaman unsurlarının birbiriyle uyumundan doğan her türlü büyüleyici güzelliğiyle dışa vurumu, ortaya klasik edebiyatın aşklarını hatırlatan gazel tadında satırlar çıkarmakta: Artık pek rastlanmayan, ıstırabı çekilen bir aşkın getirdiği bütün duyguların hakiki diliyle.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır. Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kahyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressamlar, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurgunculer, mirasyediler, içgüveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdiler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb. Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir...

THG
0228474
HVZ

17 ₺

AYRINTI • TÜRKÇE KLASİK
ISBN: 978-605-314-260-7
9 786053 142607